Гуцульські говірки

Короткий словник

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича
Національної академії наук України

ГУЦУЛЬСЬКІ ГОВІРКИ

КОРОТКИЙ СЛОВНИК

Львів — 1997

ЫЫ 81.41 1.1-5
Г97

Гуцульські говірки. Короткий словник. Відповідальний редактор Я. Закревська. — Львів, 1997. — 232 с.

ISBN 966-02-0496-5

Укладачі:
Галина Гузар, Ярослава Закревська, Уляна Єдлінська, Василь Зеленчук, Наталія Хобзей

Відповідальний редактор:
доктор філол. наук, професор *Ярослава Закревська*

Рецензенти:
доктор філол. наук, професор *Павло Гриценко*,
кандидат філол. наук *Марія Чікало*

Затверджено до друку
Вченою радою Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича
Національної академії наук України

Словник опубліковано за фінансовим сприянням Міжнародного фонду "Відродження"

ISBN 966-02-0496-5

ПЕРЕДМОВА

Передаємо до Ваших рук Короткий словник гуцульських говірок, що є відображенням основного лексичного складу одного з найцікавіших і найархаїчніших говорів південно-західного наріччя української мови. Гуцульські говірки мають давні традиції вивчення (понад 150 років), однак окремого завершеного й опублікованого словника, який охоплював би говірки всієї Гуцульщини, досі немає.

Короткий словник гуцульських говірок є науково-популярним словником шкільного типу, призначеним насамперед для освітянських потреб і масового користувача. Його об'єктом є слово як лексико-словотвірна цілість, а не як відбиття системних реґулярних фонетичних і граматичних особливостей, характерних для цих говірок.

Пропонований словник є диференційним, тобто він не охоплює усієї лексики, яка функціонує у гуцульських говірках, а подає лише вибрану традиційну діалектну лексику, що не ввійшла до основного словникового складу сучасної української літературної мови.

Реєстр Словника охоплює: специфічно гуцульські слова (типу **байкува́ти** "розмовляти, розповідати", **ґра́жда** "спеціальний тип огорожі"; **неві́стульки** "польові ромашки", **юр'є́нка** "калюжниця болотна"), слова, поширені у гуцульських говірках, і водночас властиві більшості говорів карпатського ареалу (типу **банува́ти** "тужити, сумувати"; **маржи́на** "худоба", **нана́шка** "хрещена мати"), або говорам південно-західного наріччя взагалі (типу **ву́йко** "брат матері або батька", **ґазда́** "господар", **кога́т** "півень") чи іншим українським говорам.

Крім лексичних, у Словнику подані словотвірні діалектизми, які семантично тотожні зі словами літературної мови, але відрізняються від них своєю словотвірною будовою: **весела́, весели́ця, веселі́вка, веселю́ха, весі́лка** "веселка", **кішне́** "косовиця", **по́ниско** "внизу" та ін., і семантичні діалектизми, що, як правило, є загальноукраїнськими лексемами, однак у гуцульських говірках мають інше, додаткове значення: **жо́лоб** "ущелина в горах", **ключ** "пристрій для транспортування сіна", **ру́чка** "одиниця виміру ширини покосу при косінні" та ін.

Короткий словник гуцульських говірок розрахований на широке коло читачів, тому реєстрове слово подано в українській літературній транслітерації (а не у фонетичній транскрипції), однак із збереженням основної діалектної фонетичної структури слова (**багнéнка, дрембулéти, дрýґарь, навкúмитиси, фáнтє** та ін.). Так само подається і форма родового відмінка (напр., **байстрé, -éти; грєдýшка, -і**).

Усі слова, крім односкладових, подаються з наголосами — одним або двома. Два наголоси поставлено на одному слові в тому випадку, коли зафіксовано два акцентні його варіанти (**блúзнéта - блúзнєта і близнéта**). Наголоси позначаються й у формах відмінюваних слів (**бервенó, -á, баталі́в, -лéва**).

При значній кількості реєстрових слів наводяться синоніми — переважно при першому за алфавітом слові синонімічного ряду (**багнéнка // болóтниця // сліпавка // юр'éнка, -і** *бот.* (Caltha palustris) калюжниця болотна), де й розкривається їх значення. Інші слова синонімічного ряду подаються на відповідному за алфавітом місці з відсилачем *див.* до реєстрового слова з викладом значення.

Фонетичні варіанти реєстрового слова, що є результатом реґулярних фонетичних змін, звичайно не подаються. Натомість послідовно фіксуються ті, що є виявом нереґулярних (лексикалізованих) фонетичних змін; вони наводяться поруч із реєстровим словом у дужках (**акурáт (якурáт), ґóтка (ґýтка), ґрáбля (ґрáмбля), фальцівнúк (филцівнúк)**).

Відмінювані слова вносяться до реєстру Словника в початковій формі: іменники, кількісні числівники та займенники прикметникової форми — в наз. відм. однини; іменники, що вживаються тільки в множині — в наз. відм. множини; прикметники та дієприкметники — в чоловічому роді однини; дієслова — в інфінітиві. При відмінюваних іменниках, кількісних числівниках і займенниках неприкметникової форми наводиться (скорочено або повністю) форма родового відмінка однини.

Обмежувальні граматичні ремарки стосуються переважно до іменника: при іменниках, які не відмінюються, ставиться позначка *невідм.* (**півóко** *невідм.*); при іменниках, які вживаються тільки в однині, або тільки у множині ставиться позначка *тільки одн., тільки мн.* (**журá, -ú** *тільки одн.;* **калюхú, -íв** *тільки мн.*); при переважному вжи-

ванні форм однини чи множини ставляться відповідно позначки *перев. одн., перев. мн.* (**гре́да,** -и, *перев. мн.*); при збірних іменниках — позначка *зб.*

У багатьох випадках подаються позначки, що вказують на особливості вживання слова з уваги на хронологію (**лу́мер // лу́меро** *заст.*), поширеність слова (**коцані́ти** *рідк.*), семантичні та стилістичні відтінки (**коновчи́на** *зменш. до* **коно́вка**, **пи́сок** *зневажл.*, **му́рґа** *лайл.*), належність до певної галузі знань (**а́фини** *бот.*, **бе́цкавка** *зоол.*, **ари́дник** *міф.*, **ку́ра́шка** *астр.*), традиційних занять, галузі виробництва, господарської діяльності (**шпу́лєр** *ткац.*, **листівни́к** *стол.*).

При ботанічних і зоологічних назвах переважно наводяться латинські відповідники (**батіжни́к,** -а́ // **батоже́ць,** -тіжця́ // **батоги́,** -і́в *бот.* (Cichorium intybus) дикий цикорій; **верти́дерево,** -а *зоол.* (Bostryehus) короїд).

Реєстрові слова тлумачаться відповідниками літературної мови (**гу́шкати** "штовхати, бити"; **кула́стра** "молозиво") або описово (**ку́пало** "невелике плесо на річці, відведене для купання"). Кожне значення реєстрового слова позначається арабськими цифрами.

Омоніми не виділяються як окремі реєстрові слова, а подаються як одне із значень однозвучного слова.

При окремих реєстрових словах наведені цитати-ілюстрації, які подані у фонетичній транскрипції або в ориґінальному записі друкованого джерела. Усі ці ілюстрації паспортизуються літерним скороченням населеного пункту, де вони записані, або скороченою назвою використаного джерела (список скорочень додається).

Короткий словник гуцульських говірок призначений для вчителів, які працюють у діалектному оточенні, для учнів, яким він полегшить засвоєння норм української літературної мови, для всіх, хто хоче ознайомитися з діалектним розмаїттям української мови; одночасно він полегшить читання творів художньої літератури, у яких автори використовують гуцульський говір із стилістичною метою, а також користування давніми і сучасними фольклорними й етнографічними матеріалами з Гуцульщини.

Пропонований Словник є певним етапом у створенні повного академічного Словника гуцульських говірок, який укладає група мовознавців відділу української мови Інституту українознавства ім. І. Кри-

п'якевича НАН України за принципами і засадами, що відповідають вимогам підготовки академічних діалектологічних видань. Основою його є багатотисячна картотека, яка, хоч і формувалася протягом тривалого часу, досі ще відкрита для поповнення. Ми вдячні всім, хто надіслав нам свої матеріали, і сподіваємось, що Короткий словник заохотить до такої праці нових ентузіастів. З цією метою у додатку до Словника подано стислі вимоги-рекомендації для записування діалектної лексики.

Авторський колектив плекає надію, що великий кількатомний Словник теж незабаром почне друкуватися окремими випусками, якщо на його підготовку до друку і публікацію будуть знайдені потрібні кошти, належна підтримка та розуміння меценатів і громадськості.

Загальна характеристика гуцульських говірок

Гуцульські говірки називають ще східнокарпатськими: разом з буковинськими, середньозакарпатськими, бойківськими і лемківськими вони належать до карпатської групи говорів, що входить до південно-західного наріччя української мови.

Гуцульські говірки поширені у південно-західних районах Івано-Франківської обл., гірських (Вижницькому і Путильському) районах Чернівецької обл. і в Рахівському р-ні на сході Закарпатської області. На сході і північному сході гуцульські говірки межують з покутсько-буковинськими, на північному заході — з бойківськими, на заході — із середньозакарпатськими говірками. На півдні вони межують з румунською мовою, вклинюючись на Сучавщині в територію Румунії. Найбільше споріднені гуцульські говірки з покутсько-буковинськими та бойківськими.

Здавна дослідники цікавилися межами гуцульських говірок, але визначали їх по-різному, зокрема стосовно північно-східної межі, яка є найбільш невиразною. На підставі попередніх досліджень (праць Б. Кобилянського, Я. Янова, С. Грабця, Ф. Жилка і, зокрема, матеріалів Атласу української мови, т. 2) зафіксовано, що гуцульські говірки відокремлюються від інших говорів південно-західного наріччя смугою ліній-ізоглос дуже подібної конфіґурації з чітким виділенням ядра цих говірок у верхів'ях рік Прута, Черемоша, Путили. Розмежувальна смуга між гуцульськими і закарпатськими говірками проходить на схід від ріки Шопурки, між гуцульськими і бойківськими — приблизно по р. Бистриці Надвірнянській, охоплюючи с. Пасічну і селище Делятин, далі проходить на південний схід поза Косовом, Вижницею і далі на південь у межах Румунії (Сучавська обл.).

Походження гуцульських говірок і причини виникнення їх меж досі остаточно не вивчені, так само чекає ґрунтовного дослідження й історія заселення Гуцульщини. Документальні джерела про історію цього краю сягають в основному XIV—XV ст. і майже відсутні за періоду Київської Русі (IX—XI ст.) і Галицько-Волинського князівства

(XII—XIII ст.). На основі відомих документів постає картина поетапного заселення Гуцульщини. Як писав відомий український історик Іван Крип'якевич, перші поселенці "опанували наперед родючу низовину над Прутом, а звідси посувалися поволі долинами рік Бистриці, Черемошу й інших у глибину гір". Прослідки різних напрямів і різного часу заселення території Гуцульщини помітні і в сучасному членуванні її мовного ландшафту, і в специфічних особливостях окремих діалектних рис, характерних для тієї чи іншої частини Гуцульщини. У літературі зустрічаємо поняття: Галицька, Закарпатська і Буковинська Гуцульщина або ж галицька чи івано-франківська, закарпатська і буковинська чи чернівецька частини Гуцульщини. Крім цього, протягом сторіч частини Гуцульщини входили до складу різних держав, відповідно до того, куди належали Галичина, Буковина і Закарпаття. Незважаючи на ці обставини, всі частини Гуцульщини завжди єднала спільна матеріальна і духовна культура, спільний побут, звичаї, традиції, спільний говір, що виразно відрізняє Гуцульщину від сусідніх етнографічно-мовних реґіонів, про що свідчать результати комплексного дослідження цієї території.

Відзначимо, однак, що територія гуцульських говірок при переважній більшості загальногуцульських рис не однорідна. Можна говорити про двочленний поділ цієї території (на східну і західну частини), в інших випадках — про тричленний поділ ареалу гуцульських говірок з виразним виділенням ядра кожної з цих частин у межах Івано-Франківської, Чернівецької (Путильський і Вижницький р-ни) і Закарпатської (Рахівський р-н) областей. Дослідники здавна звернули увагу на поділ Гуцульщини на східну і західну частини, враховуючи в першу чергу різну кількість у них іншомовних запозичень: переважання запозичень з румунської мови у східній частині Гуцульщини, а з угорської — у західній частині.

Деякі дослідники на цій підставі робили хибні припущення про неслов'янське походження гуцулів (напр., Іван Вагилевич у свій час висунув саме таку теорію, яка, однак, не була підтримана іншими ученими; польський учений Ян Янів в одній із своїх праць висловив припущення про арумунське походження предків сучасних гуцулів; румунський історик Н.Йорґа висунув гіпотезу ніби-то гуцули є зукраїнізованими румунами та ін.). Ці думки в світлі нових свідчень та комп-

лексного підходу до висвітлення гуцульської проблематики виявилися науково необґрунтованими.

Переважна більшість дослідників поділяє думку, що територія сучасної Гуцульщини здавна була заселена слов'янами, що гуцульські говірки генетично і практично протягом віків є говірками української мови з іншомовними нашаруваннями, серед яких в силу різних обставин у певних лексико-тематичних групах найпомітнішими є румунські.

Що ж до сучасного членування гуцульських говірок, то воно зумовлене різними чинниками: складними, досі до кінця не з'ясованими причинами їх формування, різним часом і різними напрямами заселення Гуцульщини, природним бар'єром у вигляді Карпатського хребта, близьким сусідством інших мов, зокрема неслов'янських та ін.

Характерні особливості гуцульських говірок виявляються на різних мовних рівнях: **фонетичному** (обнижена артикуляція фонеми е в наголошеній позиції — *клеᵃн* "клен"; ширша, дещо обнижена артикуляція фонеми *и*, що реалізується у звукові, наближеному до *е* — *сеᶤн* "син", *же́ᶤто* "жито"; зміна *а*, рідше давнього *йа* після м'яких приголосних в *'е, 'и, 'і* — *бойе́тси, йе́вір, ш'інува́ти;* вимова префікса *ви-* як *ві-* — *ві́пити* "випити"; відсутність вставного *ль* після губних — *ро́бйу* "роблю" (але *робле́ний*), збереження давньої м'якості *р риба́рь, верьх* і напівм'якості *л́* — *мол́око́*, ствердіння кінцевих *-сь, -зь* — *цес, кріз* і *ць, сь* у суфіксах — *молоди́ца, хло́пскій;* перехід м'яких приголосних *ть, дь* у *кь, гь* — *к'е́шко* "тяжко", *г'і́ўка* "дівка"; відсутність подовжених приголосних — *з'і́л'е* "зілля", вимова груп приголосних: *хв* як *ф* — *фіст; дн* як *нн* — *блу́нний* "блудний"; *бн* як *мн* — *срі́мний* "срібний"; *тль, дль* як *кль, гль* — *ве́ртл'уг - ве́ркл'уг* та ін.); **морфологічному** (напр., закінчення *-оў, -еў* в орудному відм. одн. іменників жіночого роду — *це́р'квоў, земле́ў;* збереження залишків форм двоїни — *дві нозі́, дві йе́блуц'і;* творення вищого ступеня прикметників за допомогою частки *май* — *май кра́шч'ий;* наявність енклітичних форм займенників — *ми, ти, си* "мені, тобі, собі"; *мні, мйи, нйи* "мене"; *си* "себе"; дієслівні форми типу *бере́т, несе́т;* форми 3-ої ос. одн. і мн. дієслів другої дієвідміни з опущеним кінцевим *-т*, вони *но́с'иᵉ, сид'е́;* форми умовного способу дієслів з часткою *бих* — *ходи́ў бих;* минулого часу дієслів типу *ходи́ўсме, -сте;* майбутнього часу типу *му ходити*,

рідше — *буду ходúти;* афікс *-ся* (з варіантами *-си, -с'и, -сі*) може стояти як у пре-, так і в постпозиції.

У гуцульських говірках поширені усічені кличні форми імен з пропущеним післянаголошеним складом — *Ю!* "Юрку!", *Пара́!* "Параско!" та ін.

Наведені фонетичні та морфологічні особливості гуцульських говірок сьогодні уже не є загальнопоширеними і по-різному виявляються у мовленні представників різних поколінь. Нерідко вони співіснують з літературно-нормативними структурами і формами, що є результатом взаємодії літературної і діалектної мови, властивої усім українським діалектам, так само, як і діалектам інших мов світу. Щоправда, у гуцульському говорі ці процеси проходять значно повільніше, ніж на інших діалектних територіях.

Багатство гуцульської лексики і словотвору відбиті у пропонованому словнику настільки, наскільки це дозволяє зробити тип короткого словника. Про найхарактерніші морфологічні особливості можна судити з наведених граматичних форм і поданих у Словнику граматичних і стилістичних ремарок. На жаль, обмежена кількість прикладів-ілюстрацій дає уяву тільки про деякі синтаксичні риси гуцульських говірок.

Значно ґрунтовніше ці особливості зможуть відбити діалектні тексти з Гуцульщини, які складуть другий випуск із серійної праці "Гуцульські говірки". Адже Короткий словник гуцульських говірок — це тільки перша ластівка із запланованої серії видань, які повинні відтворити не лише мовний образ гуцульських говірок, але й представити особливості світосприймання і багатство духовного світу їх носіїв.

Ярослава Закревська

Список
назв населених пунктів та їх скорочень

Бб	Бабин	Косівський*
ББр	Баня-Березів	Косівський
Бг	Багна	Вижницький
Бгд	Богдан	Рахівський
БЗл	Борсучна-Зелена	Надвірнянський
Бкв	Буковець	Верховинський
Бл	Білин	Рахівський
Блб	Білоберізка	Верховинський
БОс	Білі Ослави	Надвірнянський
Бп	Бабинопілля	Косівський
Брв	Барвінків	Верховинський
Брг	Берегомет	Вижницький
Брк	Буркут	Верховинський
Брст	Брустурів	Косівський
Бс	Бистрець	Верховинський
БстВ	Бистриця	Верховинський
БстН	Бистриця	Надвірнянський
Бт	Битьків	Надвірнянський
ВБр	Верхній Березів	Косівський
ВВрб	Верхній Вербіж	Коломийський
Вж	Виженка	Вижницький
Вжн	Вижниця	Вижницький
ВКл	Великий Ключів	Коломийський
Врбв	Вербовець	Косівський
ВРж	Великий Рожин	Косівський
Врт	Ворохта	Яремчанська міськрада
Врх	Верхнє	Коломийський
Врхн	Верховина	Верховинський

* Обласне підпорядкування районів подано на с. 14.

ВЯс	Верхній Ясенів	Верховинський
Гл	Голови	Верховинський
Гр	Гринява	Верховинський
Двгп	Довгопілля	Верховинський
Дл	Делятин	Надвірнянський
Др-Яр	Дора-Яремча	Яремчанська міськрада
Дхт	Дихтинець	Путильський
ДШп	Долішній Шепіт	Вижницький
ЗлВ	Зелена	Верховинський
З-Зл	Зелениця-Зелена	Надвірнянський
ЗлН	Зелена	Надвірнянський
Зм	Замагорів	Верховинський
Зр	Заріччя	Надвірнянський
Ісп	Іспас	Вижницький
Кб	Кобаки	Косівський
КбПл	Кобилецька Поляна	Рахівський
Кв	Кваси	Рахівський
Квл	Ковалівка	Коломийський
Кл	Ключів	Коломийський
Кн	Конятин	Путильський
Крвр	Криворівня	Верховинський
Крм	Кремінці	Яремчанська міськрада
Крн	Красноїлів	Верховинський
Крп	Краснопілля	Верховинський
Кс	Косів	Косівський
Ксл	Киселиці	Путильський
Ксм	Космач	Косівський
КсПл	Косівська Поляна	Рахівський
Кст	Костилівка	Рахівський
Кт	Кути	Косівський
Л	Луг	Рахівський
Лг	Луги	Рахівський
Лз	Лазещина	Рахівський
Лп	Лопушна	Вижницький
Лч	Люча	Косівський
Мк	Микуличин	Яремчанська міськрада

Мкс-Зл	Максимець-Зелена	Надвірнянський
Мр	Мариничі	Путильський
МРж	Малий Рожин	Косівський
Мрк	Марківка	Коломийський
Мш	Мишин	Путильський
НБр	Нижній Березів	Косівський
Ндв	Надвірна	Надвірнянський
Пдз	Підзахаричі	Путильський
Пл	Пилипи	Коломийський
Плн	Полянки	Верховинський
Плс	Плоска	Путильський
Пн	Пнів	Надвірнянський
Прб	Пробійнівка	Верховинський
Прх	Перехресне	Верховинський
Пс	Пасічна	Надвірнянський
Пст	Пистинь	Косівський
Пт	Путила	Путильський
Пч	Печеніжин	Коломийський
Рб	Рибне	Косівський
Ржн	Рожнів	Косівський
РзтВ	Розтоки	Вижницький
РзтК	Розтоки	Косівський
РзтП	Розтоки	Путильський
РзтР	Розтоки	Рахівський
Рс	Руська	Путильський
Рсш	Росішка	Рахівський
Рх	Рахів	Рахівський
Рч	Річка	Косівський
СБр	Середній Березів	Косівський
Скл	Соколівка	Косівський
Слб	Слобода	Коломийський
Слп-В	Слупійка-Верховина	Верховинський
Слт	Селятин	Путильський
Сн	Снідавка	Косівський
Срг	Сергії	Путильський
СтКт	Старі Кути	Косівський

Стп	Стопчатів	Косівський
Тв	Товарниця	Путильський
Тд	Тюдів	Косівський
Тк	Текуче	Косівський
Тр	Тораки	Путильський
У-Пт	Усть-Путила	Путильський
Уст	Устеріки	Верховинський
Хм	Химчин	Косівський
Хр	Хороцеве	Верховинський
Чр-З	Черник-Зелена	Надвірнянський
Чрг	Чорногузи	Вижницький
Чрм	Черемошна	Верховинський
ЧрОс	Чорні Ослави	Надвірнянський
ЧрТ	Чорна Тиса	Рахівський
Шп	Шепіт	Путильський
Шш	Шешори	Косівський
ЯблВ	Яблуниця	Верховинський
ЯблН	Яблуниця	Надвірнянський
Яв	Яворів	Косівський
Явр	Явірник	Верховинський
Ям-Яр	Ямна-Яремча	Яремчанська міськрада
Яр	Яремча	обл. підпорядкування
Яс	Ясіня	Рахівський
Ясн	Ясенів	Верховинський

Івано-Франківська область

Райони: Верховинський, Коломийський, Косівський, Надвірнянський

Чернівецька область

Райони: Вижницький, Путильський

Закарпатська область

Рахівський район

Список опублікованих і рукописних джерел та їх скорочень

АУМ	Атлас української мови. 2. Волинь, Наддністрянщина, Закарпаття і суміжні землі. — К., 1988. — 520 с.
Гк	Калєндар гуцулский на рік 1935; 1937; 1939. — Накладом Товариства приятелів Гуцульщини; Гуцульський калєндар 1997. — №1(49).
ЕЗб	Знадоби до української демонольоґії / Зібрав В. Гнатюк. — Т. II. — Вип. 1-2 // Етнографічний збірник. — Львів, 1912. — Т. 33-34.
К	Коржинський В. Малый словарець уживаныхъ словъ гуцульськихъ зобранихъ въ Жабю Слупійцѣ 1894-1896 // Рукопис зберігаєтся у Львівській науковій бібліотеці ім. В.Стефаника НАН України, ф. 1 (НТШ), спр. 530.
ЛАЗО	Й. О. Дзендзелівський. Лінгвістичний атлас українських говорів Закарпатської області УРСР (Лексика). — Ужгород, 1958. — Ч. I; 1960. — Ч. II; 1993. — Ч. III.
М	Мосора М. Словар гуцульський зібраний Михайлом Мосорою 1885-1898 // Рукопис зберігаєтся в архіві Івана Франка у Києві. — №3 / 100. — 156 с.
Он-к. М-ли	Онищук А. Матеріяли до гуцульської демонольоґії // Матеріяли до української етнольоґії. — Львів, 1909. — Т. 11. — С. 1-139.
Он-к. Нк	Онищук А. Народний калєндар у Зелениці Надвірнянського повіту (на Гуцульщині) // Там же. — Львів, 1912. — Т. 15. — С. 1-16.
Он-к. Ост-ки	Онищук А. Останки первісної культури у Гуцулів // Там же. — Львів, 1912. — Т. 15. — С. 159-177.
Ш.	Шухевич В. Гуцульщина // Матеріяли до українсько-руської етнольоґії. — Львів: Вид-во НТШ, 1899-1908. — Ч. I-V.
LAHD	A Lexical of the Hutsul Dialects of the Ukrainian Language / Compiled and Edited from the Fildnotes of Jan Janów and His Students by Janusz A. Rieger. – Warsaw, 1996. – 390 s.

Список умовних скорочень

анат.	анатомічне
астр.	астрономічне
безос.	безособове
бот.	ботанічне
буд.	будівельна справа
виг.	вигук
вищ.ст.	вищий ступінь
відм.	відмінок
військ.	військова справа
вл.н.	власна назва
вст.сл.	вставне слово
гонч.	гончарна справа
див.	дивись
дит.	дитяче
дієсл.	дієслово
док.	доконаний вид
евф.	евфемізм
ж.р.	жіночий рід
займ.	займенник
заст.	застаріле
зб.	збірне
звич.	звичаєве
згр.	згрубіле
здрібн.	здрібніле
зменш.	зменшене
знах.	знахідний (відмінок)
знач.	значення
зневажл.	зневажливе
зоол.	зоологічне
ім.	іменник
ірон.	іронічне
іт.	італійське
іхтіол.	іхтіологічне
к.	карта
крав.	кравецька справа
лайл.	лайливе
лат.	латинське
ліс.	лісівництво
мед.	медичне
мисл.	мисливське
міф.	міфологічне
мн.	множина
найвищ.ст.	найвищий ступінь
наказ.	наказовий (спосіб дієслів)
напр.	наприклад
невідм.	невідмінюване
недок.	недоконаний вид
нім.	німецьке
одн.	однина
перев.	переважно
перен.	переносне
пестл.	пестливе
пол.	польське
пор.	порівняй
прибл.	приблизно
прийм.	прийменник
прикм.	прикметник
присл.	прислівник
присудк. сл.	присудкове слово
рідк.	рідкісне
род.	родовий (відмінок)
рос.	російське
рум.	румунське
св.	святий
с.р.	середній рід
сл.	слово
словен.	словенське
словац.	словацьке
спол.	сполучник
ст.	ступінь
стол.	столярна справа
тесл.	теслярська справа
ткац.	ткацьке
уг.	угорське
ужив.	уживається
у знач.	у значенні
фр.	французьке
церк.	церковне
част.	частка
чес.	чеське
ч.р.	чоловічий рід

А

аба́зь // **аби́рь** *виг.* ужив. для відганяння овець
а́бирька *див.* **обе́рка**
аби́х *спол.* щоб: *Аби́х здоро́ў буў, шо пра́ўду ка́жу* (ВРж)
абоде́ *присл.* будь-де
абомо́вня, -і *див.* **мовня́ 1**
а́вадь *част. заст.* чи, або
аві́за, -и // **авізо́н,** -а *рідк.* попередження, передвістя: *Сон даў ме^и^ні́ аві́зу* (Ндв)
аву́ш (аву́шь-аву́шь) *виг.* ужив. для відганяння курей, рідше качок
агі́ (агі́й, ігі́, ігі́й) // **агйо́** // **агу́** *виг.* ужив. для висловлення обурення, роздратування
а́ґрис (а́ґрест), -у *бот.* (Grossularia) аґрус
ади́ // **аді́т** *виг.* ужив. для висловлення здивування; диви, бач
адука́т (адука́нт), -а адвокат
адука́тка (адука́нтка), -і жінка-адвокат
ає́ *див.* **ая́**
ай // **айно́** *част.* так, дійсно, але
акура́т (якура́т) 1. *присл.* якраз; **2.** *част.* якраз, саме
аку́шь *виг.* ужив. для відганяння ягнят, лошат
алдома́ш (алдама́ш), -а могорич; *пор. уг.* áldomás
а́ле *виг.* невже, ой
алти́ці (анти́ці), -і // **цве́коль (цви́коль),** -кля клин під рукавом сорочки
а́лярм, -у тривога; *пор. нім.* Alarm, *пол.* alarm
алярмо́во *присл.* негайно, швидко
алярмува́ти (лярмува́ти) 1. *те саме, що* **ґвавтува́ти**; **2.** бешкетувати
амба́р, -а́ **1.** комора; **2.** велика скриня для зберігання зерна, муки
анджені́р (анджіні́р), -а інженер
анджені́рка, -і жінка-інженер
анджіні́р *див.* **анджені́р**
анклю́з *див.* **інклю́з**
анти́ці *див.* **алти́ці**
антра́мент (атра́мент), -у чорнило
антраменто́вий чорнильний
а́нцуґ (а́нцук), -а костюм (перев. чоловічий); *пор. нім.* Anzug
апрі́ль, -я *заст.* квітень
апу́ль *виг.* ужив. для відганяння каченят
арґа́н *див.* **арка́н**
арда́н (йорда́н), -у́ **1.** *церк.* Богоявлення Господнє, Йор-

дан, Водохреще (19.01); **2.** ріка Йордан

арданиця // арданичка, -і вода, освячена на Водохреще: *Водичко-арданічко, вігой віт струпіў мін'і лічко* (КсПл)

арешт, -у тюрма: *Сигодні рік, йак війшоў з арешту* (Гр)

арідник, -а *міф.* чорт, злий дух

арія, -ї **1.** мотив плачу за померлим; **2.** мелодія

аркан (арґан), -á **1.** гуцульський чоловічий танець; **2.** вуздечка

армітка (арніка, арнітка) -і // **арнік (арник, гарник),** -а *бот.* (Arnica montana) арніка: *Бисте знали, шо цес арник к'ішко л'ічничий* (Врт)

арнарія, -ії *зб.* сукупність знарядь для жіночих робіт (напр., для вишивання, ткацтва тощо)

арнік (арник) *див.* **армітка**

аршіца, -і важкодоступна вершина гори

асентирований призваний до війська, новобранець

асентирувати призивати до війська

асентерунок, -нка призов до війська; *пор. нім.* Assentierung

асек (осек) *част.* та, так, здається, мабуть

асикурація (сикірація, сікірація), -ії // **страхівка,** -і страхування

асикурований (сікірований) застрахований

асикурувати (сікірувати) страхувати; *пор. пол.* asekurować

атась *виг.* ужив. для відганяння качок

атрамент *див.* **антрамент**

атрусь *виг.* ужив. для відганяння кролів

афини (яфини, яфири), -ів *перев. мн., бот.* (Vaccinium myrtillus) чорниці

афинник (яфинник, яфірник), -ý // **яфинничі (яфирничі),** -і *зб.* зарості чорниць; місце, де ростуть чорниці

ацю *виг.* ужив. для відганяння поросят

ачей *част.* мабуть, адже

ачуй (ачуй-ачуй) *виг.* ужив. для привернення уваги; слухай

ая (ає) *част.* ужив. для підтвердження, рідше заперечення, чиєсь думки; так, ні

Б

ба *част. близьке за знач. до* ж, аж

ба́ба, -и **1.** повитуха; **2.** знахарка, ворожка; **3.** два покоси трави, скошеної один на другий; **4.** їжа лісорубів — мамалига з маслом і бринзою; **5.** деталь у ткацькому верстаті; **6.** пристрій у млині; пристрій для забивання палей

бабе́лька, -і овечий або заячий послід

бабе́ц, -бце́ *зоол.* (Gottus gobio) бичок-головач (*риба*)

баби́ // балаба́ні // боба́ні // таргани́, -ів *тільки мн. бот.* (Phaseolus) грубозерниста квасоля

баби́зна, -и майнова спадщина після смерті баби

ба́бине ву́хо *бот.* (Lactaris resimus) груздь (*гриб*)

ба́биці, -иць **1.** *мед.* рід шлункової хвороби (перев. у дітей); **2.** *те саме, що* **баби́**

бабични́к, -а́ *бот.* багаторічна трав'яниста рослина, яку використовують у народній медицині: *За тото́ бабични́к, шо від ба́биц' помага́йі* (Кв)

бабі́ти старітися, покриватися зморшками

ба́бка, -і **1.** бабуся; **2.** мале кувадло для клепання коси; **3.** *бот.* (Plantago) подорожник; **4.** груша-гнилиця; **5.** вид здобного печива

бабо́я, -ї дуже груба смерека

бабра́к, -а́ неохайна людина

ба́брати бруднити; робити щось недбало, неохайно

бабче́рь, -я́ **1.** дерев'яна колодка, у яку вбивають бабку для клепання коси; **2.** спеціальний чіп на плоті для сплаву деревини

ба́вна // ба́вона, -и бавовна

ба́гна, -и **1.** мокре болотисте місце; **2.** сіно, скошене на багні; **3.** *бот.* (Ledum palustre) багно

багне́нка // боло́тниця // слі́па́вка // юр'є́нка (юріє́нка), -і *перев. мн. бот.* (Caltha palustris) калюжниця болотна

ба́гнути дуже хотіти, бажати

багрі́вка, -і смерекова смола після жування

багрі́й, -я́ віл сірої масті

багріни́ці, -и́ць *тільки мн.* штани з домотканого сукна червоного кольору

багро́, -а́ // **дзвін,** -во́на частина дерев'яного обода в колесі

ба́ґів, -ова залишки перепаленого тютюну в люльці

ба́доґа, -і **1.** бляха; **2.** бляшаний посуд; кварта
бадьо́, -я́ **1.** назва мешканця низовини; **2.** звертання до старшого, незнайомого чоловіка
баї́льник, -а // **примівни́к,** -а́ знахар; чоловік, який лікує замовляннями
баї́ля // баї́льниця // примівни́ця, -і знахарка; жінка, яка лікує замовляннями
бай, -ю **1.** замовляння; **2.** вода, над якою замовляють; **3.** забава, вечірка; **4.** бесіда, мова
байбара́к, -а́ **1.** верхній короткий чоловічий, рідше жіночий, одяг; **2.** чоловічий кожух
ба́йка, -і **1.** поговір, чутка; вигадка, небилиця; розмова; **2.** *у знач. присудк. сл.*, дрібниця: *Цеᶤ ўсе ба́йка, до́бре, шо ти прийшо́ў* (Сн)
байкува́ти розмовляти, розповідати
ба́йстир, -тра // **байстру́к,** -а́ // **ко́пил,** -а нешлюбний син, байстрюк
байстре́ // байстрине́, -е́ти нешлюбна дитина
байстри́ця // байстру́чка // копили́ця, -і нешлюбна дочка, байстрючка
бакали́стий випуклий
балаба́ні *див.* **баби́**
бала́нджя (бала́нча), -і *ліс.* дрючок, який підкладають під колоду як важіль
ба́леґа (ба́ліґа, бе́леґа), -і коров'ячий, рідше овечий, послід
ба́лта, -и болото, трясовина
баль, -я́ бунт, тюк: *Соло́му преᶤсу́йут у бал'і́* (Прб)
ба́льок, -лька балка під стелею: *Ба́л'к'и кла́ли зве́рх'і на гибл'о́ван'і сволок'е́* (Крм)
балюва́ти *див.* **баюва́ти**
бамбе́тиль, -тля́ // **бамбе́тля,** -і дерев'яний розсувний тапчан
бамбу́рити 1. сильно стукати; тривожити без потреби; **2.** руйнувати
ба́муш *див.* **ба́нуш**
бана́, -и́ // **ба́нність,** -ості // **ба́ннощі,** -ів // **сту́сок,** -ску // **туск,** -у **(ту́сок,** -ску**)** туга, сум
ба́нда, -и громада, гурт людей; бригада; музики
банда́р, -а́ велика чавунна посудина, у якій варять їжу
банди́ґі, -ів *тільки мн.* вигадки, затії; **банди́ґі би́ти** — бити байдики; **гну́ти (точи́ти) банди́ґі** — плести нісенітниці
бане́нка, -і колун, важка широка сокира; топірець

банке́т, -а вузька стежка вздовж залізниці

банли́вий // ба́нний сумний, журливий

ба́нність *див.* **бана́**

ба́нноші *див.* **бана́**

банти́на // слемби́на, -и **1.** поперечна балка, що з'єднує крокви; **2.** перекладини, на яких сидять кури

банува́ти // тускува́ти тужити, сумувати

ба́нуш (ба́муш), -а **// ско-ми́рда (скоме́рда),** -и *тільки одн.* густа страва з кукурудзяного борошна, зварена на сметані; *пор. уг.* bálmos, *рум.* balmos

ба́ня, -і *заст.* **1.** солеварня; **2.** каменоломня

баня́р // баня́с, -а́ **1.** шахтар, робітник солеварні, каменоломні; **2.** робітник, що чистить річку перед сплавом плотів

баня́са, -и **// баня́ска,** -і велика сокира з довгою ручкою для рубання дров

барабу́лі (бараб́о́лі) // барабу́рка // бори́шка // бу́рка // гадабу́рка (гандабу́рка, гандибу́рка, гендибу́рка) // мандибу́рка (мандабу́рка), -і **// рі́па,** -и *бот.* (Solanum tuberosum) картопля

барабу́лiник // бори́шник (бури́шiник) // бу́рiник // рі́пленик (рі́п'єник, рі́п'їник), -а печений картопляний корж

барана́рь (баранча́рь), -я́ пастух баранів

барана́рька, -і загорода для баранів

барани́, -ні́в *тільки мн.* білі пінисті хвилі на річці

бараї́ниця, -і покривало з вичинених овечих шкур

баранча́рь *див.* **барана́рь**

бара́нчик, -а **1.** баранець; **2.** традиційний виріб з овечого сиру

ба́рва, -и **1.** ворс (на вовняному ліжнику, килимі); **2.** колір

ба́рда // барди́на, -и широка сокира з коротким топорищем

ба́ртка, -і **1.** топірець (металевий або дерев'яний) з довгою ручкою, прикрашений орнаментом; **2.** смужка на тканому виробі

барші́вка // криса́ня, -і чоловічий фетровий капелюх з прикрасами

басару́нок (басари́нок), -а **1.** корм (сіно, трава), який дають корові під час доїння;

2. невеличкий подарунок як віддяка за зроблену послугу

батали́в (бателе́в), -ле́ва // **била́к,** -а́ 1. частина масничқи у вигляді дрючка з дірқованим кружком; 2. дерев'яна посудина для збивання масла; 3. прилад для биття конопель; *пор. рум.* bătălău

батіжни́к, -ка́ // **батоги́,** -і́в // **батоже́ць,** -тіжця́ **серпівни́к,** -а́ // **стари́вник,** -а *бот.* (Cichorium intybus) цикорій дикий, петрові батоги

ба́тько, -а 1. *те саме, що* **на́шко** 1; 2. весільний батько; 3. назва бойка або жителя низовини взагалі

ба́тяр, -а 1. гультяй, пройдисвіт; 2. сміливий хлопець

ба́хур, -а 1. дитина, частіше хлопець; 2. пустун, бешкетник

ба́шта, -и високе старе дерево, найчастіше смерека

башта́нник, -а *рідк.* старий смерековий ліс

баюва́ти // **балюва́ти** забавлятися

ба́юр, -а суканий шнур для бесаг, тайстри

ба́юре, -я *зб. до* **ба́юр**

ба́яний зашіптуваний

ба́яння, -я зашіптування, заклинання хвороб

ба́яти // **примов'є́ти** зашіптувати, заклинати хворобу

бга́ний // **ви́бганий** зігнутий у дугу, заокруглений

бга́ти 1. гнути, заокруглювати; 2. *рідк.* нахиляти, нагинати

бга́тиси *перен.* гнути спину перед кимсь, виражати покірність, підлещуватися

бджільни́к // **бджолови́к,** -а́ пасічник

бе́бех, -а *зневажл.* 1. великий живіт; 2. людина з великим животом, черевань, пузань

бебеха́тий череватий, пузатий

бе́бехи, -ів *тільки мн.* нутрощі

бе́вка, -і страва з квашеної капусти, заправлена кукурудзяною мукою

бе́ґа, -і дуже груба нерівна деревина

бе́дзень (би́дзень), -дзня // **бі́лень,** -льня *заст.* липень

без (боз), -у *бот.* (Syringa vulgaris) бузок

безві́ддихці *присл.* безперестанку

безголо́ві, -і біда, нещастя, горе: *Народи́ла йего́ на сво́йе безголо́ві* (Блб)

безді́тниці, -і бездітна жінка

бе́здно, -а глибоке місце в річці

безли́чити ганьбити, лаяти

безма́й *присл.* близько, приблизно

безсеби́лий **1.** непритомний; **2.** розлючений

безсе́битиси **1.** втрачати пам'ять; **2.** *рідк.* сильно сердитися, виходити з себе

бе́йла, -и *зневажл.* дурний, дурна

беле́й, -я́ **1.** блондин; **2.** кінь, собака білої масті; **3.** *рідк. зневажл.* дурний, лінивий

бе́ленґа *див.* **ба́леґа**

беленді́ти плести небилиці

бендюги́, -і́в *тільки мн.* **1.** двоколісний віз, подовжений розворою, для перевезення довгих колод; **2.** великі сани для перевезення дров, сіна

бенча́ти (биньчє́ти) ревіти (про корів, волів)

бер, -и **(берь,** -і**)** кладка через річку

бербени́ці // бриндзє́нка, -і **1.** дерев'яна посудина видовженої форми з двома днами для зберігання продуктів (перев. молока і бринзи); **2.** одиниця виміру місткістю 25—30 кг; **3.** діжечка; *пор. рум.* berbeníţă

бербинє́, -нє́ти *здрібн. до* **бербени́ці**

бервено́, -а́ колода

бе́рдє, -і (-і́) *зб. до* **бе́рдо**

бе́рдо, -а **1.** прірва, урвище; стрімкий схил гори; **2.** кам'янисте дно річки; **3.** *ткац.* частина ткацького верстата

бе́рег, -а **1.** берег річки; **2.** круча, стрімкий схил; **3.** гористе місце, пасовисько

бере́за, -и старший серед колядників

бе́резень, -зня *заст.* квітень: *Раз идé мáрот, а за ним бéрезен'* (Рсш)

березнє́к, -а́ **1.** березовий гай, ліс; **2.** *бот.* (Boletus scaber) підберезник (*гриб*)

березува́ти бути старшим серед колядників

бере́нник // дері́нник // ко́панник (ко́паник), -а **1.** той, хто збирає восени врожай (перев. картоплю); **2.** *заст.* міра площі: *Мáйу ше на два биереннúки барабýл'* (Гр)

бере́чи́ оберігати, охороняти

бері́вка (бери́вка), -і **1.** невелика дерев'яна посудина для зберігання продуктів; **2.** одиниця виміру місткістю близько 16 кг; **3.** велика пляшка

берфе́ла, -и **(берфе́л, берфе́ло,** -а**)** дерев'яний пристрій, на якому вішають котел над вогнищем на поло-

нині: *Берфéла се слуп; ў цес слуп задóўбуйут смерíчку росохáту і кладýт кýжбу* (Врхн); *пор. рум.* bearfele

бесáги, -сáг дві торби, з'єднані одним полотнищем, що їх носять перекинутими через плече; *пор. рум.* desâgă

бéски́д, -у недоступна стрімка вершина

бесчє́сний 1. нещасний, безталанний; **2.** поганий, злий

бесчє́сник, -а безталанник, бідолаха

бесчісý *присл.* передчасно

бетéга, -и // **бéтіг,** -у хвороба, неміч; *пор. рум.* beteág, *уг.* beteg

бетéжний хворий

бéтіг *див.* **бетéга**

бéцкавка, -і // **óвад (óвід),** -а *зоол.* (Tabanus bovinus) ґедзь (*комаха*)

бéцкатиси (би́цкатиси) 1. ґедзатися (про худобу); **2.** *перен.* нервувати, сердитися (про людину)

бéчка // шýтка, -і **1.** котики на вербі; **2.** в'язанка вербових гілок, які святять у Вербну неділю

бечкóва // шуткóва неді́ля *церк.* Вербна (Квітна) неділя

бечкóвий вербовий, вербний

бечувáти(си) підтримувати(ся); допомагати

беши́ґа, -і *мед.* рожисте запалення, бешиха; *пор. рум.* beşíčа

беши́зник, -а *бот.* (Paris quadrifolia) вороняче око

бéштати // ґáбзи́ти // кабзовáти сварити, обзивати, лаяти

бзік, -а **1.** неврівноважена, нервова людина; **2.** нерозумна думка

би́гá, -й **1.** стан сильного нервового збудження: *Вже го бигá напáла* (ЗлН); **2.** особливість, властивість (погоди)

биговáтий дурнуватий

би́ґар, -а (**би́ґарь,** -я) грубий дрючок, палиця

би́дзень *див.* **бéдзень**

бизі́вно *див.* **бізі́вно**

би́йно *див.* **бі́йно**

билáк *див.* **баталі́в**

би́лень, -льня // **билéц,** - льця́, // **би́ло,** -а // **бич,** -á коротка частина ціпа, якою б'ють по снопах

билó, -á // **бильцé,** -я́ **1.** стебло; **2.** бокова опора у санях; **3.** частина знаряддя (напр., борони)

би́нда, -и стрічка

биндє́к // бринзáр (бриндзáр, бриндзáрь), -á

зоол. (Bombus terrestris) джміль (*комаха*)

бир (берь, бир-бир) *виг.* ужив. для підкликання або відганяння овець

бирі́в, -о́ва *заст.* війт

би́рка (би́рька), -і вівця з короткою кучерявою шерстю; *пор. рум.* berc

бирки́, -ро́к ягнята

би́рше (бі́рше) *присл.* більше

би́тиси // бі́гатиси // лі́тиси виявляти статеву охоту (про корів, кобил)

би́цкатиси *див.* **бе́цкатиси**

бич *див.* **би́лень**

бі́бки, -ів *тільки мн.* // **бі́бків (бібко́вий) листо́к** лаврове листя

біг *див.* **бог**

бі́гатиси *див.* **би́тиси**

біда́, -й **1.** біда, нестатки, важкі умови; **2.** *евф.* про нечисту силу, гадюку, важку або невиліковну хворобу: *Стари́й коси́ᵉў і біда́ поразйᵉла за ру́ку чи за но́гу* (Ям-Яр)

біди́ці, -і *див.* **біда́ 2**

бізі́вний сильний, здатний до чого-небудь

бізі́вно (бизі́вно) *присл.* **1.** напевно, неодмінно; **2.** безпечно

бізува́ти 1. могти, бути в силі; **2.** надіятися (на когось); **3.** наважитися щось робити; *пор. уг.* bízni

бі́йни́й страшний; небезпечний

бі́йно (би́йно) *присл.* страшно, боязко; небезпечно

бі́ла па́ні *евф.* смерть

бі́ла субо́та *церк.* Великодня Субота

біла́ня, -і **1.** стовбур дерева, з якого знято кору; **2.** блондинка (про жінку)

бі́лень *див.* **бе́дзень**

бі́лий по́трух // ле́хкі // плю́ца *тільки мн. анат.* легені

бі́лик, -а *бот.* (Boletus edulis) боровик, білий гриб

біли́ти 1. вибілювати; **2.** обдирати кору з дерева

біли́ці // вів'ю́рка, -і *зоол.* (Sciurus vulgaris) білка

бі́лі коло́пні *тільки мн.* плоскінь, чоловічі стебла конопель

білогру́д, -а // **білогру́дик,** -дка *зоол.* (Cynclus aquaticus) водомороз (*птах*)

біло́тка, -і // **едельве́йс,** -а // **шовко́ва коси́ця** *бот.* (Leontopodium alpinum) білотка альпійська, едельвейс

більма́н (більмо́н) // більма́ч, -а́ людина з витрішкуватими очима

білявúна, -и // **біля́вка** // **біля́вочка,** -і мила, кохана

бíрф, -а // **бíрфа,** -и бокова дошка, драбина у возі; *пор. уг.* bérfa

бíрше *див.* **бúрше**

бйо (бйе) *виг.* ужив. для підганяння, рідше відганяння, коней

благúй лагідний, спокійний

блáго *присл.* лагідно, спокійно (говорити)

блéїти (блíяти, бля́яти) бекати (про овець)

блекíтниця (блекотúця) // **німúця,** -і *бот.* (Hyoscyamus niger) блекота

блéнда, -и висип на тілі; пляма; міхур

блехá (блихá), -í блоха

бл́єха, -і **1.** листове або дахове залізо; **2.** лист для випікання виробів з тіста; **3.** частина плуга

блєхíвка, -і металева кварта для води

блєхлáта, -и поперечна жердка, якою з'єднують крокви під дахом

блєхóвий бляшаний: *Мóже бýти квáрта бл'ехóва, бан'éк бл'ехóвий* (ЗлН)

близнá, -ú огріх, вада (на полотні під час ткання)

блúзнєта, -нéт **1.** близнята; **2.** два глиняні горщики, з'єднані ручкою

близькоóкий (близоóкий) короткозорий

блискíтка // **блищáчка,** -і // **блісна́,** -ú блешня

блихá *див.* **блехá**

блíяти *див.* **блéїти**

блуд, -у **1.** помилка; **2.** *міф.* нечиста сила, яка збиває з дороги: *Мене́ ц'ілý ніч водúў блуд* (Гр)

блят, -а **1.** *те саме, що* **бéрдо 3**; **2.** верхня дошка стола; **3.** верхня частина кухонної плити; **4.** частина сокири біля вістря

бля́яти *див.* **блéїти**

бобáні *див.* **бабú**

боб'éнка, -і рідка страва з бобом

бобíвка, -і **1.** страва з картоплі, бобу і маку; **2.** бадилля бобу, бобовиння

бóввáн (бóвган, бóлван), -а **1.** великий камінь чи скеля, яка стоїть окремо; **2.** великий горщик; **3.** снігова баба; **4.** густі хмари; **5.** туман у горах

бовгáрити // **бовгарувáти** // **ґуля́рити** пасти велику рогату худобу на полонині

бóвгáрь, -є // **вакáрь** // **гайдéй,** -я́ // **ґуля́р,** -á // **ґýляш,** -а // **коровáр,** -á (**коровáрь,** -я́) пастух, який доглядає стадо великої рогатої худоби на полонині; *пор. рум.* boár

бóвгáрька, -і **1.** кошара на полонині для худоби; хатка, курінь, де живе бовгар; **2.** *рідк.* жінка-пастух; дружина бовгара

бóвдур, -а (**бóвдурь,** -я) **1.** зламаний стовбур дерева; **2.** *рідк.* скеля, великий камінь; **3.** *перев. мн.* густі дощові хмари; **4.** *лайл.* дурень, нероба

бóвдуритисі хмаритися, збиратися на дощ

бовт, -á **1.** дерев'яна палка із зарубками, якою на полонині міряли молоко при першому доїнні; **2.** *рідк.* крамниця; *пор. уг.* bolt

бовтáш, -á *рідк.* крамар

бовтáшка, -і *рідк.* **1.** крамарка; **2.** вага, терези

бóвтиці, -і **1.** ґудзик; **2.** пучок кольорових ниток як прикраса; **3.** *тільки мн.* прикраси у вигляді низок жовтих латунних ґудзиків

бовч, -є **1.** *те саме, що* **бéздно; 2.** *рідк.* ополонка

бог, -а (**біг,** бóга) **1.** Бог: **би біг боронúв** — борони Боже; **біг би тебé побив** — нехай тебе Бог покарає; **бóгу дéкувати** — слава Богу; **бóже помагáй** — побажання успішної роботи; **2. бог земіннúй (землянúй, земнінúй)** — *те саме, що* **непрóстий**

богдáй *част.* бодай

богдáйвідки *присл.* звідки-небудь

богорóдиці, -диц *тільки мн. заст.* прикраси на кожусі або киптарі, зроблені з сап'яну

богорóдиця, -і **1.** *церк.* Богородиця; **пéрша богорóдиця // пéрша мáтка** — Успіння Пресвятої Богородиці (28.08); **дрýга богорóдиця // дрýга мáтка** — Різдво Пресвятої Богородиці (21.09); **2.** у значенні часового відрізка: *Окрім тих назв місяців означують їх Гуцули і після обходів церковних... на першу Богородицу* (Ш. IV, *3*)

богорóдичин богородичний; **богорóдичин постóк** — спасівка (назва посту у серпні): *Слúви пристигáйут у постóк богорóдичин* (Рсш)

богувáти *міф.* здійснювати надприродні вчинки

богу́ш, -á шлунок (свині, корови)
бода́ти колоти
бода́шка, -і дерев'яна посудина, звужена до верху, з покришкою
боде́чий // бодли́вий такий, що б'є рогами (про корову, бика)
бо́жка, -і **// божкова́ дни́на // гові́нє,** -і **// пист,** по́сту пісний день, піст: *Днем бо́шки йе понеді́ўнок, середа́ і пиéтница, ус' ó пісне́ йід'é* (Прб)
бо́жкати не їсти скоромного, постити
божкова́ дни́на *див.* **бо́жка**
боз *див.* **без**
бо́їти кипіти
бойє́ *присл.* справді
бо́йко, -а **1.** назва жителя низовини; **2.** житель Бойківщини
бо́кор, -а **// дара́ба,** -и **// спла́в,** -у пліт, збитий з кругляків, який сплавляють по ріці; *пор. рум.* bokor
бокора́ш // дараба́ш, -á сплавник, плотар
бокора́шити займатися сплавлянням ділової деревини
бола́, -и́ **// сла́бість,** -ості хвороба
бо́лван *див.* **бо́вва́н**
бо́ле // бо́лек *част.* ужив. з підсилювальним значенням: бо, вже, адже
боле́чка, -і будь-яка хвороба внутрішніх органів: *На бол'е́чку ў́мер* (ЗлН)
боло́тниця *див.* **багне́нка**
бо́льфа (бу́льфа, ґо́льфа), -и **1.** пухир; нарив, гуля; **2.** наріст на дереві; *пор. рум.* bólfă
бомбо́н, -а *заст.* цукерка
бордю́ґ *див.* **бурдю́г**
бо́рзо // жи́во // пру́дко // фу́тко (ху́тко) *присл.* швидко, скоро
бори́шка *див.* **барабу́лі**
бори́шник *див.* **барабу́лінник**
борса́ти 1. шнурувати, всиляти; **2.** витягати; **3.** сотати
бо́рта, -и **1.** порохняве дерево, найчастіше смерека; **2.** дупло; **3.** *рідк.* вулик
борта́вий дуплистий, порохнявий
бо́рше *присл.* швидше
босо́рка // босорка́ня, -і відьма, чаклунка; *пор. уг.* boszorkány
босорку́н, -á відьмак, чаклун
бо́та, -и **1.** великий шматок, велика кількість чогось; **2.** велика череда овець; **3.** наріст на дереві; **4.** *перен.* дурень

боте́й (буте́й), -я́ отара овець; *пор. рум.* bot

брадру́ра *див.* **братру́ра**

бра́зда, -и шар землі, вивернений плугом; скиба

брай, -ю палиця з твердої деревини з потовщенням на кінці для роздрібнення будзу та набивання у посудину бринзи; *пор. рум.* brái(u)

брайца́р, -а́ **(бра́цар,** -а) // **ду́да,** -и манжет сорочки (перев. вишитої); *пор. рум.* brăţară

бракува́ти вибирати, перебирати, відсортовувати

бра́ля, -і жінка, що вибирає коноплі, льон

брата́нець, -нця племінник, син брата

брата́нка, -і племінниця, дочка брата

братови́зна, -и майнова спадщина після смерті брата

братру́ра (брадру́ра), -и духовка; *пор. нім.* Bratröhre

бра́цар *див.* **брайца́р**

бре́ха, -і *зневажл.* брехунка

бреха́ль, -я́ // **бреха́ч** // **брехло́,** -а́ *зневажл.* брехун

бридиле́ць, -льця́ *див.* **ба́гна 3**

бри́жі, бриж *тільки мн.* **1.** хвилясті складки на полотні, одязі; **2.** нерівний покіс

бри́жка, -і **1.** зморшка; **2.** складка на одязі

бри́ндза, -и **(бри́ндзі,** -і**)** спеціально приготовлений для зберігання посолений сир, бринза; *пор. рум.* brinză, brîndză

бриндза́р (бриндза́рь) *див.* **бинде́к**

бриндзе́нка *див.* **бербени́ці**

бри́ндзити виготовляти бринзу

бри́ндзі *див.* **бри́ндза**

бринду́ша (бринду́ші) // **бринду́шка,** -і *бот.* (Crocus) шафран, *пор. рум.* brîndușă

бриндушко́вий фіолетовий, фіалковий

бринза́р *див.* **бинде́к**

бринзоле́т // **бринзоле́тко,** -а браслет

брини́ти достигати, половіти (про збіжжя)

брині́ти 1. *перен.* бути, проявлятися в незначній мірі; жевріти (про думку); **2.** тихо ричати (про худобу): *Йак маржі́на на пǒуний го́лос не рі́че, а лиш брині́т* (ЗлН)

бри́нявий перестояний, трухлявий (про дерево)

бриня́віти трухлявіти

бри́тва (бри́тов), -и бритва

бритва́нка // **ро́нґля,** -і // **ро́ндель,** -для посудина для смаження м'яса тощо
бритва́р, -а́ той, хто голить; голяр
брити́ти (бритви́ти) **1.** голити; **2.** гладенько косити; **3.** випасати (про овець, корів)
бри́ти́тиси голитися
бри́тов *див.* **бри́тва**
брич, -а́ **1.** *те саме, що* **бри́тва**; **2.** ніж (перев. великий, напр., знаряддя кушніра)
брость, бро́сту **1.** брунька; **2.** хмиз, гілля
броте́нка *див.* **капа́йстра**
броца́к, -а́ *рідк.* рюкзак
брукни́ця (буркни́ця), -і // **віне́ць,** -нця́ // **гребі́ль,** -я́ // **зи́мар,** -а брус або колода вздовж даху, до якого прикріплювалися крокви
брус, -а **1.** обтесана чотиригранна колода, брус; **2.** товста дошка для вимощування підлоги; **3.** частина ткацького верстата; **4.** камінь для гострення коси, ножа
бубні́ст, -а // **бубні́стий,** -ого // **бубня́р,** -а́ музикант, що грає на бубні
будженúна, -и // **буджени́ці,** -і копчене м'ясо
бу́джіти // **корне́ти** будити
будз (бундз), -а овечий сир зі свіжого молока у формі кулі; великий шматок (сиру)
будзівни́к, -а́ // **будзов'є́з,** -а мішечок для віддушування сиру
бу́дзік (бу́дик), -а будильник
будзов'є́з *див.* **будзівни́к**
бу́ди́ти коптити в диму м'ясо
будулі́в, -о́ва **1.** мала криниця з дуплавої деревини; **2.** посудина з дуплавого дерева; **3.** погана, примітивна хата
бу́дьбито *част.* нібито, ніби
бужа́рка // **бужа́рня** // **во́зни́ца (вазни́ця, о́зни́ця),** -і приміщення для сушіння фруктів і копчення м'яса
бу́зько (бу́зьок), -а *зоол.* (Ciconia) лелека (*птах*)
буйни́й який сильно проявляється у своїх якостях; завзятий (про людину): *Тоді́ на́рід буў буйни́й, го́рдий* (Уст)
бука́та, -и // **бука́тка,** -і // **куса́к,** -а́ шматок, кусок будь-чого; *пор. рум.* bucátă
букула́й, -я // **букула́я,** -ї білий баран або вівця з чорними кругами біля очей; *пор. рум.* bucăláie
букурі́я, -ії // **букурі́й,** -я́ шкіряний вузький пояс
бульба́к, -а́ булька на воді

бульбóна, -и вир у річці

бýльфа *див.* **бóльфа**

бýнда, -и *заст.* **1.** кожушок без рукавів, що застібається збоку або вдягається через голову; **2.** *рідк.* кожух, часом покритий сукном

бундз *див.* **будз**

бураковúні // бурачúні, -і поле, з якого зібрано буряки

бурачéнка, -і **1.** *те саме, що* **бураковúні; 2.** бурякова гичка; **3.** густа страва з квашених буряків і грибів; **4.** самогон з буряків

бурачúні *див.* **бураковúні**

бýрда, -и **1.** стара благенька хата; **2.** сироватка з молоком для приготування будзу

бурдéй, -я́ **1.** *те саме, що* **бýрда 1**; **2.** курна хата; **3.** тимчасове приміщення для лісорубів; **4.** *лайл.* недотепа

бурдю́г (бордю́ґ), -á **1.** мішок із суцільної козячої або телячої шкіри для зберігання молочних продуктів (перев. бринзи); **2.** молоде теля

бурúшiник *див.* **барабýлiник**

бýрiник *див.* **барабýлiник**

бýрiннúк (бур'яннúк), -á молодий ведмідь, що живиться рослинною їжею

бýрка *див.* **барабýлі**

буркнúця *див.* **брукнúця**

буркýт, -á **1.** природна мінеральна вода: *Мóцний буркýт у ніс пóре, а слабúй у чéреві кóле* (КсПл, ЛАЗО II, к. *122*); **2.** *рідк.* природне джерело; **3.** власна назва полонини, гори

бурмáтний 1. сірувато-зелений; **2.** каламутний

бурч, -а **// бýрчє,** -éти **// бýрчик,** -а бичок від півроку до року, який ще ссе

бур'яннúк *див.* **бурiннúк**

бутéй *див.* **ботéй**

бýтин, -а **1.** лісорозробка, лісові роботи; **2.** лісова ділянка, яка призначена на зруб

бутинáрь, -я́ **// бутинéнник,** -а **// відтивня́к,** -á лісоруб, який працює на лісорозробці

бутíти // рустú // рýти 1. ревіти (про худобу); **2.** *перен.* довго плакати (перев. про дитину)

буцмáтий // папуцáтий круглолиций, повнощокий

бучулíв, -éва міра надоєного молока на полонині

б'ю́чий такий, що б'є, коле рогами (про худобу)

В

ва́бець, -бця *мисл.* приманка, принада

ва́би́ти манити, принаджувати

ва́бря, -і груба колена дошка

вава́к, -а́ чоловік з дефектом мови

ва́вкати 1. м'явкати (про котів); **2.** невиразно говорити, бурмотіти (про людей); **3.** стогнати

ва́вко *присл.* гидко, бридко

вагува́ти // варкува́ти 1. сумніватися, вагатися; **2.** (на кого) загрожувати небезпекою: *То вагу́йе на не́го хворо́ба* (КсПл)

ва́ґа, -и складова частина воза, саней

ваґа́рка, -і курінь для худоби в полонині

ва́ґа́ш, -а **1.** *те саме, що* **бу́тин 2**; **2.** стежка для овець у горах.; *пор. рум.* văgáş, *уг.* vágás

ваґаша́нин // ваґаші́лник, -а лісозаготівельник

ваґашува́ти обробляти зрізані колоди

ва́дити 1. шкодити; **2.** (на кого) сварити

ва́дитиси 1. сваритися; **2.** судитися

вадь *спол.* або: *Вад' у ве́чір, вад' за́ўтра вам прине́су* (КбПл)

ва́жка, -і **1.** вага; **2.** тягарець; **3.** ризик, невпевненість

важкува́тиси сумніватися

вазни́ця *див.* **бужа́рка**

вака́рь, -а́ **1.** *те саме, що* **бо́вга́рь**; **2.** людина, яка підтримує вогонь і варить їжу в колибі на полонині; *пор. рум.* văcár

вака́тиси (тільки із запереченням) **1.** відважитися, наважитися: *Він ни вака́тси увійти́* (Гр); **2.** вагатися: *Ни вака́йси це^и йему́ зробúти* (Гл)

ва́киша, -і кличка вівці: *Котре́ бі́ла стри́шка, а ко́ло очи́й ма́йе жо́ўтого або чо́рного — тото́ Ва́киша* (КсПл)

вала́ *присл.* гуртом, масово: *Тепе́р ідýт вала́ танцува́ти, а колúс па́рубок бра́ў д'íўку* (ВКл)

валайкува́ти поспішно заготовляти що-небудь

ва́лах // валаша́йник, -а **// валаша́р // валашівни́к,** -а́ **// хараші́лник (хараші́вник),** -а той, хто каструє домашніх тварин

валаха́ндритиси постійно перебувати де-небудь, біля чого-небудь

ва́ла́шіний // **ха́ращений** (**ха́рашшіний**) кастрований

ва́ла́шіти // **ха́рашєти** (**ха́рашіти**) каструвати

ва́лґа, -и цурпалок, уламок

вале́ти 1. *те саме, що* **ва́ла́шіти**; 2. обробляти домотокані шерстяні вироби під напором води; 3. бруднити

вали́ло, -а обладнане місце, де обробляють ліжники, сукно, сукновальня

валі́в, -ло́ва дерев'яне (перев. видовбане) корито для напування худоби

ва́лоба, -и 1. коротка розколена дошка; 2. *зневажл.* важка, грубо зроблена лопата, сапа, граблі

ва́лова́р, -а́ майстер, що виготовляє дерев'яні корита

вало́к, -лка́ 1. *перев. мн.* рядок скошеного сіна; 2. частина граблів, борони, на яких укріплені зубці

валю́га (**валю́ґа**), -і ледар, нероба, волоцюга

ванькі́р, -а́ комірчина біля кухні або в колибі для зберігання продуктів

вар, -у узвар

ва́рґа, -і // **ґе́мба** // **дя́мба**, -и *зневажл.* губа; *пор. пол.* warga

варґа́чіти *зневажл.* нашвидкоруч готувати їжу

варґува́ти 1. вичиняти шкіру; 2. морщити, призбирувати (про шкіру)

ва́ре́ (**вере́**) 1. *присл.* справді, дійсно, здається; 2. у знач. част.: *Вере́, бу́де ве́ремє* (К 7); *пор. рум.* oáre

варівки́й // **варівни́й** // **ва́ркий** 1. небезбечний, страшний: *Над бе́рдом ду́же[и] варіу́ка́ доро́га* (Врт); 2. схильний до хвороб

ва́рко *присл.* небезпечно

варкува́ти *див.* **ваґува́ти**

варта́ш, -а́ сторож, вартовий у зрубі при спуску деревини

варува́ти берегти, пильнувати, стерегти

варува́тиси остерігатися: *Вару́йси[е] туда́ йти[е]* (Крвр)

ва́рхоли́ти (**вархоні́ти**) галасувати

васерва́ґа, -і *буд.* рівень; *пор. нім.* Wasserwage

васи́ліний светий ве́чір *церк.* св.Меланії Преподобної (13.01): *Василіний светий вечер скоромний — їде скоромну вечерю. По вечери збираютци миланки и ходет — діти мают из миланок радість. Печу́т кукуци́* (Гк 97, 55)

ва́сир, -а *див.* **бу́тин 2**

ва́таг, -а **1.** той, хто переробляє молочні продукти на полонині; **2.** старший вівчар

ватагува́ти // вата́жити **1.** переробляти молочні продукти на полонині; **2.** вівчарити

вате́рни́к, -а (-á) частина стаї на полонині, де розкладають вогнище

ва́тра, -и **1.** вогнище, багаття; вогонь; **2.** *рідк.* черінь у печі; **жива́ ва́тра** — вогонь, добутий тертям, який постійно підтримується: *Хто пе́рший вийшоў на полониніў — ма́йе нате́рти живў ва́тру* (ЧрТ)

ватра́к, -á помічник ватага

ва́трище // ватро́вище, -а місце, де горів вогонь

ватўлька (ватўйка), -і молода коза, рідше вівця (до часу окоту); *пор. рум.* vătúie

вбо́ва // о́був, -и **// обўвані,** -і взуття

вбра́нє, -я́ **// о́діж,** -і **// оді́нє,** -я **// о́дінь // убе́ра (убе́ря, уби́ра),** -і одяг

вгай (увга́й, уга́й) *присл.* завжди, постійно

вголо́бість // вго́лобіські (голо́біски) *присл.* на босу ногу

вголодне́чу *присл.* впроголодь

векели́я, -ї губка, гриб-трутовик

вели́кий лі́тер міра місткості, що дорівнює 2 літрам

ве́лико *присл.* багато

вергóм *присл.* **1.** кидком; **2.** у безпорядку, безладно: *Убра́ні лежи́т вергóм* (Крвр)

вере́ *див.* **ва́ре́**

верекі́нник, -а **// веретена́р**, -á майстер, що робить веретена

вере́мінна *див.* **гру́ба**

вере́мінний (вере́мний) погідний, ясний

ве́ремнє (ве́ремиї), -і гарна сонячна погода; **ципа́нскє вере́мнє** — курячий дощ: *Циға́нск' е ве́ремн' е — і дож*[ш]*, і со́нце* (Бб)

вере́мний *див.* **вере́мінний**

вере́ня, -і **//вере́та**, -и **1.** домоткане вовняне або лляне рядно; **2.** старе рядно

веретена́р *див.* **верекі́нник**

верети́на // вере́тинина, -и груботкане полотно, призначене на рядно

вере́чи кинути; **вере́чи лице́** — стати білим у процесі вибілювання (про полотно); **вере́чи га́дков** — подумати, згадати

вере́чиси **1.** кинутися; **2.** злякатися

верешети́тиси мати зверхність над кимсь

верешини́тиси **1.** вертітися, неспокійно поводитися; **2.** виявляти увагу до кого

вері́тка, -і *здрібн. до* **верéта**

верклю́г (вертлю́х), -á **1.** *те саме, що* **берфéла**; **2.** пристрій для закривання дверей; **3.** пристрій для мотання ниток

верклюгáти сукати шнурки для постолів за допомогою верклюга

верни́на, -и смерекова неколена жердина

версни́к // верстáк (верствáк), -á // **однóрічок,** -чка ровесник

версни́ці // верстáчка (верствáчка) // однóрічка, -і ровесниця

верствá, -и́ **1.** ровесники; **2.** покоління

верти́дерево, -а *зоол.* (Bostryehus) короїд (*комаха*)

вертлю́х *див.* **верклю́г**

верхни́на, -и вершки, молода сметана

верхóвáтий // вéршний повний, з верхом

верхóвато *присл.* дуже повно

верхови́ня, -і **1.** сіно з верху копиці; **2.** верхня частина дерев, рослин

вéрцати (ви́рцати) скрипіти, рипати (перев. про двері)

вершє́к, -á **1.** гострий кінець будь-чого; **2.** верхів'я дерева (перев. хвойного); **3.** верхній сніп на полукіпку

верши́ти **1.** укладати верх копиці; **2.** наповнювати будь-що з верхом

вéршний *див.* **верхóвáтий**

верьх, -á **1.** гора; вершини гір; **2.** дах

веселá, -и́ // **весели́ця // веселі́вка // веселю́ха // весі́лка,** -і веселка

весі́нний *див.* **ві́сний**

веснáрька, -і стайня на полонині, де утримують весною худобу

весни́чка, -і *пестл.* весонька, весна: *Кобú ўже бóрше весни́ч'ка бóжа* (Крвр)

весніни́й *див.* **ві́сний**

веснóванє, -я **1.** весняні сільськогосподарські роботи; **2.** весняний випас худоби, овець

веснóвище, -а отара овець, що випасається навесну

веснувáти **1.** випасати овець весною; **2.** проводити весняні сільськогосподарські роботи у полі

вети́ти *рідк.* перевершувати (у чому), бути кращим (від кого)

вечері́вка // **вечі́рка,** -і вечірня зірка
взамлє́ги (узавлє́ги) // **взме́рки** // **впри́мирці** *присл.* смерком
взапо́рі *присл.* взаперті
взá ходи *присл.* зигзагом
вздрі́ти побачити
вздрі́тиси побачитися; зустрітися
взє́ток, -тка квітковий нектар, що збирають бджоли
взме́рки *див.* **взамлє́ги**
ви́бганий *див.* **бгáний**
вибúваний оздоблений (перев. про шкіряні вироби)
вибúгачкий гнучкий
виблáк *див.* **віблє́к**
ви́болічиси **1.** зносити одяг, обноситися; **2.** роздягнутися догола
ви́валок, -лка // **ви́ливок,** -вка // **ви́лупок,** -пка // **зно́сок,** -ска яйце, знесене без шкаралупи
ви́вбиратиси гарно одягнутися
ви́верни́ця (ви́верненúця), -і // **ви́воротень,** -тня // **ви́воротє,** -я повалене дерево
вивéрчуватиси проростати, сходити (перев. про злакові)
ви́вершений **1.** наповнений з верхом; **2.** завершений (про копицю, стіжок)
ви́воротень *див.* **ви́вернúця**
ви́воротє *див.* **ви́вернúця**
ви́вороток, -тка // **ви́воротъ,** -у **1.** виворіт, зворотний бік чого-небудь; **2.** *те саме, що* **ви́вернúця**
ви́ґовітиси перебороти хворобу, видужати
вид, -у **1.** зір; **2.** лице, обличчя; **мáти коро́ткий вид** — бути короткозорим
ви́дбабок, -бка *ліс.* кусок відрізаної колоди: *Ви́дбабок — се коро́ткий ко́ўбок, йак'є́й кладе́си ко́ло ризúй* (Крвр)
ви́дко *присл.* **1.** світло, ясно; **2.** доступно зорові, видно; **3.** *вставне слово в знач.* очевидно, мабуть
виз *див.* **віз**
визé рнюватиси дозрівати, достигати (про кукурудзу)
ви́ливок *див.* **ви́валок**
ви́лупок *див.* **ви́валок**
виосено́вувати годувати протягом осені (про тварин)
ви́псі *див.* **ві́пси**
ви́пужіти **1.** перелякати; **2.** повиганяти, розігнати
вир *див.* **вір**
ви́ріти пустувати, дармувати
виробʼєкú // **віправнєкú,** -ів *тільки мн.* постоли з вичиненої шкіри

ви́рста, -и // **вирстю́к,** -á вихрест
ви́рцати *див.* **ве́рцати**
вислю́к, -á *зоол.* (Asinus asinus) осел
ви́ти *див.* **ві́дти**
витле́кувати вичищати стайню
ви́тси *див.* **ві́дси**
ви́шпарований обтесаний (під лінію)
ві́бле́к (вибла́к, вібла́к), -á рівний стовбур дерева як будівельний матеріал
ві́блий круглий (про дерево)
ві́бли́ця, -і **1.** *те саме, що* **верни́на**; **2.** суха стояча смерека
ві́блі, -і *зб. до* **ві́бле́к**
ві́вагом *присл.* поважно, повільно: *Хо́дит ві́вагом* (Пс)
вів'ю́рка *див.* **біли́ці**
віда́в (віда́й, віде́в) *присл.* мабуть, очевидно: *Віде́ў бу́ди^е дош' :* (Бб)
відволо́да, -и //**відмне́ка,** -і відлига
відза́дє, -я // **ві́дчинки,** -ів відходи після молотьби
відзе́мок, -мка низ стовбура дерева
відкала́тати **1.** *зневажл.* віддзвонити під час похорону; **2.** відробити будь-як
ві́дки (ві́тків) *присл.* звідки, звідкіля
відко́ленчє́, -а (-á) вівця, яка відстала від основної отари
ві́дмне́ка *див.* **відволо́да**
ві́днище (у́днище), -а **1.** вимощена хмизом або соломою основа (під велику) кладку сіна або снопів; **2.** запріле місце, де стояла копиця
відо́рші́ (водо́рщі), -і *див.* **арда́н 1**
відосо́вня // **осо́вня (осо́нє),** -і освітлений сонцем схил гори
відоспа́ти проспати
відполудна́р, -á помічник пастуха, який пасе після обіду (РзтР)
відпу́дити відлякуючи відігнати: *Йіх вітпу́ди^eли віт тих ове́ц* (Кв)
відра́ня (відра́нь) *присл.* зранку: *Ході́ли по полони́нах відра́н'и доў ве́чера* (Рх)
відрі́бок, -бку відробіток
відрі́дник, -а відступник
відріка́ти відповідати сперечаючись: *Ни тре г'е́г'ові ви^iдри^iка́ти* (Слп-В)
ві́дси (ви́тси, відси́в) *присл.* звідси
відси́лювати відв'язувати: *На ніч вітси́л'уйет кут'у́гу* (Зм)

ві́дсировок, -вка достатня кількість природньої води в річці для сплаву плотів
відтанове́тиси поправлятися після хвороби
відтво́рюватиси відкриватися: *Чіснич'о́к віб'ера́ти ў гир'ка́х, йак він си віт:во́р'уйе* (Брст)
ві́дти (ви́ти, ві́дтів, ві́ти) *присл.* звідти
відтивня́к *див.* **бутина́рь**
відти́н, -у́ вирубування лісу
ві́дтів *див.* **ві́дти**
відтогди́ *присл.* відтоді
відтогі́ть *присл.* з минулого року
відуме́рти не залишити нікому спадщини
відуме́рщина, -и **1.** майнова спадщина після померлого; **2.** спадщина, з якої ніхто не користає: *Ха́та, шо ніхто́ з не́йі не хісну́йе, то відуме́рщина* (Мк)
ві́дчинки *див.* **відза́дє**
відшебну́ти відламати: *Коро́ва віршє́бла собі́ ріх* (ЯблВ)
віє́, вія́ *тільки одн. заст.* дишель
ві́жен, -а // **віжнє́,** -і́ *рідк.* жнива
віжлува́ти віщувати, пророкувати
віжлу́н, -а́ віщун
віжнє́ *див.* **ві́жен**

віз (виз), во́за **1.** віз; **2.** міра сіна, гною: *Віʸз ма́йе двана́ц':іт' пла́ст'іў, а тото́ одна́ копи́ц'а* (Рсш); **3.** *те саме, що* **ку́ра́шка**
ві́знати дізнатися
вікла́дуванє, -і інкрустація дерев'яних виробів
ві́кохати вигодувати, викормити; **віко́хувати си́лу** — набиратися сили
вілежінє́к, -а́ пролежень
вільши́на, -и // **вільши́нє,** -і // **вільшни́к,** -а́ зарості вільхи, вільшняк
він // **вона́** *евф.* займенник, ужитий замість небезпечних, за повір'ями, для людини назв: нечистої сили, гадюки, невиліковної хвороби: *Він — цура́ха му, робі́ў ус'е́кі збі́тки то́му чолові́ку* (ЗлН)
віне́ць *див.* **брукни́ця**
ві́нкель, -кля **1.** кутник, який використовують у столярних роботах для вирівнювання кутів; **2.** металеві краї кухонної плити; *пор. нім.* Winkel
вінчо́ванє, -я побажання колядників (перев. різдвяні)
віправнєки́ *див.* **вироб'єки́**
ві́пси (ви́псі), -ів *тільки мн.* відходи, непотріб; **у ви́псі (піти́)** — звестися нінащо:

Так дош' ўдорожи̂уси, шо кобиᵉ скошена трава ў віпс'і неᶦ пиᶦшла (Крвр)

віпчина́, -й малий перевал між двома горами

вір (вир), вора́ жеребець

віре́да, -и проводи

висипа́ти 1. виливати; **2.** робити вироби з латуні; **3.** викидати колос; **4.** вибивати: *Віᶦсипаў у ха́т'і вікно́* (Врхн)

ві́сний // весі́нний // весні́ний весняний

вісни́й ніж столярний стругальний інструмент; стругальний верстат

вісни́й столе́ц бондарський верстат

ві́сокотити 1. вистежити; **2.** вберегти

ві́сукати 1. вигнати, прогнати; **2.** висукати нитки; **3.** згромадити вал сіна згори

ві́тічка, -і *див.* **кєрти́на 1**

ві́тків *див.* **ві́дки**

ві́три́ти винюхувати щось у повітрі (перев. про тварин)

вітрівни́ця, -і *буд.* наріжник (дошка): *Абі ві́тер ни зрива́ў дошк'й на даху́, кладу́т на вугла́х даху́ вітріўни́ц'і* (Гр)

вітру́чувати виганяти, виштовхувати

ві́ха, -і **1.** комета; **2.** знак пересторогі

віхту́рка, -і доріжка по схилу гір для пішоходів

ві́цабанитиси вилізти: *Ві́цабаниўси на гру́шу і упа́ў* (Врхн)

віцвєко́ваний прикрашений цвяшками

ві́чко, -а **1.** накривка до діжки; **2.** *пестл.* повіка, око; **3.** отвір у вулику; **4.** кільце у сітці

ві́шильниці (ві́шиниці), -і тонко розвішане на остриві сіно

вішитє́, -є вишивка, вишитий на чомусь узір

ві́шка, -і **1.** *заст.* стріха; **2.** паличка, розколена на кінці для вимішування молока, дзеру **3.** віхоть; кропило

ві́шкріптанці, -ів *тільки мн.* залишки їжі, вишкрябані з чого-небудь: *Ві́шкріптанц'і с кори́та* (ВРж)

ві́ярка // ві́ячка (ві́яшка), -і віялка

в'їд, -у **// в'ї́док,** -дка **// урі́к,** уро́ку вроки: *Вид ўйі́ду кладу́т часно́к у па́зуху* (Бб)

в'ї́сти 1. (кого) висварити; **2.** уректи: *Вйі́ли ми диті́ну злі́ о́ч'і* (ЗлН)

вкє́митиси *див.* **втє́митиси**

вкі́рки *присл.* наперекір

вкіркува́ти зробити що-небудь наперекір

вкура́ч, -а́ пристрій для обкурювання бджіл

вмах (ума́х) *присл.* **1.** дуже швидко, зараз; **2.** постійно

внаки́дку *присл.* наопашки

внео́бав *присл.* скоро; несподівано: *Внео́баў за ві́ўц'ами ви́йшли з-за грун'а́ й ко́зи* (ЗлН)

вовк, -а **1.** *зоол.* (Canis lupus) вовк; **2.** хвороба дерева; **3.** *мед.* запалення сідничного нерва; **4.** деталь ткацького верстата; **5.** *бот.* (Ononis) вовчуг польовий

вовку́н, -а́ *міф.* вовкулак: *Вовкуном звуть чоловіка, що може перемітуватися на вовка* (Он-к. М-ли 7, *130*)

воге́нь (восо́нь), -гню // **во́гник,** -а *мед.* висипка на обличчі, герпес

воде́нок *див.* **оде́нок 2**

водно́ *присл.* завжди, постійно: *Він водно́ хо́че ї́сти* (Крм)

водо́рщі *див.* **відо́рші**

во́здух, -а повітря

вози́ло, -а *заст. ліс.* доріжка-жолоб, яким спускають деревину з гори

во́зни́ца *див.* **бужа́рка**

возови́ці, -і **1.** перевезення снопів з поля на тік; **2.** збір хліба з поля після жнив

во́кшіна, -и вощина

во́ло, -а // **во́ли,** -ів зоб

волови́стий *див.* **вольова́тий**

волові́д, -во́да міцна сукана мотузка: *Волово́дом увйе́зуйеси снопи́* (СтКт)

воло́ка, -і **1.** вовняні шнурки, рідше шкіряні ремінці, якими прив'язують постоли; **2.** *те саме, що* **ба́юр**

во́лос, -у **1.** вовна вищого ґатунку; **2.** тонка пружина у механізмі годинника

волосінкє́, -но́к *тільки мн. заст.* чоловічі штани з домотканого сукна (перев. знизу підкочені)

волосува́ти тягнути за волосся

воло́ський який стосується Румунії, Буковини

во́лох // **воло́шин,** -а *заст.* **1.** румун; **2.** буковинець

волочі́вний понеді́вню // **поли́ваний понеді́вню** *церк.* Світлий понеділок, другий день Великодніх свят

во́лочно *присл. заст.* належно

воло́шин *див.* **во́лох**

воло́шка, -і *заст.* **1.** румунка; **2.** буковинка: *Ой кобі́ н'а ўз'аў воло́шин — бу́ла би м воло́шка, то зна́ла би м говорити по-воло́с'кий до́ста* (Рсш)

воло́щина, -и *тільки одн. заст.* **1.** Буковина; **2.** Румунія

вольова́тий // волови́стий // ґуша́тий той, хто має зоб

вон 1. *присл.* назовні; надворі: *Хо́д'а, то из вон у ха́ту, то з^c ха́ти вон* (Рсш); **2.** *виг. заст.* геть: *Вон мін'ї с ха́ти* (Гр)

вона́ *див.* **він**

воне́ти (вони́ти) // духті́ти смердіти

воне́чий смердючий

во́ня, -і **1.** сморід; **2.** *зневажл.* про людину або тварину

вори́на, -и жердина для огорожі

вори́нє, -і **1.** *зб. до* **вори́на**; **2.** огорожа з "ворин"

воро́жка (воро́шька) // зазу́лька // оле́нка // папиру́лька, -і *зоол.* (Coccinella) сонечко (*комаха*)

ворозки́й (вороски́й) непосидючий; пустотливий

воро́нка, -і **1.** дірка у сопілці; **2.** отвір у бочці; **3.** сорт яблук

вороно́чка, -і *здрібн. до* **воро́нка 1:** *Сопі́ўко-денц'і́ўко на ш'іск' воро́но́чок та ніхто́ так не загра́йе йак мій кохано́чок* (ЗлН)

воро́ска, -і один з чотирьох мотузків, якими підвішували дитячу колиску

вороски́й *див.* **ворозки́й**

вороти́ло, -а **1.** *ткац.* частина ткацького верстата, навій, валик; **2.** *перен.* лінива, неповоротка людина

вороxо́битиси 1. непокоїтися; **2.** збиратися на дощ

ворч, -а́ хворобливий наріст на буковому дереві: *Из ворч'і́ў ро́бйи доўбні́-ворч'инк'і́, бо си ни ко́л'ут* (ЧрТ)

ворча́нка, -і довбня із наросту на буковому дереві

вочку́р (вучку́р, очку́р, учку́р), -а́ **// га́чник,** -а мотузок з прядива або шерсті для підв'язування штанів

впивме́тр, -тра півцентнера

впо́ддавки *присл.* наввипередки

впослі́дє *присл.* опісля, потім

впри́мирці *див.* **взамле́ги**

ври́титиси *див.* **втє́митиси**

ври́тний *див.* **ури́тний**

всте́клий (осте́клий, усте́клий) 1. скажений; **2.** розлючений

втє́митиси (вкє́митиси, утє́митиси) // ври́тиси (ури́титиси) надокучити, набриднути

втогі́дь (тогі́д, тогі́дь) // **гідтепе́р** *присл.* минулого року

ву́гол, -гла́ кут у хаті; ріг будинку

ву́двуд // **шанда́рик,** -а *зоол.* (Upupa) одуд (*птах*)

ву́йко, -а **1.** брат матері або батька; **2.** незнайомий старший чоловік; **3.** *евф.* ведмідь

ву́йна, -и **1.** дружина брата матері або батька; **2.** старша жінка взагалі

ву́йночка, -і *пестл. до* **ву́йна**

ву́рда (у́рда), -и **1.** сир гіршої якості з вторинної переробки молока; **2.** страва з макухи і води; *пор. рум.* úrdă

ву́рдитиси скипатися (про молоко)

ву́ставка (у́ставка), -і вишита смуга, вставлена на плечах або рукавах жіночої сорочки

ву́тлий (у́тлий) кволий, худий; *пор. пол.* wątły

вучку́р *див.* **вочку́р**

ву́щінка, -і **1.** зав'язка з китичками для зав'язування сорочки на грудях або рукавах; **2.** обшитий або обметаний нитками проріз на сорочці

вхо́дини (ухо́дини) *тільки мн.* новосілля

вче́рти (обче́рти) // **в'ялі́ти** обдерти кору на ростучому дереві, щоб воно висохло на пні

вчини́ти (учини́ти) народити (про людину, тварину): *Віўц'á ўчиніеала дв'і йігніец'і* (Бб)

в'ялі́ти *див.* **вче́рти**

в'яль, -і *зб.* зів'яле дерево, яке використовують на дрова чи будову

Г

габа́, -и́ хвиля на гірській річці

габо́в *виг. ліс.* ужив. як наказ лісорубам припинити спуск зрубаних дерев; стій

габува́ти *ліс.* припиняти спуск дерева

габучі́ти 1. вирувати (про воду); **2.** непокоїти

га́в'єз (гав'є́зь), -а *бот.* (Symphytum officinale) живокіст лікарський

гавкли́вий крикливий, брехливий

га́вра *див.* **ґа́вра**

гадабури́на, -и поле, де росте картопля

гадабу́рка *див.* **барабу́лі**

гаде́к // **дурна́с,** -а́ будь-який неїстівний гриб

гаде́рка, -і жінка, яка замовляє від укусу гадюк або має владу над ними

гаде́рь, -є́, **1.** чоловік, який замовляє від укусу гадюки або має владу над ними; **2.** *перев. мн., те саме, що* **гаде́к**

гаджу́ґа (гачу́ґа), -і молода смерека або ялина

га́дина, -и гадюка

гадірúца // гаді́рка, -і **// іва́н-губа́ // марúмуха,** -и **// морúмух,** -а **// мушінке́,** -нóк **// троє́нка,** -і *бот.* (Agaricus muscarius) мухомор (*гриб*)

гай, -ю **1.** *зб.* густі кущі на галявині; **2.** місце, де не зійшли посіви або пропуск при посівах: *Так'і́ гаї́ си наробі́ели, де неи зийшло́* (Блб)

гайде́й *див.* **бо́вга́рь**

гайду́к, -á **1.** *заст.* озброєний сільський поліцай; **2.** танець, танцювальна фігура

га́йта *виг.* **1.** ужив. для підганяння коней, гаття; **2.** ужив. як наказ коням повернути праворуч

гайтува́ти 1. полювати; **2.** гонити, наздоганяти; **3.** гавкати (про собак)

гайцува́ти (гіцува́ти) // фіждиґа́рити підтримувати сильний вогонь

га́йштук, -а **1.** нашийник (у собаки); **2.** галстук

гаківнúк *див.* **гате́р**

гала́йкати (галака́ти) кричати; голосно співати

гала́йсві́та (галасві́та) *присл.* у світ за очі

галайстра́, -и́ **// галайстро́та,** -и *тільки одн. зб.* багато малих дітей у сім'ї

галака́ти *див.* **гала́йкати**

галу́нка, -і фарбоване великоднє яйце, крашанка

га́льба, -и кухоль; *пор. нім.* Halbe

гамба́рь (гамба́р), -я́ **1.** приміщення для зберігання зерна; комора; **2.** скриня для зберігання муки, зерна: *В гама́рн'і стоі́т старі́й гамба́р* (Яв)

га́мішний ласий, жадібний

гандабу́рка *див.* **барабу́лі**

га́ндри, -ів *тільки мн.* дурниці

гара́вс *виг.* геть звідси; *пор. нім.* heráus

гара́зд, -у́ *перев. мн.* добро, достаток: *Там так'і́ гаразді́, шо й ду́мати ниема́ чого́ тобі́ за не́го* (Врт)

гара́зд *присл.* добре: *Йек си ма́йете? Гара́зд, а йек ви?* (СтКт)

гараздува́ти жити в достатку

гара́кати *зневажл.* кричати

гáрас, -у *тільки одн.* вовняна тканина з кольоровим візерунком

гарасíвка, -і кольорова груба нитка для оздоблення, ткання, в'язання, вишиття

гарбáта (гербáта), -и чай; *пор. пол.* herbata

гáрмітка, -і *бот.* (Matricaria chamomilla) ромашка лікарська

гарнáївка, -і // **гарнáлія,** -ї шпилька для волосся; *пор. нім.* Haarnadel

гáрник *див.* **áрмітка**

гарýцка // **чіфýрка (чуфéрка),** -і насіння з суцвіття часнику

гатéр // **гатівнúк (гаківнúк),** -á той, хто випускає воду на греблі

гáґкий // **гúдний** бридкий, гидкий

гáтко *присл.* бридко; **менí гáтко** — мене нудить

гать, -і гребля

гаць (гачь) *виг.* ужив. для відганяння свиней

гачинéта, -нéт *здрібн. до* **гáчі**

гáчі, -ів *тільки мн.* штани (перев. з домотканого полотна або сукна)

гáчник *див.* **вочкýр**

гачóк, -чкá // **шíргак (шíргок),** -а загнутий металевий стержень для перевертання жару в печі

гачýґа *див.* **гаджýґа**

гачь *див.* **гаць**

гéзде // **гéздечки** // **гéздика** // **отýтка (отýтки)** *присл.* тут, ось-де

гей (гéйби) *част. спол.* наче, ніби, мов

гемблювáти (генґлювáти) // **ґешефтувáти** перепродувати; торгувати; *пор. пол.* handlować, *нім.* handeln

гéнде // **гентáмкі** *присл.* там, ось там

гентáм // **гентáмечкі** *присл.* там (далеко)

гентáмкі *див.* **гéнде**

гентúна (гінтúна), -и шматок дерева для виготовлення гонти, клепок та ін.

гéрба, -и **1.** стара вівця або корова; **2.** *лайл.* стара жінка

гербáта *див.* **гарбáта**

гет 1. *присл.* далеко; **2.** *виг.* геть: *Гет спúеd очúй, абúх теибé ни вúд'іў* (Гр); **3.** *част.* зовсім, цілком: *Він гет ослíп* (Врхн)

гец, -у витівка, жарт; **виймáти (когó) на гец** — піднімати (когось) на сміх; **зробúти (з кóго) гéци** — робити (з когось) посміховище; *пор. нім.* Hetz

ге́чіпе́чі (ге́чепе́че, е́чіпе́чі), -ів // **свербу́гус (свербу́вус),** -у // **свербу́гуска (свербу́вуска)** // **терпу́гуска (терпу́вуска),** -і *бот.* (Rosa canina) шипшина

гєрля́нка *див.* **ґерля́нка**

ги́бель, -блє // **ги́блик,** -а рубанок

гиблі́вка, -і столярська стружка

гиблюва́ти стругати рубанком

гидва́, -й *зб.* усякі паразити: воші, блохи, блощиці

ги́дний *див.* **га́ткий**

гижки́, -жо́к // **студене́ц,** -дінцю́ *тільки мн.* холодець

гикли́вий // **ги́кавий** заїкуватий

ги́ли́ти радити

гимзи́ти 1. кишіти, ворушитися; **2.** мжичити

гимзи́тиси метушитися; вертітися

ги́ндра, -и // **катра́н** // **рама́т (рома́к),** -á **1.** ганчірка; **2.** *перен.* стара сорочка; *пор. словен.* handra

ги́ндравий нікудишній, поганий

гиндрика́тиси бавитися, гратися

ги́нути 1. дуже хотіти; **2.** танути (про сніг); **3.** дуже боятися; **4.** помирати

ги́рка, -і **1.** голівка цвяха; **2.** *те саме, що* **гару́цка**

гич, -і // **гичи́на,** -и // **гичи́ні,** -і гичка, листя городніх рослин

гі *виг.* **1.** бач, дивись; **2.** тьху; **3.** ніби, як

гід, го́ду рік

гідтепе́р *див.* **втогі́дь**

гі́йкати (гі́кати) сварити

гінти́на *див.* **генти́на**

гіре́нький гіркий, тяжкий

гір'є́н // **гір'є́нин,** -а горянин, мешканець гір

гір'є́нка, -і горянка, мешканка гір

гісь *виг.* ужив. для підганяння овець

гіцува́ти *див.* **гайцува́ти**

гі́я *присл.* **1.** потрібно, треба; **2.** жаль, марно; **не гі́я** — не можна

главосі́ки (главусі́ки, головосі́ки) *тільки мн. церк.* Усічення голови Івана Хрестителя (11.09): *На Главосіки не вольно їсти капусти, цибулї, часнику і маку, словом того, що росте у головках* (Ш. І, *266*)

глаго́їти (гла́їти) заспокоювати

гладе́ц, -дце́ *заст.* дзеркало

гладу́н, -а́ *зоол.* (Natrix natrix) вуж

гладуне́ц, -ня́ // **гладу́нчик,** -а глечик (перев. для молока)

гла́їти *див.* **глаго́їти**

гле́воть, -і **1.** розкисла глина; 2. непридатна для обробітку земля

глевтя́к // глевту́х, -а́ глевкий недопечений хліб

глей, -ю глинястий ґрунт

гли́ва, -и *перев. мн. бот.* (Pleurotus ostreatus) їстівний гриб, що росте на гнилих колодах

гли́вий жовтий

глина́рні, -і глинище

гли́тно *див.* **глі́тно**

гли́ця (игли́ця), -і **1.** *ткац.* деталь ткацького верстата, за допомогою якої протягають поперечні нитки через отвір в основі: *Глúᵉц'а до к'іл'ім'і́у, а чо́уник до полотна́* (Бб); **2.** дерев'яна голка, на яку нанизують листя капусти, тютюну та ін.

глі́г (глі́х), гло́гу *бот.* (Crataegus oxyacantha) глід колючий

глі́тно (гли́тно) // за́візно // че́лідно *присл.* тісно; людно

глітня́ *див.* **глота́**

глі́х *див.* **глі́г**

гло́ба, -и *заст.* кара, штраф: *Дівка платúт гло́бу* (Рх)

глога́за (лога́за), -и ячмінна крупа

гло́та́ (ґло́та), -и // **глітня́,** -і́ велике скупчення людей; натовп

глоти́тиси́ тіснитися, юрбитися

глуха́р // глу́шман, -а́ глухий чоловік

гля́ба *присл.* **1.** годі; неможливо: *З полудня гляба коло хати робити* (Ш. І, *89*); **2.** дарма; *пор. уг.* hiába

гни́лень, -льня *заст.* червень

гниле́к, -а́ **1.** гнила колода; **2.** *перен.* ледар

гнівни́к, -а́ той, хто на когось гнівається

гніздо́, -а́ // **мі́стище,** -а *тільки одн.* плацента

гніти́ти підрум'янювати (про хліб)

гові́нє *див.* **бо́жка; гові́нє захо́дит** — піст наступає

годи́на, -и *тільки одн.* **1.** негода: *Адú йак с'і нéбо зак'ігло́ — то то на годúну* (Врт); **2.** погода (взагалі): *Жураўл'і́ відл'ітáйут — годúна змі́нитси* (Кб)

годині́тиси збиратися на дощ; хмаритися

годи́ти мирити

годи́тиси домовлятися

го́дно 1. *присл.* добре; гідно, чесно; **2.** *част.* може

годо́ванец, -нцє **1.** вихованець; утриманець; **2.** *міф.* чорт, якого людина виростила для себе

годо́ванка, -і вихованка; утриманка

го́лий 1. пісний (про страву); **2.** позбавлений рослинності (про землю); **з го́лим ро́том** — з порожніми руками

голи́ца, -і **1.** вичинена овеча шкіра; **2.** вершина гори, земля, де не росте ліс; **3.** *перен.* бідна, убога жінка

голо́біски *див.* **вголо́бість**

голова́тиця, -і *зоол.* (Hucho hucho) лосось дунайський, таймень (*риба*)

голо́ва́ч, -і (-*є́*) *зоол.* (Leuciscus cephalus) головань (*риба*)

голови́ца, -і **1.** природнє джерело; **2.** верхів'я річки; **3.** маточина колеса

голо́вка, -і *див.* **голови́ца 3**

головни́цтво, -а убивство, злочин

голо́вня, -і **1.** *те саме, що* **ріжки́**; **2.** обгоріле поліно

головосі́ки *див.* **главосі́ки**

голоморо́жа // голоморо́зє, -і замерзла земля, непокрита снігом

голосни́ця, -і **1.** гортань; **2.** резонатор у музичному інструменті

го́лубец, -бцє **1.** танцювальна фігура; **2.** страва

голубі́нка, -і *бот.* (Russula) сироїжка (*гриб*)

го́ни *тільки мн. заст.* міра земельної площі

гони́тисі виявляти статеву охоту (про овець, кіз, собак)

го́нір, -ору **1.** пиха, бундючність; **2.** честь, гідність

гоноро́вий 1. пихатий; **2.** поважаний; **3.** красивий; гарно вдягнений

горбате́к // горбачу́н // горбу́н, -а́ горбань

го́рбатка *див.* **го́рботка**

горбо́ва́тий горбистий; горбатий

го́рботка (го́рбатка), -і *рідк.* вид жіночого одягу типу плахти, витканої з вовняної пряжі

горбу́ля, -і *зневажл.* жінка або чоловік з горбом

горбу́н *див.* **горбате́к**

гореча́вка (горєчє́вка), -і *бот.* (Gentiana pneumonanthe) тирлич звичайний

горі́ *присл.* догори; вгору́

горíвчіний (горівчéний) **1.** горілчаний; **2.** *перен.* сп'янілий

горíский гірський

горíшний верхній; гірський

горíшок, -ка *тільки одн. бот.* (Trifolium alpestre) конюшина альпійська

горн, -á **1.** комин; **2.** частина гончарської печі; **3.** купчасті хмари: *Йак сóнце захóдит за горнá, то бýде дош' :* (Гр)

горнéц, -рцé горщик, у якому готували і зберігали їжу

гóрнé // гóршé, -éти кухлик

горóдец, -дцє // **горóдчик,** -а грядка; квітник

горóдник (горóнник), -а // **рискáль (раскáль, рускáль),** -я́ заступ, лопата

горохов'єнка // горохови́нє // горошéнка, -і стебла гороху, горохова солома

гóршé *див.* **гóрнé**

горщíвка, -і глина, придатна для гончарських виробів

гостéц, -тцá *мед.* ревматизм; артрит: *Нóги чур'é, йікúйс гостéц у нéго* (Бб)

гостéчник, -а *бот.* (Lycopodium clavatum) плаун

гости́нец, -нцє битий шлях, дорога

гóсти́ти **1.** гостювати; **2.** щастити (перев. у побажанні); **гости́ здорóв** — щасти тобі

готáр *див.* **хітáр**

грабéлно // грабéлник, -а держак грабель

градівни́к, -á людина, яка володіє даром відвертати грозові хмари

грань, -і **1.** розжарені вуглини, жарина; **2.** *те саме, що* **земенá грань**

гребíнка, -і пристрій для збирання чорниць

гребíль *див.* **брукни́ця**

грéбінь, -і **1.** місце, де сходяться схили даху; **2.** хребет гір; **3.** пристрій для чесання волокна

греци́ло, -а *тільки одн.* галун

грєдá, -и́ острівок між розгалуженням річки; смуга каміння і піску біля річки; місце в річці, де хлюпочуться хвилі

грє́дá, -и (-и́) *перев. мн.* горизонтально підвішена жердка чи перекладина для одягу; **задéрти нóги у грєди́** — ледарювати

грєдýшка (грідýшка), -і **1.** передня частина або пола кожуха, киптаря тощо; **2.** вишивка на переді та полах сердака, киптаря тощо

гре́нутиси вдаритися: *Аді́ задиви́уси в дру́гий бік тай гр'е́нуу́си у пл'іт* (Слп-В)

гриза́, -и́ (**гри́жа,** -і) // **гризо́та,** -и **1.** клопіт, журба; **2.** сварка

гризівни́к, -а́ // **центу́рія,** -і *бот.* (Centaurium) золототисячник

гризли́вий надмірно журливий

гризо́та *див.* **гриза́**

грист *див.* **грізд**

гріб (гриб), гро́бу (-а́) **1.** могила; **2.** тимчасова яма для зберігання городини: *Бу́рку і бурак'и́ закопа́йемо у гр'і́бⁿ, а вс'о ре́шта складе́мо у йа́му* (Ксм)

грі́бний (гро́бний) гробовий

гріду́шка *див.* **грєду́шка**

грізд, -о́зда́ (**грист,** -оста́) **1.** дерев'яна втулка для закупорювання отвору в посудині; **2.** качан у капусті

грі́нка, -і скибка, окраєць, шматок (перев. про хліб)

гріхува́ти(си) 1. вважати за гріх; **2.** підозрювати (когось)

грішни́ця, -і **1.** пропуск при садінні картоплі тощо; **2.** пропуск при тканні

гро́бний *див.* **грі́бний**

громаді́лі // **громаді́лниці (громаді́ніці),** -і жінка, що громадить сіно: *Ка́жут ті́лко громад'і́л'і, бо хлоп у нас не грома́дит* (ЗлН)

громажі́ні, -і збирання, згрібання сіна, громадіння

громове́ світце́ // **громове́ свя́то** *церк.* Собор Архангела Гавриїла (26.07); Іллі Пророка (2.08): *На Ил'і́ і Гаврийі́ла не коси́ли, бо грім мо́же уда́рити, бо то громове́ с'вітце́* (ЗлН)

громо́ви́ця, -і **1.** дерево, у яке вдарив грім; **2.** громова блискавка; **3.** велика грозова хмара; **4.** посвячена в церкві свічка, яка має здатність відвертати грім

гру́ба // **вере́мінна** // **огре́дна** // **самодру́га** // **тєшка́ (кішка́)** вагітна

гру́день, -днє *заст.* листопад

грудни́ця (грудни́цє), -і грудна клітка (перев. у худоби)

грузи́ти // **гру́ськати** заболочувати

грузь, -і (**груз,** -и) в'язке болото; трясовина

грунь *див.* **ґрунь**

гру́ськати *див.* **грузи́ти**

гру́шка, -і *заст.* ігри при небіжчикові (перев. молоді)

гу́ба, -и *перев. мн.* загальна назва їстівних грибів або грибів

гірших сортів: *Набрáла ўс'é-к'их гýбіў — грýзд'іў, лисíчок, козарíў* (ЗлН)

гýжвá (ужвá), -и (-ú) // гужóвка (гужíвка, ужéвка), -і 1. кільце, скручене з гілля, яким скріплюють кілки в огорожі; **2.** сплетений з гілок шнур, яким скріплюють стовбури дерев при сплаві

гýзарь (гýзирь), -а 1. товстіший кінець стовбура; **2.** нижній кінець снопа

гузúця, -і зад (частина тіла людини)

гук, -а 1. рило (перев. свиняче); **2.** водоспад; **3.** трубка в музичному інструменті

гукáтиси виявляти статеву охоту (про свиней)

гýлáвий дурний, придуркуватий

гулúти 1. дурити, ошукувати; **2.** манити, вабити

гурдóзúти 1. трясти: *Фíра гурдозúт на вибóйінах* (Хр); **2.** гримати

гýркати 1. грюкати; **2.** штовхати

гýркáти доїти (видоювати) вівцю, козу

гурмáн, -á // гýска, -і щільно збита грудка (перев. солі); *пор. рум.* úrmă

гурт, -у отара, стадо

гуртівнúк, -á гуртовий торговець

гýсельниця (гýсельница) // гýсіль, -і гусениця

гусéк, -á // гýсічка, -і гусячі екскременти

гýска *див.* **гурмáн**

гýслити заквашувати кип'ячене молоко для "гуслінки"

гýслінка, -і // прéтане молокó спеціально заквашене густе кип'ячене молоко

гуцулú, -íв // гуцулíя, -ї *зб.* гуцули

гуцýлка, -і вид танцю

гýшкати штовхати, бити

гýшма, -и жмут, пучок; оберемок

гýшманець, -нця стусан кулаком

Ґ

ґáбзúти *див.* **бéштати**

ґавúґі, -вúґ (-ґів) фрукти поганих сортів

ґáвра (гáвра, ґáвора), -и 1. велика яма природного чи штучного походження; вирва, берлога; **2.** *рідк.* діра, дупло; *пор. рум.* gáură

ґадзіґати(си) *див.* **скоботáти(си)**

ґа́зда́, -и (-и́) **1.** господар; добрий господар; **2.** порядна, чесна людина, господар дому, голова родини; **3.** чоловік

ґа́зди́, -ів (-і́в) *тільки мн.* ґазда і ґаздиня, господарі

ґазди́ненька // **ґазди́нечка** // **газди́нька,** -і *пестл. до* **ґазди́ні**

ґазди́ні, -і **1.** господиня; **2.** порядна чесна жінка; **3.** дружина

ґазді́вний // **ґаздови́тий** господарний

ґаздівски́й господарський

ґазді́встві́о, -а (-а́) // **ґазді́вка,** -і господарство; селянська садиба — хата разом з господарськими будівлями та городом

ґаздова́ти (ґаздува́ти) господарювати

ґаздови́тий *див.* **ґазді́вний**

ґа́йда // **куті́юга (коті́юга),** -и **1.** собака (перев. бродячий); **2.** *перен. лайл.* собака (про людину)

ґалаґа́н, -а *заст.* давня австрійська монета (що дорівнювала чотирьом крейцарам)

ґалє́рія (ґалі́рія), -ї // **ґалі́ра,** -и галерея (перев. відкрита зі зовнішнього боку, вкрита дахом), піддашшя вздовж житлового будинку

ґали́ба, -и біда, нещастя, клопіт; *пор. уг.* galiba

ґа́лиця, -і **1.** гадюка, гаддя; хижаки і гадюки, все, що кусає худобу; **2.** комашня, воші

ґалі́ра // **ґалі́рія** *див.* **ґалє́рія**

ґалі́ціє, -ї *заст.* Галичина

ґаліція́н, -а *заст.* галичанин: *Ше і се^úгодни жи́телі Букови́ни називáйут нас ґаліційáнами*[i] (Гр)

ґаліція́нка, -і *заст.* галичанка

ґа́лка, -і **1.** кістка цукру; **2.** кісточка на рахівниці

ґалко́вий кістковий (про цукор)

ґама́ші *див.* **кама́ші**

ґамба́рня, -і гарбарня (майстерня, завод, де вичиняють шкіри)

ґанді́ти // **да́йкати** настирливо просити

ґанц *присл.* зовсім, цілком; *пор. нім.* ganz

ґанчови́тий ганджовитий, з дефектом

ґа́ня (ка́ні, ка́ня), -і *зоол.* (Circaetus gallicus) хижий птах, схожий на шуліку, каня

ґар, -у паз, видовбаний рівчик

ґа́рда *рідк. див.* **зґа́рда**

ґардзюва́ти цюкати сокирою в дерево, рубати без потреби деревину, що росте

ґарівни́к, -á *буд.* фуганок для пазів

ґа́рнец, га́рці (-ца) **1.** дерев'яний посуд для молочних продуктів (об'ємом 4-8 літрів); **2.** *заст.* міра рідини (що дорівнює 4 літрам); міра сипких речовин: *Да́ўно купува́ли муку́ на га́рці* (ВРж); *пор. пол.* garniec

ґарува́ти робити пази, пазувати

ґа́рчік, -а невеликий дерев'яний посуд для молочних продуктів — гуслянки або сметани

ґа́ті, -ів *тільки мн.* **1.** *те саме, що* **га́чі; 2.** нижні чоловічі штани

ґа́ткі, -ток *тільки мн. див.* **ґа́ті 2**

ґвавт, -у **1.** сильний крик, ґвалт; **2.** *виг.* рятуйте; *пор. нім.* Gewalt; *пор. пол.* gwałt

ґвавтува́ти // ла́тра́ти // ра́вати галасувати, сильно кричати

ґвер, -а кріс, гвинтівка; *пор. нім.* Gewehr

ґеле́та (ґіле́та), -и // **ґеле́тка (ґіле́тка),** -і **1.** дерев'яна посудина для молока і молочних продуктів; **2.** одиниця виміру (приблизно 25 кг); пор. рум. găleátă

ґелива́тий огрядний, череватий

ґе́рґалиця (ґо́рґолиця), -і *зоол.* (Calandra granaria) довгоносик амбарний (*комаха*); *пор. рум.* gargariţa

ґерли́ґа, -и вівчарська палиця з закарлюкою

ґерля́нка (ґєрля́нка), -і *згр.* горло; гортань

ґеше́фт, -у **1.** спекуляція; **2.** діло, справа; **3.** прибуток; *пор. нім.* Geschäft

ґешефтува́ти *див.* **гемблюва́ти**

ґе́ґя *див.* **дє́дя**

ґє́дзати(си) *див.* **скобита́ти(си)**

ґє́мба *див.* **ва́рґа**

ґємба́тий губатий

ґєрда́н (ґірда́н, ґьорда́н), -á жіноча прикраса з бісеру у вигляді стрічки, якою прикрашають шию або голову

ґєренда́, -й поперечна балка, що зв'язує крокви і лежить на стінах; **подо́вжна ґеренда́** — сволок

ґє́рка *див.* **дє́рка**

ґідзіґа́ти(си) *див.* **скобита́ти(си)**

ґійорґі́на *див.* **ґорґе́ня**

ґілéтка *див.* **ґелéта**

ґілéтчина, -и *здрібн. до* **ґелéтка**

ґíндзора *див.* **джéнджура**

ґíнниця *див.* **дíльниця**

ґлемéй (ґлемáй), -я́ **1.** прірва; **2.** стрімка кам'яниста гора

ґлєґ (клєґ), -у *тільки одн.* вміст шлунка маленького теляти, яким підквашують молоко; частина шлунка жуйної тварини, у якій міститься "ґлєґ"; *пор. рум.* cheag

ґлєґаний заквашений (про молоко)

ґлéґати (клéґати) // **ґлéджіти** робити сир за допомогою "ґлєґу"

ґлєґíвка, -і спеціально виготовлений посуд (діжка), в якому зберігають "ґлєґ"

ґлéджіти *див.* **ґлéґати**

ґлиґáти *див.* **ли́ґáти**

ґлід, -у *заст.* ряд; *пор. нім.* Glied

ґлідувáти(си) шикувати(ся) вряд

ґлони́ти жадібно пити

ґлóта *див.* **глóтá**

ґльоґáнити // **ґльóґати** пити великими ковтками; багато пити

ґля́нцпапір, -у наждаковий папір; *пор. нім.* Glanzpapier

ґмíна, -и *заст.* сільська громада; сільська управа; *пор. пол.* gmina

ґови́ріти // **ґóвіти 1.** довго хворіти; **2.** лежати: *Ни ґóвій, але поможи́ копáти барабýл'у* (Сн)

ґóвня *див.* **кóвня**

ґоґóвник, -а **1.** звужений кінець сака; **2.** каптур, капюшон (напр. у ґуґлі)

ґоґодзéнка, -і товчені брусниці з цукром

ґóґодзи (ґóґадзи), -ів *тільки мн. бот.* (Vaccinium vitidaea) брусниця

ґоґодзни́к (ґоґодзнéк), -á **1.** брусничник; **2.** місце, де ростуть брусниці

ґоґодзóвий брусничний

ґодзýля, -і комаха, жучок

ґóльфа *див.* **бóльфа**

ґóмба, -и // **ґóмбиці,** -і // **ґóтба,** -и ґудзик

ґóнта, -и // **ши́нґля,** -і покрівельний матеріал у вигляді дощечок довжиною 60 см, гонт

ґóнталь, -я цвях, яким прибивають ґонти

ґорґéня (ґорґóнія), -і // **ґійорґíна,** -и *бот.* (Dahlia variabilis) жоржина

ґóрґолиця *див.* **ґéрґалиця**

ґордáн *див.* **ґєрдáн**

ґóтба *див.* **ґóмба**

ґóтка (ґýтка) // ґóтурка, -і самка глухаря, тетерука

ґóтур (ґýтор), -а *зоол.* **1.** (Tetrao) глухар; тетерук (*птах*); **2.** пір'я глухаря, тетерука, яке гуцули використовують як прикрасу

ґрáбло, -а скребниця

ґраблювáти (ґрамблювáти) чесати вовну

ґрáбля (ґрáмбля), -і залізна щітка для чесання вовни

ґрáжда, -и **1.** спеціальний тип огорожі (високий суцільний дощатий паркан) на Гуцульщині; **2.** гуцульська садиба; **3.** стара занедбана хата; *пор. рум.* grajd

ґрáлі, -ів(-ий) *тільки мн.* залізні вила з чотирма зубами (для гною)

ґрамáсни́й вередливий

ґрамблювáти *див.* **ґраблювáти**

ґрáмбля *див.* **ґрáбля**

ґранатóвий темно-синій

ґрáпа, -и борона

ґрáпати обробляти землю, волочити

ґрáси (ґрáзи), -ів *тільки мн.* залізні вила з багатьма зубами (для картоплі)

ґрасувáти **1.** топтати; **2.** нищити; *пор. пол.* grasować

ґратулювáти вітати, поздоровляти; *пор. пол.* gratulować

ґрéґіт, -ґоту *тільки одн.* **1.** щебінь, дрібне каміння; **2.** кам'янисте поле; **3.** кам'яниста гора

ґрéйцар (ґрéйцир), -а *заст.* **1.** австрійська розмінна монета; **2.** гріш, копійка: **ґрéйцара ни варт** — не має ніякої вартості; **пхáти свóї пй'єт ґрéйцирів** — втручатися не в свої справи

ґрéчний чемний, увічливий

ґрéчно *присл.* чемно, ввічливо

ґри́нджóли (ґринджóри, ґри́нджури), -ів *тільки мн.* низькі вантажні сани для перевезення колод, дощок; маленькі дитячі санки

ґрис, -у *тільки одн.* висівки; борошно грубого помолу (перев. для годівлі худоби); *пор. пол.* grys, *нім.* Gries

ґрóпа, -и стрімка кам'яниста гора; *пор. рум.* groápa

ґрýник, -а **1.** невисока гора; пагорб; **2.** *здрібн. до* **ґрунь:** *Ґрун' — то вершúна горú, ґрýник — то малúй горбóк* (БстН)

ґрунт, -у *одн.* **1.** грунт; **2.** поле, земельний наділ; **3.** місце, на якому знаходиться хата

ґрунь (грунь), -я́ **1.** вершина гори; гірське пасмо; **2.** невеликий пагорб, непокритий лісом; **3.** пасовище

ґу́ґля, -і верхній одяг без рукавів у вигляді накидки з капюшоном, виготовлений з білого домотканого сукна; використовувався переважно як весільний одяг молодої

ґуґо́вник, -а *див.* **ґоґо́вник 2**

ґуджули́я (ґудзу́ля), -і *зоол.* **1.** (Geotrupes stercorarius) жук-гнояк; **2.** велика польова муха

ґудзова́тий **1.** вузлуватий; **2.** сукуватий

ґуля́р *див.* **бо́вга́рь**

ґуля́рити *див.* **бовга́рити**

ґу́ляш *див.* **бо́вга́рь**; *пор. уг.* gulyás

ґу́тка *див.* **ґо́тка**

ґу́тор *див.* **ґо́тур**

ґу́ша // ґу́шка, -і моток ниток

ґуша́тий *див.* **вольова́тий**

ґу́ші, -ів *тільки мн.* **1.** *мед.* хвороба: свинка, ангіна, зоб; **2.** наріст; **завива́ти в ґу́ші** — спосіб завивання хустини

ґу́шка *див.* **ґу́ша**

ґу́шкір (ґу́шкіль, ґу́штір), -у // **смотоло́ка // шме́рдавка (шми́рдовка),** -і нежить; *пор. рум.* gûşter

ґьорда́н *рідк. див.* **ґєрда́н**

Д

д (**т** — перед глухими, **ид**) *прийм.* до: *д горі́, д ми́н'і, т ха́к'і*

да́вань, -і // **да́жба,** -и **1.** місце, де годують худобу взимку; **2.** корм, залишки сіна: *Ве́рла да́ван' піт худо́бу* (Уст)

да́ві (да́віть) // зда́вішня *присл.* дуже рано; **на да́ві** — сьогодні перед ранком

да́вішний ранішний

давні́чко *присл.* досить давно

да́жба *див.* **да́вань**

да́зьбі *див.* **дасбі́г**

да́йкати *див.* **ґанді́ти**

далекоо́кий далекозорий

да́нец, -нца танець

данцівни́к, -а́ танцюрист

данцівни́ца, -і танцюристка

данцо́вка // данцо́вня, -і підготовлене для танців місце (напр., на весіллі)

данцува́ти танцювати

дань, -і *див.* **да́вань 1**

дар, -у **1.** речі особистого користування, що даються в придане; **2.** *перев. мн.* весільні подарунки; **дарува́ти дари́** — обдаровувати молодих на весіллі

дара́ба, -и **1.** *те саме, що* **бо́кор**; **2.** великий шматок хліба, сала; *пор. угор.* darab

дараба́ш *див.* **бокора́ш**

дара́бка, -і // **дара́бчина,** -и **1.** невеликий пліт для перевезення людей через річку; **2.** *зменш. до* **дара́ба 2**

дармови́с, -а (**дармови́са,** -и) китиця або кулька з різнобарвних вовняних ниток, якими прикрашали верхній одяг, пояси

дарови́знина // **даровші́на,** -и даровизна, дарунок

дасбі́г (**да́зьбі, дасби́х, да́сьбі**) *присудк. сл.* ужив. у знач. відмови у чому-небудь, дастьбі: *Ни мож бу́ло каза́ти нема́, а дасбі́їх* (Слп-В)

дат, -у *заст.* **1.** кількість молочних продуктів, яку громада платить власникові полонини; **2.** кількість молочних продуктів, які одержує кожний власник овець

да́чка, -і *заст.* податок

дба́лий дбайливий

два́сто (**дві́сто**) двісті

две́рка, -і невеликі двері (напр., на горище)

две́черу *присл.* надвечір

дві́сто *див.* **два́сто**

двояни́ця (**двоєни́ця**), -і **1.** подвійний шнур, яким постоли прикріплюють до ноги: *Ўборса́ла ў постолі́е двойені́ц'у* (Слп-В); **2.** п'ятьшість спарених дудочок з одним або кількома мундштуками

дго́рі *присл.* угору; нагору

де́бря, -і стрімке, заросле кущами узбіччя понад гірські потоки, звори; непрохідний ліс у горах

девеце́л (**дев'єце́ль**) // **дев'єтосе́нник** // **дев'ятоси́л,** -у // **чортополо́х,** -а *бот.* (Carlina acaulis або vulgaris) відкасник безстеблий

де́ка, -і покривало, коц фабричного виготовлення

деле́ко (**диле́ко**) *присл.* далеко

де́лінь *присл.* **1.** далечінь; **2.** далі

делі́чко // **делiче́нко** *присл.* досить далеко

денце́, -я́ кришка у дерев'яній посудині

денці́вка, -і особливий тип сопілки з денцем

де́нька, -і робочий день; щоденна праця: *Йак хочеш молотити — на міру, ци на деньку* (Ш. V, 25)

денькува́ти працювати щоденно

депута́т, -а старший на полонині; той, хто брав полонину в оренду

де́рга, -и **1.** попона; **2.** домоткана вовняна тканина

де́ргавка (де́ргі́вка) // **де́рганка,** -і // **де́ргач,** -á // **дергівни́ця** // **чєсівни́ця,** -і щітка з високими залізними зубцями (для чесання волокна, льону, клоччя)

де́рга́ти **1.** чесати волокно на щітці; **2.** рівняти граблями стіжок сіна

дергі́вка *див.* **де́ргавка**

дергівни́ця *див.* **де́ргавка**

дерев'є́нка, -і **1.** дерев'яна миска: *Не́н'а насі́пала ў дереўйе́нку чир'* (Гр); **2.** протез

дереви́ще (дереви́шє), -а // **дубови́на,** -и // **копершів,** -а // **тру́нва,** -и домовина, труна

де́реві́й (дереві́нь), -я́ *бот.* (Achillea) тисячолистник, деревій

деревце́, -я́ **1.** деревце; **2.** уквітчаний вершок ялинки, який укріплюють на крокваx на знак завершення будівництва хати; **3.** обрядове весільне деревце; **4.** новорічна ялинка

держа́к (держе́к), -á **1.** ручка, держак в лопаті, вилах, граблях, сапі, кочерзі, мотиці тощо: *У гра́бл'і кладу́т л'іско́вий держ'е́^{и}к* (Кст, ЛАЗО III, к. *381*); **2.** ціпило; **3.** пристрій, у який вкладається веретено з пряжею для зручнішого змотування з нього ниток на мотовило чи в клубок; **4.** колодка ножа

державо́н (держо́й), -а // **пень,** пня вулик

дері́нник *див.* **бере́нник**

деркá́ч, -á **1.** *зоол.* (Crex crex) деркач (*птах*); **2.** пристрій для відлякування птахів з городу чи саду; дерев'яна дитяча іграшка; **3.** *перен.* людина, яка багато говорить

де́рти **1.** *те саме, що* **дра́ти**; **2.** дряпати; **3.** відриваючи відокремлювати, скубти (напр., пір'я)

десітрі́чний десятилітній

дехі́рний **1.** пристойний; **2.** делікатний

де́хоть, де́хті *тільки одн.* дьоготь

дє́дик, -а // **дє́дичок,** -чка *пестл. зменш. до* **дє́дя**

дє́дя (ґє́ґя, дє́дьо), -і // **лє́льо (ле́льо),** -я // **лє́лько,** -а // **нє́ньо (не́ньо),**

-я батько: *Рúн' :і — то ґ'éґ'а і мáма, а на вес'íл'і — то бáт'ко і мáтка* (Яв)

дéка, -і **1.** бажання, забаганка; охота на щось; **2.** вдячність

дéкованє, -я **1.** побажання; **2.** подяка

дéрка (ґéрка), -і **1.** дірка; петля; **2.** отвір у погребі; **3.** отвір в обусі сокири, куди вставляють топорище

дéтіль (дя́тьол), -тла // **дóвбач,** -а // **жонвá (жондвá),** -ú // **покóвтач (ковтáч),** -á *зоол.* (Picus) дятел (*птах*)

джаґáн, -á **(джьóґан)** // **джýґас,** -а кайло

джáрап (джáреп) *див.* **жéреп**

джвиндіти (жвиндíти) безперервно дорікати; сваритися; базікати

джéнджі, -і *зб.* **1.** сміття; лахміття; **3.** *зневажл.* волосся

джéнджура (ґíндзора, джінджора, дзіндзюра), -и // **джúнджур,** -а // **свічівнúк (свічєрьнúк, свічурнúк),** -á *тільки одн. бот.* (Gentiana) тирлич жовтий : *Джíнджора мáйе лúст'ічко подóуґувати, а чíч'ка жóўта* (Бб)

джéрга, -и **1.** грубе домоткане рядно, ковдра з вовни, ткана в кольорову смужку, якими застеляють ліжко; **2.** грубе домоткане рядно з конопель або вовни, яким застеляють ліжко або вкривають коня; **3.** старий ліжник

джерепій *див.* **жéреп**

джєґ, -у **1.** шерсть на тварині, щетина; **2.** сміття

джéмора (джúмора), -и **1.** темна гущавина; заросле чагарником місце; **2.** молодий густий ліс

джúнджур *див.* **джéнджура**

джіґýрний (джуґíрний) чепурний

джóрúни *перев. мн.* шкварки

джóя // **зґóя**, -ї *зоол.* (Garrulus (Corvus) glandarius) сойка (*птах*)

джýґас *див.* **джаґáн**

джуґасувáти // **крампувáти** рубати, довбати кайлом

джýґля, -і **1.** кругла зимова шапка, яку робили з суцільного шматка овечої шкіри; **2.** *перен. зневажл.* про неохайну жінку

джьóґан *див.* **джаґáн**

дзвін *див.* **багрó**

дзер, -у // **жентúця (жинтúці)** // **нéварка,** -і *перев. одн.* сироватка

дзерівни́й сироватковий; **дзерівни́й коте́л** — котел для відігрівання сиру

дзе́ріти зсідатися, виділяти сироватку (про молоко)

дзе́стри, -ів посаг нареченої (перев. речі домашнього ужитку)

дзе́ма, -и **1.** рідка страва, пісний суп; **2.** відвар з картоплі (рідк. з м'яса); **3.** *перен.* рясний піт

дзи́ґар, -а // **дзиґа́рка,** -і сигарета

дзиґарні́ст, -а *заст.* годинникар

дзиґа́рок, -рка *заст.* годинник

дзі́ндзюра *див.* **дже́нджура**

дзобала́ти гнуздати (коня)

дзо́бало, -а вуздечка; вудила

дзьо́бе́нка // **дзьо́бня,** -і // **дзюбли́на,** -и невеличка торба з вовняної тканини, полотна чи шкіри, яку носили через плече

дзю́бок, -бка **1.** дзьоб; **2.** загострений носок постола; **3.** звужений кінець коси; **4.** *зневажл.* рот; **затка́ти свій дзю́бок** — замовкнути

дибуле́ти шкандибати

диґа́нія *див.* **диха́нє**

дик, -а дикий кабан, вепр

диле́ко *див.* **деле́ко**

дили́на, -и груба дошка, брус

дили́ні, -і *зб. до* **дили́на**

ди́мало, -а **1.** сечовий міхур; **2.** *те саме, що* **ду́вало**

ди́мка, -і **1.** цибуля-саджанка; **2.** *рідк.* спідниця

димни́к, -á **1.** комин; **2.** отвір у стрісі, покрівлі, через який виходив дим

ди́хави́ця, -і // **єду́ха (яду́ха)** // **заду́ха,** -и *тільки одн. мед.* астма, задишка; задишка у худоби

диха́нє, -я **(диґа́нія, диха́нія, -ї),** *зб. рідк.* живі істоти — звірята, плазуни, птахи, риби, комахи

диха́нієь, -ї *заст.* **1.** життя; **2.** *те саме, що* **диха́нє**

ди́чка, -і дика яблуня, кислиця

ді́вка, -і **1.** дівчина; **2.** донька

діво́чник, -а **1.** місце в церкві (під хорами), де стоять тільки дівчата; **2.** *тільки одн. бот.* (Primula veris) первоцвіт весняний

дівчини́ще, -а // **дівчу́р,** -á дівчина-підліток

дід, -а **1.** дідусь; **2.** качан кукурудзи, густо оброслий кукурудзяними рильцями; **3.** складені в купку 8-10 снопів (напр., кукурудзи); 25-30 горсток конопель; **4.** зв'язані по два качани кукурудзи, що підвішують у хатах під іконами

діди́, -ів *тільки мн.* **1.** тіні по темних кутках; **2.** *заст.* назва гри при покійникові

діди́знина (діді́взнина) // діді́вщи́на, -и спадщина після смерті діда

ді́дик, -а **1.** дідусь; **2.** *те саме, що* дід **2;** **3.** *бот.* (Senecio vulgaris) жовтозілля звичайне

діді́взнина *див.* **діди́знина**

дідівна́ субо́та // ді́дова субо́та // па́мнєтна субо́та поминальна субота: *Йе три д'ід'івні́ субо́ти: пе́ред Зеле́ними с'в'а́тами, Вели́ким по́стом і Дми́трійем* (Гр)

діді́вщи́на *див.* **діди́знина**

ді́до, -а **1.** *те саме, що* **дід 1;** **2.** старий чоловік; **3.** *звич.* дідух; **4.** невеличка копичка скошеної трави

ді́дова субо́та *див.* **дідівна́ субо́та**

ді́дове са́ло *бот.* (Salvia) шавлія

ді́довий належний дідові, дідів

дідорга́н (дідорса́н), -а́ *зневажл.* дідуган

діжда́ти **1.** дочекати; **2.** побажання довгого життя: *Абú ви діжда́ли мно́га л'і́т* (Крвр)

ді́здріти (ді́здрити) **1.** доглянути; **2.** *те саме, що* **вздрі́ти**

ді́йло, -а надій

дійми́ти дошкулити

дійми́тиси причепитися до когось

дійна́рька, -і приміщення, де доять овець

дійни́к // дійня́к, -а́ дійна худоба: *Ма́йу со́рок дійника́, а два́йц'ім — йеліу́ника́* (Слп-В)

дійти́ **1.** доспіти, достигнути; **2.** досягнути, добитися чогось; **3.** прийти пізніше від усіх

діл, до́лу **1.** долина; **2.** низ чого-небудь; **3.** помазана глиною утрамбована долівка

діле́вшіна, -и *тільки одн.* поділ майна, здобичі і т.п.: *Конем у колєдниках звут того чьоловіка, шо... зібрану колєду носит на плечьох у бисагах, тай зношуєт її на діле́вшіну у водно місце* (Гк 39, *39*)

ді́лі *прийм.* для

ді́льниця (ґі́нниця, ді́нниця), -і загорожа для худоби, зроблена переважно з гілля, хмизу тощо

ді́тчий (ді́ччий) чортів

дни́на, -и **1.** день; **2.** *заст.* міра землі: *Ма́йу на дни́ну ріл'і́, шо мож за дни́ену ві́орати* (Крвр)

доблиндиґа́ти дійти повільною ходою

до́вбач *див.* **дє́тіль**

до́вга, -ої // **фиса́,** -и́ // **ще́злаби** *невідм. евф.* гадюка

до́ґа, -і клепка (у бочці)

дозира́ти доглядати, пильнувати

дозі́р, -зо́ру догляд

до́ків *див.* **до́тив**

дома́рити доглядати за господарством за відсутності господарів

дома́рство, -а догляд за господарством, коли усі йдуть з хати

дома́рь, -я́ // **дома́торник,** -а // **дома́торь,** -я той, хто залишається на господарстві

до́ник, -а *пестл.* про дитину (хлопця або дівчину): *Ану́, до́нику, ни к'ива́й зел'ізні́к, бо ґ'и́ег'а бу́де ґ'і́кати* (Крвр)

допе́рва 1. *присл.* щойно, тільки що; **2.** *част.* тільки, лише

допе́рти відчинити

допита́ти кра́ю дочекати кінця

дополудна́рь, -а́ пастух, який пасе вівці у першій половині дня

доправ'є́ти регулювати, настроювати (про музичний інструмент)

доправ'є́тиси домагатися; допитуватися

допритóки *присл.* до прикладу

допроважє́ти 1. вести когось; **2.** доводити до певного стану

допроцесува́тиси дійти до зубожіння через судовий процес

допуска́ти ліквідувати щілини між дошками, брусами і т. п.

до́пуст, -у *тільки одн. заст.* призначення

дора́, -и́ **1.** все, що приносять святити на Великдень; **2.** великоднє печиво, паска; **3.** залишки свяченого з Великодня

до́раз *присл.* відразу

дорєду́ *присл.* доладу

доріннúк (дорєднúк) // **паска́р** // **пасківнúк,** -а́ // **пасковéц,** -ківця́ дерев'яна посудина, в якій носили святити на Великдень

дорнє́нка (дурнє́нка), -і *заст.* вид сокири: *Дорньинкú, се сокири на довгих топорищах, спроваджені з Дорна-Ватри: ними стинають дерево* (Ш. II, *175*)

доро́бало, -а **1.** старий розхитаний віз; **2.** стара порожня бочка; **3.** *зневажл.* немічна людина

доро́га, -и **1.** дорога, вулиця; **2.** простір між нитками основи, куди пролітає човник;

бу́ти на бо́жій доро́зі — помирати

доро́мблавий 1. дірявий (про зуб); **2.** дуплавий (про дерево)

доро́мбля, -і **1.** мале дупло; **2.** дірка у зубі

до́світа *присл.* на світанку, рано-вранці

до́світок, -тка світанок

до́ста *присл.* досить

достеме́нно *присл.* безперечно, напевно

дості́йний настирливий, упертий

досто́ту *присл.* точно

дотальо́вувати 1. припасовувати; **2.** приєднувати

до́тив (до́тів, до́ків) *присл.* доти

дотика́ти закінчувати ткати

дотраджува́ти донести; довести

дотру́чувати 1. доштовхувати; **2.** *перен.* доживати: *Дотру́тила до с'імдес'е́тк'и́* (Мк)

дофати́ти дістати

доходи́ти 1. достигати (про збіжжя); **2.** добиватися чогось; **3.** наставати

до́хторка, -і лікарка

дохторува́ти лікувати

до́хторь (до́хтір), -а **1.** лікар; **2.** *те саме, що* **де́тіль**

доцо́тний (доці́тний) точний, акуратний

доцо́тно // доцо́ту *присл.* точно

дочині́нє, -я *тільки одн.* клопіт, морока: *За́уше ма́йу дочиі́н'ін'е з д'ітво́у* (Крвр)

дочира́ти дочерпувати

дошівка (дошші́вка), -і дощова вода

дошпе́нта *присл.* зовсім, цілком

дошрубо́вувати догвинчувати

дошшіва́, -и́ *зб.* рясні дощі: *Зра́н'і ш'е бу́ло тепло́, а вполу́не^и йак пішла́ дош':іва́, то уве́с полі́г л'у́дим перемочи́ла* (ВКл)

дошші́вка *див.* **дошівка**

драб, -а **// драбу́га,** -и *зневажл.* негідник

дра́би, -ів *тільки мн.* драбини у возі

драбоно́гий // драґана́тий довгоногий

драбу́га *див.* **драб**

дра́ґарь (тра́ґа́рь), -я́ поперечний сволок; пор. нім. Träger

драґома́н, -а *заст.* бригадир

драни́ца (драни́ці) // руму́нка, -і колота дошка (довжиною до 1 м) для покриття даху

дра́нка, -і 1. сорочка (стара, подерта); **2.** *те саме, що* **драни́ца**

дранка́вий (дранта́вий, дранти́вий) // шалан-та́вий подертий; зношений

дра́нтє (дра́нті), -я **1.** старий поношений одяг; лахміття; **2.** *перен.* про погану людину

дрантигу́зник, -а *зневажл.* обірванець

дранти́на // дранчи́на, -и *див.* **дра́нка 1**

драпа́к (дряпа́к), -á **1.** старий віник; **2.** гострий гребінь

драпаки́, -ів *мн. бот.* (Rubus suberectus) ожина

дра́ти копати картоплю

драшпа́н, -á **// драшпа́нка,** -і складова частина весільнєго вінка: *А коли́с' йак кла́ли в' інóк, то кла́ли драшпа́нку, така вс'іл'а́ка ў косі́ец'і* (Крм)

дрего́та, -и **// дріжє́к,** -á дрож

дрембулє́нка // дрібу́шка, -і назва танцю

дрембулє́ти (дрібулє́ти) // дріботі́ти танцювати; йти маленькими кроками

дресту́н, -á *бот.* (Polygonum) гірчак, спориш

дри́ва́, дров **// дриво́,** -á дрова: *Пішли́е ў л'íс ў дри́ва* (Бб)

дрива́рні, -і **// дриві́тень,** -тня **// дривору́б,** -а дровітня

дривітни́к, -á **1.** *те саме, що* **дрива́рні; 2.** той, хто заготовляє дрова

дривору́б *див.* **дрива́рні**

дри́мба, -и щипковий музичний інструмент

дримба́рь, -я́ той, хто грає на дримбі

дри́скати (дриста́ти) мати понос

дріб, дрóбу **// дрó́б'єта,** -є́т **// малю́г,** -у́ **// малюжє́та,** -є́т *зб.* вівці, ягнята

дріботі́ти *див.* **дрембулє́ти**

дрібулє́ти *див.* **дрембулє́ти**

дрібу́шка *див.* **дрембулє́нка**

дріжє́к *див.* **дрего́та**

дрітця́, -í тоненький дротик

дріть, дрóту **1.** дріт; **2.** *заст.* телеграф; **дріть прє́сти** — бути скупим, поганим; **писа́ти на дріть** — телеграфувати

дрó́б'єта *див.* **дріб**

дрочи́ти дратувати

дру́ґаний зсуканий

дру́ґарь, -а **1.** держак (частина дараби): *Керма́ничі де́рж'е к'е́рму за дру́гар'* (Хр); **2.** довге тонке дерево

друґа́ти 1. сукати нитку; **2.** витискати мед

дружба́рити // дру́жбити бути дружбою на весіллі

дру́жчити бути дружкою на весіллі

друк, -á *лайл.* ледар, гульвіса

дру́лити штовхнути

друлівни́к, -á саморобний коловорот

друлюва́ти сверлити

дряпа́к *див.* **драпа́к**

дубасну́ти 1. *зневажл.* померти; **2.** упасти

дубасува́ти тупотіти

ду́бати 1. *те саме, що* **дубасува́ти**; **2.** перекидати на другу сторону; **3.** прямо стати (про дитину)

ду́белт // уду́белт *присл.* подвійно, вдвоє; *пор. нім.* dubbelt

дубелта́к, -á вулик на дві бджолині сім'ї

дубелто́вий подвійний

ду́б'є, *-я зб.* **1.** дубовий ліс; **2.** деревина дуба

дуби́ло, -а **1.** відвар з кори дерева, який служив барвником для фарбування; **2.** розчин для дублення

дубі́вка, -і дубова бочка

дубле́ний 1. оброблений дубилом; **2.** рудий; **3.** пожовклий від старості

дубови́на *див.* **дереви́ще**

ду́валка, -і **1.** частина дудки; **2.** *перен.* непривітна людина

ду́вало (ду́хало), -а ковальський міх

дуга́, -и́ **1.** шнури, на яких висить колиска; **2.** обруч на бочці; **3.** ручка у відрі; **4.** частина сака; **5.** *те саме, що* **весела́**

дугова́тий зігнутий півколом

дуґі́в, -а корок

ду́да́, -и (-и́) // **ду́дка,** -і народний духовий музичний інструмент (з суцільної козячої шкіри): *Ватýл'у, річнý козý, рі́зали на дупк'и́* (ЗлН)

ду́да *перев. мн. див.* **брайца́р**

дудви́, -і́в *тільки мн.* стара трава, бадилля

ду́дка *див.* **ду́да́**

дуду́ритиси сердитися на когось

ду́жий сильний, здоровий; **єк ду́жі** — привітання: *Йек дý-жі, кýме? — Гарáст, йек ви?* (Гр)

ду́жіти виздоровлювати

дуйну́ти вигнати

ду́ка, -і **(дук,** -а) // **дука́р,** -á *заст.* багач

дука́рка, -і *заст.* багачка

дулума́н, -á **1.** верхній одяг переважно фабричного виробництва; **2.** подертий старий одяг

ду́пати // **дупоті́ти** тупати (ногами)

ду́ра *виг. ліс.* ужив. як сигнал до обіду в лісорубів

дуре́нство, -а дурість, глупота

дуре́ц, -у́ // **дури́ца,** -і *бот.* (Lolium temulentum) пажитниця п'янка

дурі́йка, -і **1.** шаленство; **2.** хвороба овець

ду́ркати **1.** штовхати; **2.** гримати, стукати

дурлени́ця, -і **1.** дрібниця; **2.** необдуманий вчинок

дурна́с *див.* **гаде́к**

дурнє́к, -а́ **1.** дурень; **2.** *те саме, що* **дурі́йка**

дурнє́нка *див.* **дорнє́нка**

дурнє́чка, -і *мед.* черевний тиф

дурни́й **1.** поганий; **2.** нерозумний; **3.** неосвічений; **дурни́й на го́лу** — розумово неповноцінний

ду́рно *присл.* даремно

дурньо́ха, -і *лайл.* дурепа

ду́савий надутий, сердитий

ду́сатиси дутися, сердитися

ду́фа́ти **1.** дбати про що-небудь; **2.** сподіватися

ду́хало *див.* **ду́вало**

духті́ти *див.* **вонє́ти**

ду́ча // **ду́чка**, -і **1.** отвір (перев. у печі); **2.** нора, заглиблення; діра

душа́, -і́ **1.** душа; **2.** деталь скрипки

дьо́хкати **1.** колоти (про біль); **2.** стусонути, вдарити

дюґ, -а поганий запах

дю́ґати **1.** колоти; **2.** штовхати, бити

дюґни́й смердячий

дюґова́тий мовчазний

дя́мба *див.* **ва́рґа**

дямба́тий **1.** *зневажл.* язикатий; **2.** товстогубий

дя́ка, -і **1.** подяка; **2.** бажання, охота; **ма́ти дя́ку** — мати бажання, охоту

дя́тьол *див.* **дє́тіль**

Е

е́ва *див.* **и́ва**

еге́ *част.* **1.** ужив. для посилення запитання: *Еге́, що каза́ла ба́ба?* (Гр); **2.** ужив. для підтвердження раніше висловленого, так: *Прийді́т до ме́не за́втра, ку́ме, на ирше́ні. — Еге́* (Сн)

едельве́йс *див.* **біло́тка**

едзице́рка (зици́рка), -і *заст. рідк.* муштра

едзицерува́ти (зицирува́ти) *заст. рідк.* муштрувати

е́й-де (и́й-де) *виг.* та де, ні

éмес 1. гарний; першорядний; добрий; **2.** *присл.* добре, відмінно

енґерáш (инґерáш), -а *заст.* перекупство

éний (и́ній), -ю іней

енцинáтий *див.* **инцинáтий**

ерци́ *див.* **ирчи́**

ерши́ні *див.* **ирсти́ни**

éскри (и́скри) // нáсвітку // нáсвіточку *присл.* цілком, абсолютно: *Він éскри ніц ни ви́нен* (Гр)

éстик *див.* **и́стик**

éчіпéчі *див.* **гéчіпéчі**

Є

є́блико (є́блуко), -а яблуко

є́блинка (є́блінка, я́блинька), -і яблуня

єбличе́нка (ябличе́нка), -і страва з яблук, приправлена мукою

є́блінка *див.* **є́блинка**

є́блінкóвий // їблонóвий яблуневий

є́блуко *див.* **є́блико**

є́блучько (я́блучько), -а **1.** *здрібн. до* **є́блуко; 2.** адамове яблуко, випнута хрящова частина гортані

єв'є́тиси (яв'є́тиси) з'являтися

є́вір (є́вор), -а *бот.* (Acer) явір

євірни́ці *див.* **пози́чкі чирвóні**

єгни́чник, -а **// їгнітáр,** -á пастух, який доглядає ягнят

є́гні (я́гні) -єти (-є́ти) ягня (перев. до півроку)

є́года (я́года), -и **1.** невеликий соковитий плід, ягода; **2.** *бот.* (Fragaria vesca) суниця; **3.** *рідк. те саме, що* **трускáвка**

єґóмость (єґóмосьць), -я священик *пор. пол.* jegomość

єдвáбний шовковий

є́днанка (їднáнка), -і **1.** примирення; **2.** плата за заподіяну кривду

єднáти(си) 1. з'єднувати(ся); **2.** мирити(ся)

єдýха *див.* **ди́хави́ця**

єдушли́вий астматичний

єє́шниці (є́шниця, їє́шниці, яє́шниці), -і яєчня

є́звір *див.* **звір**

єзикáч (язикáч), -є́(-á) **// пискáч,** -á **1.** людина, яка любить багато говорити, сваритися; **2.** *рідк.* дотепник

єзикáчка // пискáчка, -і **1.** жінка гостра на язик; **2.** *рідк.* дотепна жінка

єлевникáрь // єлоче́рь (їлоче́рь, ялоче́рь) // янче́р (янчі́рь, ярчáр), -є́ пастух ялової худоби

єли́ця (яли́ця) // їль, -і **1.** *бот.* (Picea) ялина ; **2.** опала хвоя: *Восені́ такóйі йелі́ці у лі́сі напáдало* (Чрм)

єли́чі (яли́чі), -і *зб.* хвойні дерева: *Долі́в лісú мáйже зи самóго йели́ч'і* (Уст)

єлівни́к (їлівни́к, ялівни́к), -á **1.** отара ялової худоби; **2.** загороджене місце для ялової худоби

єлó(си) *див.* **є́ти(си)**

єловéґа (яловéґа), -і **1.** вівця чи корова, яка не дає приплоду; **2.** стара недійна корова

єлóвий (їлóвий, ялóвий) ялиновий

єлові́ти (ялові́ти) 1. ставати яловою (про худобу); **2.** вироджуватися (про землю): *Горóд у нас в гóрах без гнóйу йелові́йет* (Гр)

єлочéрь *див.* **єлевникáрь**

є́льний статечний, достойний

є́ма (я́ма), -и **1.** заглиблення у чому-небудь; **2.** могила; **3.** погріб; кагат

ємáрь (ямáрь), -é *рідк.* гробокопач

є́мка (я́мка), -і **1.** ямка; **2.** картопляне вічко: *В'і́бери з йамóк лушпи́ну, би не звари́ла р'і́пу з очи́ма* (Пс)

ємкувáти // ямчи́ти робити в ґрунті заглиблення для посадки картоплі, кукурудзи тощо: *Я бýду йемкувáти, а ти зам'і́туй борі́шку* (Крвр)

є́рка (є́рька, я́рка), -і річна вівця до окоту; молода вівця

єрки́й завзятий, запальний: *В'ін дýже йерк'и́й до робóти* (РзтК)

є́рмик (я́рмик), -а спеціальне ярмо для свиней та ягнят, щоб не робили шкоди: *Йéгн'ета ц'і́ле л'і́то хóд'е у йéрмиках* (Гр)

єрмó (ярмó), -á **1.** ярмо для худоби; **2.** частина самотоки (пристрою для мотання ниток); **3.** складова частина водяного млина

єрóваний оздоблений (про одяг): *Убері́ кужýх йерóваний, пре́ц'і на храм иде́ш* (Крвр)

є́рочка (я́рочка), -і *зменш. до* **є́рка**

є́рчє (я́рчє), -єти(-є́ти) річне ягня, молоденька овечка або баранчик

єрчýк (єрчю́к), -á річний баран: *Мýшу йерч'укá áбо продáти, áбо р'і́зати, бо так уз'éвси би́ти, шо ни мóш пóпри нéго прийти́* (Крвр)

єрчучóк, -чкá *здрібн. до* **єрчýк**

єрь *заст. див.* **ярь**
є́рька *див.* **єрка**
єсини́на, -и *зб.* ясенові дрова
єсіни́к (ясіни́к), -á ясеновий лісок
є́сінь (я́сінь), -є *бот.* (Fraxinus) ясен
є́стріб *рідк. див.* **я́стріб**
є́ти(си) (я́ти(си), ї́ти(си)); *док.* **є́ло(си) (ї́ло(си))** *заст.* **1.** личити, бути до лиця; **2.** удатися: *Ни́н'і йело́си це зроби́ти* (Слп-В); **3.** почати: *Йав с'а До́вбуш добува́ти, йáли замки́ відпадáти* (ЗлН)
є́шниця *див.* **єє́шниці**
є́щур (є́щір, є́щюрь, я́щур), -а *зоол.* (Salamandra) тритон; саламандра плямиста

Ж

жá́бка (же́єпка), -і **1.** жабка; **2.** *перев. мн.* складова частина гончарного круга; ткацького верстата
жаботи́нє, -і *див.* **жє́бери́на 2**
жá́га (зá́га), -и **1.** жагá; **2.** печія
жá́гва *див.* **жє́гла**
жá́дний // жідни́й (жє́дний, жінни́й) 1. жадібний: *Він н'ічо́го ни ж'є́дний, бо мáйе[і] ўсé, шо душ'é бáгне[и]т* (Уст); **2.** спраглий (чогось): *Ж'и[е]дни́й — тот, шо ж'идáйе шос* (Бс)
жá́пá́вий (жє́павий) енергійний, беручкий, рухливий
жарі́вка, -і електрична лампочка
жá́хли́й *заст.* **1.** дуже схожий, подібний; **2.** справжній
жбателе́в (жбаталі́в), -éва *див.* **баталі́в 1**
жбир (жбер, жбирь), -á **1.** стрімка кам'яниста гора; гострий кам'янистий верх гори, скелі; **2.** ущелина, виїмка з камінням
жбихá́ти *див.* **жбý́хати**
жбý́ханец, -нця удар кулаком, стусан
жбý́хати (жбихá́ти) 1. бити кулаками, давати стусана; **2.** бити струменем (про рідину); **3.** вириватися (про полум'я); **4.** *тільки док.* вилити
жбý́хатиси 1. ударятися; битися кулаками; **2.** штовхатися; **3.** *док.* впасти
жвá́канец, -нця **// жвá́чка,** -і жуйка, пережована їжа
жвикá́ти 1. жвакати; **2.** жувати
жвинді́ти *див.* **джвинді́ти**

жґре́бло (жґра́бло, зґре́бло), -а металева щітка для чищення коней, корів, скребниця
ждю́хати *див.* **жбу́хати 1**
же́вра *див.* **же́рва**
жене́пин (жене́пін), -а *тільки одн., бот.* (Juniperus communis) ялівець: *Хто ма́йе госте́ц у нога́х, то до́бре купа́тиси у жен'е́п'іну* (ВРж)
женти́ця *див.* **дзер;** *пор. рум.* jintíţa
жер *див.* **жир**
же́рва (же́вра, же́рва), -и **1.** *те саме, що* **ґа́йда**; **2.** *рідк. те саме, що* **вовк 1**
жердь, -і *заст.* міра земельної площі (що дорівнює 144 м^2): *Б'і́дний м'і́риу́ же́рдами, а бога́ч мо́рґамі* (ВРж)
жерело́, -а́ **1.** джерело; **2.** отвір погреба чи ями, де зберігають овочі
же́реп (джа́рап, джа́реп), -у // **джерепі́й,** -ю **1.** *бот.* (Pinus mughus Scop.) жереп, гірська карликова сосна; **2.** *те саме, що* **жене́пин**
же́чі 1. стріляти; **2.** пекти
же́бери́на (жібори́на), -и **1.** жаб'яча ікра; **2.** *тільки одн.* ряска, жабуриння
же́бій жаб'ячий
же́вкати колоти, мати кольку
же́вко // же́во *присл.* дуже швидко, жваво
же́гла (жа́гва), -и *заст.* губка для кресання вогню
же́дний *див.* **жа́дний**
жело́ (жіло́) 1. жало; **2.** лезо коси, ножа, бритви, сокири
же́ло́ба (жі́ло́ба), -и **1.** скарга; **2.** скорбота за померлим; **3.** траурний одяг
же́лувати(си) 1. жаліти(ся), співчувати; **2.** жалкувати, шкодувати; **3.** скаржитися: *Він ж'е́луйетси, йек мала́ дити́на* (Уст)
же́лце *див.* **жильце́**
же́пка *див.* **жа́бка**
же́павий *див.* **жа́па́вий**
же́рва *див.* **же́рва**
жерува́ти *див.* **жирува́ти**
жесни́й (жісни́й) // охабле́ний дуже негарний, потворний, страшний
жесні́ти ставати негарним
же́сно́ (жі́сно) // охабле́но *присл.* страшно, відразливо, жахливо: *На не́го ж'есно́ д'іви́тиси* (Врхн)
же́хлий 1. запальний, темпераментний; **2.** *те саме, що* **жа́хлий**
жехну́тиси перелякатися
жибоні́ти легко хлюпотіти (про воду)
жива́ ва́тра *див.* **ва́тра**

живé срíбло ртуть

живéц, -вцé **1.** зашморг на кінці мотузки; **2.** необметаний край полотна

живинá, -ú *тільки одн.* **1.** все живе; усі звірі в лісі; **2.** *рідк.* велика рогата худоба

живкúй (жівкéй) дуже гіркий

жúвний *церк.* страсний; **жúвний четвéрь** — страсний четвер

жúво *див.* **бóрзо**

жúгало (жíґало), -а *рідк.* шило

жид, -а **1.** еврей; **2.** пропуск в оранці; **3.** назва гри при покійникові

жúдикі, -ів // **жидú,** -íв *тільки мн. бот.* (Bidens) череда

жúлá, -и (-ú) **1.** кровоносна судина; **2.** підземне джерело

жúлавец, -вця // **жилáвник,** -а хліб з ячмінної муки

жилíско (жілíзко, залíзко), -а праска

жилцувáти // шпронцувáти заокруглювати кінці колоди

жильцé (жéлце, жíльцé), -é жало

жинтúці *див.* **дзер**

жир (жер), -у *тільки одн.* **1.** плід бука: *Дóбрий ол'íй з бýкового жíеру* (Блб); **2.** жир

жúравиця, -і *заст.* комаха, хробак, яких використовують для ловлі риб (перев. форелі)

жирівнúці (жировнúці), -і велика кількість маленьких хробачків, які повзуть один по одному, утворюючи суцільну довгу смугу: *На полонинáх так'í мас'онéн'кі червачк'é: одéн почéрез дрýгого л'íзе. Здайéс'і, шо то однó, а їих міл'йóнами* (Бт)

жирóванє, -я інкрустація металом

жирóваний (жірóватий) інкрустований металом

жирувáти (жерувáти) інкрустувати металом

житнéк, -ý хліб з житньої муки

житнéнка, -і житня солома

жіборúна *див.* **жéберúна**

жівкéй *див.* **живкúй**

жíґало *див.* **жúгало**

жіднúй *див.* **жáдний**

жілó *див.* **желó**

жíлóба *див.* **желóба**

жíльце *див.* **жильцé**

жіннúй *див.* **жáдний**

жінóчий належний жінці, дружині; **жінóча мáма** — теща; **жінóча сестрá** — сестра дружини; **жінóчий брат** — брат дружини

жірóватий *див.* **жирóваний**

жісни́й *див.* **жєсни́й**
жма́кані, -я прання
жма́ка́ти (жмє́ка́ти, жмика́ти) прати руками
жмака́тиси прати власний одяг
жме́нька, -і **1.** жменька; **2.** щіпка, пучка
жни́ва, -а // *рідк.* **жнінє́,** -є́ жнива
жо́внір, -а військовик, солдат
жовні́рский (жовнє́рский) військовий, солдатський
жовта́чка // жовті́льниці (жовті́нниці) // жовті́нка, -і *мед.* жовтяниця
жо́втень, -тнє *заст.* вересень
жовти́ло, -а // **жовти́ля,** -і *заст.* жовта фарба, яку виготовляють з рослин (кори дикої яблуні, материнки, кмину)
жовті́льниці *див.* **жовта́чка**
жовтогру́дка // жовточєре́вка // жовту́шка, -і *зоол.* (Emberiza) вівсянка звичайна (*птах*)
жо́лоб (жо́ліб), -а **1.** *те саме, що* **валі́в**; **2.** рівчак, канава; **3.** маленьке поздовжне заглиблення у чому-небудь; **4.** ринва; **5.** ущелина в горах; видолинок: *Ціс'і́ грибі́ие найшла́м у жо́лобі на у́чира́шнім мі́сци* (Врт)
жоло́би́ти видовбувати, робити заглиблення у чомусь
жоло́бни́ця, -і **1.** *те саме, що* **жо́лоб 4; 2.** довге вузьке корито, з якого дають худобі сіль тощо
жоломі́йки́, -йо́к *тільки мн.* музичний інструмент у формі двох спарених сопілок
жолу́док, -дка шлунок людини, рідше тварини
жонва́ (жондва́) *див.* **дє́тіль**: *Жонва́ бі́іреше сту́кайі, а дирка́ч то торохкоті́ет* (Брст)
жо́ндви (жо́нви) *тільки мн. мед.* **1.** скрофульоз; золотуха; **2.** затверділі хворобливі пухлини у вигляді ґуль на тілі людини, тварини
жоре́н (жорн), -рна́ // **жо́рна,** -ів ручний млин, жорна: *Жорн склада́йец:и с станка́ а́бо кросе́н, двох ка́миніў, поркля́ц'і і ме́ллє́лача* (Гр)
жорна́ти *див.* **жорнува́ти**
жорні́вка, -і **1.** камінь у жорнах; **2.** *перен.* складова частина гончарського верстата; **3.** складова частина веретена
жорнува́ти // жорна́ти (жорни́ти) 1. молоти на жорнах; **2.** *перен.* крутити (ким або чим)

жубе́ла́ (жу́била), -и *зоол.* (Aphodius fimetarius) жук-гнойовик

жупе́ня (шупе́ні, шупе́ня), -і страва з м'ятої картоплі з бобом

жура́, -й *тільки одн.* журба; гризота: *З мали́ми д'іт'ми́ — мала́ жура́, а з вели́кими — ве*[и]*ли́ка* (Кс)

жураве́ль, -вля́ пристрій біля колодязя

жури́тиси 1. сумувати, тужити; **2.** сокотити (про курку, коли вона хоче знести яйце)

З

з *прийм.* перед дзвінкими з: *з війни́;* перед глухими с: *с сукна́;* перед групою приголосних ізи, зі, зо: *зі Л'во́ва; зо млина́; з род. відм.* ужив. з іменником для означення особи, предмета, явища, які є джерелом чогонебудь; від: *Йа чуў с старо́го чолові́ка сей бай* (Бб)

за *прийм.* **1.** *з род. відм.* вказує на час дії або стану: *За мо́йі к'е́ми* (Рч); **2.** *зі знах. відм.* вказує на причину дії, стану; через, із-за: *За вас йем не пішла́, бом ждáла* (Рх); вказує на об'єкт; про: *За во́ду гор'е́*[и]*чу ка́жут укрі́п* (Крм)

заба́вити(си) 1. *те саме, що* **завгуре́ти(си)**; **2.** затриматися, забаритися

заба́вний 1. цікавий; веселий; **2.** повільний; довготривалий

заба́вно *присл.* **1.** цікаво; весело; **2.** повільно

забага́ти забажати, захотіти

заби́га́ч, -а (-а́) складний ніж

заби́рше *присл.* забагато

заби́ти 1. сховати; помістити; **2.** ув'язнити: *Розсердивси, тай забив го до пивниці в арешт* (Ш. V, *30*)

забі́гачки *присл.* загадково, незрозуміло

забі́гачкий той, хто говорить загадками

забідо́ваний виснажений, вимучений

забі́дува́ти заморити

забі́р, забо́ру **(забо́р,** -у) *перев. мн.* вишивка або мереживо на краях намітки, скатертини

забрі́шкувати затаювати щось за допомогою брехні; несправедливо звинувачувати когось у брехні: *Ни забрі́шкуй ме*[и]*не́* (Гл)

забу́тька, -і *бот.* (Myosotis silvatica) незабудка

забухтува́ти(си) *заст.* записати(ся) у кадастр, боргову книгу

зава́л, -у // **зава́ла,** -и **1.** грозова хмара; **2.** затор у ріці під час сплаву лісу

завго́ді (заго́ді) *присл.* **1.** заздалегідь, завчасно; **2.** перед вечором, завидна

завгуре́ти(си) (завгурі́ти(си)) розважати(ся); захоплювати(ся) розмовою

заведі́й, -я́ // **заведі́я,** -ї розбишака-підбурювач

завети́ти перевершити

за́видіти (за́виґіти) // **за́вистувати** заздрити

за́відця (зави́тця), -і керівник, бригадир якого наймали для організації виконання певної роботи

за́віз (за́візь), -і зсув ґрунту, каміння на дорогу: *За́віс мо́же бу́ти, де намо́кне земн'а́, а грім гримі́т, і земн'а́ рве́цси і су́нец:и* (Слп-В)

за́візно *див.* **глі́тно**

заві́й, -во́ю // **заво́їна,** -и вада деревини: звивисте розшарування волокон, косошарість

заві́ритиси гнівно дивитися

завіче́ти (завіча́ти) 1. віщувати, пророкувати; **2.** удавати те, що може накликати біду: *Ни завіч'е́й, си́ну, шо ти без ногі́, бо ч'ес на ч'ісу́ ни стої́т, аби так ни ста́лоси, брон' Бо́же* (ЗлН)

завле́ги (завле́ґі) *присл.* пізно вночі; **у до́брі завле́ги** — близько півночі

заво́дини *тільки мн.* // **зачі́нанє,** -і вечір напередодні весілля, вінкоплетини: *На заво́динах ши́йут віно́к і с'піва́йут* (ВРж)

заво́їна *див.* **заві́й**

заво́їстий косошарий, завивистий

за́ворітниця, -і жердина, якою закривають ворота, прохід у плоті

за́всідний повсякденний

за́втєк // **за́кик,** -у можливість, змога

завтєка́ти (затєка́ти) *рідк.* могти; спромогтися

за́ву́шниця (за́ушниці), -і **1.** *заст. те саме, що* **ковто́к**; **2.** *мед.* свинка, дитяча інфекційна хвороба; **3.** ґуля, пухлина за вухами: *За́ўшниц'і ў старі́ᵉх л'уді́ᵉй нароста́ли за ву́хами* (ЗлН)

за́га *див.* **жа́га**

зага́льниця, -і // **зага́льні дні** дні, коли церква дозволяє не постити: *В ро́ці три зага́л'ниц'і: пе́рша віт Різдва́ по Йорда́н, дру́га цілі́й ти́жден'*

післіт' Велúкодн'а, трéт'і — віт Зелéних с'вйет до настýпнойі не^и^д'íлі (Гр)

зáгинка, -і місце згину руки в лікті чи ноги під коліном

заглíнне (зайгліне́) шите́ вид вишивки: *Загл'ін:е шит'é шúйеси пóчерез нúтку на лицé* (Блб)

заговівше *невідм.* період Великого посту: *Так єк послідний тиждень мнєсниц изветси — Масниця, так перший тиждень заговіўше изветци Федоровиця* (Гк 35, *59*)

загóді *див.* **завгóді**

загонíльник (загоéльник, загонéнник) // нагонíльник (наганíльник), -а помічник старшого вівчаря, який допомагає пасти овець і заганяє їх для доїння

зáгóр (зáгорь), -у // **загóрениця,** -і чад

зáгус, -у // **квасниця,** -і кисле молоко (невелика кількість), яке додається в кип'ячене тепле молоко, щоб загусло

загýтаний задуманий

загýтатиси 1. задумуватися; **2.** *те саме, що* **забáвитиси**

задáрь, -є **1.** плотогон, який кермував задньою частиною плоту сплавного лісу; **2.** остання секція у багатосекційному плоті сплавного лісу; **3.** заднє кермо плоту сплавного лісу.

задвíр'я (задвúрє), -я **1.** частина двору позад будинку, хати, задвірок; **2.** подвір'я, двір: *Того вечєра газда ни сміст нікуда виходити из свого задвіря* (Гк 37, *54*); **3.** назва кутка в селі

заденчúти // заднúти вставити дно

задзибинíти *див.* **зацаконíти**

задú, -ів *мн.* закаблук, задник

зáдник (заднéк), -а *див.* **задáрь 1**

заднúти *див.* **заденчúти**

задýжєти (задужíти) // замогтú перемогти, побороти, пересилити

задýха *див.* **дúхавúця**

задýшний 1. померлий: *І ти^е^х задýшних згáдуйут, шо ýни даýнó помéрли* (Брст); **2.** поминальний; **задýшна мúска** — обрядова миска на похороні: *Йек ýдóма ýмер хто, то тогдú^е^ дайýт задýшн'і миск'é. Це такá мí^е^ска, ниве́лú^е^ка, а там два колач'í, цук'éрк'і, а звéрх'і цéго с'вúч'-ка с фустúноў* (Брст); **задýшна субóта** — день поминання померлих

задьóр, -у гнів, злість; **зайти́ у задьóр** — погніватися, посваритися; **у задьóр** — зі злості

зажéристий 1. запеклий, завзятий, упертий; **2.** жадібний

зажéчи́ (зажечі́) запалити; засвітити

зáзло (зáзле), -а злість; гнів на когось; **на зáзло (у зáзло)** — на зло; наче навмисне: *Уná рóбит мін'í усé на зáзло* (Сн)

зазýлині черевúчки // зазýлині чóботи *бот.* (Orchis) зозулинець

зазýлька *див.* **ворóжка**

заирчі́си // заклúкатиси // заклáстиси // зарічúси дати зарік перестати щось робити (перев. про обітницю їсти в певний день тижня тільки пісну їжу тощо): *Понегівнок — то чьоловік Божий поратівник. Він может хоть у икій біді чьоловіка ци жінку поратувати, лиш треба си на него заирчі, що будетци йего держєти. "Говіти"* (Гк 37, *45*)

зайгліне́ *див.* **заглі́нне:** *Ві́шила соб'ї зайглі́н:і вýстаўк'і* (Сн)

зáйда, -и // **зайдéй,** -я // **зайдéйка,** -і чужак, приблуда; нетутешній

займúти 1. погнати, відігнати; **2.** бігти за кимось; **3.** *те саме, що* **захлáмити**

зайтúси 1. посваритися; **2.** нав'язати з кимось контакти

закáженє, -і *мед.* правець, стовбняк

закасáти // підкасáти закотити (про одяг)

зáки (зáким, зáків, зáкіль) *спол.* поки

зáкик *див.* **зáвтєк**

зáким *див.* **зáки**

закúсле óко *мед.* кон'юнктивіт: *Чéрес закúсле óко н'ічóм не вúᵉд'іла* (Ржн)

зáкі́вка, -і металевий клинок для скріплення держака з вістрям коси, сокири

зáкіль (зáків) *див.* **зáки**

зáкін, -кóну *церк. рідк.* причастя, причащання: *При зáконі — причастю, держить кождий... сьвічку у руці* (Ш. IV, *211*)

заклúканий // зарікли́вий той, хто заприсягнувся постити кожного понеділка, середи або п'ятниці

заклúкатиси // заклáстиси *див.* **заирчі́си:** *Заклúкаласи на понед'íўнок, що бýдет говíти* (ВРж)

закóвбиритиси захмаритися

заков'єзнути 1. задубіти від холоду; **2.** застрягти

закóнити(си) (закóнєти-(си)) причащати(ся)

законúтиси втамувати голод: *Шч'íст'и, шо йа кáпку хот' ўспíла законúтиси, бо ўже трéба лит'íти до робóти* (Врт)

закоштелíти *див.* **заков'єзнути 1**

закýтати // запрéтати закінчити, довести до ладу

залáтвити полагодити

зáлúва, -и злива

залижéчник // залúжник // лижéчник, -а дощечка з отворами, у які устромлюють ложки

зáлі *прийм. рідк.* задля; **зáлі тóго** — тому, з тієї причини, задля того: *Плáкати ми с'а хóчи, зáл'і тóгоУ же з моУ роУбúли* (Кв)

зáліжка (зáлішка), -і заклад, парі; **заложúтиси о залíшку** — побитися об заклад

залíзко *див.* **жилíско**

залізнéк, -á *зб.* набір інструментів, які столяр чи тесляр носив зі собою

зáліпка, -і начинка для вареників, голубців тощо

залíтувати заробити протягом літа

зáлішка *див.* **зáліжка**

залóга, -и **1.** застава, відкуп; **2.** огорожа з колод, яку роблять узимку при спусканні дерева, щоб колоди йшли рівно

залудúти заманити

залýп'ювати піднімати, задирати; **залупúти ніс** — гнути кирпу; **залупúти фіст** — утекти

зáминка (зáмінка), -і корм для курей (з картоплі, кукурудзяної муки)

зáмікь *див.* **зáміть**

замíрити(си) (замíріти-(си)) 1. націлитися; **2.** виміряти

замíт, -у // **замітнúк,** -á дошки чи колоди, які закладають у пази двох стовпів, утворюючи стіну: *Замітнú^{е}к — то це дéрево, йекé кладéси у стінý, йек будú^{е}нок будýйеси ў слýпи^{е}* (Крм); **у замíт** — спосіб побудови хати

замітáвка (замітáлка), -і *заст.* дерев'яна кочерга (перев. для загрібання жару в печі)

замітнúк *див.* **замíт**

замітнúця, -і **1.** *те саме, що* **замíт**; **2.** *те саме, що* **дрýґарь 2.**

замíтувати 1. закидувати, заповнювати; **2.** зводити стіни

дерев'яної будівлі способом "у замі́т"

за́міть (за́мікь), -і **1.** замет; **2.** заметіль

за́мі́шка, -і **1.** напіврідка страва з борошна; **2.** напіврідка суміш кормів для годування худоби

замогти́ *див.* **заду́жєти**

замуцо́ваний 1. укріплений, зміцнений: *Мур ни завалі́тси, бо до́бре замуцо́ваний* (Блб); **2.** забезпечений

занадо́вго *присл.* невдовзі

за́ні́хтиця, -і *мед.* гнійне запалення під нігтем; задерта шкірка коло нігтя

за́новать (за́новіть), -і *бот.* **1.** (Genista tinctoria) дрік красильний; **2.** (Lotus corniculatus) лядвенець рогатий

за́но́га (за́но́ґа), -і **1.** перевал, поворот між горами; **2.** власна назва гори

запада́ти 1. випадати (про сніг); **2.** турбуватися, упадати

западни́й // запа́дливий багатий снігами, сніжний

за́падниця // за́патка, -і **// за́став,** -а пастка (перев. на ведмедя, вовка)

за́падь (за́пать), -і **1.** глибокий шар снігу; **2.** тривалий снігопад

за́парі, -ів *тільки мн.* зашпори, гострий біль у пальцях від морозу

за́па́ска, -і *перев. мн.* жіночий поясний одяг з двох полотнищ (тканий з вовняної пряжі)

запа́стиси // запомочі́си розбагатіти

за́патка *див.* **за́падниця**

запечє́тати 1. запечатати; **2.** прикрити, замаскувати; **запечє́тати гріб** — (про священика) здійснити останній похоронний ритуал: *Зачика́ймо, най кс'о́ндз запич'и́тайи^{е} гріб, та й тогді́ п'іде́мо* (Врт)

запи́шни́тиси запишатися, зазнатися

запізмува́ти розсердитися

запіка́ти розігрівати у вогні смерекові гілки, які гнуть на обручі для бочок

запі́ханий 1. утрамбований; **2.** густо замішаний

запі́хувати // заплі́скувати утрамбовувати

за́плітка, -і **1.** кісник з кольорових вовняних ниток; **2.** заплетена коса з кісником

запомо́га, -и допомога

запомочі́си *див.* **запа́стиси**

запосі́сти заволодіти: *Запосі́ў мій грунт* (СтКт)

запотара́їти // **запотара́йкати** поділити; загубити

заправ'єти *див.* **заправля́ти**

запра́вка // **за́прашка,** -і засмажка до страви

заправля́ти (**заправ'є́ти**) додавати до страви засмажку

за́прашка *див.* **запра́вка**

запрє́сти зацвісти (про кукурудзу)

запрє́тати *див.* **заку́тати**

запріда́ти заробляти прядінням

запру́та, -и // **запру́тач,** -а довга жердина, яку кладуть зверху на віз із сіном, снопами тощо й притягують за кінці шнуром, щоб утримати вантаж; рубель

запрути́ти тугіше закріпити: *Запрутúў коло́м две́рі* (Крм)

запу́стний понеді́внок // **полока́вний понеді́вок** перший понеділок Великого посту: *У запу́сний понед'і́ўнок, йек мал'і́, так і стар'і́ по́ст'е* (Гр)

запу́сто // **запу́сто-ду́рно** *присл.* безоплатно; марно, даремно; нізащо

зара́дитиси порадитися

зарайцо́вувати *див.* **зарейсо́вувати**

заратува́ти надати допомогу

за́рва, -и зсув ґрунту, що утворюється після тривалих дощів; прірва

зарейсо́вувати (**зарайцо́вувати**) загальмовувати

заре́да (**margin зарі́да, заря́да**), -и **1.** те, що додають до страви для поліпшення її смаку (сметана, молоко тощо); **2.** *те саме, що* **запра́вка**

зарєди́ти (**заріди́ти, заряди́ти**) **1.** *те саме, що* **ріди́ти**; **2.** запровадити, увести що-небудь

зарікли́вий *див.* **заклúканий**

зарі́нок, -нка **1.** місце біля річки, устелене галькою; **2.** лука, пасовище біля річки

зарічи́си *див.* **заирчі́си**

заса́пувати(си) **1.** загрібати сапою; **2.** заробляти сапанням

засерені́ти (**засирені́ти**) // **засереновá́тіти** покритися настом (про сніг): *Так красно́ засе^и^ре^и^нова́т'іло, шо про́йдеш бе^и^з с'лі́ду — ни^е^ провалúшси, хот' сн'ігú до ме́тра ўспо́д'і* (Врт)

заскалу́ба (**засколо́ба, зашкалу́ба**), -и скалка, скабка

заскалу́бити (**засколо́бити**) загнати скабку, заскабити

за́скіти (за́стіти) заступити, заслонити

засколо́ба *див.* **заскалу́ба**

за́став *див.* **за́падниця**

за́ста́йка, -і прибудова до стаї, де сплять вівчарі

засті́лка (засті́вка), -і шматок шкіри, яким підшивають чи латають постоли

застороп́іти застигнути на місці

за́ступи́ (за́ступці), -ів *тільки мн.* сходи: *Сходи́ни (у го́рах), приро́дні за́ступи, що л'у́ди нога́ми ві́топчут* (Мк)

затараси́ти(си) 1. подіти(ся), загубити(ся); **2.** завалити, захарастити

затетері́ти затерпнути, заціпеніти

затєка́ти *див.* **завтєка́ти**

затє́тий 1. упертий; **2.** глибоко застромлений у щось (про сокиру, ніж тощо); **3.** зарубаний

зати́ра́ч, -є (-є́) інструмент, яким бондар робить жолоб в клепках для дна бочки

зати́чити(си) (затичкува́ти(си)) заквітчати(ся): *Йдут с' в' і́та Зи^е^ле́н' і, тре́ба би в' і́кна зати́чити* (Врт)

за́тічка, -і вид весільної прикраси: *Опріч вінка шиє ще челядь чотири затічки, по одній для молодого, молодої і для двох дружбів або дружок* (Ш. III, *16*)

затра́тити 1. загубити; **2.** знищити, убити

затрі́бувати (затре́бувати) зажадати, хотіти (щось від когось)

затуга́ти тверднути: *Земн' а́ поч' е́ла затуга́ти* (Хр)

зату́глий ствердiлий, затужавілий

зату́ла, -и заслінка кухонної печі

за́ушниці *див.* **за́ву́шниця**

заха́ювати(си) забруднювати(ся)

захла́мити загарбати, захопити

захо́вуватися поводитися

зацаконі́ти (зацеконі́ти) // **задзибині́ти** заціпеніти, замерзнути

зачира́ти зачерпувати (про рідину)

зачі́нанє *див.* **заво́дини**: *У п' йе́тницу бу́де зач' і́нан' е, а у́ субо́ту і нигі́л' у вес' іл' е́* (Крвр)

зачуле́ний який має високо відкрите чоло

зачули́тиси відкрити чоло, зачесатися так, щоб оголити чоло від волосся

зашíнканий (защíнканий) застебнутий, зав'язаний, зашнурований (про одяг)

зашíнкувати(си) (защінкува́ти(си) // зашпінкува́ти(си) застібувати(ся) (про одяг)

зашкалу́ба *див.* **заскалу́ба**

зашкалу́бина, -и **1.** щілина, шпарка; **2.** закапелок

зашни́пати зустріти

зашпінкува́ти(си) *див.* **зашíнкувати(си)**

зашуле́ний загострений, шпилястий: *У не́го ду́же зашуле́ний дах* (Гр)

защíнканий *див.* **зашíнканий**

защінкува́ти(си) *див.* **зашíнкувати(си)**

зба́вити 1. зіпсути, пошкодити; **2.** довести до загину; знищити, убити; **зба́вити до́лю** — збавити віку, убити

збессе́битиси розгніватися, ошаленіти

зби́ткі, -ів *тільки мн.* **1.** пустощі, витівки; **2.** шкода, зло; **говори́ти на зби́ткі** — говорити на жарт; **ма́ти (кого́) на зби́ткі** — сміятися, кепкувати з кого-небудь; **роби́ти на зби́ткі** — робити на зло; **упа́сти на зби́ткі** — почати пустувати

збиткува́ти кривдити кого-небудь, знущатися над кимось; пустувати, жартувати

збито́чний той, хто робить збитки

збито́чник, -а витівник, жартівник; бешкетник

збито́чниці, -і витівниця, жартівниця; бешкетниця

збіглинє́, -нє́ти викидень, передчасно народжена дитина

збла́га *присл.* лагідно

збо́ра *церк.* Собор Богородиці і Йосифа (8.01): *На Збора и на Стефанія ходєт Гуцули одні до одних на "колєдники" ид гостí* (Гк 97, *54*)

зборщíвки, -ів *тільки мн., бот.* (Heracleum spondylium) борщівник

збрíйний зручний: *Ци збрíйна соки́ра до те́сан'а?* (Гр)

збрíйно *присл.* зручно

зва́дка, -і *заст.* незгода, ворожнеча, звада

звар, -у лікувальний напій, який варять з горілки, меду, масла та трав, коров'ячого молока: *Горíу́ка, ма́сло тай цу́кор — то звар, коли́ᵉ простуде́ᶦу́си* (Слп-В)

зва́рич, -а робітник, який виварює сіль з ропи

зведенє́, -нє́ти **1.** дитина мішаного подружжя; **2.** дитина-

приймак; позашлюбна дитина

зверешини́тиси кинутися в усі боки; метнутися: *Зверешині́ўси на ус'і бо́к'і, але́ йі ни найшо́ў* (Гл)

звича́йний // зна́жений призвичаєний: *Він зна́жений до т'ешко́йі робо́ти* (Яв)

звід, звóда капкан (перев. на лисиць, вовків)

звізда́, -и́ зірка

звір (єзвір, ізві́р), -óра **1.** міжгір'я, ущелина, вузька долина між горами (перев. з джерелом); **2.** гірське джерело, потік; **3.** непрохідне місце, провалля

звіра́к, -á *заст. див.* **вовк 1**

звірка (зві́рька), -і дрібна звірина: *Зв'і́р'ка — то мала́, мо́же йака́ куні́ᵉц'і, ла́сочка* (ЗлН)

зві́рно *присл.* багато звірів у лісі (перев. про вовків)

звірови́й звірячий; **звірове́ сьвє́то** — свято, пов'язане зі звичаєм охороняти домашніх тварин: *Зв'ірове́ с'в'є́то — то Николáйа, Ивáна, ше кáжут Ивáн Зв'ірові́й. Л'у́ди оф'іру́йут так'і́ дні́ аби́ зв'ір' не нападáла на худо́бу ў полони́н'і* (ЗлН)

звія́тиси 1. здійнятися (про вітер, бурю); **2.** *перен.* піти кудись, пропасти

збо́рина, -и *здрібн. до* **звір 2**

згарь // о́пал, -у **// палене́к (спалене́к),** -á **// спа́ланище,** -а випалене або вигоріле місце в лісі

зги́бок, -бка **1.** остання фаза місяця: *У кождим мі́сєци є штири кватири: четверта кватиря — мі́сєць на згибку* (Гк 37, *32*); **до зги́пку мі́сіце** — до настання нового місяця; **2.** загибель, погибель

згонорні́ти загордитися, зазнатися

зго́цкати обдурити, обманути

згріби, -ів *тільки мн.* **1.** те, що залишилось на стерні після того, як згребли сіно, залишки; **2.** клоччя

згру́док, -дка дрібна трава

згу́ста // зчєста (зчі́ста) *присл.* часто

зґа́йда, -и *бот.* (Potentilla anserina) перстач гусячий, гусячі лапки

зґа́рда (ґа́рда), -и *перев. мн.* жіноча прикраса шиї з намистин, монет і металевих хрестиків: *Згáрда зроблє́на з пóл'ск'их грóшеᴵᴵй, з Мáрійі Терéзи або Фрáнца Йóсифа* (Слп-В)

зґо́я *див.* **джо́я**
зґре́бло *див.* **жґре́бло**
зґу́ра, -и *тільки одн.* сажа
зда *присл. заст.* сюди: *А йди зда, шос ти ска́жу* (Врт)
здаве́н-да́вна *присл.* здавна
зда́вішня *див.* **да́ві**
зда́лий здатний, спроможний що-небудь робити
зда́ло *присл.* добре
здви́жінє *церк.* Воздвиження Чесного Хреста (27.09): *На Здвижінє уся диханія ховатци на зиму у земню, а на Благовішінє вилізає* (Гк 97, *61*)
зди́бати(си) // наману́ти(си) // поди́бати(си) // стрі́тити(си) зустріти(ся)
здорови́ти поздоровляти
здохле́к, -а́ **1.** падаль, здохла худоба; **2.** *перен. зневажл.* квола, слабосильна людина або тварина
здрік (зрік), здро́ку *див.* **вид 1**
здрі́чко́ *див.* **зре́чка**
здуфа́лий гордовитий, зухвалий
здуфа́лник, -а зухвалець
зелене́ц, -нцю́ *бот.* (Nicotiana) тютюн
зелене́к, -а́ *бот.* **1.** (Boletus luridus) дубовик, синяк (*гриб*); **2.** (Boletus erythropus) синяк зернистоногий (*гриб*)

зеле́ні све́та *церк.* Трійця; **зеле́на пе́тниця** — п'ятниця перед Трійцею; **зеле́ний поне́ді́внок** — другий день Трійці
зелепу́ґі, -ів **(зелепу́джі,** -і) *зб.* зелені, недоспілі плоди (перев. яблука, груші, порічки)
земена́ гра́нь *бот.* (Cetraria islandica) ісландський лишайник
землене́ се́рце *бот.* **1.** (Tuber cibarium) трюфель (*гриб*); **2.** (Lycoperdon perlatum) порхавка їстивна (*гриб*)
землєни́й (земни́й) бог *див.* **непро́стий**: *Гуцули вірять, що поміж людьми бувають боги земні, непрості (люде), котрі знають цілий сьвіт духів і можуть ворожити будуще* (Ш. І, *43*)
зе́бко (зе́пко) *присл.* холодно
зе́брій (зі́брий), -рія *бот.* (Galeopsis) жабрій
зе́пко *див.* **зе́бко**
зза́ря *присл.* завидна
ззахарі́ти наврочити: *Три ра́зи спл'ува́ў, абі́ йе́гн'е ни ззахарі́ў* (Гр)
зима́, -и́ сніг
зи́мар *див.* **брукни́ця**
зима́рка, -і **1.** будівля, де взимку зупиняються пастухи;

2. стайня, де взимку утримують худобу

зимі́вка, -і 1. *те саме, що* **зима́рка;** 2. криниця з холодною, джерельною водою

зи́мінний (зи́мнєний) сніжний

зи́мка, -і *тільки одн.* невеликий, неглибокий сніг

зи́мні нико́ли *див.* **нико́ли**

зици́рка *див.* **едзице́рка**

зицирува́ти *див.* **едзицерува́ти**

зи́чити позичати

зі́хер // зіхеро́во *присл.* обов'язково, точно, акуратно; *пор. нім.* sicher

з'ї́жі, -і *тільки одн.* 1. *зневажл.* ненажера; 2. *зб.* велика багатодітна сім'я

зла́года, -и сватання

зла́годити 1. приготувати; 2. полагодити, змайструвати; 3. *перен.* побити

змерк, -у темнота

зме́тіце, -і місце, з якого вітер змів сніг: *На ви*ᵉ*рха́х скріс йе зме́т'іц'і* (ВРж)

змо́ршений 1. зморщений; 2. зібраний у складки (про тканину)

змочі́си спромогтися

зму́дра *присл.* мудро, хитро

змудрува́ти(си) ошукати(ся), обдурити(ся)

змуцува́ти укріпити, зміцнити

знадві́р'я (знадві́рка, знадвіру, изнадвір'я) *присл.* знадвору; ззовні

зна́жений *див.* **звича́йний**

зна́чений той, який має мітку (перев. про худобу)

значно́ *присл.* видно

знеря́ти *див.* **знира́ти**

зниді́лі *присл.* після неділі, на початку наступного тижня

знира́ти (знеря́ти) натискати ногою на педаль ткацького верстата

зно́сок *див.* **ви́валок**

золи́ти випарювати водним настоєм попелу пряжу, білизну: *У суботу гріх золити дрантє, бо зола аж на тот світ доходит до умерлих* (Гк 37, *48*)

зо́лі (зо́ля) // золі́вка, -і підметка, підошва

золотни́к, -á 1. *бот.* (Geranium sanguineum) журавець-кровник; 2. біль у черевній порожнині

зо́ля *див.* **зо́лі**

зоре́ти *див.* **зорі́ти**

зорі́вка, -і рання зоря

зорі́ти (зоре́ти) світати

зору́дувати вигідно купити; залагодити справу

з-пе́ред *прийм.* від

зпоти́ха *присл.* потихеньку

зрáдзілє (зрадзíль, зрадьзíлє), -і // **сметáнник,** -а *бот.* (Agrimonia eupatoria) парило: *Зрадзїльи — сметанник. Виваром того зїля парять горшки на молоко; тогди молоко має більше сметани* (Ш. V, 257)

зрáдитиси змовитися, домовитися

зрáдувати(си) зрадіти; порадувати(ся)

зрадьзíлє *див.* **зрáдзілє**

зразóк, -зкá гілка, яку прищеплюють

зрє́чка, -і // **зрíчко (здрíчко),** -а // **чоловíчок,** -чка зіниця ока

зрíбний (зрíмний) груботканий, сировий (про домоткане полотно)

зрізовáнець, -є *бот.* (Allium schoenoprasum) цибуля-трибулька

зрíк, зрóку *див.* **здрік**

зрíти бачити

зрíчко *див.* **зрє́чка**

зрíшений *див.* **змóршений 2**

зробúтиси 1. стати кимось; **2.** спрацюватися

зрóблéний спрацьований

зродúти дати добрий урожай, уродити

зрубáти 1. зрубати; **2.** відрізати (про косу); **3.** вбити: *Новý мáтку відрáзу ни мож давáти до старóйі сімúí, абú пчóли йійí ни зрубáли*[е] (Крм)

зрýнтати 1. зрушити з місця; **2.** зруйнувати

зсúлювати зв'язувати

зубéла, -ів *тільки мн.* вуздечка, вудила

зубилáти гнуздати коня

зувéзди *присл.* звідусіль: *Хмáри насýнули зувéзди* (СтКт)

зумáлий (зюмáлий) *заст.* божевільний

зумíтися (зумáтися) 1. опам'ятатися; **2.** збожеволіти

зуфáлний (зуфáльний) зухвалий; захланний; *пор. пол.* zuchwały

зцíплий 1. млявий; **2.** худий

зчéсаний розчесаний

зчє́ста (зчíста) *див.* **згýста**

зчíсувати розчісувати

зчюрáти *див.* **изчюрáти**

И

úва (éва, íва), -и *бот.* (Salix caprea) верба: *Йек ни ставáло с'íна, то давáли гілк'ú úви корóвам* (Крвр)

úверть, -і // **úвір,** úвру шматок деревини, який відколовся від стовбура; тріска

ивóвий (івóвий) вербовий

и́гла́, -и (-й) голка
игли́ця *див.* **гли́ця**
иго́льник (їго́льник), -а **1.** предмет для зберігання голок; **2.** пристрій для прочищання люльок
и́грашка, -і **1.** іграшка; **2.** розвага, гра; **ни до и́грашок** — не до жарту; **(говори́ти) на и́грашки** — (говорити) на жарт, жартома
ид *див.* **д:** *Ході́м ид ріці́* (Врт)
изгоди́ти влучити
изго́рений 1. обгорілий; **2.** засмажений, пригорілий (про страву)
издріма́ти задрімати
издрото́ваний обмотаний дротом
иззара́на *присл.* передчасно, раніше
изнадві́р'я *див.* **знадві́р'я**
изніє́читиси зійти нанівець
изпо́вня *присл.* уповні (про місяць): *Мі́с'іц изпо́вн'а — цисе́ по́уний си́ли, а пото́му старі́йе* (Бт)
изте́ти зітнути, вирубати
изчюра́ти (зчюра́ти) стікати
и́й-де *див.* **е́й-де**
ики́й-таки́й будь-який, перший-ліпший
и́кра, -и **1.** ікра (перев. у риби); **2.** вим'я у вівці, корови; **3.** мастит вимені в овець і корів
илеви́й (иливи́й) // ко́пень, -пня *заст.* серпень: *Иливий бо є сьвито Илї, сінокоси прихогит, від иливого дуже громи слабо б'ют* (Он-к. Нк 2)
и́лем (и́лім), -а **1.** *бот.* (Ulmus scabra) в'яз шорсткий; **2.** в'язовий ліс
ими́ти(си) (йми́ти(си), іми́ти(си)) 1. взяти(ся), вхопити(ся); **2.** спіймати(ся); **3.** кинутися; **4.** загорітися, зайнятися; **5.** загуснути: *Ану́ подиві́с'і ци вже с'і молоко́ йми́ло, ци тре́ба зачека́ти* (ВКл)
и́мше́дь (і́мша́дь, мшєдь, мшидь), -і **1.** мох; **2.** місце, де росте мох
имши́ти (імши́ти, мши́ти) затикати щілини мохом
имши́тиси волохатітися (про тканину), куйовдитися
и́нак (и́нако) *присл.* інакше
и́накий інший
и́нако *див.* **и́нак**
инґера́ш *див.* **енґера́ш**
и́ній *див.* **е́ний**
инклю́з *див.* **інклю́з**
инцина́тий (енцина́тий) 1. лютий, злий; **2.** вередливий: *Тако́йі инцина́тойі дити́ни нема́й у н'іко́го* (Гр)

и́нчий інший

инчува́ти переінакшувати, змінювати: *Уже го ни зинчу́йеш — йако́го ма́ма породи́ла, тако́го й земл'а́ при́йме* (ЗлН)

ирсти́ни (ерши́ні, ирши́ні), -і *тільки мн.* обряд хрещення дитини, хрестини

ирсти́ти здійснювати обряд хрещення

ирсти́тиси хреститися: *Ирсти́тис' і тре́ба ко́ло це́ркви, и ко́ло христа́, и пе́рет образа́ми* (ЗлН)

ирчи́ (ерци́, ирчі́) // ректи́ (реци́) *заст.* сказати: *Кождий будет так сокотити слова, що годі будет що кому ирчі* (Гк 35, *46*)

ирщі́ний (ірше́ний) хрещений

и́скри *див.* **е́скри**

исні́ський дуже подібний, справжнісінький

ипли́ти витекти

и́стик (е́стик, і́стик), -а **1.** лопатка на довгому держаку, якою очищають плуг від землі; **2.** *перен.* непосидюча дитина

исцви́сти зацвісти

ити́ (іти́) 1. йти; **2.** їхати; **ити́ води́** — іти по воду: *Бере́ коно́ўку та й иде́ води́* (Брст)

І

і́ва *див.* **и́ва**

іва́н-губа́ *див.* **гадіри́ца**

іва́н-зі́лє, -і *бот.* **1.** (Echium vulgare) синяк звичайний; **2.** (Hyssopus officinalis) гісоп звичайний

іва́нішній який стосується дня Св. Івана (7.06): **сі́но іва́нішнє** — сіно, скошене у цю пору: *Роблять сіно два рази до року: раз на Івана — сіно іва́нішне, воно довге, тверде* (Ш. II, *169*)

іво́вий *див.* **иво́вий**

іга́ (їга́) *виг.* ужив. для вираження радості: *Іга́, кого́ йа ту ви́жу!* (Гр)

игі́ (ігі́й) *див.* **агі́**: *Ігій! А цура́ха ти від ме́не* (ЗлН)

ізві́р *див.* **звір**

ізгули́ти *див.* **манти́ти 1**

ізректи́ ви́голосити

іми́ти(си) *див.* **ими́ти(си)**

ї́мша́дь *див.* **и́мше́дь**

імши́ти *див.* **имши́ти**

інклю́з (анклю́з, инклю́з), -а *міф.* срібна монета, яка має властивість повертатися до власника після того, як нею заплатити

ірше́ний *див.* **ирщі́ний**

і́стик *див.* **йстик**

іти́ *див.* **ити́**: *Ті, що живуть по дальших верхах, ідуть, звичайно, конем* (Ш. І, *39*)

іч віч (очі, вічі у Р., З.в. мн.): *Ти у іч бре́шеш* (Гр); **на іч** — віч-на-віч: *Я хо́чу на іч з тобо́ў говорі́ти* (Гл); **спире́т іч** — з-перед очей: *Іди́ мині́ спире́т іч* (БстВ);

Ї

ї *займ.* її (вона у Р., З., Д.в. одн.): *Лапну́в її за ру́ку та д' ха́ті* (ЗлН)

їблоно́вий *див.* **є́блінко́вий**

їга́ *див.* **іга́**

їгніта́р *див.* **єгни́чник**

їго́льник *див.* **иго́льник**

їда́, -и́ **1.** їжа, харч; **2.** страва

їда́ло, -а *рідк.* частина ложки, якою набирають їжу

їдкі́й // їду́чий лютий, злий: *До ш'урі́в кота́ тре́ба до́брого — йідко́го* (Мк)

їдна́нка *див.* **є́днанка**

їду́чий *див.* **їдкі́й**

їдь, -і **1.** отрута: *Тота́ біда́, гад'е́, йід' ма́йе таку́, шо нога́ ура́с поси́нійе* (Крм); **2.** *перен.* лють

їє́шниці *див.* **єє́шниці**

їла́к, -а́ Ілля

їлівни́к *див.* **єлівни́к**

їло́вий *див.* **єло́вий**

їло́(си) *див.* **є́ти(си)**

їлоче́рь *див.* **єлевника́рь**

їль *див.* **єли́ця**

ї́мость, -і дружина священика; *пор. пол.* jejmość

їстови́тий **1.** ненаситний; котрий має великий апетит; **2.** їстивний: *Пі́дпин'ки по пн'ех росту́т йістові́ті, а йак ма́йут фартушо́к, то вже ни йе йістові́ті* (Крм)

ї́ти(си) *див.* **є́ти(си)**

їха́ти(си) їхати: *За́втра йіха́йу до си́на* (Тд); *Йек йі́халоси вам, ку́ме[и]? Д'екова́т за пи́тан'і — до́бре[и]* (Гр)

Й

йми́ти(си) *див.* **ими́ти(си)**

ймле́ний спійманий

йо *част.* так: *Ви булі́ в Нико́ли? — Йо* (ВКл)

йо́йкати охкати, стогнати, йойкати

йо́кати підтакувати, погоджуватися: *Ти ни йо́кай, дити́но, а піди́ та й зроби́ ус'о́ йак с'і нале́жит* (Врт)

йорда́н *див.* **арда́н**

К

ка́ба́ч, -á (**ка́бачь,** -я́) вибоїна (з водою або без води), перев. на дорозі; заглибина

кабзова́ти *див.* **бе́штати**

каблу́к, -á **1.** поручні дерев'яної канапи; **2.** луком вигнута частина сідла: *Дити́на сиді́т на коні́ і трима́тси за каблу́к* (ЗлВ); **3.** зігнутий у дугу прут ліщини (для спліттання кошика, вінка); **4.** ручка відра; **5.** рибальське знаряддя; **6.** *анат.* стегнова кістка

кава́лічок (кава́лочок), -чка // **кава́льчік,** -а *зменш. до* **кава́лок**

кава́лок, -лка кусень; шматок будь-чого (хліба, сала, поля)

кавальцюва́ти різати, рвати що-небудь на дрібні шматочки

кава́льчік *див.* **кава́лічок**

ка́вка, -і *зоол.* (Corvus monedula) галка (*птах*): *Ка́ўка — то така́ чо́рна воро́на* (Врбв)

ка́вкати *зневажл.* говорити

каво́вий коричневий: *В'і́чно ўна ў каво́в'ім хо́дит* (Врт)

каву́ля, -і **1.** корова; **2.** *перен. зневажл.* жінка

каву́ш, -á **1.** видовбана дерев'яна посудина, якою зачерпують воду; дерев'яний черпак: *Каву́ш до́ўбаний йек лі́^{е}шка, вин дереўйе́ний с фосто́м* (Бб)

кага́л, -ý(á) **1.** гурт, натовп, юрба; **2.** *зневажл.* діти

ка́ганец (ка́ганець), -нца **1.** каганець; **2.** заглибина (напр., у пристрої, у порозі): *Кладе стельмах поріг, в нім видовбує каганець (ямку), де вкладає двері долішним вухом* (Ш. І, *93*)

каганче́р, -á (**канче́рь,** -я́) виступ печі, на який ставили каганець: *На каганчирі́ блі́мат ка́ганец* (Зм)

ка́гла, -и отвір, через який дим із печі виходив у сіни; **ка́гла уб'є́ (кого́)** — учадить (хто): *Йі убі́ла ка́гла* (Сн)

кагле́нка, -і // **каглі́ни́к,** -á ганчір'я, яким затикали каглу

кагле́рь // комина́рь (коміна́р), -á // **саже́рь,** -є́ // **сажоме́т,** -а сажотрус

каглі́ни́к *див.* **кагле́нка**

ка́діб (ка́довб, ка́дуб), -а **1.** цямриння навколо колодязя, зроблене перев. з порожнього пня; **2.** неглибока криниця

ка́зані // нака́зані // нака́зувані, -я *церк.* проповідь; *пор. пол.* kazanie

кази́брід, -броду (**казі́бер,** -бра) *заст.* лютий (місяць)

кази́ти псувати, нищити

казі́бер *див.* **кази́брід**

кайла́к, -á кусок деревини

ка́йман (ка́ймен, ка́льман), -а помічник у колибі, який підтримував вогонь, слідкував за порядком на полонинах або лісорозробках

каймáнити (кальмáнити) виконувати обов'язки "каймана": *Мій Васи́л' кал'ма́ниў шош ко́ло пйек' ро́кіў — диви́ўси за ва́тріш':ем і во́ду носи́ў* (Врбв)

ка́ймен *див.* **ка́йман**

калаба́ні, -і калюжа, баюра

калама́рь, -я́ // **калама́рька,** -і **1.** чорнильниця; **2.** посудина з розчиненим у воді вугіллям, яким вибивають на дошках і брусах прямі лінії

каламітни́й мутний, нечистий

каламо́ція, -ї *рідк.* **1.** каламутна рідина; **2.** *перен.* розбрат, незгода

калигви́, -ів *тільки мн. рідк.* взуття: *Малі́й дити́ні… шийут з ч'о́рного во́лосу ш'е́ипочку на го́лоў, соро́ч'ечку з пиркáл'у и калигви́ на но́ги* (Крвр)

каліцмáн // каліцу́н, -á *зневажл.* каліка

калі́чка, -і ручка кісся

кальбу́ка *див.* **клябу́ка**

ка́львін, -а безсердечний, жорстокий чоловік

ка́львінка, -і безсердечна, жорстока жінка

ка́льман *див.* **ка́йман**

кальмáнити *див.* **каймáнити**

калю́х (кілю́х, колю́х), -á **1.** шлунок тварини; **2.** *зневажл.* живіт, пузо

калюхáтий (колюхáтий) // рапухáтий (репухáтий) // требухáтий // черевáтий *зневажл.* товстий, череватий: *Кал'ухáтий, требухáтий, хот' репухáтий — то ўсе одно́* (Слп-В)

калюхи́ (кілюхи́), -і́в *тільки мн.* нутрощі

калягу́з // калягу́зник // капа́рник // кери́нник (кіри́нник), -а поганий, недбалий робітник

калягу́зити *див.* **капа́рити**

калягу́зник *див.* **калягу́з**

калягу́зница // капа́рниці // кери́нниці (кіри́нниця), -і погана, недбала робітниця

кама́ші (ґама́ші), -ів *тільки мн.* сукняні святкові обмотки, онучі: *Кама́ш'і бу́ли с сукна́ і так ма́ли пів ногі́ повіши́ване* (Брст)

камнінке́ *тільки мн.* // **камі́нні пацірке́** венеціанське керамічне намисто

ка́ні *див.* **ґа́ня**

ка́ні, -і *перев. мн.* випуск колоди на куті зрубу дерев'яної хати

канто́вий квадратний, ребристий

канче́рь *див.* **каганче́р**

ка́нькати настирливо просити, випрошувати

ка́ня *див.* **ґа́ня**

капа́йстра (капе́йстра, капе́стра), -и // **обротенка (бротенка),** -і вуздечка без вудил для прив'язування коня, оброть; *пор. рум.* căpăstru

капа́рити // **калягу́зити** *зневажл.* недбало виконувати роботу; виконувати одноманітну роботу

капа́рний 1. незґрабний, неохайний; **2.** нужденний

капа́рник *див.* **калягу́з**

капа́рниці *див.* **калягу́зница**

капа́рно // **кери́нно** *присл.* погано, неохайно, недбало, брудно

капа́рство, -а **1.** безладдя; неохайність; **2.** нужда

капе́йстра *див.* **капа́йстра**

каперва́с, -а купорос; *пор. нім.* Kupferwasser

капе́стра *див.* **капа́йстра**

ка́пец, -пця // **ка́пчу́р,** -а (-а́) *перев. мн.* шкарпетки вовняні, в'язані різнокольоровими нитками; шкарпетки суконні

капи́нку // **ка́пку** // **кі́цько (кі́цко)** // **кі́цко-ті́цко** *присл.* трішки, небагато: *Ка́пку ра́нчи прид'і́т* (Врт)

ка́прі, -ів *тільки мн.* гній, що виділяється з очей

капсльо́ваний // **ціфро́ваний** прикрашений блискітками

ка́псля, -і **1.** капсуль; **2.** металевий обруч на осі колеса; **3.** металева прикраса (блискітка) на одязі

капу́за, -и *рідк.* накидка (каптур) на голову від дощу

ка́пуст, -а *бот.* (Brassica napus) бруква

капу́стяник, -а хліб, у який домішана капуста

ка́пу́ші, -і *зоол.* (Melophagus ovinus) овеча воша

ка́пчу́р *див.* **ка́пец**

капшу́к (капшю́к), -а́ **1.** сечовий міхур тварини; **2.** ки-

сет для тютюну; гаманець з висушеного сечового міхура тварини: *Капш'ýк робі́ели на грóші з дéимала* (Бб)

капшучкí, -íв *тільки мн. бот.* (Campanula glomerata) дзвоники

карабýшка, -і коробка

каракáти, -ів *тільки мн.* **1.** старе, зношене взуття: *Звер' з н'іх каракáти і обýў постолú* (Гр); **2.** взуття великого розміру

каракáтий з великою стопою (про людину)

каралýшпа, -и шкаралупа (з яйця, горіха)

карапáні, -і *зоол.* (Rana) жаба-ропуха

карапкú, -íв *тільки мн.* дві спарені сопілки

карбáч *див.* **корбáч**

карнúк, -á хлів для свиней, курей

карýба, -и вигнила колода: *Карýба — то дéрево, шо вигниваáйі усерéдин'і* (Бб)

карýца, -и віз, перев. на двох колесах (для перевезення гною, глини та ін.); *пор. рум.* căruţă

касáрня, -і казарма; *пор. пол.* kasarnia

катарвáк *див.* **ґóтур 1**

катрáн *див.* **гúндра**

катрáнє // рамáтє, -я *зб.* ганчір'я

катрáнiник // катрáнник, -а міняйло

катрафíй, -фóю дерево твердої породи: *Катрафíй — такí йігітк'é червóн:'і мáйе; дýже твердé, на зýпці до граблíў* (Слп-В)

кáтуш, -а // **катýші,** -і *заст.* в'язниця

кафлівнúк *див.* **тáфгибель**

кáфля *див.* **тáфля**

кафтáник, -а шита або в'язана камізелька

кац // кáца *виг.* ужив. для відганяння або прикликання кіз, котів

кацю́ба (коцю́ба), -и кочерга

кацю́битиси (коцю́битиси) корчитися

качéти(си) *див.* **кочéти(си)**

качýлка (каштýлка), -і **1.** маківка; **2.** суцвіття часнику

кашéрний 1. вибагливий до їжі; **2.** добірний

кашируваáти // пуцуваáти чистити, начищати

кашúця, -і дамба з колод; плетене укріплення берега і каміння на річці: *Там, де рвéтси бéрег, кладýт кашúцу* (РзтК)

каштýлка *див.* **качýлка**

ква́ндрас, -а чверть години (15 хв.); *пор. пол.* kwadrans

ква́пити(сі) спішити(ся), поспішати

ква́пни́й спішний, швидкий

кварува́ти хворіти (перев. про тварину)

квас, -у **1.** напій з вівсяного хліба або мочених яблук; **2.** *бот.* (Rumex acetosa) щавель кислий; (Rumex confertus) щавель кінський

квасни́й **1.** кислий; **2.** квашений; **квасна́ вода́** — *те саме, що* **бурку́т 1**

квасни́ця *див.* **за́гус**

квати́ра, -і фаза місяця: *М'і́с'іц' ма́йет шти́ри квати́р'і* (ЗлВ)

ква́цати // квацува́ти // м'є́цкати (мнє́цкати) м'яти, товкти

кві́кати // кві́лити пищати

кво́кати (кво́чити) квоктати

кедро́ве зі́лє *бот.* (Juniperus montaha) ялівець гірський

ке́леф, -а різновид топірця із закрученою мідною ручкою

ке́льбухи, -ів *тільки мн.* тельбухи

кельтува́ти витрачати гроші без потреби, марнотратити

кеп, -у крик, ґвалт; **бра́ти на кеп** — брати на посміх; **ке́пом ста́ти** — очманіти

кери́нити (кіри́нити) **1.** *те саме, що* **капа́рити**; **2.** забруднювати

кери́нний (кіри́нний) **1.** *те саме, що* **капа́рний**; **2.** поганий, бридкий

кери́нник *див.* **калягу́з**

кери́нниці *див.* **калягу́зниця**

кери́нно *див.* **капа́рно**

кери́ня (кіри́ня), -і **1.** бруд, нечистота; **2.** погана погода: *Уже́ ці́ли́й ти́жден' надворі́ ке^{и}ри́н'а* (Гр)

кє́гатиси *див.* **тє́гатиси**

кєгло́ *див.* **тєгло́**

кє́дра *див.* **кидри́на**

кє́жа *див.* **тє́жа**

кє́ла (ки́ла), -и *заст.* центнер (100 кг): *По да́ўному к'є́ла, а тепе́р центне́р* (Блб)

кє́лавий (ки́лавий) // ки́лавец, -вца **1.** той, хто має грижу; **2.** *ірон.* неповороткий, повільний

кє́ли (ки́ли, кі́ли), -ів *тільки мн.* // **натса́да,** -и *мед.* грижа

кє́ма (тє́ма), -и пам'ять; **за кє́ми** — за пам'яті (чиєї); **взє́ти (перебра́ти) на кє́му** — запам'ятати; **прийти́ на кє́му** — прийти на пам'ять, пригадати; **ма́ти на кє́мі** — пам'ятати, думати про кого-небудь, що-небудь

ке́мити (те́мити) // кему-ва́ти (темува́ти) 1. пам'ятати; 2. відчувати: *Звірина́ йак т'імýйе зáпад', то вже схóдит' пóнад сéла* (ЗлН)

кептáр (кіптáр), -á // кеп-тáрик (кіптáрик), -а // кожуши́на, -и хутряна безрукавка (перев. з орнаментом)

кермá (кирмá), -й // кермó, -á кермо на дарабі: *Кермáнич'і мóцно тримáйут у рукáх к'éрми* (Зм); *К'éрма складáйетси з дрýгара і дóшк'і* (ЗлВ)

кермáнич, -а той, хто керує дарабою

кермó *див.* **кермá**

керни́ця (кирни́ця), -і криниця

керóн (кірáн), -а *заст.* бригадир на лісорозробках

керти́на (кірти́на), -и 1. *зоол.* (Talpa) кріт; 2. кротовиння

керти́ця, -і *див.* **керти́на 1**

кеслéк (кислéк) // кіслю́к, -á // самокéша (самокúша), -і кисле молоко (без підкваски)

кéти *див.* **тéти**

кéтиця *див.* **ки́тиця**

кéчера *див.* **ки́чера**

ки́біль (кі́бель), -бля дерев'яне відро, яким витягують з криниці воду

ківáти (тевáти) рухати, чіпати

ки́вером *присл.* перевертом

кидри́на // кéдра, -и *бот.* (Pinus cembra) кедрова сосна

ки́ла *див.* **кéла**

ки́ли *див.* **кéли**

кимáк (кімáк), -á 1. колода; кусок колоди 2. *перен. лайл.* телепень

кимри́ти *див.* **гимзи́ти 1**

ки́пінь (кі́пинь), -пня 1. окріп; 2. *перен.* спека: *Се^{и}гóдни надворí к'úпін'* (Гр)

ки́рвá (кíрвá, крéвá), -и // крíвці, -і *заст.* кров: *Так нáрід колú^{е}с бúўс'і, шо к'ірвú р'íками теклú* (Врт); *Но крéви л'ýдскойі на свóйім сéрци ни мáйу* (Брст)

кирвави́зна, -и // кирвáвиці (кірвáвиці), -і те, що зароблене тяжкою працею, кривавиця

кирвáвий (кірвáвий) кривавий

кирвáвиці *див.* **кирвави́зна**

киселú́ця (кіселú́ці), -і 1. рідка страва з кукурудзяної муки і буряка або фруктів; 2. кисіль

кислéк *див.* **кеслéк**

ки́тиця (ке́тиця), -і **1.** прикраса з кольорових ниток на одязі; **2.** букет, в'язка квітів; **3.** суцвіття; вершина дерева (перев. смереки); **4.** гора, вершина якої покрита лісом: *Розкинені гуцульські хати на ки́тицях* (Ш. І, *73*)

ки́цка // кі́цочка, -і груда землі з травою

ки́чера (ке́чера), -и **1.** гора; стрімка гора, поросла лісом (крім вершини); **2.** власна назва (гори, царинки)

кі́бель *див.* **ки́біль**

кі́вна (ті́вна) тільна (про корову)

кізле́, -ти // **кізле́тко,** -а козеня

кізьба́ *див.* **кішня́**

кі́лє, -і *зб.* частина тину

кі́ли *див.* **ке́ли**

кі́лько *займ.* скільки

кілю́х *див.* **калю́х**

кілюхи́ *див.* **калюхи́**

кі́мениці *див.* **ті́мениця**

кі́нник, -а *рідк.* пасовище для коней

кі́пинь *див.* **ки́пінь**

кіпнина́, -и́ // **кі́пня,** -і місце, де розтанув сніг, проталина: *На кі́пні поч'е́лоси зе^и^ле^и^ні́ти* (Гр)

кіпні́ти розтавати (про сніг): *Сн'ігú йкос так ск'іпн'і́ли, шо й ни^е^ вúд'іў йім колú* (Врт)

кі́пня *див.* **кіпнина́**

кі́прий свіжий; смачний

кіпта́рик *див.* **кепта́р**

кіра́н *див.* **кєро́н**

кірва́ *див.* **ки́рва́**

кірва́вий *див.* **кирва́вий**

кірва́виці *див.* **кирвави́зна**

кіри́нити *див.* **кери́нити**

кіри́нний *див.* **кери́нний**

кіри́нник *див.* **калягу́з**

кіри́нниці *див.* **калягу́зница**

кіри́ня *див.* **кери́ня**

кі́рка, -і **1.** перший кусок хліба, відрізаний від цілої хлібини; **2.** кора: *Трембíтú^е^ обвивáли берéзовоў к'і́ркоў* (Шп)

кіркува́ти робити наперекір

кірштó́к, -а частина віконної чи дверної коробки

кіseли́ці *див.* **кисели́ця**

кісє́, -се́ти держак коси

кі́ска, -і **1.** мала коса; **2.** жіноча коса; **3.** рід узору вишивки

кіска́ти (тіска́ти) очищувати приміщення від гною

кіслю́к *див.* **кєслє́к**

кісни́й *див.* **тісни́й**

кі́сно *див.* **ті́сно**

кі́сто *див.* **ті́сто**

кіт, -а (-у) в'язка речовина для замазування щілин

кі́тка, -і кішка

кíтлик, -а малий казанок або горщик (перев. для кулеші)

кíточка // лáсиця, -і *зоол.* (Mustela) ласка

кітувáти замазувати щілини

кíцочка *див.* **кúцка**

кíцько (кíцко) // кíцко-тíцко *див.* **капúнку**: *Двайцітого тижня від Різдва — мусит бути кіцко-тіцко зима* (Гк 35, *15*)

кіш, кошá **1.** великий кошик (для кукурудзи, вовни); **2.** короб у млині, куди засипають зерно

кішкá *див.* **грýба**

кíшкати вигодовувати, виховувати

кішнúця, -і частина сіножаті чи полонини, призначена для косіння

кішня́ (кішнé), -í **// кізьбá,** -ú косіння та збирання трави, косовиця

клáдня (клáня), -і **1.** полукіпок снопів у полі (перев. до 30 штук); **2.** одиниця міри — 30 штук: *Купúла двáйц'іт клан' кушурý* (ВРж)

клáйго *див.* **клейгó**

кланцáк, -á **1.** *згруб.* зуб; **2.** *те саме, що* **кланцáтий**

клáнцати 1. клацати зубами; **2.** цокати, стукати; **3.** *тільки док.* ударити

кланцáтий // кланцáч, -á *зневажл.* зубатий

клáня *див.* **клáдня**

клапáня (клепáні), -і чоловіча зимова шапка (перев. хутряна)

клапáтий (клепáтий, клипáтий) клаповухий

клáсти 1. ставити; **2.** призначати; **3.** будувати; **4.** садовити (кого); **5.** садити (про овочі); **6.** розпалювати (про вогнище); **клáсти в дрýшку** — запрошувати в дружки

клевéц (кливéц), -вця́ молоток: *Ковáч клевцéм клéпле, дóки зел'íзо тéпле* (Рсш, ЛАЗО І, к. *96*)

клевцувáти *рідк.* стукати молотком

клéвчик, -а *здрібн. до* **клевéц**

клейгó (клáйго, клейгóв) *виг.* ужив., щоб попередити про спуск дерева згори; увага, стережися: *Клейгóў кричúᵉт, йек іᵘдé кóўбок згорú* (Врбв)

клéмпуш *див.* **клúмпуш**

кленúця, -і *бот.* (Acer platanoides) клен

клепáні *див.* **клапáня**

клепáтий *див.* **клапáтий**

клéцок, -цка **1.** поліно; **2.** *перен.* товста дитина

клєбýка *див.* **клябýка**

клєбу́чити(си) згинати(ся)
клєґ *див.* **ґлєґ**
клє́ґати *див.* **ґлє́ґати**
клєдьба́ *див.* **клитьба́**
клє́мбра, -и металева скоба, що скріплює колоди
клємбрува́ти скріплювати скобами
клє́нчі́ти (клінчє́ти) стояти на колінах
кливе́ц *див.* **клеве́ц**
клик, -а́ **1.** ікло; **2.** грудка; клаптик чого-небудь: *Т'і́сто тре́ба так місúти, абú ни бу́ли в нéму клик'ú* (ВРж)
клима́к *див.* **клу́ма́к**
клúмпуш (клє́мпуш), -і чіп, затичка до бербениці
клúн (клúнь), -а **1.** кілок; **2.** трикутний кусок тканини (деталь одягу): *Клúн'і ў сорочкáх, бо полотнó не ширóке. Клин упускáйеси ў рукаў* (Вж); **3.** *зоол.* (Leuciscus cephalus) головень: *Кли*^{е}*н — то велú*^{е}*ка рúба* (Бб)
клинóк, -нка́ **1.** вішалка, забитий у стіну кілок для вішання одягу; **2.** дерев'яний клин для розчеплення чого-небудь; **кла́сти зу́би на клинóк** — голодувати
клипа́тий *див.* **клапа́тий**
клитьба́ (клє́дьба, клідьба́), -й проклін

клінчє́ти *див.* **клє́нчі́ти**
клі́павка // клі́пка, -і повіка
клі́ти тліти
кліть, -й комора
кло, -а **1.** ріг, кут; **2.** ребро дошки, бруса, стола
кло́чка (кльо́чка), -і квочка
клуб, -а бедро, стегно
клу́ма́к (клима́к, тлума́к), -а́ **1.** клунок; **2.** *перен.* телепень
клу́нті, -я *зб.* **1.** постіль: *Усе, шо постелúли ўкрúтиси — то клу́нт'і* (Рч); **2.** одяг; **3.** лахміття
кльоц, -а колода, брус
кльо́чка *див.* **кло́чка**
клю́к, -а гак
клю́ка, -і ключка, гачок
клю́па, -и пристрій для вимірювання товщини круглої деревини
клюпа́к, -а́ люшня (частина воза)
клю́пати стукати
клю́пка, -і частина ткацького верстата
клю́цати рубати сокирою
клю́цки *перев. мн.* вид галушок з тіста, з домішкою вареної картоплі
ключ, -а́ **1.** пристрій для транспортування сіна; **2.** крутий поворот (річки, потока); **3.** трикутник для телятка,

свині, який надягають їм на шию

клю́чка, -і **1.** жердина з гачком для витягання води з колодязя; **2.** петля; **3.** *перен.* зачіпка: *Уна́ ўже́ шука́т кл'ўчки, абі́ мене́ зачепи́ла на сва́рку* (Крвр)

ключкува́ти робити петлі

кляб́ука (кальбу́ка, клєбу́ка), -і палиця із загнутою ручкою

кля́вза, -и загата (на річці, перев. для сплаву лісу): *Сеᶤго́дни пі́дут дара́би, бо відкрі́ли кл'а́ўзу* (БстВ)

кмінь, кме́ню *бот.* (Carum carvi) кмин

кмі́тити 1. відчувати; **2.** *те саме, що* **ке́мити 1**: *Йа кмі́чу за гру́нем фа́йний йа́вір на стол'а́рку* (ЗлН)

книги́ня (книги́ні, кніги́ні), -і молода (на весіллі)

кни́длі (кни́ґлі, кне́длі), -ів *перев. мн.* вид галушок з домішкою сирої і вареної картоплі

книзь (кнізь, князь), -я молодий (на весіллі)

книш, -а́ корж (перев. картопляний), начинений бриндзою, сиром та ін.: *Кне́ᶤш, йак бури́шник, а ўсере́дину кладу́т капу́сту, бре́ᶤндзу* (Слп-В)

кніги́ні *див.* **книги́ня**

кнізь *див.* **книзь**

кно́роз, -а самець свині, кнур

кну́рик, -а *зоол.* (Cavia Cobaya) морська свинка

князь *див.* **книзь**

ко *част.* ужив. при наказовій формі дієслова: *Хло́пче, зні́ми́-ко ша́пку* (Гр)

кобе́л, кібла́ **1.** дерев'яна посудина для витягання води; **2.** міра сипучих речовин: *Кібла́ми мі́рили зе́рно, то така́ посу́да* (РзтР)

кобі́ *част., спол.* коли б, якби

кобі́лина, -и козла, підставка для різання дров

кобили́ця, -і *зоол.* (Decticus verrucivorus) коник-стрибунець (*комаха*)

кобі́с // кобі́х 1. *спол.* коли б ти, якби ти; **2.** *част.* щоб: *Кобі́с буў здоро́ў* (Кс)

кобі́та, -и жінка; *пор. пол.* kobieta

кова́ч, -а́ *рідк.* коваль

ковба́н, -а́ // **ко́вбок,** -бка відрізаний кусок дерева; колода; пеньок, на якому рубають дрова

ко́вбури, -ів *тільки мн.* темні хмари; **ко́вбури йдут** — хмари клубочуться

ко́вбурь (ко́вбир) // ко́вбуро // ку́рбало, -а глибока спокійна вода (перев. на річці)

ко́вбчик, -а *зменш. до* **ко́вбок**

кове́рец, -рця вовняне покривало: *Кове́рец — во́вн'аний л'і́жник з во́рсом, з тради-ц'і́йними узо́рами, а л'і́жник — з подовга́стими па́сами* (СтКт)

коверцо́вий килимовий: *Коверцо́ва верéн'а тка́ласи йек ли́[і]жник* (Врхн)

ко́внір (комне́р), -а комір

ко́вня (ґо́вня), -і **1.** *те саме, що* **бéґа**; **2.** викорчуваний пень дерева

ко́впіт, -поту *перев. мн.* курява на дорозі

ко́втати **1.** стукати; **2.** *тільки док.* ударити

ковта́ч *рідк. див.* **дéтіль**

ковто́к // когуто́к, -тка́ // **ку́льчик,** -а *перев. мн.* сережка

когу́т, -а́ **1.** півень; **2.** прикраса на кресані з півнячого пір'я; **3.** різьблений верх на даcі

когу́тик, -а **1.** *зменш. до* **когу́т**; **2.** курок вогнепальної зброї

когу́тикі, -ів *тільки мн. бот.* (Lotus corniculatus) команиця звичайна

когу́тічий півнячий

когуто́к *див.* **ковто́к**

кожуши́на *див.* **кєпта́р**

коза́, -и́ **1.** коза; **2.** *те саме, що* **ду́да́**

коза́рь, -я́ **1.** пастух кіз; **2.** *бот.* (Boletus scaber) підберезник (*гриб*)

козе́л (козе́в), кізла́ кроква: *Кізли́ трима́йут дах* (Бб)

козе́льці, -ів *тільки мн.* // **ку́річа ла́пка // ку́річа сліпота́ // ку́річе стеге́нце** *бот.* (Ranunculus acer) жовтець їдкий

коко́шитиси пишатися, зазнаватися

коко́ші, -ів *тільки мн.* печена лущена кукурудза

коку́ц *див.* **куку́ц**

коку́цик *див.* **куку́цик**

кола́ч, -а́ **1.** обрядовий калач, який пекли на весілля, на поминки або на Різдво; **2.** заплетена і закручена на голові жіноча коса

кола́чини *тільки мн.* **1.** останній етап весільного обряду: *Гуцульське весіля кінчить ся колачинами в місяць або й пізніше по мінах* (Ш. III, *67*); **2.** обряд, коли батьки віддають за свою дитину дарунок хрещеним батькам

ко́лесо́, -а (-а́) **1.** частина воза, ткацького верстата, млинка;

2. фігура в танці; 3. *рідк. те саме, що* **ровер**

колéшня, -і 1. приміщення для худоби; 2. *рідк.* приміщення для сільськогосподарського реманенту

колєдá *див.* **колідá**

колєйóвий залізничний; *пор. пол.* kolejowy

колéндра, -и *бот.* (Coriandrum) коріандр

коли́ба, -и житло лісорубів, пастухів; *пор. рум.* colibă; *уг.* kaliba

колибчи́на, -и *зменш. до* **коли́ба**

кóливо, -а обрядова страва, яку дають на поминках: варена пшениця, заправлена медом чи цукром; порізаний на дрібні кусочки білий хліб

кóлик, -а кілок

коли́санка // пíтанка, -і гойдалка

коли́ска, -і 1. колиска, 2. спеціальна форма, за допомогою якої викладають піч (середину печі)

колідá (колєдá), -й 1. коляда; 2. винагорода колядникам: *Колú до хáти неи берýт, то дайýт кол'ідý, вúнесут грóш'і чи горíхи* (Вж); **велúка колідá** — дорослі колядники; **малá колідá** — діти-колядники; **умéрска колєдá** — коляда в хаті, де був покійник: *Умерску колєду колєдуют на самим кінці колєд... бо по тій колєді вже не можна в хаті ні співати, ні данцувати* (Гк 39, *46*)

кóлія, -ї 1. поїзд; 2. залізнична колія; *пор. пол.* kolej

кóлоді, -і *зб.* колоддя

колодьбá, -й *мед.* запалення легенів; кольки

кóлокіл (кóлокір), -а дзвінок, який вішають на шию худобі

колокоти́ти приглушено дзвонити: *Дзв'інóк так фáйно дзвóнит, а кóлок'іл лиш так колокотúт* (Крм)

коломи́йка, -і 1. назва танцю; 2. *бот.* (Achillea nobilis) деревій благородний; 3. *перен.* клопіт

колопéнник (конопéльник, коноплéник), -а *зоол.* (Carduelis) коноплянка: *Такá птáшка, шо ў колóпн'ах сидúeт. То не так'éй йак горобéц* (Слп-В)

колоп'єний конопляний

колопні́, -ів *тільки мн. бот.* (Cannabis) коноплі

колосáтий колосистий

колóтавка (колотíвка), -і *див.* **баталíв 2**

коло́тач, -а *див.* **баталі́в 1**
коло́чєнка // мнє́цканка // тама́чка // тама́чинка (тома́чєнка), -і заправлена м'ята варена картопля
колю́х *див.* **калю́х**
ко́льба, -и **1.** приклад вогнепальної зброї; **2.** загнутий кінець ковіньки (палиці)
комани́ця, -і *бот.* (Trifolium) конюшина
кома́рник, -а приміщення у стаї, де зберігаються молочні продукти
кома́шня, -і // **посві́тини** *тільки мн.* поминки в день похорону
ко́мин, -а // **комі́нок,** -нка **1.** частина печі; **2.** димар
комина́рь (комі́на́р) *див.* **каглє́р**
комі́нок *див.* **ко́мин**
комнє́р *див.* **ко́внір**
комоси́тиси крутитися, вертітися; неспокійно спати
конари́стий гіллястий
кона́рь, -я́ груба гілка листяного дерева
конє́к, -а́ кінський послід
коно́вка, -і **1.** дерев'яна посудина з одним вухом для води; дерев'яна посудина для молока; **2.** частина олійниці
коновчи́на, -и *зменш. до* **коно́вка**
конопа́дити настирливо просити
конопе́льник (коноплє́ник) *див.* **колопе́нник**
контє́тний (кунте́тений) задоволений; *пор. фр.* content
контетува́тиси задовольнятися, *пор. пол.* kontetować się
ко́па, -и **1.** стіжок снопів у полі (до 60 штук); **2.** одиниця лічби, що дорівнює 60; **3.** велика кількість будь-чого: *Ка́жут ко́па або ла́йа воўк'і́ў перейшла́* (ЗлН)
ко́паник *див.* **бере́нник**
ко́панка, -і **1.** гірська копана дорога; **2.** неглибока криничка
ко́панник *див.* **бере́нник:** *На того, шо копа́йе барабу́л'у, ка́жут дери́н:ик а́бо ко́пан:ик (і про жі́нку, і про чолові́ка)* (Бб); *Ма́йу моц горо́т — на пйе́к' ко́пан:икіў* (Крвр)
ко́пач, -а **1.** знаряддя, яким обдирають кору з дерев; **2.** кілок, забитий у землю для підпори
ко́пень *див.* **илеви́й:** *Ко́пен' назива́ли, шо ж'е́ли і ко́пи злож'и́ли доку́пи* (Слп-В)
копершí́в *див.* **дереви́ще**
коп'є́к (коп'ї́к), -а́ великий стіг сіна: *У ко́го нема́ о́боро-*

га, то стáвйут на зíму копи́ék (Мк)

кóпил, -а **1.** *те саме, що* **бáйстир**; **2.** *те саме, що* **кóпилó**

копилéта *див.* **кóпилó**

копили́ця *див.* **байстри́ця**

кóпилó, -а (-á) // **копилéта,** -лéт частина саней

копи́ці, -і невеликий стіжок сіна (20-25 кг)

коп'íк *див.* **коп'éк**

кóрáвий **1.** шорсткий, зашкарублий; **2.** *перен.* упертий, непокірний (про людину)

корáвіти ставати шорстким; покриватися кіркою

корбáн *див.* **корзáн**

корбáч (карбáч), -á батіг; бич

коргáн // **шторгáн,** -á тарган

кордáч, -á плетений шнурок

кордáчити грубо прясти

кóрéц (кóриц), кірцá (-ц'é) **1.** *те саме, що* **кéла**: *Штíри г'ілéтц'і — то корéц* (Бб); **2.** *зоол.* (Forficula auricubaria) щипавка (*комаха*): *Піт корóў сме^и^рéк'і богáто корц'íў* (Гр); **3.** частина колеса водяного млина

корзáн (корбáн), -á **1.** *перев. мн.* зношене взуття; **2.** *зневажл. перен.* старий чоловік

кори́то, -а **1.** ночви; **2.** довгаста дерев'яна посудина для годування або напування тварин

корнéти *див.* **бýджіти**

корнýтий рогата вівця; баран із загнутими назад чи вниз рогами: *Ко^у^рнýта виўц'á лиш не^и^ дýже рогáта, лиш так'í гудзи́ мáйе* (Бб)

корóваний (курóваний) очищений від кори

коровáр (коровáрь) *див.* **бóвгáрь**

коров'éк, -á **1.** коров'ячий послід; **2.** *те саме, що* **зеленéк 1**

корóдá, -и́ **1.** купа будь-чого; **2.** колода сукуватого або порохнявого дерева

корóнка (корýнка, курýнка), -і мереживо

корóставец, -вця неохайна людина

корóткий вид // **корóтке диви́сі** короткозорість

короткови́дий // **лунáвий** // **призóрий** // **призóри́стий** короткозорий

кóрпáти збирати, заощаджувати

кóрса, -и загнутий кінець полоза саней, скорс

кортéчий охочий до чого-небудь; ласий

кортéчка, -і бажання, охота

корýнка *див.* **корóнка**

корчува́тиси кущитися: *Посадúў таќу пшенúцу, шо корчу́йетси* (ВРж)

корчу́га, -и короткі сани для перевезення деревини

коса́к, -á **1.** навскісна планка чи брусок, що служить для скріплення чого-небудь; косинець: *Аби столе́ц ни хита́уси, кладу́т коса́к, йеки́й муцу́йе столе́ц* (ВРж); **2.** ніж шевський або різьбярський; **3.** назва узору на писанці

косарі́, -ів *тільки мн. астр.* сузір'я Оріон

коса́рь, -я́ **1.** косар; **2.** *заст.* міра площі сіножаті, яку косар може викосити за один день: *У нас с'íна на пúўтрет'а косар'á* (Бб)

ко́сатень (ко́ситень), -тня *бот.* (Iris germanica) півники садові; (Iris pseudacorus) півники болотні

коси́ця (коси́ца, коси́ці), -і **1.** квітка; **2.** заквітчане верхів'я смереки, яке прикріплюють на кроквах як символ закінчення будівництва хати; **3.** вид орнаменту на вишивці, писанці; **4.** *те саме, що* **заво́дини; 5.** струмінь: *Головúца бйет косúцоў* (Прб); **би́ти на коси́цу** — розвиднюватися; **уда́рило на коси́цу** — ще й на світ не зоріло, не світало

коси́чити квітчати

косо́ритиси *рідк.* пильно до чогось готуватися: *Увес' п'іст косóривс' и женúтис', а йак прийшлú мйаснúц'і — затúх, йак старúй в'іл* (ЗлН)

костиря́ва (костере́ва), -и *бот.* (Festuca ovina) костриця овеча

костома́ґа // кострума́ґа, -і костомаха

костре́ц, -я́ *міф.* хвіст у відьми: *Відьма... на заду має кострец (фіст) йик шпіль веретінна* (Ш. V, *204*)

кострума́ґа *див.* **костома́ґа**

ко́тє, кóтіти // **ко́тітко,** -а котеня

ко́тик, -а суглоб, що з'єднує ступню з гомілкою

ко́тикі, -ів *тільки мн.* **1.** суцвіття верби; **2.** *бот.* (Eriophorum angustifolium) пухівка

коти́тиси 1. народжувати малят (про вівцю, козу); **2.** зав'язуватися (про плоди городніх рослин)

ко́тітко *див.* **ко́тє**

кото́че́р(ь), -á **1.** кіт; **2.** котячий послід; **3.** *зневажл.* той, хто убиває котів

котю́га *див.* **ґа́йда**

ко́фа, -и // **кофе́чка,** -і дерев'яна посудина, перев. для сметани

ко́фля (ко́хля, хо́хлі), -і черпак, ополонник

коха́ти 1. виховувати, ростити (про дитину); **2.** плекати, годувати (про тварин): *Худо́бу коха́йіси з мало́го, а велі́ᵉку си опхо́дит* (Слп-В)

коцані́ти *рідк.* мерзнути, ціпеніти з холоду

ко́цкати // коцкаті́ти 1. стукати; **2.** *док.* ударити (когось)

коцю́ба *див.* **кацю́ба**

коцю́битиси *див.* **кацю́битиси**

коче́рга, -и кочерга; **у коче́ргах** — місце в кутку коло дверей: *Сама́ ста́ла у коче́ргах коло одвірка* (Ш. V, *206*)

ко́чєло (ко́чало, ко́чіло), -а // **кочільце́ (кочельце́),** -я́ **1.** деталь у ткацькому верстаті; **2.** колесо; круг

коче́ти(си) (каче́ти(си)) котити(ся); качати(ся)

ко́чіло *див.* **ко́чєло**

кочільце́ *див.* **ко́чєло**

коша́рка (коше́рка), -і великий плетений кошик

коше́лик, -а невеликий кошик

коше́ра (коша́ра), -и тимчасово загороджене місце для овець

коше́рише (коше́ришше), -а місце, де була кошара

коше́рка *див.* **коша́рка**

коше́рува́ти // кошіра́ти переносити кошару з місця на місце

коші́ль, -я́ **1.** *те саме, що* **коша́рка; 2.** грудна клітка

кошіра́ти *див.* **коше́рува́ти**

ко́шниця (ко́шіця), -і **1.** виплетена з лози повітка біля хати для зберігання качанів кукурудзи; **2.** *те саме, що* **кіш 1**

ко́штýр, -а(-а́) **1.** груба палиця; загнута палиця; **2.** милиця

кошу́ля, -і **1.** *мед.* струп на голові дитини; **2.** сорочка; *пор. пол.* koszula

кошу́р // кушу́т, -у́ кукурудзяне стебло, кукурудзиння

кошуре́нка, -і стіг кукурудзиння

кошури́ні (кушури́ні) // кукурудзе́нка, -і // **кукурудзи́на,** -и // **мела́їнец,** -нці // **мила́їнє,** -я // **мила́йнище,** -а поле, з якого зібрали кукурудзу

кра́дки (кра́тькі) // кра́дно // крадьма́ *присл.* крадькома

кра́йка // о́крайка (о́кри́йка), -і тканий пояс з кольорової шерсті
крак, -а кущ
кра́кати 1. крякати; **2.** смикати за волосся; **3.** квакати
крампа́ч, -а́ кирка
крампо́н, -а гальмо при спуску деревини
крампува́ти *див.* **джуґасува́ти**
крампу́лці // шпару́тки, -ів *тільки мн.* деталь ткацького верстата, яка забезпечує однакову ширину полотна під час ткання
кра́нка, -і **1.** гілка; **2.** китиця ягід або овочів
кра́пати 1. здихати (про тварин); **2.** *зневажл.* помирати (про людину)
крапка́тий крапчастий: *Купи́ла собі́ крапка́ту матє́рійу* (РзтК)
кра́сий 1. строкатий; **2.** рябий (про тварин)
краско́вий кольоровий
кра́сний дуже гарний
кра́сно *присл.* гарно, дуже гарно; **на кра́сно** — на погоду
красу́ля, -і **1.** красуня: *Подивйси, йек ца красу́л'а вікру́чуйетси пе́ред хло́пцамі* (РзтК); **2.** ряба або червоної масті корова
кра́тка, -і клітка
краткá́тий // кратко́вий картатий: *Ци пасува́лаби мо́йі д'і́уц'і ц'іс'и́ краткáта матє́рійа* (Врт)
кра́тькі *див.* **кра́дки**
крашене́к, -а́ сардак з червоного домотканого сукна
крашени́ці *тільки мн.* сукняні штани червоного кольору
края́н, -а́ земляк
края́нка, -і землячка
кре́ва́ *див.* **ки́рва́**
крева́вник *див.* **крова́вник**
кре́денц, -а *рідк.* кухонний буфет; *пор. пол.* kredens
кремени́ця, -і **1.** кремінь; **2.** *бот.* (Petasites officinalis) кремена лікарська
кремса́ти 1. *те саме, що* **крецкоті́ти**; **2.** обрубувати тонкі сучки сокирою; **3.** *перен.* тікати
креперува́ти бідувати, жити в злиднях; *пор. нім.* krepieren
креса́ня *див.* **барші́вка**
крецкоті́ти // кригі́нцати (скрегі́нцати) // скримзі́ти скреготати зубами
кри́вда, -и жаль
криве́ зі́лє *бот.* (Polygonum bistorta) гірчак, ракові шийки
кри́вний сердитий
кри́вно *присл.* кривдно

криволáбий *лайл.* кривоногий, кривий

кривоóкій // рознoóкій // скулоóкій косоокий: *Оч'і скосакóм — кáжут скулоóк' іі áбо кривоóк'ій* (Слп-В)

кривýля, -і **1.** закрут, зигзаг; **2.** крива палка, дерево; **3.** *зневажл.* крива людина

кригíнцати *див.* **крецкотíти**

крижи́вни́ця, -і передня і задня дошка у возі, що з'єднує полудрабки

крижíвка (крижéвка, крижéлка, крижíлка), -і головка капусти (свіжої і квашеної)

кри́жма, -и полотно, яке дарують новонародженому хрещені батьки, крижмо

крижувáти розрізати дерево

крисáня *див.* **баршíвка**

кришéний різаний

криши́ти різати, роздрібнювати: *Кре^и^шé^и^ти — то надрýбувати ножéм, с'ічи́* (Бб)

кри́шка, -і **1.** крихта; **2.** накривка; **3.** стільник (у вулику)

крíвці *див.* **ки́рвá**

крізь *див.* **крузь**

крікотíти скрекотати (про жаб)

кріпіцкий малесенький

кріпіцкі *присл.* **1.** трохи; **2.** недовго

кріс, -а рушниця; **надýтий єк кріс** — дуже сердитий

крíтко *присл.* тихо, спокійно

крíшки // крíшечка *присл.* трошки

кровáвник (кревáвник), -а *бот.* (Achillea millefolium) деревій тисячолистий

кровни́к, -á **// кровцé,** -í *бот.* (Hypericum perforatum) звіробій звичайний

крок, -а **1.** крок; **2.** одиниця міри довжини, що дорівнює одному крокові; **3.** міра відпускання основи на один зубець (при тканні)

крóкіш (крóкіс), -у *бот.* (Calendula) нагідки

кропи́ти 1. *церк.* освячувати; **2.** *перен.* бити

крóсна *тільки мн.* **1.** ткацький верстат; **2.** підставка для різання дров; козли; **3.** станок ручного млина

круглéк, -á **1.** колода, кругле дерево; **2.** вид танцю, який виконують колядники

кружóк, -жкá **1.** дощечка, на яку викидають зварену кулешу; **2.** колінна чашечка; **3.** таця для грошей у церкві

крузь (крізь) // прєз *прийм. заст.* через

крукíж (крутíж), -á(-жé) вир (у річці)

кру́мильга *присл.* кругом, навколо, довкола: *Пусти́ўс' і кру́мил'га, то танц'ўйі ўко́ло йак дзи́га* (ЗлН)

круп'є́нка, -і молочна страва, засипана крупою

крупи́, -ів *тільки мн.* крупкуватий сніг

крута́рка, -і шахрайка, крутійка

крута́рь, -я́ шахрай, крутій

круті́ж *див.* **кукі́ж**

крученє́к, -á // **кручє́нка (кручі́нка),** -і скручений тютюн для люльки

крьо-нé *виг.* ужив. для завертання кіз

кубі́к, -а 1 кубометр; *пор. пол.* kubik, *нім.* Kubik

кубікува́ти міряти на кубометри складену деревину

куде́ля, -і кужіль

кý́єв, -а **1.** глухий куток, нетрі: *Ти у такóму кýйеві жийéш, шо і ді́т'ко ни доберéтси до тéбе* (Прб); **2.** *перев. мн.* стрімкі гори

кýжба, -и залізний або дерев'яний гак, прикріплений до берфела (або забитий у землю), на який вішають котел над вогнищем

кужýх, -á // **кужушóк,** -шкá // **пíна,** -и пінка на кип'яченому молоці

кукурудзє́ник (кукурýдзинúк) // **мела́йник,** -а хліб з кукурудзяного борошна

кукурудзє́нка // **кукурудзи́на** *див.* **кошури́ні**

кукурýдзи (курýдзи), -ів // **кукурýц (кукурýдз),** -а // **мела́й,** -ю *бот.* (Zea mais) кукурудза

кукýц (кокýц), -á спеціальний обрядовий невеликий виріб з тіста: *Кукуци́ пеклú за помéрших дава́ти, а часóм так пеклú на жéўний четвéр'* (Слп-В); *пор. рум.* cocúţ

кукýцик (кокýцик), -а *зменш. до* **кукýц**

кула́стра, -и *тільки одн.* молозиво; *пор. рум.* curást(r)ă, colástră

кулéша (кулéші), -і густа страва з кукурудзяної муки, варена на воді

кулéшіник (кулéшник), -а горщик, у якому варять кулешу

кулеші́р, -á (**кулішє́рь,** -я́) дерев'яна лопатка, якою мішають кулешу, заквашене молоко тощо

кýлко, -а **1.** кільце; **2.** складова частина ланцюга; *пор. пол.* kółko

ку́льба́вка (кульба́ка), -і *бот.* (Taraxacum) кульбаба

ку́льчик *див.* **ковто́к**

кульчикува́ти закладати сережки (як мітки) худобі (перев. вівцям)

кумбу́к, -а́ **1.** низькоросла смерека; **2.** пень; **3.** *перен. зневажл.* людина невисокого зросту

ку́мка, -і маленька жабка, яка водиться у холодній джерельній воді

ку́нішіти повільно виконувати роботу

ку́нішливо *присл.* повільно

кунте́тний *див.* **конте́тний**

ку́пало, -а **1.** невелике плесо на річці, відведене для купання; **2.** ямки, які вигрібли кури

ку́пина, -и *див.* **кєрти́на 2**

ку́пка, -і **1.** кладка снопів у полі (12-15 штук); **2.** дерев'яна мисочка, у якій товчуть часник

ку́пля, -і пряжка на чоловічому ремені

ку́ра́ж, -у́ охота, бажання

кура́жити(си) бадьорити(ся)

кура́жний охочий до всього, темпераментний

ку́ра́шка, -і *астр.* сузір'я Плеяд: *Пе́рша зиᵉрні́ц'а у виᵉчéрі на нéбі — це Кура́шка* (ВРж)

ку́рбало *див.* **ко́вбурь**

ку́рє (ку́рі), -єти // **ку́рітко,** -а курча

ку́рика *церк.* св. Володимира (28. 07): *Курика сьвяткують на те, аби половики і лиси не ловили курей* (Ш. IV, *264*)

ку́річа ла́пка // ку́річа сліпота́ // ку́річе стеге́нце *див.* **козе́льці**

курлу́п, -а́ *рідк.* старий, зношений кожух

курма́н, -а́ // **курме́й,** -я́ **1.** *те саме, що* **волові́д; 2.** *те саме, що* **воро́ска**

курнє́нка, -і курна хата

куро́ваний *див.* **коро́ваний**

курува́ти // обчира́ти обчищати стовбур дерева від кори

куру́нка *див.* **коро́нка**

куса́к *див.* **бука́та**

ку́танє, -я догляд за свійськими тваринами

кута́с, -а́ *перев. мн.* прикраса у вигляді китиці на гуцульському одязі

ку́тати(си) 1. поратися коло домашнього господарства; **2.** *те саме, що* **обхо́дити 2**

кутю́га *див.* **ґа́йда**

кутю́жий собачий

кутю́жка, -і *зменш. до* **кутю́га**

ку́фер, -фра // **куфе́рок,** -рка скриня; *пор. пол.* kufer(ek), *нім.* Koffer

куха́рити куховарити

ку́ча, -і приміщення для свиней

ку́чма, -и **1.** чоловіча зимова шапка; **2.** довге розпатлане волосся

кучува́ти переганяти худобу з місця на місце

ку́шіти куштувати їжу

ку́шка (тю́шка), -і дерев'яна посудина, в якій косар носить брусок

куштрuба́ні непричесана, розпатлана дівчина

кушури́ні *див.* **кошури́ні**

кушу́т *див.* **кошу́р**

Л

ла́ба, -и **1.** *зневажл.* нога людини; **2.** нога тварини; **3.** ніжка стола, стільця; **ві́бити до ла́би** — знищити дощенту; **на ку́річю ла́бу** — дуже мало, трошки: *На Василєний сєтий ве́чьир прибува́є дня на курічю лабу* (Гк 35, 7)

лаба́тий 1. про людину з великими (довгими) ногами; **2.** лапатий (про сніг)

лаба́тити 1. різати, рубати, краяти великими кусками; **2.** *рідк.* писати великими буквами

лаба́то *присл.* грубо, неакуратно: *Накришиў лаба́то ті́ті́н* (Зм)

лабу́з, -а́ **1.** листя і стебла городніх рослин; **2.** *те саме, що* **кошу́р**

лабушта́н (лапушта́н), -у *бот.* (Aconitum) аконіт

ла́ва, -и великий ослін, що не переноситься

ла́виця, -і **1.** *те саме, що* **ла́ва; 2.** переносний ослін; **3.** дошка, покладена на призьбу

ла́вичка, -і *рідк. зменш. до* **ла́виця 2**

ла́вка, -і **1.** *те саме, що* **ла́виця 2**; **2.** шкільна парта; **3.** кладка; **4.** довгий рубанок: *Ла́ўка тота́, шо ріўна́йе де́рево, шідис'е́т се^{и}нтиме́тріў задо́ўга* (Бб)

лавкува́ти вирівнювати поверхню дерева рубанком

лавушка́ти // лавушкува́ти ледарювати

ла́гі́дний 1. підготовлений: *Віди́ў из це́го сва́тан'а ніч'о́ ни бу́де, бо г'і́ўка ш'е ни лагі́дна* (Крвр); **2.** лагідний, приємний

лаґа́йда, -и ледар; волоцюга

ла́дкати співати на весіллі обрядові пісні

ла́дний *рідк.* добрий; **ла́дна вода́** — добра, чиста, холодна вода

ладо́ваний 1. заряджений (про зброю); **2.** навантажений

ладува́ти 1. заряджати (про зброю); **2.** вантажити

ладу́нок, -нку **1.** заряд (для зброї); **2.** вантаж

лаз, -у **1.** сіножать; лука: *На лаза́х траву́ ўже покосі́ели; ку́ждий лаз ма́йе своїу́ на́зву* (ЗлН); **2.** пасовище; **3.** вл. назва поля

ла́зниця, -і приміщення для сушіння льону, конопель

лаї́ста вівця чорної (темної) масті

лайда́к, -а́ // **лайдацю́га,** -и *зневажл.* ледар; *пор. пол.* łajdak, *чес.* lajdák

лайдакува́ти // **лайда́чити** ледарювати

лайдацю́га *див.* **лайда́к**

лайда́чка, -і *зневажл.* ледарка

лайне́к, -а́ кізяк

ла́катка, -і вид рибальської снасті

ла́кітки́ *тільки мн.* ласощі

ла́комий ласий

ла́комити приваблювати

ла́комо *присл.* ласо

лама́джє (лама́жьи), -я *зб.* сухе гілля

ла́ндати (лу́ндати) лазити, волочитися

ланц, -а́ **1.** ланцюг; **2.** *заст.* земельна міра: *Зе́мл'у мі́рили на шнурі́, а шнур маў трі́йціт' ме́тріў. А по пре́двічному ланці́ си назива́ли* (Кв)

ланцушко́вий вид різьбярського узору

ла́ня, -і олениця

лапасува́ти іти широким кроком

лапата́чє, -а **1.** *те саме, що* **дра́нтє 1**; **2.** відходи з дерева

лапа́ти ловити, хапати

лапушта́н *див.* **лабушта́н**

ла́сиця *див.* **кі́точка**

ласі́й, -я́ віл чорної або червоної масті з білою мордою чи грудьми

ла́со *присудк. сл.* можна: *У тиждень на Пе́тріх обходимо Прокіпє. Як би у тот день робиў, то ла́со сі спа́рити* (Он-к. Нк 52)

ластине́, -не́ти пташа ластівки, ластів'я

ласти́тиси підлещуватися

ласува́ти 1. могти: *То ма́гнис, на то ласує грім бити* (ЕЗб 33, *26*); **2.** підстерігати

ла́та, -и **1.** латка; **2.** поперечна жердина, що з'єднує крокви

лата́ти 1. зашивати; **2.** накривати хату (ремонтувати дах)

ла́тво *присл.* легко, без перешкод

ла́тир (ла́тер), -а **1.** міра об'єму (4 м^3) дров: *Купи́ў два́ ла́трі дро́ў* (ЗлВ); **2.** складені у штабель дрова; **скла́сти у ла́тир** — скласти на купу

лати́ти // латува́ти (латкува́ти) прибивати лати до кізлів; *пор. пол.* łacić

латкани́стий строкатий (про тварин з латками іншого кольору)

ла́тра́ти *див.* **ґвавтува́ти**

латува́ти *див.* **лати́ти**

лахабу́нда, -и // **лахма́н,** -а́ старий (про одяг): *Убери́си файно, а ото́й лахма́н зве́р'ж-ко ис се́бе* (Крвр)

ла́хи, -ів *зб.* **1.** одяг; **2.** білизна

лахма́н *див.* **лахабу́нда**

ла́я, -ї **1.** зграя вовків, собак; **2.** *зневажл.* натовп, юрба

левізо́р (лівізо́р), -а *заст.* ревізор

легкоду́шник // пода́вник, -а *перев. мн.* хлібці, які дають за упокій душі: *Легкодушники се малі хлібці, які подають за простибіг, аби легче було помершим душам* (Ш. І, *143*)

лего́вишє, -я лігво

леґідува́тиси *заст.* задовольнятися; насолоджуватися

леґіне́ць, -нця́ // **леґі́ник // леґіни́чок // леґі́нчик,** -а *здрібн. до* **ле́ґінь**

леґі́нский парубоцький

ле́ґінь (лиґі́нь), -я́ // **па́рубок,** -бка парубок, дорослий хлопець; *пор. уг.* legény

леґітіма́ція, -ї *заст.* посвідчення; *пор. пол.* legitymacja

ле́да 1. *присл.* ледве; **2.** *спол.* тільки, як тільки

ле́да-де *присл.* де-небудь

ле́да-день *присл.* ось-ось

ле́да-єки́й будь-який

ледви́ *присл.* навряд

ледова́тіти замерзати

ле́жа // ле́жня, -і **1.** хвороба; **2.** лежання

лежу́х (лежю́х), -а́ **1.** частина димоходу, що лежить на горищі; **2.** повалене бурею дерево

ле́йбик, -а суконний або в'язаний з вовни верхній одяг без рукавів; короткий одяг з рукавами

леле́кати кричати

ле́леч, -у *бот.* (Alnus) вільха

леле́чка, -і личинка бджоли

лелі́ти красуватися

лелі́тка (лілі́тка), -і *перев. мн.* круглі блискучі бляшечки з діркою посередині,

якими прикрашали орнамент на одязі, головних уборах

ле́льо *див.* **дє́дя**

лемзі́ти *заст.* спішитися, поспішати

лемса́ти швидко йти

лен, ле́ну *бот.* (Linum) льон

ленде́рево (лєрде́рево), -а // **лє́ра,** -и // **лє́рь,** -і *бот.* (Larix decidua) модрина європейська

ле́нєний (ле́ніний) // лінни́й лляний

лени́шше (ле́ніще), -і льонище

ле́ніний *див.* **ленє́ний**

лено́вище (ліно́више, ліно́вішше), -я // **ліно́виско,** -а шкіра змії, яку вона скидає навесні, і, яка, за повір'ям, має магічну силу

ле́нчі (ле́ньча, ли́нта, ли́нчя), -і *бот.* (Lens Adans) сочевиця; *пор. уг.* lencse

леп, -у бруд

ле́п'єний брудний

ле́п'єник, -а брудний чоловік, замазура

ле́п'єнка, -і брудна жінка

лепортува́ти *заст.* рапортувати; *пор. нім.* rapportieren

ле́псько *присл.* погано

ле́птиці (липти́ці) *бот.* (Silene) смілка

лесу́на *див.* **лису́на**

леті́ти 1. летіти; **2.** швидко бігти

ле́хкі *див.* **бі́лий по́трух**

лєк, -у страх, переляк

лє́льо // лє́лько *див.* **дє́дя**

лє́ра *див.* **ленде́рево**

лє́рва, -и *зневажл.* **1.** старий собака; **2.** *перен. лайл.* пес, собака (про людину)

лєрде́рево *див.* **ленде́рево**

лєрмува́ти лаяти, докоряти

лєрь *див.* **ленде́рево**

лє́цтий (ля́цтий) // оста́тний *лайл.* **1.** неслухняний; **2.** найгірший, останній; **лє́цта годи́на** — остання година; *пор. нім.* letzt

лє́чно *присл.* страшно

лє́щик, -а (**лєшо́к,** -шка́) *бот.* (Trifolium arvense) біла польова конюшина

ли́вкнути (ли́внути) 1. линути (про дощ); **2.** хлюпнути

ли́вний проливний (про дощ)

лиґ, -а ковток

ли́ґа́ти (ґлиґа́ти) 1. ковтати; **2.** пожадливо пити або їсти

лиґі́нь *див.* **ле́ґінь**

ли́жватисі їздити на лижах

лиже́вник, -а скринька для зберігання ложок

лиже́чник *див.* **залиже́чник**

ли́жка, -і ложка

лижка́рь (лишка́рь), -я́ той, хто робить дерев'яні ложки: *Лижкарі́ виробляють звичайні лижки з букового або яворового дерева, а красші з ялівця або терену* (Ш. ІІ, *247*)

ли́жник *див.* **лі́жни́к**

ли́ли́к, -а(-а́) *зоол.* (Chiroptera) кажан

ли́нва, -и **1.** міцна мотузка або ланцюг, яким прив'язують рубель на возі; **2.** налигач

линва́рь, -я́ той, хто робить линви

линдиґа́ти (плиндиґа́ти) тинятися

ли́нта *див.* **ле́нчі́**

ли́нчя *див.* **ле́нчі́**

ли́пина, -и // **ошка́лок,** -лка *заст.* тонко поколені скіпки, якими світили в курних хатах

липти́ці *див.* **ле́птиці**

лиси́ці // лисичке́ // сві́чка, -і *перев. мн. бот.* (Cantharellus cibarius) лисичка (*гриб*): *Лисичк'е́ так'і́ жоў-те́н'к'і перева́жно ў бу́ковому л'і́с'і росту́т* (Бб)

листа́йка, -і *рідк.* повітка для листя

ли́ства (ли́штва), -и дерев'яна планка

листівни́к, -а́ *стол.* вид рубанка, яким обробляють листви

лису́на (лесу́на), -и вівця або корова з білою плямою на морді

ли́фа, -и *заст.* відсоток: *Д'і́ўка росте́т, йек жиді́ўска ли́фа* (Рч)

лихе́, -бго *евф.* тяжка хвороба

ли́хо *присл.* погано, зле

лихо́та, -и злість

лиху́н, -а́ нероба

лица́тий повнощокий

лице́, -я́ **1.** обличчя; **ма́ти лице́** — мати сумління; **лице́ лупи́ти** — соромити; **2.** лицева сторона одягу, тканини

ли́ці *тільки мн.* щоки

ли́чі, -і лико з конопель

лише́ти 1. залишати; **2.** переставати

лишка́рь *див.* **лижка́рь**

ли́штва *див.* **ли́ства**

піва́к, -а́ лівша

ліваре́нт, -а *заст.* орендар полонини

ліва́чка, -і **1.** жінка-лівша; **2.** кімната з лівої сторони від входу: *Називаєся хата на право від хоромів права́чкою, а хата з лівого боку ліва́чкою* (Ш. І, *95*)

ліви́ти послаблювати тугий вузол

лівізо́р *див.* **левізо́р**

лівки́й гладкий, м'який

лі́вко *присл.* вільно: легко

лі́гма́ *присл.* лежачи

лі́ґарь (лі́ґар), -я дерев'яний брус, до якого прикріплюється підлога: *Піт помі́ст кладу́т лі́гарі* (Зм); *пор. пол.* ligar, *пор. нім.* Leger

лі́двиці *тільки мн. мед.* радикуліт

лі́жни́к (ли́жник), -а (-á) домоткане ворсисте вовняне покривало з візерунком

лі́ка, -і лійка

лікіро́ваний *заст.* фарбований

лікірува́ти *заст.* фарбувати (про шкіру)

лі́коть (ло́коть), -ктя *заст.* міра довжини, що дорівнює 60 см: *Л'і́ктем полотно́ і сукно́ мі́ріли* (Кв)

ліпі́тка *див.* **лелі́тка**

лім, ло́му **1.** хмиз; поламане сухе гілля; **2.** *рідк.* повалені дерева (перев. смереки)

лі́мар, -а *рідк.* купа дров

ліни́тиси линяти: *Л'іниц:и га́д'е, ку́рка, кіт, коро́ва* (Бб)

лі́нія, -ї просіка

лінни́й *див.* **ле́нєний**

ліно́виско *див.* **лено́вище**

лі́са́, -и (-и́) **1.** ворота; **2.** огорожа, сплетена з пруття; **3.** сплетена решітка для сушіння фруктів

лі́ска, -і **1.** *бот.* (Corylus) ліщина; **2.** планки, які прибивають до стін перед штукатуренням; **3.** *те саме, що* **лі́са́ 3**

лісковий ліщиновий

ліскува́ти прибивати планки перед штукатуренням

літá *тільки мн.* річні кола на зрізі дерева

лі́тітиси *див.* **би́тиси**

лі́тни́к, -á дачник

лі́то́вище, -а **1.** літнє пасовисько; **2.** час перебування з худобою в полонині: *Коли вже мішанники зігнали маржину, рушают... у полонину на літо́вище* (Ш. II, *197*)

лі́тра, -и *заст.* драбина; *пор. рум.* lôitră; *нім.* Lieter

літува́ти 1. нишпорити; **2.** тинятися

лі́тувати перебувати на полонині протягом літнього сезону

ліхта́рня, -і ліхтар; гасова лампа

лі́ци *тільки мн.* віжки; *пор. пол.* lejce

лічи́ти(си) лікувати(ся)

лічни́й страшний; жахливий

ліши́р, -á **(ліші́й,** -я́**)** лишай

лови́тиси 1. ловитися; **2.** зсідатися (про молоко): *Моло-ко́, шо поста́вила на ґу́сл'ін-*

ку, лóвитси (Гл); **3.** займатися (про вогонь)

логáза *див.* **глогáза**

лоґóжі (лоґóджі), -ів *тільки мн.* бур'ян, непридатний для корму

лóдва, -и дошка

лозá, -й *бот.* (Salix) верболіз

лознéк // лознúк, -á зарості лози

лóзниці, -і сушарка (перев. для фруктів): *Лóзниц'і до колопéн', до л'ну і до йáблук* (Крм, LAHD *324*)

лой, -ю **// лóйкуш,** -а *рідк.* самець отруйної змії

лóйка // лойкýшка. -і *рідк.* отруйна змія

лóкоть *див.* **лíкоть**

ломáґа, -і палиця; зламана суха гілляка

ломáджі, -ів *зб. до* **ломáґа**

лóмпач (лóмпаш), -а ліхтар

лопаткú // лопаткóві фасýлі *тільки мн.* спаржева квасоля: *Лопаткú: молода не лущена варена фасоля* (Ш. І, *142*); *Лопаткóві фасýл'і так'і, шо с коУроў дóбре йíсти* (Бб)

лопітлúвий (лопотлúвий) надмірно балакучий

лопотíти 1. дуже швидко говорити; **2.** торохтіти

лóпýх, -а (-á) **1.** бур'ян; **2.** *перен.* капелюх з широкими крисами; **3.** *перен.* некмітлива людина

лопухнáтий 1. лопуховий; **2.** великий

лóсі-лóсі *виг.* ужив. для підкликання коней

лотóка, -і жолоб, по якому тече вода до млинового колеса, лотік: *Лотóка — то так'é ч'ýркало, мóже бýти з дош'óк áбо с карýби* (Бб)

лотóчити 1. настирливо вимагати; **2.** обмовляти

лотóшити *заст.* дармувати; гаяти час

лóшє, -éти **// лошéк,** -á лоша

луб, -а **1.** кора; **2.** задня частина чобота, закаблук

лýб'є, -ї *зб. до* **луб 1**

луб'éнка, -і примітивна будівля для лісорубів, вкрита лубом

луговúна, -и кущі верболозу або прути з нього

лýдина, -и **// лýдúнє (лýдіні),** -і **1.** одяг, вбрання (перев. нове, святкове): *Лýдина — то сардáк, кужýх, запаск'ú, попрушк'ú* (Рч); **2.** *рідк.* домашні речі (одяг, ліжники, верети), які дають у придане

луднúй неприємний на смак

лу́жко, -а ліжко

лук, -а (-у) насінна стрілка часнику

лука́вий **1.** впертий; **2.** підступний; заздрісний

лука́витиси упиратися: *Йек си ч'оловік лука́вит, то ўже йи^е го́ нійій^е к ни упросійў шоги зробійти* (Крвр)

лукотворе́ніє, -я // **лукотворе́нного** *церк.* Нерукотворного образа Спаса (29.08)

лук-чисни́к (чісно́к), -у // **лука́тий чісно́к** сорт зимового часнику (із суцільною головкою)

лу́мер // **лу́меро,** -а *заст.* номер, число

луме́рко, -а // **лумеро́к,** -рка́ *здрібн. до* **лу́мер**

лумерува́ти нумерувати

луна́вий *див.* **коротковидий:** *Луна́вий — той, шо лі^е хо ве́ди^е т* (Бст)

лу́нда, -и (**лу́ндя,** -і) **1.** неповоротка людина; **2.** не дуже розумна людина

лу́ндати *див.* **ла́ндати**

лунча́к, -а́ **1.** однорічний кабан або баран; **2.** *зневажл.* старий парубок

лу́нчина, -и будь-що минулорічне (сіно, сало, бриндза)

лупа́к, -а́ груба тріска: *Де руба́йут, там і лупак'й літа́йут* (Кс)

лупаки́, -ів *тільки мн. зневажл.* очі

лу́паниця, -і відколений кусок дерева

лу́пати **1.** зиркати; дивитися скоса; **2.** вдарити (про грім)

лупа́ти **1.** колупати; **2.** тесати

лупи́на, -и лушпина

лупи́ні, -і *зб. до* **лупи́на**

лупи́ти **1.** обчищати від шкаралупи, лушпини (напр., картоплю, кукурудзу); **2.** знімати шкіру із забитої тварини; **3.** сильно бити; **4.** встановлювати непомірно високу платню; **лупи́ти лице́** — робити сором

лупі́ш, -а́ // **шілєр,** -а інструмент для здирання кори з дерева

луплі́нка, -і здирання кори з дерева

лу́пнутиси *тільки док.* **1.** упасти; **2.** сильно вдаритися

лускавки́ *тільки мн.* скляне намисто

лу́скати **1.** сильно стукати; грюкати; **2.** бити; **3.** гриміти (про грім); **4.** тріскати

лу́тавий **1.** неслухняний; **2.** непривітний; злий; **3.** незграбний

лута́йка, -і висока струнка смерека або ялина
лучє́тиси траплятися
лу́чний вмілий, здібний
лу́чно *присл.* вміло; вдало
лу́шни́ця // фа́кля (фа́клі), -і смолоскип; в'язка колених довгих сухих трісок, яку використовували для освітлення
льо́нтом *присл.* без догляду; **пусти́ти льо́нтом** — залишити без догляду; **ходи́ти льо́нтом** —тинятися без діла
льо́па, -и пліткарка
льо́патиси хлюпатися
льо́пнути 1. бризнути; **2.** сказати щось недоречне
льо́поти, -ів *тільки мн.* лайливі слова: *Ни говорі́ так'і́ л'о́поти пр'і д'і́тих* (Бс)
льопоту́н, -á балакучий чоловік, базіка
льопоту́ха, -и балакуча жінка, базіка
льорне́тка, -і бінокль
льос, -а **1.** доля; **2.** жеребок; *пор. пол.* los
льо́ха, -и **1.** доросла свиня; **2.** свиноматка; **3.** *лайл.* ледарка
льо́шка, -і свинка
люба́, -и́ кохання; любов
лю́ба́с, -а (-á) // **лю́бчик,** -а коханець
люба́ска, -і коханка: *Деякі жонаті Гуцули утримують собі попри жінці любасо́к, а жінки любасі́в* (Ш. І, 45)
лю́бка, -і **1.** *те саме, що* **люба́ска; 2.** мила, дорога, кохана (при звертанні)
лю́брик, -а *рідк.* столярський олівець (крейда); *пор. іт.* rubrika
лю́бчик, -а **1.** *те саме, що* **лю́ба́с; 2.** любий, милий (при звертанні)
люґумі́на, -и ласощі; десерт
лю́ди *тільки мн.* **1.** тільки чоловіки: *Л'у́ди — то т'і́л'ко чолов'ікú, бо жо́ни колúс пра́ва ни ма́ли* (Кв); **2.** *рідк.* чоловіки і жінки
людина́, -и́ одиничне до **лю́ди;** з числівниками ужив. форма род. відм. **лю́да:** *Йшло пйит' л'у́да* (Врт)
лю́діний ввічливий
лю́зний 1. вільний; **2.** *рідк.* зайвий; *пор. пол.* luźny
лю́зно *присл.* вільно; просторо
люксúчний люксусовий
люксúчно *присл.* люксусово; прекрасно
лю́ля́ти колисати
лю́стро, -а дзеркало; *пор. пол.* lustro

лю́тень (лю́тінь), -тня // **лю́товень,** -вня *заст.* лютий (місяць)
лю́тєний дуже холодний
лю́тий 1. сильний (про мороз); **2.** гострий на смак (напр., про хрін); **3.** міцний (про тютюн); **4.** злий, сердитий (про людину); **5.** завзятий
лю́титиси злитися, сердитися
лю́тінь *див.* **лютень**
лю́то *присл.* **1.** завзято; **2.** швидко, добре; **3.** сердито
лю́товень *див.* **лютень**
лютрува́ти 1. дистилювати; **2.** бродити (при ферментації): *Капу́ста почáла у́ пол'íбічку л'утрувáти* (Гл)
лютува́ти паяти: *Л'утýйет дріт'* (Гр)
лють, -и *тільки одн.* сильний холод (про погоду)
лю́фа, -и дуло вогнепальної зброї; *пор. пол.* lufa
люфт, -у **1.** повітря; **2.** тяга печі; вентиляційний отвір у фундаменті; **пусти́ти на люфт** — звільнити з роботи; *пор. нім.* Luft
люфтівни́к, -á **(лю́фтник,** -а) **1.** *те саме, що* **літни́к**; **2.** вентиляційний отвір у підлозі
люфтува́ти провітрювати
люци́пер, -а **1.** *міф.* чорт; **2.** *перен. лайл.* чорт, люцифер (про погану людину)
лю́цкий 1. людський; людяний; **2.** *те саме, що* **лю́діний**
лю́шня (лю́шні), -і частина воза
ля́да, -и **1.** частина ткацького верстата; **2.** скриня (для одягу); **3.** прилавок; **4.** дверцята при вході на горище чи у погребі; *пор. нім.* Lade
ля́павиця // ля́павка, -і **1.** сльота; **2.** болото зі снігом на дорозі
лярмува́ти *рідк. див.* **алярмува́ти**
ляхка́нити // ля́хкати кричати, сваритися
ля́хкані, -і крик, сварка
ля́цтий *див.* **лє́цтий**

М

ма́ґира // маґири́ста ряба коза
маґлі́вка // маґлівни́ця, -і **1.** пристрій для качання білизни, качалка; **2.** тільки ребриста частина, рубель; *пор. нім.* Mangel
маґлюва́ти качати білизну
ма́ґнис, -а магніт; *пор. пол.* magnes

ма́ґоль, -я поперечина у ткацькому верстаті перед лядою: *Почéрес мáгол' перехóдит тканúна до вала́* (Кс)

ма́ґура, -и **1.** мряка, яка осідає на вершинах гір; **2.** власна назва гори

мадриґа́н *див.* **матриґа́н**

ма́єрка (ма́йорка), -і жінка або дівчина, які йдуть увечері на полонину доїти корів, а вранці повертаються до села: *Пішлú ў майірк'é — то жінк'é берýт коноўк'é, бесáги и йдут по молокó ў полонúну* (ЗлН); *пор. словац.* majernička

ма́занка, -і **1.** сорочка, виварена в маслі чи лою; **2.** *перен.* брудна сорочка

маї́ти прикрашати хату зеленню на Зелені свята

май, -я **1.** зелені гілки, якими прикрашають хату на Зелені свята, клечання; **2.** травень

май 1. *присл.* майже; трохи: *Йа май ц'ілúй рік ві́лежаў на нóгу у шпитал'і́* (Зм); **2.** *част.* ужив. у складених формах вищ. і найвищ. ст. прикм. і присл.: *Бáба ше май стáрша прийшлá* (Бб); *Май бі́рше давáй тóго с'і́на* (Кс)

ма́йзіль, -зля зубило: *Перет'éў мáйзлом зилі́зо* (Сн)

ма́йзлик, -а *зменш. до* **ма́йзіль**

ма́йка, -і **1.** *те саме, що* **май,** -я **1**: *По заході сонця іде кождий рубати майку* (Он-к Нк 47); **2.** *рідк. те саме, що* **ня́вка**

май-май *присл.* дуже багато

маймý́рок, -рка брусок для бритви: *Острúт брúтву на маймýрку* (Гр)

майо́ви́й травневий

ма́йорка *див.* **ма́єрка**

майпобі́рше // шонайбі́рше *присл.* якнайбільше

майпофу́тше // шонайбо́рше *присл.* якнайшвидше

ма́йский жук *зоол.* (Melolontha hippocastari) травневий хрущ

ма́йстер, -тра той, хто будує дерев'яні хати, тесляр: *Ті, шо хатú кладýт з готóвого — то майстрú[е], а стéл'мах лиш той, шо дéрево тесáў рукáми* (Вж)

майсте́рка, -і столярка, теслярство

майструва́ти столярувати, теслювати

ма́rівник, -а завиваний пиріг з маком

макі́тра, -и **(макі́трі),** -і **1.** глиняна посудина з широким отвором; **2.** *перен. зневажл.* голова

макове́я *церк.* свято сімох братів Макавеїв (14. 08)

макови́на, -и // **макови́ні,** -і стебла маку, маковиння

ма́ковиця, -і **1** баня церкви; маківка; **2.** *перен. зневажл.* голова

макоги́н (макогі́н), -го́на **1.** макогін; **2.** заокруглений дерев'яний стрижень у ступі: *Макого́ном шолоста́йут пшені́^е цу ў сту́пі* (Бб)

ма́кортик, -а *зменш. до* **макітра**

маку́х, -а́ залишки після вичавлення олії з насіння олійних культур, макуха

мала́й *див.* **мела́й**

маланкува́ти *див.* **миланкува́ти**

ма́ленько // малі́чко *присл.* трохи, трошки

малиґа́рня, -і *заст.* розсадник

мали́й 1. невеликий, невисокий; **2.** дуже молодий; **мала́ зима́** — перший сніг

мали́й віз (виз) *астр.* сузір'я Малої Ведмедиці

малині́вка, -і **1.** *зоол.* (Erithacus) вільшанка, малинівка (*птах*); **2.** сорт картоплі

малинни́к, -а́ **1.** сік з малин; **2.** *зб.* зарослі малини

малинни́чі, -я *див.* **малинни́к 2**

малі́чко *див.* **ма́ленько**

малокро́вний анемічний

ма́лпа (ма́лфа), -и мавпа

малфине́, -не́ти мавпеня

малю́г // малюже́та *див.* **дріб**

ма́мка, -і *пестл.* про матір (перев. при звертанні)

маму́на, -и *міф.* бісиця

мана́тки, -ів *тільки мн.* пожитки

мандибу́рка (мандабу́рка) *див.* **барабу́лі**

мандибуре́нка, -і листя картоплі

манджа́ти іти, прямувати; мандрувати: *А куди́ манджа́йите, ву́йічку?* (Врт)

ма́ндзьох, -а *заст.* турист

манкіра́нт (маркіра́нт), -а чоловік, який ухиляється від праці

манкіра́нтка (маркіра́нтка), -і жінка, яка ухиляється від праці

манкірува́ти ухилятися від праці; *пор. фр.* manquer, *нім.* markieren

манко́лія, -ї *рідк.* меланхолія

ма́нна, -и **1.** жирність молока; **2.** *рідк.* солодкувата роса на листях рослин

манни́стий жирний (про молоко); про корову, яка дає жирне молоко

мано́рія, -ї // **мано́ра,** -и вдача, звичка; *пор. пол.* maniera

мантá, -ú весільний одяг молодого зі сірого домотканого сукна: *Молодá, колú шла до в'íнч'ін'а, то убирáла гýгл'у, а молодúй — сúву мантý з гугóўником* (Зм); **2.** *рідк.* верхній чоловічий одяг; *пор. нім.* Mántel

мантúти 1. виманювати, випрошувати; **2.** вабити

мáнтля, -і *заст.* шинель

мáпа, -и географічна карта

марá, -ú *міф.* примара, нечиста сила; **марá би ті взíла** — чорт би тебе взяв — (прокляття); *пор. рум.* marga, marha

мáргá, -и (-ú) // **маржúна,** -и **1.** велика рогата худоба; **2.** худоба

мáрец, -рця // **мáрот,** -рта (-рота) *заст.* березень (місяць)

маржéта, -éт *зб. до* **мáргá**

маржúна *див.* **мáргá**

маржúнка, -і *пестл. до* **маржúна**

марикáнка, -і сорт ранньої картоплі, "американка"

марúмуха *див.* **гадірúца**

маринувáтиси мучитися, нудитися, томитися

марíна *виг. ліс.* ужив. як команда викручувати цапінами дерево

марінувáти // взєти на марíну *ліс.* обертати стовбур поваленого дерева цапіною

марíчка, -і // **нечýйвітер,** -тру *бот.* (Bellis perennis) стокротка

маркірáнт *див.* **манкірáнт**

маркірáнтка *див.* **манкірáнтка**

маркíтний (маркóтний) сумний, незадоволений

маркíтно *присл.* ніяково; моторошно: *Хоч і не вíр'у ў пýж'інки, áле йак ідý ўноч'í чéрес цвúнтар, маркíтно стайé* (ЗлН)

маркóтний *див.* **маркíтний**

мармулядa, -и повидло

марнúй мізерний, блідий, худий (про людину)

мáрот *див.* **мáрец**

мартовúй березневий

марýнка (марýнька), -і *бот.* (Pyrethrum parttenium) маруна

мáрфа, -и товар в магазині; *пор. рум.* márfă

масáрь, -я́ м'ясник

маскáль, -я́ росіянин

маскáлька, -і росіянка

маслéнка, -і **1.** маслянка; **2.** масничка (для збивання масла)

мастúти (хáту) білити (хату)

матаржє́ник (матрожє́ник), -а печений корж з картоплі і кукурудзяної муки

матери́знина, -и спадщина після смерті матері, материзна

мате́ріє, -ї **1.** тканина; **2.** *мед.* гнійні виділення

матеркува́ти клясти, проклинати

ма́тиця, -і єдина на всю сім'ю бджола, що відкладає яйця, матка

ма́тка, -і **1.** *те саме, що* **нана́шка**; **2.** весільна мати; **3.** *церк. те саме, що* **богоро́диця; пе́рша ма́тка** (28.08); **дру́га ма́тка** (21.09); **4.** *те саме, що* **ма́тиця; 5.** грибковий паразит у колосках жита

матриґа́н (мадриґа́н), -у́ *бот.* (Atropa Belladona) белладона; **напи́тиси матриґа́ну́** одуріти

матрожє́ник *див.* **матаржє́ник**

ма́хо́м *присл.* швидко, умить

махта́лик, -а моток ниток (фабричний)

мах у мах *присл.* постійно

маціґа́нка (маціда́нка), -і вівця з короткою шерстю

маці́піцький (міці́піцький) // маці́цький (міці́цький) // мацьо́пкий // мацю́пінький малесенький, маленький

маціцька́тиси зменшуватися

ма́ціцько *присл.* трошки

мацьо́пкий *див.* **маці́піцький**

мачкува́ти вибирати, бракувати

машино́ване молоко́ сепароване молоко

маші́нґвер, -а кулемет; *пор. нім.* Maschinengewehr

машка́рити обзивати когось, сварити

машка́рний поганий, неохайний; вередливий; *пор. іт.* maschera

машка́рник, -а неохайна, погана людина

машка́рно *присл.* погано, неохайно

маштери́тиси (машти́ритиси) 1. бути слухняним; **2.** триматися стійко

ме́ґла *див.* **ми́ґла**

медві́дь, -є́ *зоол.* (Ursus arctos) ведмідь

меде́нка, -і **1.** дерев'яна посудина для меду; **2.** сорт грушок

ме́дівник, -а медовий пиріг

ме́діний медовий

медобі́р, -о́ру // **медобра́нє,** -і медозбір

медуни́ца, -і *бот.* (Verbascum) дивина

межівни́к, -а́ сусід по садибі

мела́їнец *див.* **кошури́ні**

мела́й (мала́й, мила́й), -ю 1. *те саме, що* **кукуру́дзи**; 2. *те саме, що* **кукурудзє́ник**; *пор. рум.* mălái

мела́йник *див.* **кукурудзє́ник**

мельдува́ти (миндува́ти) повідомляти, доповідати; *пор. нім.* mélden

мельду́нок (минду́нок), -нка 1. повідомлення; 2. дама і король однієї масті у гральних картах; *пор. нім.* Méldung

ме́нчий менший; **ме́нчий вівчє́р** — помічник старшого пастуха, вівчара

ме́рва, -и недоброякісне сіно; дрібне, потерте сіно; перегнила солома

мерви́стий дрібний, потертий (про сіно, солому)

ме́рвіти 1. дрімати; 2. гнити

мере́на, -и *зоол.* (Barbus barbus) марена (*риба*)

мере́ндя (мери́ндя), -і 1. велике вим'я вівці, корови; 2. *заст.* приготовлена їжа, провіант; *пор. рум.* merínde

мерє́вий *див.* **чва́лий**

ме́рєво *присл.* тьмяно

мерза́, -и́ 1. мерзотник; 2. неприємність

мерзе́нний // мерзки́й прикрий; недобрий

мерзи́тиси бридитися, остогидати

мерзки́й *див.* **мерзе́нний**

ме́рзко *присл.* неприємно

мери́ндя *див.* **мере́ндя**

мерчі́ти (мирчє́ти) // моро́си́ти // мрачи́ти накрапати, росити (про дощ)

ме́ршя, -і здохла худоба, стерво

мете́лиця, -і **// метелю́ха,** -и **// фурде́лиця (фурди́лиця),** -і снігопад з вітром

ме́тер, -тра центнер

ме́чик, -а частина терлиці

ме́шти, -ів *перев. мн.* туфлі

м'є́кіш, -а м'якушка (хліба)

м'є́та (мнє́та), -и **// м'є́тка,** -і *бот.* (Mentha) м'ята

м'є́цкати *див.* **ква́цати**

ми́ґла (ме́ґла), -и складені колоди дерева, яке готують для сплаву; **ми́ґла си́пана** — суцільно складені колоди; **ми́ґла перекла́дувана** — складені колоди з перекладинами; *пор. рум.* miglă

миґла́ш, -а́ той, хто складає дерево в "миґли"

миґлува́ти (миґлюва́ти) штабелювати деревину в "миґли"

ми́канка, -і прядиво низької якості

ми́кати 1. виривати; зривати **2.** скубти

мила́їнє *див.* **кошури́ні**

мила́й *див.* **мела́й**

мила́йнище *див.* **кошури́ні**

мила́нка, -і **1.** *церк.* св. Меланії Преподобної (13.01); **2.** святкове щедрування в новорічну ніч; **3.** *перев. мн.* учасники святкового ходу

миланкува́ти (маланкува́ти) щедрувати в новорічну ніч

мили́ні, -я мильне шумовиння; мильна вода

мили́тиси помилятися

мильни́ця (милни́ці), -і дуже велика миска (алюмінієва чи поливана)

мина́тиси 1. проходити; **2.** гинути, помирати

мина́шка, -і казанок (солдатський)

миндува́ти *див.* **мельдува́ти**

минду́нок *див.* **мельду́нок**

минтро́жити не давати спокою

мир, -у народ; люди: *Бага́то ми́ᵉру бу́ло там* (Слп-В)

мирє́вий повільний, лінивий

мирє́во *присл.* повільно, ліниво

миркоті́ти бурмотіти

ми́рність, -ности злагода, спокій

ми́рно // миро́м *присл.* все гаразд, спокійно, щасливо: *А чи миро́м, бра́ч:ику? Миро́м лег'і́н'у* (ЧрТ). *Госк'і́к' ми́рно* (Слп-В)

мирува́ти *церк.* помазувати миром

мирчє́ти *див.* **мерчі́ти**

мита́р, -а́ *заст.* той, хто збирав мито, податки

мита́рити *заст.* збирати мито, податки

ми́тка, -і ганчірка, мийка

мито́к, -тка́ моток

ми́тусь *присл.* **1.** мимо; **2.** навскіс

ми́цька *див.* **мі́цка**

ми́чка, -і огріх у косінні

ми́шій мишачий

мищи́на, -и мисочка

мі́ґати блискати

мі́д, ме́ду мед

мі́дицй, -і *зоол.* (Apodemus) польова миша

мізера́к, -а́ *заст.* бідак

мізе́рія, -ї **1.** біда; **2.** в'язниця; **3.** дрібнота; *пор. пол.* mizeria, *лат.* miseria

мізи́лник, -а мізинець

мізи́нок, -нка наймолодша дитина

мі́на́, -и (-и́) *заст.* умова, угода

мíни *тільки мн.* обряд після весілля, коли батьки молодих приходять одні до одних
міни́ти обіцяти
мíр, мóру **1.** смертність; **2.** мор
мíра, -и одиниця виміру (полотна, сукна, прибл. 80 см): *Полотнó мíрили на мíри* (Бб)
мірéнка // **мíрка,** -і // **міртýк (міртýх),** -á **1.** міра об'єму, що дорівнює двом літрам; міра ваги, що дорівнює двом кг; **2.** плата натурою мельникові за помол
мíрінник, -а землемір
мíрка *див.* **мірéнка**
мíрний яким вимірюють що-небудь, міряний
мíрно *присл.* помірно
міртýк (міртýх) *див.* **мірéнка**
місíчник, -а **1.** лунатик; **2.** гермафродит
міскáво *присл.* грузько, слизько
міст, мóсту дощана підлога в приміщенні для тварин
мíстище *див.* **гніздó**
мíсце, -я **1.** *те саме, що* **гніздó**; **2.** батьківське господарство: *Я лишúвси на мíсци, а сестрá пішлá на новý господáрку* (Бб)
міціпíцький // **міцíцький** *див.* **маціпíцький**
мíцка (ми́цька), -і // **мíцок,** -цка руно з ягняти; вовна з першої стрижки; *пор. рум.* mițǎ
міць-міць *виг.* ужив. для підкликання котів
мíшєнє (мíшіні), -я отара овець, у яку зібрано вівці різних господарів
мішéти змішувати вівці різних господарів в одну отару перед виходом на полонину; **мішéти маржи́ну** — формувати отару
мíшіні *див.* **мíшєнє**
мíшінник (мішéнник), -а господар, який дав свої вівці на випас у полонину
мла, -и імла
млáка, -і // **мóчар (мóчір),** -а // **мочéра,** -и трясовина, заболочена місцевість: *Млáка — то такá бáгна, що мóжна там і потáпи*[1] (Блб)
млакóвато *присл.* заболочено
млинéц, -нця́ ручний млинок
млинíвка, -і канал, яким іде вода з річки до млина
млинкувáти перемелювати (сир, м'ясо тощо)
млинóк, -нкá **1.** шлунок курки; **2.** м'ясорубка
млински́й млиновий
мнєсни́ці (м'їсни́ці), -ниць м'ясниці: *Загальні дни або зимні мйисниці — се ряд днів,*

коли мож їсти скоромно (Ш. IV, *210*)

мнє́та *див.* **м'єта**

мнє́цканка *див.* **коло́чєнка**

мнє́цкати *див.* **ква́цати**

мнюх, -а́ *зоол.* (Lota lota) минь (*риба*)

мовни́ти блискати (про блискавку без грому)

мовня́, -і **1.** луна; **2.** блискавка

моги́ла, -и **1.** купа будь-чого; **2.** *присл.* багато

могори́ч, -а́ **1.** частування з приводу успішного завершення якоїсь справи; **2.** плата за послугу, допомогу

мо́да, -и **1.** звичка; **2.** спосіб; **на мо́ду** — подібний до ...

мода́рь, -я́ *рідк.* винахідник

мо́дний дивний

мо́дно *присл.* дивно

можли́вий добрий, хороший

мозо́лити 1. надоїдливо випрошувати що-небудь; **2.** важко працювати

мой (мой-мой) *виг.* ужив. при звертанні до когось: *Мой, ни біжи́ так* (Прб)

молоде́к, -а́ юнак, парубок

молоде́та, -де́т молоде подружжя, молодята

молоди́тиси хмаритися, збиратися на дощ

мо́лодіж, -і *зб.* молодь

молоті́нник (молоті́лник, молоті́льник), -а молотник

молочі́й, -ю // **мо́лочь,** -і *бот.* (Euphorbia) молочай

мо́льфа́р, -а (-а́) чарівник

мольфа́рити чарувати, ворожити

мо́льфа́рка, -і чарівниця

мольфа́рство, -а чарівництво, ворожбитство

мольфи́, -і́в *тільки мн. заст.* чари: *Ше й сиго́дни старі́ гуцулі́ ві́рйе у мол'фи́* (Яс)

мо́рва, -и *бот.* (Morus nigra (alba)) шовковиця

морґ, -а *заст.* міра земельної площі (дорівнює 0,56 га)

мори́мух *див.* **гадіри́ца**

моріґ (мору́г), -а́ молода зелена трава, мурава

морков'є́нка // моркви́ні, -і // **моркови́на,** -и гичка моркви, морквиння

моро́жні (моро́жіні) *тільки мн.* частина саней (яка сполучає копила)

мороси́ти *див.* **мерчі́ти**

мо́рснути *док.* вдарити

мору́г *див.* **морі́г**

мору́гий про коня темно-сірої масті з плямами

мо́ршінє // при́збірка, -і складки на сорочці, морщення

мóршінка, -і жіноча вишивана сорочка, зморщена біля горловини

мóршіти збирати в складки (про сорочку, постоли); **мóршіти постолú** — хропіти

мóрьшка, -і *перев. мн.* зморшка; морщина

мосéж (мóсіж), -і жовта мідь, латунь; *пор. пол.* mosiądz

мосéжний латунний

мóсіж *див.* **мосéж**

москотíти гримати, стукотіти

мостúна, -и спідня дошка на возі

мотанúна, -и тяганина

мотáшка, -і **1.** великий моток пряжі; **2.** пристрій для звивання ниток у мотки

мотелúця (мотилúці), -і вертіж (хвороба, на яку хворіє худоба (перев. вівці)

мотелúчний хворий на вертіж (про овець)

мотилúці *див.* **мотелúці**

мотúль (мотíль), *-я́ зоол.* (Lepidoptera) метелик

мотлóшити(си) бити(ся)

мотузéнка, -і сорт картоплі

моцáр (моцáрь), -á силач

моцелéний дуже сильний

мóцний міцний, сильний

мóцно *присл.* міцно; сильно

моцувáтиси (муцувáтиси) **1.** мірятися силою; **2.** кріпитися

моч, -ý сеча

мóчар *див.* **млáка**

мóчєнка, -і топлене сало зі сметаною і бриндзою

мóчєра *див.* **млáка**

мочєрувáтий багнистий

мочú (мочí) могти

мóчір *див.* **млáка**

мошéнка, -і // **пулярец,** -рца **(пуля́рус)** // **пуля́рчік,** -а гаманець

мрáзниця, -і **1.** багно в лісі; **2.** поле біля села, на яке зганяли восени овець з полонини

мрáка, -і // **нéґура,** -и туман: *Єк за верхи иметци мрака — то на слоту, і то завідну* (Гк 35, *35*)

мрачúти *див.* **мерчíти**

мрáчний мрячний

мрéчь // **мрéчка,** -і мжичка; мряка; туман

мрия́, -ї́ гвинтова різьба

мудéрний *рідк.* розумний, мудрий

мудрагéл, -а хитрун

мýдрий 1. *те саме, що* **розýмний; 2.** *заст.* добрий, гарний (про річ): *Тоти явори віросли за пару рокіў, а такі ріўні — мудрі дошки з того були* (Он-к. М-ли *42*)

мýдрішкі, -шок *тільки мн.* хитрощі; витівки; **говорúти**

на му́дрішкі — брати (когось) на сміх

мудрови́на, -и молоді паростки на хвойних деревах

мудрува́ти 1. обманювати; **2.** хитрувати

муле́нка, -і муліне (нитки для вишивання)

му́ндур, -а мундир; костюм

му́нявий тихий; приглушений

му́няво *присл.* тихо

мураве́ль, -вля́ // **муращо́к,** -шка́ // **муря́ха (муре́ха),** -и (-і) *перев. мн. зоол.* (Formicidae) мурашка (*комаха*)

муражи́ця, -і *бот.* (Oxalis acetosella) квасениця звичайна

мурашко́вина, -и // **мурашівни́к,** -á мурашник

муращо́к *див.* **мураве́ль**

му́рґа, -и *лайл.* грубіян; забіяка

муро́вий сильний, гордий; відважний

муро́во *присл.* гордо; відважно

муря́ха *див.* **мураве́ль**

мус, -у **1.** примус; **2.** нагальна потреба

муса́й *присудк. сл.* треба, слід

муса́к, -á мантачка

мусо́вий 1. примусовий; **2.** обов'язковий

мусо́во // **му́сом** *присл.* **1.** примусово; **2.** обов'язково

муст, -у // **мусте́нка,** -і гноївка; місце для гноївки: *Ко́ло стáйн' і ві́копаў йéму на муст* (ВРж)

му́тря, -і шестигранна шайба на осі колеса; гайка

му́ха, -і **1.** муха; **2.** бджола

мухари́ця, -і **1.** *те саме, що* **гадіри́ца; 2.** *зоол.* (Drosophila melanogaster) дрозофіла фруктова (*комаха*)

муцува́тиси *див.* **моцува́тиси**

муші́на (мущі́на), -и // *рідк.* **мушшіни́н,** -а чоловік; жонатий чоловік: *Мéжи ч'é-л'ід'у йе одéн муш':іни́н* (Слп-В)

мушінке́ *тільки мн. див.* **гаде-ри́ца**

муші́я, -і́ *заст.* багате господарство

мушня́, -і́ *зб.* мухи

муштрува́ти 1. піддавати муштрі; **2.** настроювати музичні інструменти

мушту́к, -á мундштук

мши́ти *див.* **имши́ти**

мшидь (мшедь) *див.* **и́мше́дь**

Н

набагну́ти пригадати про кого-, що-небудь

набили́ти натякнути: *Лиш то-д'í усі здогадáли про шо ідéт бéсіда, колú набилúў він* (Гл)

набíй, -бóю **1.** утоптана снігова стежка, дорога; **2.** нарив, гнійник

нáбіл, -у молочні продукти; **нá біло їсти** — вживати молочні продукти; *пор. пол.* nabiał

наблюскóніти розлити, нахлюпати

наболíчи (наболóчи) надягнути, одягнути

набувáтиси веселитися; проводити гарно час, перебуваючи в гостях

набýдливий забавний; той, хто любить забавлятися

набукатувáти // накавалкувáти нарізати, наламати великими кусками

набýток, -тку гостина, забава: *У них нúн'і набýтк'і — ўхóдини* (Врт)

навáлистий 1. набитий, утрамбований; **2.** настирливий

нáвгадь (наóгать) // напáсблінт *присл.* навмання, наосліп

нáвелко *присл.* великими кусками: *Так нáвелко мýсіла накришúти солонúну* (Прб)

нáвидіти любити; поважати

навíвороть *присл.* **1.** навиворіт; **2.** навпаки, наперекір

навíґлі *присл.* **1.** навідліг; **2.** навпаки; **3.** кидати що-небудь назад, не обертаючись

навкúмитиси (навтє́митиси) набриднути, надокучити

навкíркі // назбúткі *присл.* наперекір, навмисне

нáвтвір // нароствíр *присл.* навстіж

навтє́митиси *див.* **навкúмитиси**

навчéра *присл.* позавчора: *Адú, йк'і наўчéра плóви бýли, а ўчéра йак с'і в'íйаснило* (Врт)

нагані́льник *див.* **загоні́льник**

нагарáтати 1. набити, ударами завдати болю; **2.** нарубати (перев. про дрова)

нагúлúти нарадити, порекомендувати

нагíкати насварити, накричати

нáгли *присл.* раптово

нáглий 1. невідкладний, спішний; **2.** нахабний, грубий

нáгнаний нерозважний; трохи дурний

нáголов // нáголу *присл.* стрімголов, дуже швидко: *Нáголу прилет'íла, колú учýла, шо прийшóў Ивáн* (ЗлВ)

наголóвач, -а вуздечка

наголóвник, -а верхня частина капелюха

нáголу *див.* **нáголов**

нагоні́льник *див.* **загоні́льник**

нáгорічо *присл.* дуже швидко, миттю: *Нáгорічо забандáжували му рáну* (Блб)

нагрíти(ся) *перен.* сильно вдарити(ся)

наґаздувáти придбати (працюючи): *Цілúй вік свій робúў і н'іц ни нагаздувáў* (Гр)

нáда, -и принада

надáрмо *присл.* даремно, марно

надúбати **1.** зустріти; знайти; **2.** потрапити

надівáтиси надіятися, сподіватися

нáдіяний на якого сподіваються, чекають, сподіваний

нáдіяно *присл.* очікувано: *Шо ни*[е] *каж'íт, а в'ін нáд'іїано прийшóў* (Врт)

надкурувáти частково зняти кору з дерева

нáдовг *присл.* у борг

надовжúти наробити боргів

надрéгнути дуже змерзнути, перемерзнути: *Ой, він мóцно надрéх, відáў, відслабýїи*[е] *це* (Врт)

нáдрібно *присл.* на малі куски, шматки: *Ц'ібýл'ку крíи*[е] *шит нáдрібно* (Врбв)

надталювáти призначити

надудýрений // **надýсаний** // **надýтий** насуплений; набундючений

надчихнýти надломити (про гілку)

надчúхнутий надломлений

назáді *присл.* ззаду

назадýсь *присл.* **1.** назад; **2.** задом наперед

назбúткі *див.* **навкíркі**

назóріх *присл.* досвіта

назýстріть *присл.* назустріч

наїдений ситий

най **1.** *част.* хай, нехай: *Най кáжут, шо хóчут* (Прх); **2.** *у знач. спол.* щоб: *Зачекáй хвилéн'ку, най напóйу йéгн'ета* (Гр); **3.** *у знач. дієсл. (наказ. спосіб)* залиш, не чіпай: *Най ме*[и]*нé, йа ше дитúна* (ЗлН)

найпýщий найгірший

найтúси **1.** зустрітися; **2.** народитися

накавалкувáти *див.* **набукатувáти**

накáзані // **накáзувані** *див.* **кáзані**

накалагýзити // **накаламотúти** // **накотльофáсити** **1.** намішати; **2.** *зневажл.* наварити: *Накаламотúла, шо і свúн'і ни бýдут ци їúсти* (Гл)

накарáтиси // **накарнувáтиси** намучитися

накáслик, -а тумбочка

наколú *спол.* коли, якщо

накóлінкі *присл.* навколішки

накотльофа́сити *див.* **нака-лагу́зити**

наличма́н, -а́ **1.** маска: *Збираються — щедрівники і приберуться, один за князя — Василя,... иньші за цигана,... за жида, який кладе на лице наличма́н — маску з клоча...* (Ш. IV, *195*); **2.** намордник

налови́тиси 1. заразитися; **2.** начепитися

наману́ти(си) *див.* **зди́бати(си)**

намахну́ти замахнутися

на́мацкі *присл.* напомацки

намину́тиси нагодитися

намі́ст (намі́сть) *прийм.* замість: *Намі́ст' віна да́йте мині́ гро́ший* (Вж)

намі́тувати накидати

нана́шка, -і **1.** хрещена мати; **2.** *те саме, що* **ву́йна 2**

нана́шко, -а **1.** хрещений батько; **2.** *те саме, що* **ву́йко 2**

нани́ні *присл.* вчора пізно ввечері: *Нани́н'і прийшо́ў та попроси́ўс'і ночува́ти* (Врт)

нао́гать *див.* **на́вгадь**

нападова́тий // напа́сний задирикуватий, неврівноважений

напа́сблінт *рідк. див.* **на́вгадь:** *Йа напа́сблінт зна́йу, де шо сто́йіт* (ЯблВ)

напа́сний *див.* **нападова́тий**

напа́сник, -а кривдник

напа́сниці, -і кривдниця

напастува́ти 1. даремно звинувачувати, зачіпати, нападати; **2.** намазати пастою (про взуття)

напе́ре́д *присл.* **1.** попереду; перед; **2.** заздалегідь; **напе́ред би би́рше** — як побажання довголіття після запитання про вік: *К'і́ко вам ро́кіў? Со́рок. Напе́ред би бі́ірше* (Бб); **напе́рет п'ї́тами** — про нездійсненність задуманого: *В'ідá́ў п'ідý йа ни́н'і-ка ў йа́фини напе́реит пі́йтами* (Врт)

наперскоті́ти 1. забризкати слиною; **2.** *зневажл.* наговорити

напе́рсниця, -і сукняна накладка на пальці ніг

напи́тати намацати: *Те́мно, шо ни мо́жет напи́тати две́рі* (ЗлВ)

наплішн́ти напхати

напо́перек *присл.* упоперек, поперек: *Фі́ра ста́ла напо́перек* (Зм)

напопе́рек // напоперекі́ // направці́ // правце́м *присл.* навпростець

напри́критиси набриднути

напру́чити натягнути; напружити; **напру́чити усі́ си́ли**

— напружити усі сили, зосередити всю енергію на здійсненні чого-небудь

напу́да *див.* **пуд**

на́пуст, -у кара

наражє́ти радити: *Не слу́хай йіх, бо у́ни теибе́ на зле нараж'е́йут* (Блб)

нара́зі *присл.* **1.** поки що, зараз; **2.** спочатку

нара́квиця *див.* **нару́шниця**

на́рік *присл.* наступного року

нароствíр *див.* **на́втвір**

на́рти, -ів лижі; *пор. пол.* narty

на́ручно *присл.* зручно

нару́шниця // нара́квиця, -і *перев. мн. заст.* в'язані манжети, які носили на руках під сорочкою

на́світку // на́світочку *див.* **е́скри:** *Йа на́світку тут н'іч́ого ни ви́нин* (Зм)

насилє́ний нанизаний

насили́ти **1.** нанизати; **2.** навішати на себе: *Де шо ма́ла — насил'е́ла на ши́йу* (ВРж)

на́сліпо *присл.* наосліп

насто́єтиси // насторзува́тиси довго стояти

настоло́чити (натоло́чити) наступити, роздавити: *Ти ни ви́диш, шо настоло́чила дити́н'і но́гу* (РзтК)

насторзува́тиси *див.* **насто́єтиси**

натє́рханий нав'ючений, навантажений

нати́на, -и **1.** *бот.* (Chenopodium album) лобода; **2.** страва з лободи

натини́на, -и вовна (перев. з однорічної вівці)

натоло́чити *див.* **настоло́чити**

натса́да *див.* **кє́ли**

на́фта (на́хта), -и гас

нацю́кати насікти (сокирою)

начера́ти (начира́ти) **1.** начерпувати, начерпати; **2.** знімати кору (перев. смереки, ялини)

начє́с (начíс) *присл.* **1.** миттю, швидко; **2.** на декілька хвилин: *Біжу́ нач'и́с до ма́ми* (Врт)

не́ва́рка *див.* **дзер**

невíсточька // невісту́лька (нивісту́лька), -і *перев. мн. бот.* (Chrysanthemum leucanthemum) королиця

не́вмінкі *присл.* нехотячи, ненароком

не гі́я *див.* **гі́я**

не́ґура *див.* **мра́ка**

недовиджє́ти (нидовиджє́ти) недобачати, мати поганий зір: *Йек ма́йі коро́тк'ій виед, то недовидж'е́йі* (Бб)

неза́бавки // нео́бавки *присл.* незабаром, скоро

незгодні́ти занедужати; знесилитися

не́ліпка (не́літка), -і вівця, що передчасно (на першому році) окотилася

не́ндза, -и **1.** нужда, злидні; **2.** *лайл.* зла, лінива людина; **не́ндза їст** — воші їдять: *Ў цій ха́ті бу́ла колі́с' біда́, шо ўсіх не́ндза йіла* (Гр); *пор. пол.* nędza

не́ньо *див.* **де́дя**

не́ня (не́ні), -і *пестл.* мати

нео́бавки *див.* **неза́бавки**

непора́дний безвихідний; **непора́дна годи́на** — безвихідне становище: *Непора́дна годи́ена — це колі́е нимо́жу собі́ ра́ду да́ти* (Вж)

непри́чком // нихітьма́ *присл.* випадково, ненароком

непро́стий, -ого // **землєни́й (земни́й) бог** людина, наділена надприродною силою

не́рвус, -а дуже нервова, вразлива людина; *пор. пол.* nerwus

нересни́ця, -і вид дрібної риби

нерозу́мно *рідк. присудк. сл.* невідомо: *Нерозу́мно к'і́л'ко чого́ накраси́ти* (Бб)

неслі́дно *присл.* непомітно

нетле́нний, -ого *міф.* чоловік, який живе в лісі і пророкує долю новонародженій дитині: *Се люде непрості, лісові, йик родьи си діти, то ангели приходьи до нетленників у вечьир, тай питают, йик тій дитині має бути, йика народит си тої ночи, нетленний знає* ... (Ш. V, *210*)

не́тріб, -у непотріб

нетрі́бний кволий; хворобливий

нетя́га, -і *лайл.* недбайлива, повільна людина

не́хар (не́харь), -і **1.** нечистота; **2.** *лайл.* неохайний (про людину)

неха́рний дуже брудний, неохайний

не́цурка, -і дурниця: *Він ві́гадай не́цурку, а йа зирч'и́ при усі́й грома́ді* (Рх); **говори́ти не́цурки** — говорити дурниці

нечу́йвітер *див.* **марі́чка**

нє (нє-нє, нєг-нєг) *виг.* ужив. для підкликання коней

нє́ньо *див.* **дє́дя**

нивидда́на незаміжня

нивісту́лька *див.* **неві́сточька**

нигодинова́тий погідний, без дощу

ни́ґати заглядати; дивитися, шукаючи когось

нидовиджє́ти *див.* **недовиджє́ти**

низгі́рше // нисогі́рше *присл.* непогано

низінє́ (нізіне́) *тільки одн.* низь (спосіб вишивання): *Низ'ін'е́ шийе самі́м чо́рним, а відта́к заво́д'і вс'е́кими кра́сками* (Кв)

низрахо́ваний численний

нико́ли // зи́мні нико́ли // нико́ли зи́много *церк.* св. Миколая Чудотворця (19.12): *Нико́ли за́ўшеи у про́синці* (Зм); **від ні́ків** — від 19 грудня: *Від Ніќі́ў до Ан:инó зачи́ет'і йе ни́йкороч:і дн'і* (Гр)

нинаді́йно *присл.* несподівано

ни́ні // ни́ніка (ни́нька) *присл.* сьогодні; тепер

ни́нішній сьогоднішній

ни́нька *див.* **ни́ні**

ни́пати шукати

нипора́дний безпорадний, безпомічний; **нипора́дна годи́на** — клопіт, біда: *Мін'і́ нипора́дна годи́на з ва́ми* (Блб)

нислі́вний людина, яка не дотримує даного слова

нисогі́рше *див.* **низгі́рше**

нито́та, -и *бот.* (Lycopodium selago) плаун баранець

ниха́рний *див.* **неха́рний**

нихітьма́ *див.* **непри́чком**

ніві́тки *присл.* нізвідкіля

нізіне́ *див.* **низінє́**

нім *присл.* поки, заки

німи́ця *див.* **блекі́тниця**

ні́паво *присл.* повільно: *Цисє́ низ'іне́ к'ишко н'и́паво с'і ши́йие* (Врт)

ніт *рідк. присудк. сл.* нема

ніц *присудк. сл.* нічого

нічми́ *присл.* вночі

нічни́ці, -ниць *міф.* злі духи, що з'являються вночі: *З того він не може спати, бо єго нападают нічниці: приступає до него така вмерла чельидина, йика до него має жыиль, або сама за ним банує* (Ш. V, *429*)

ногави́ці, -ви́ць *тільки мн.* штани

ногави́ця, -і холоша, одна з двох частин штанів

нора́, -и́ **1.** заглиблення в землі, вирите тваринами як житло, нора; **2.** джерело: *Неи с ко́ждойі норі́ чи́ста вода́ норі́т* (КсПл)

нори́ти 1. текти (про воду); **2.** ятрити (про рану)

нори́тиси ятритися

но́ша, -і вбрання, народний костюм, стрій

но́ші, -і // **ношілінки́ (ношінки́),** -і́в *тільки мн.* носилки

нуждува́тися бідкатися, мучитися

ну́лька, -і *заст.* пшенична мука вищого сорту

нютува́ти заклепувати; *пор. пол.* nitować

ня́вка, -і *міф.* мавка

О

оба́ обидва

обамбу́рити (оббамбу́рити) 1. набити по обличчю; **2.** обікрасти

обба́ди́ти облюбувати, знайти дівчину

оббриче́ний (обриче́ний) обголений

обвере́чі 1. обкинути: *Бутинарі́ обве́рли колі́бу глі́ноў* (ЗлВ); **2.** обметати нитками краї чого-небудь

обводо́к, -дка́ // **по́лубка,** -і о́бід (напр., у ситі)

обга́вкувати зводити наклеп на когось, оббріхувати

обгарата́ти 1. обрубати; **2.** сильно побити (когось)

обго́втаний 1. приручений; втихомирений; **2.** зношений (про взуття)

обголі́ти 1. стати голим; **2.** *перен.* збідніти

обгоро́да, -и **1.** огорожа; **2.** хмари навколо сонця, місяця

о́бго́ртка // околя́чка // о́пинка (о́пінка), -і вид поясного жіночого одягу з одного незшитого полотнища

обго́цканий обдурений, обманутий

обгрі́бки // о́бкіски, -ів *тільки мн.* останній день косовиці, частування з цієї нагоди

обезві́чений 1. покалічений; **2.** знеславлений

обезві́чити(си) 1. скалічити, покалічити(ся); **2.** обезчестити, зганьбити(ся)

обе́рка (обі́рка, а́бирька), -і знак на вусі у вівці; *пор. рум.* obârşă

оберлю́фт, -а кватирка (у вікні)

об'єве́ти оголошувати

обзива́ти(си) 1. давати комусь прізвисько, прозивати; висміювати когось; **2.** відгукуватися

обзимо́ваний той, який перезимував зиму: *Прода́т обзимо́вану те*[и]*лі́цу* (Уст)

обзира́ти(си) оглядати(ся)

обзо́рини // обзо́ри, -ів *тільки мн.* оглядини: *На обзо́рини до д'і́ўк'и прихо́д'и*[е]

кні́с' та й та́то, ўже го-во́р'и^е за дарі́^е (Рч)

обикла́сти *див.* **обкла́сти**

обимлі́ти знепритомніти

обі́рник, -а долото для витинання дірок у шкірі

обі́рька, -і **1.** заглиблення у нижній частині знаряддя для витягання цвяхів; **2.** *те саме, що* **обе́рка**

оби́стє́ *див.* **обі́стє́**

оби́ч *див.* **о́біч**

обігна́тиси **1.** оборонитися; **2.** обійтися

обі́д (убі́д), -у **1.** обід, споживання їжі серед дня; перший сніданок у полі; **2.** *звич.* поминки: *Йе похоро́н:ий об'і́д, а пото́му ў рік ро́бйі^е обі́д* (Бб); **3.** *перев. мн.* обідня пора, перша половина дня; ранкова пора; **у обі́ди** // **у обі́ткі:** *У обіди дес 10 година рано* (К 28)

обі́рка *див.* **обе́рка**

обі́стє́ (оби́стє́, обі́йстє́), -і (-і́) садиба; двір

обіська́ти(си) перебирати волосся, шукаючи вошей

о́біч (оби́ч), обо́чі схил гори, узбіччя

об'ї́хувати // **об'їха́ти** об'їжджати

о́бкіски *див.* **обгрі́бки**

обкла́сти (обикла́сти) обгородити

о́блаз, -а **1.** стрімка скеля, круча; **2.** дорога, стежка, що йде по самому краю прірви, попід стрімку скелю

облата́ти **1.** забруднити; **2.** набити: *Мо́жна йік'и́мс патико́м облата́ти* (Бб)

облє́гнути *заст.* захворіти

облі́г, -ло́гу **1.** переліг; **2.** тимчасова загорода на пасовиську, куди виганяють овець після доїння

облігува́ти (облогува́ти) лежати облогом (про поле)

облу́да, -и // **облу́диник,** -а лицемір; негідник

обме́тиця (обме́тиці), -і рештки борошна, які обмітають у млині

о́бміж (о́бніж, о́бніш), -у пилок (який збирають бджоли)

обни́рати обшукати

обночува́тисі переночувати в когось

о́бодом *присл.* **1.** натяками; **2.** манівцями

обо́ра, -и **1.** частина садиби; місце перед хлівом; загін для худоби; **2.** *перев. мн.* дірки в постолах для ремінців; **3.** *те саме, що* **обе́рка**: *У постол'і́ вибива́йіси обо́ру і там сі́-*

л'ейіси волóкі, а у віўц'í вибивáйіси обóру на знак (Бб)

оборíґ (оборúх, оборíх), -рóга повітка на чотирьох стовпах для сіна, збіжжя, соломи

оборóжець, -жці *зменш. до* **оборíґ**

оборóжина, -и один з чотирьох стовпів в оборозі

обпáхувати обнюхувати

óбраз, -а ікона

обрахóваний обміркований, обдуманий

обрахóвано *присл.* обдумано

обрахувáти(си) обміркувати(ся): *Спершý обрахýйси, а потíм скáжеш, чи пойíдеиш зо мноў* (Врхн)

обрéдок, -рéдку порядок

обрипíжити // обріхтувáти // обслутúти побити (сильно)

обритéніє *див.* **обрітéніє**

обричéний *див.* **оббричéний**

óбрідний рідкий: *Зварúла óбр'ідну кулéшу* (ЗлВ)

óбрік, -а корм для коней

обрітéніє (обритéніє), -я *церк.* знайдення голови Івана Христителя (9.03)

обріхтóваний 1. *військ.* той, хто пройшов муштровий вишкіл; **2.** *перен.* побитий

обріхтувáти *див.* **обрипíжити**

обріхтýнок, -нку муштровий вишкіл; *пор. нім.* Abrichten

обротéнка *див.* **капáйстра**

обрýбина, -и верхня балка в дерев'яній хаті, якою закінчується стіна

óбрýс, -а скатертина

обрýч, -á **1.** обід; **2.** металева шина на колесі

óбсапкі, -ів *тільки мн.* останній день сапання і частування з цієї нагоди

обслутúти *див.* **обрипíжити**

обслучéний побитий

обсмóтрувати 1. оглядати; **2.** обмацувати

обснурéний облямований кольоровим плетеним шнурком: *Зáпаска, обснурéна жóўтим снýром* (Кс)

обснурóвувати облямовувати

обставáти 1. обступати; **2.** захищати (когось)

обталáпаний заболочений, забруднений

обталáпатиси заляпатися болотом, забруднитися

обтéгуватиси 1. заощаджувати; **2.** витрачати: *Обтéхси на хáту, шо тепéр гóлий і бес маржúни* (Гр)

обтєкáти обіймати: *Кілє, се смереки... так за грубі, аби їх мож рукою обтєкати* (Ш. І, *74*)

обтрáсканий оббризканий
обтрáскувати оббризкувати
обтýлювати **1.** обкутувати; **2.** утеплювати (напр., стіни колиби)
óбув // обýвані *див.* **вбóва**
обувáти(си) взувати(ся)
обфýшкувати обдувати: *Обфýшкай спýзу с плеч* (Уст)
обхáяти (обхáїти) обчистити
обхíд, -хóду **1.** догляд за худобою, за хворим; **2.** обрядові церемонії (напр., на весіллі)
обхíдно *присл.* далеко
обходúти **1.** доглядати; **2.** поратися біля худоби; **обхóдити маржúну** — поратися коло худоби
óбцáс, -а каблук
обцéнґлі (опцóнґлі) // цóнґлі, -ів обценьки; *пор. пол.* obcęgi
обчéрти *див.* **вчéрти**
обчипúти **1.** обняти; **2.** обхопити
обчирáти *див.* **курувáти**
óбчіски, -ів *тільки мн.* закінчення робіт при збиранні сіна, частування з цієї нагоди
óбшúвка, -і комір сорочки (перев. вишитий)
обшмóрганий обтріпаний
óвад *див.* **бéцкавка**
овечінкé *див.* **підпéньок**: *На них кáжут овеч'інк'é, бо їїх в'íўц'і дýже їід'é* (Бб)
óвід *див.* **бéцкавка**
огáрок, -рка **1.** недогарок; **2.** недокурок
огéнь, -гню *те саме, що* **вáтра** **1; 2.** *те саме, що* **вогéнь**
огирчúнник, -а // **огірчéнка // огірчúнє,** -і *зб.* стебла огірків, огірчиння
огíдний (угíдний) **1.** наполегливий, працьовитий; **2.** порядний, скромний
огíдно *присл.* завзято
огірчéнка // огірчúнє *див.* **огирчúнник**
óглашкú *тільки мн.* церковне повідомлення про шлюб, оповідь
оглóблі (оголóблі), -і голобля
огнúво, -а **1.** кресало; **2.** складова частина кремінної зброї; **3.** кільце в ланцюзі; **4.** складова частина токарного верстата
огнíватиси нагніватися
огóвтатиси // окротúтиси заспокоїтися
оголóблі *див.* **оглóблі**
огрéдна *див.* **грýба**
óгризú // óгріби, -ів *тільки мн.* залишки кормів (напр., сіна, соломи та ін.)

огри́зок, -зка недогризок

огріба́ти підгортати (картоплю)

о́гріби *див.* **о́гризи́**

огро́за, -и *рідк.* **1.** дисципліна; **2.** погроза

оґальо́н (оґаля́н), -а різновид прикраси на капелюсі, сукні чи фартусі

о́ґєр (о́ґир, о́ґір), -а **1.** *те саме, що* **вір; 2.** *перен.* старий парубок

оґра́жда, -и **1.** *те саме, що* **ґра́жда; 2.** кошара

оделе́н (одела́н, одельо́н), -у *бот.* (Valeriana officinalis) валеріана

оде́нок (воде́нок), -нка **1.** великий стіг сіна; розпочатий стіг сіна; **2.** велика кладка снопів у полі, на току (приблизно 300 снопів)

один мент *присл.* миттєво

одина́к, -а́ // **одине́ц,** -нца́ єдиний син в сім'ї

одина́чка // **одини́ця,** -і єдина дочка в сім'ї

одине́ц *див.* **одина́к**

одини́ця *див.* **одина́чка**

о́діж // **оді́нє** // **о́дінь** *див.* **вбра́нє**

одно́ в одно́ // **уводно́ (увонно́)** *присл.* раз у раз

одно́лі́ток, -тка літоросток, однорічна молода гілочка

одно́річка *див.* **версни́ці**

одно́річок *див.* **версни́к**

ожеле́да, -и // **ожеле́диці,** -і // **пожеле́да,** -и // **пожеле́діці** // **поле́диця,** -і ожеледь

о́жіг, о́жога палиця для перевертання вугілля або соломи, жару в печі, ожог

ози́мківка, -і // **ози́мок,** -мка річне теля, яке вже перезимувало

озири́ні, -і *бот.* (Phragmites communis) очерет

о́зни́ця *див.* **бужа́рка**

озьми́ти взяти

оке́к (окі́к, оте́к, оті́к) *присл.* здається, правдоподібно

оке́н (океո́н), -а *заст.* бінокль

о́кидь (о́кіть), -і // **о́киди,** -ів **1.** легкий, пухкий сніг на гілках дерев; **2.** іній

окі́к *див.* **оке́к**

окі́л, око́лу загорода, куди заганяють овець для доїння

о́кіть *див.* **о́кидь**

о́ко, о́ка **1.** око; **2.** *заст.* міра рідини, один літр: *Идет дук — багач... в коршму и берет горівки шість або сім вік, дві оці вина...* (Ш. IV, *251*).

окови́й *заст.* літровий; **окова́ скле́нка** — літрова пляшка

околі́т, -ло́ту **1.** сніп рівно вимолоченої нем'ятої соломи,

який використовують для вкривання будівель, околот; **2.** перевесло: *Колопн'í око-лóтами заўйéзуйут* (Бб)

околя́чка *див.* **óбгортка**

окомáн (окомóн), -а *заст.* економ

окомíнок, -нка комин

óкрайка (óкрíйка) *див.* **крáй-ка**

окрáйок, -йка **1.** окраєць (хліба); **2.** невеликий шматок поля

окремíшний (окромíшний) окремий, відокремлений

окрéмішно // окрóме *присл.* окремо

окрóме *див.* **окрéмішно**

окрóмитиси відокремитися

окромíшний *див.* **окремíш-ний**

окроти́тиси *див.* **огóвтатиси**

óкур, -у неприємний запах; чад

олéйник, -а *заст.* мандрівний торговець

олéнка *див.* **ворóжка**

оли́ва, -и олія (купована в крамниці)

оливни́к, -á *бот.* (Sedum telephium) очиток, заяча капуста

олíй, -ю олія (саморобна)

олíйниця, -і олійня

олу́фко, -фка *заст.* олівець

олю́тити(си) // осéрдити-(си) розлютити(ся), сильно розгнівати(ся) когось (на когось)

óмкно (óмпно) *присл.* прикро, ніяково, незручно

óмпний (óмкний) зніяковілий

óмпно *див.* **óмкно**

омрáза, -и **1.** образа; **2.** ганьба, сором; **3.** *лайл.* паскуда (про людину)

омрáзний *лайл.* противний, нахабний: *Омрáзний — це ўже наймерск'íший, найгíіrший* (Блб)

óнóгди // онóгдичкі *присл.* недавно, цими днями

ону́ча (уну́чі), -і *перев. мн.* шматок тканини, яким обмотують ногу перед взуванням

óпад, -а **1.** отара: *Уже два óпади овéц ішлó на полонину́* (Гр); **2.** опади: *Сигóдни йшли два óпади дош'у́* (Прб); **в оди́н óпад** — безперервно, безупинно

óпадь (óпакь), -і **1.** снігопад; довготривалий снігопад; **2.** глибокий сніг

óпал *див.* **згарь**

опали́стий запальний

óпалка, -і мішок або торба, з якої годують коней

опáлюватиси сердитися

опáчина, -и **1.** дошка довжиною 2-3 м, товщиною до 3

см; **2.** частина керма на дарабі

óперéт (óпередь) *прийм.* перед

опéцок (опéцьок, опíцок, опíчок), -ка місце на печі; краї верхньої частини хлібної печі: *Ў зимí спйут на опéц'ку* (Брст)

опúлок, -лка опукла з одного боку дошка, що залишається після розпилювання колоди

óпинка *див.* **óбгóртка**

опíвнічь, -ночі північ; **по опíвночі** — час від 12 до 1 год. ночі

опíнка *див.* **óбгóртка**

опíстувати(си) голубити(ся)

опíцок (опíчок) *див.* **опéцок**

оплíт, оплóту **1.** огорожа довкола стога сіна або оборога; **2.** міра площі сінокосу на один стіг сіна: *У вíно дістáла два оплóти* (ВРж)

оплóтец, -тца *зменш. до* **оплíт**

óполох // óпуд, -а **1.** городнє опудало; **2.** *зневажл.* людина або тварина, яка має потворний вигляд

оприúшок, -шка **1.** сильний, мужній хлопець; **2.** *заст.* розбійник

опровáдити здійснити похоронний обряд

óпровíд, -воду (-вóду) **1.** панахида над небіжчиком; похоронний обряд; **2.** *заст.* ігри біля небіжчика: *Йак ідýт на опровíт, та кладýт у кишéн'у чи^е снóк, абú не пóт'ило* (КсПл, ЛАЗО III, к.*367*)

óпуд *див.* **óполох**

óраниúця // óранка, -і рілля, зорана земля

óранник, -а орач

орíбка (орéбка, орíпка, оряúпка), -і *зоол.* (Perdix perdix) куріпка (*птах*)

орýда, -и // **орýдка,** -і **1.** справа; **2.** *рідк.* покупка

орýдувати 1. керувати, правити ким-, чим-небудь; **2.** *рідк.* купувати

оряúпка *див.* **орíбка**

осáдка, -і // **осáдок,** -дку осад (напр., в олії)

осахнýти(си) перелякати(ся), настрашити(ся)

осéдок (осíдок), -дка посілість, осідок: *Осéдок, се хата враз з иньшими будинками, цáрина, пасовисько, кішниця, словом, ціле нерухоме майно одного газди, обведене плотом* (Ш. I, *86*)

осенувáти (осинувáти) жити на полонині протягом осені

осе́рдити(си) *див.* **олю́тити(си)**

о́сетень, -тня // **осети́на,** -и // **осетни́к,** -á // **осо́та,** -и *бот.* (Cirsium arvense) осот

осє́к *див.* **асє́к**

оси́на // **оси́чина** // **трепе́та (трапе́та),** -и *бот.* (Populus tremula) осика

осина́вец (осси́навец), -вця *міф. евф.* чорт

осина́вчиха, -и *рідк. міф. евф.* чортиця: *Нехрещену дитину треба дуже берегти, щоб її часом Осинаўчиха не підміняла за свою* (Он-к. М-ли, 40, *83*)

осинува́ти *див.* **осенува́ти**

о́сирковатий трохи сирий, сируватий

осито́ва́тий трухлявий

осі́док *див.* **осе́док**

оско́мина, -и оскома

ослути́ти **1.** відбити; ударами пошкодити що-небудь в організмі; **2.** стати калікою

осмі́в, -о́ва *рідк.* спорохнявілий всередині пень: *Копає собі газда окрему керни́цю, обкладає її осмо́вом* (Ш. І, *111*)

осно́ва, -и *ткац.* поздовжні нитки в тканні

осо́вня *див.* **відосо́вня**

осоко́ти́ти остерегти: *Хто соко́титси, то́го і Бог осоко́тит* (Кс)

осо́нє *див.* **відосо́вня**

осо́та *див.* **о́сетень**

о́ст, -а // **о́ста,** -и *перев. мн.* рибальське знаряддя у вигляді залізних вил на довгому держаку

оста́тний *див.* **лє́цтий**

осте́клий *див.* **всте́клий**

о́сти́на, -и остюк

остропі́ти остовпіти

острива́ (острі́ва́, острова́), -и́ // **острив'є́нка** // **острив'єни́ця (остров'єни́ці),** -і **1.** кусок сукуватого дерева (перев. ялини), на якому сушать сіно, снопи: *Іду́ ўрубáти пáру острив́иў* (Бб); **2.** копичка сіна, укладена на остриві: *К'и́дайут с'і́но ў остріўйенк'и́ аби просхло́* (Яв)

о́стрий **1.** гострий; **2.** різкий, нестриманий (про людину)

о́стро *присл.* **1.** гостро; **2.** дошкульно; **3.** дзвінко

остру́б, -á стіни дерев'яного будинку

осту́гва, -и *перев. мн.* ремінці на постолах

осту́да, -и **1.** простуда; **2.** *бот.* (Tanacetum vulgare) пижмо, дика горобинка

осу́га, -и **1.** плісінь на квашеній капусті, огірках; **2.** *те саме, що* **оса́дка**

осу́да, -и *заст.* **1.** напасть; **2.** зла жінка

осуди́ти(си) (усуди́ти(си)) бути покараним; накликати на себе нещастя

осу́дний непристойний

отвори́ти (утвори́ти) відчинити; відкрити

отемні́ти осліпнути

оте́рхати нав'ючити (коня)

оте́ц, вітцє́ рідний батько (але не при звертанні до нього): *Іди́ д вітцє́ви, але: Та́ту, куда́ іде́те?* (Ям-Яр)

оте́чіна, -и **1.** батьківський дім; **2.** майнова спадщина після смерті батька

оте́к (оті́к) *див.* **оке́к**

ото́т // ото́й той

о́тпуст (о́тпуск) // храм, -у храмове свято, празник

о́тріб, -у **// отро́ба,** -и нутрощі

о́труби́, -ів *тільки мн.* **1.** висівки; **2.** рештки зерна, що його з'їли гризуни

оту́тка (оту́тки) *див.* **ге́зде**

офе́рма, -и *зневажл.* тугодум; дурень

офі́ра, -и жертва; *пор. пол.* ofiara

офірува́ти жертвувати

оха́ба, -и погань, паскудство

охабле́ний *див.* **жєсни́й**

охабле́но *див.* **жє́сно́**

охі́тний (охі́чний) охочий

охі́тник, -а доброволець: *В пе́ршу війну́ пішо́у охі́тником на войну́* (Зм)

охі́тно (охі́чно) *присл.* **1.** охоче; **2.** добровільно

охі́ть, охо́ти охота; бажання, прагнення або схильність до чого-небудь

охі́чний *див.* **охі́тний**

охі́чно *див.* **охі́тно**

оцкну́тиси отямитися, прийти до себе

очеви́ткі 1. *присл.* очевидно; безсумнівно, безперечно; **2.** *вст. сл.* мабуть, певно

о́чко, -а **1.** отвір у сітці; **2.** вічко картоплі

очку́р *див.* **вочку́р**

оши́йний потрібний, необхідний

оши́йніст, -ності потреба, необхідність

оши́йно 1. *присл.* потрібно, необхідно; **2.** *присудк. сл.* слід: *Йему́ оши́йно це зна́ти* (Ясн)

оши́йок, -йка комір (перев. у чоловічій сорочці)

ошка́лок *див.* **ли́пина**

ошобу́таний обкутаний

ошобу́тувати обкутувати

ошти́пок, -пка **1.** обрубок, кусок; **2.** *зневажл.* чоловік маленького зросту

óщи́пок, -пка залишок чогонебудь (муки, молока, тіста); відірваний шматок

П

пáва, -и // **паву́н,** -á пір'їна (з павича чи півня) як оздоба: *У нéго за крисáн'оў пáви* (ВРж)

паворéта, -рéт // **пáвури,** -ів *тільки мн.* бакенбарди

паву́н *див.* **пáва**

паву́на, -и корова білої масті

паву́нка, -і велика вовняна хустка тонкого ткання з торочками: *Паву́нка такá фáйна ис тор'іч'кáми, не^{и}ў покри^{е}вáйут молодý на в'и^{і}с'іл'ý* (Брг)

пáвури *див.* **паворéта**

пагу́ба, -и нещасливий випадок; клопіт

пáдачка, -і *мед.* падуча хвороба; епілепсія

пади́волос, -а // **скри́пій,** -ю // **фоші́,** -і́ *бот.* (Equisetum) хвощ польовий

пáдкатиси 1. бідкатися, журитися; **2.** клопотатися

пáдку // пáдоньку // пáдочку (— гірки́й, гірéнький, мій, страшни́й, чóрний) *виг.* ужив. для вираження здивування, страху, горя; Господи!: *Йой, пáдон'ку страшни́й, йак це к'ішко дилéко* (Врт)

падóлист, -а *заст.* **1.** жовтень; **2.** листопад

падури́ця, -і фрукти, які самі падають; кислі недостиглі фрукти (яблука або груші)

пáзити // пантрáти // пантрувáти // сокоти́ти 1. пильнувати, стежити; **2.** доглядати; **пазь дорóгу** — *згр.* пильнуй своє

пазли́вий дбайливий: *Абú цис'í молод'í бýли сúт'і йи^{е}к óс'ін', ве^{и}сéл'í йи^{е}к ве^{и}снá, а пазлúв'і йи^{е}к бж'олá* (Крвр)

пáзуха, -и // **пáзушник,** -а поздовжній розріз у сорочці від горловини вниз; вишиття біля розрізу сорочки

пай, пáю // **пáйка,** -і частина

пакали́ти псувати

палáнок, -нку пліт із довгих дощок, прибитих горизонтально

палáти 1. відділяти полову від зерна; **2.** перемішувати вареники з жиром, підкидаючи їх у мисці

паленéк *див.* **згарь**

пальчáтий 1. пальчастий; **2.** п'ятипалий

пальцитува́тиси сперечатися

па́мнє́тна субо́та *див.* **дідівна́ субо́та:** *Памн'є́тна субо́та пе́ред Зе́лених св'ет, тепе́р пе́ред Пу́ш':ін'і мало́го і пе́ред Дми́ᵉтра* (Крм)

пани́ти бути корисним (для здоров'я)

пано́шитися зазнаватися, гордитися

панталі́чка, -і // **панталі́чник** // **па́нтлик,** -а стрічка

пантра́ти // **пантрува́ти** *див.* **па́зити**

па́нькати випрошувати

папиру́лька *див.* **воро́жка**

па́пірка, -і ратиця

папі́рка, -і цигарковий папір для самокруток

па́пірок, -рка **1.** *те саме, що* **па́пірка**: *У коро́ви, у свин'і́, у віўц'і́, у кози́ — то па́пірок, а ў кон'а́ — то ўже копито́* (Бб); **2.** фаланга кінцівки птахів

папуца́тий *див.* **буцма́тий**

папу́чі (папу́ці), -ів *тільки мн.* кімнатне взуття (сукняне або плетене з вовни)

папучі́та, -чі́т *тільки мн. здрібн. до* **папу́чі**

парени́на, -и // **парня́,** -і́ земля, зорана на зяб

парини́на, -и // **парини́ця,** -і опік

па́рінка, -і гаряче, кип'ячене молоко

парня́ *див.* **парени́на**

парови́ця, -і **1.** пара коней; **2.** сани, в які впрягають пару коней

па́ртка // **парто́чка,** -і смуга (напр., на ліжнику)

па́рть, -и щастя, удача; доля: **ма́ти парть** — мати щастя

па́рубок *див.* **ле́ґінь**

парце́ля, -і земельна ділянка; частина землі після поділу; *пор. пол.* parcela

па́семок *див.* **па́симок**

па́симниця, -і пасербиця

па́симок (па́семок, -мка, **па́синок),** -нка **1.** пасинок, пасерб; **2.** молода гілочка на дереві рослини; **3.** відросток в рогах оленя; **4.** шнурок або нитка, яким перев'язують пасма в пряжі

паска́р // **пасківни́к** *див.* **дорінни́к**

па́склин, -а клинок, за допомогою якого закріплюються окремі частини знарядь (напр, коси, рубанка): *Па́склином с'і допасо́вуйі а́бо туґи́ш, а́бо ле́кше, йак потрі́бно* (Бб)

пасковє́ц *див.* **дорінни́к**

пасови́на, -и // **пасо́виско,** -а пасовище

пасті́вни́к, -á **1.** місце для пасовища поблизу села (перев. обгороджене); **2.** невелика обгороджена площа для хворих овець на полонині

пасту́шити // **скота́рити** пасти рогату худобу

пате́льня, -і сковорода; *пор. пол.* patelnia, *іт.* patella

па́тороч, -і **1.** випадок; **2.** клопіт, неприємність

па́хати нюхати

па́хнути(си) **1.** ударити(ся); **2.** упасти: *Па́хнуу́си з йеблі́нк'і* (Гр)

паце́льний *заст.* спритний

паце́ (паця́), -це́ти // **поросе́,** -се́ти порося

паци́ти потрапляти; опинятися в певних умовах, обставинах (перев. поганих, несприятливих): *Хто сербуєт вівторок й пєтниці тай тоту днину, шо си у ню вінчєв, то ніколи ни будет пацити нієку напасть* (Гк 37, 46)

паці́рка (па́цирка) // **паці́рочка (пацьо́рочка),** -і намистина

паці́рко́вий (пацьорко́вий) бісерний, вишитий бісером; **пацьорко́ва соро́чка** — жіноча сорочка, вишита бісером

паці́рочка *див.* **паці́рка**

па́цьо́рки, -ів *тільки мн.* намисто

па́чка, -і **1.** тютюн (у пачці купований); **2.** *те саме, що* **зелене́ц**

па́юх, -а // **паюши́на** // **піраши́на,** -и листок з качана кукурудзи

пеле́нка (пелі́нка), -і пелюшка

пелю́стка, -і **1.** невеликий моток вовняної пряжі; **2.** валочок з тіста, з якого роблять колач; **3.** одна косиця у вінку

пе́ніво *див.* **пе́няво**

пень *див.* **держо́н**

пе́ня́вий (пи́нявий, пи́нівий) повільний

пе́няво (пе́ніво) *присл.* повільно

перва́к, -á **1.** перша дитина; **2.** *те саме, що* **пе́рвий брат**; **3.** перший рій; **4.** великий палець

перва́чка, -і **1.** перша донька, первачка; **2.** двоюрідна сестра; **3.** *те саме, що* **пе́рвістка 1**

пе́рвий двоюрідний; **пе́рвий брат** — двоюрідний брат;

пе́рва сестра́ — *те саме, що* **перва́чка 2**

пе́рвістка, -і **1.** корова або вівця, що вперше отелилася чи окотилася; **2.** *рідк. те саме, що* **перва́чка 1**

первові́чний споконвічний

перебо́йок, -йка // **полі́бічок (полі́бочок),** -чка кадіб

переве́ртанец, -нці // **переве́ртаник (переве́ртинник),** -а *заст.* виріб з тіста; пиріг з начинкою (різної форми): *Заві́ванец, перш переве́ртанец каза́ли, колі́с дава́ли перева́жно сер або мармол'а́ду* (ЗлН); *Переве́ртаник — хл'іб пе́чений з бри́ндзеў* (Рсш)

пе́реверці *присл.* перевертом

перевити́ти перевершити, перемогти (у чомусь)

передрє́га, -і простуда, застуда

передрє́глий перемерзлий

передуче́ра (передчє́ре) *присл.* позавчора: *А на минулі дні кажут: учере, позавчєре, передучере, поза передчєре* (Гк 37, *38*)

переклі́цнутиси перекинутися; перевернутись через голову

пере́ло, -а **1.** дошка, камінь, на яких перуть; **2.** місце на річці, де перуть білизну

перемаґу́лити переманити: *Перемагу́л'уйет мене́, абі́х лиши́ў свойу́ робо́ту і пішо́ў до не́го роби́ти* (ЗлВ)

пере́мітка, -і завій з білого полотна для заміжніх жінок, на кінцях вишитий

пере́мітуватиси перекидатися; набирати іншого вигляду, подоби: *Гуцули вірують, що не́тля пере́мітуєся в ночи з неділї на понедїлок великого посту мотилем* (Ш. IV, *210*)

пере́низь, -і перевал, плавний перехід між вершинами гір

пере́пічка, -і невеликий хлібець, маленька булочка, що випікається на Великдень

перепочи́вок, -вка // **переста́нок**, -нка перепочинок

перепу́д *див.* **пуд**

пере́рік, -у сварка

пересліп, -ло́пу **1.** галявина серед лісу; **2.** власна назва гори, полонини

пересмагну́ти пересохнути

пере́ступний рік високосний рік

перетпослі́дний передостанній

перетсні́чний позавчорашній

переттогíд // перетторíк *присл.* позаторік, два роки тому

перéтше *присл.* раніше

перехрéсниці, -і **1.** поперечка; **2.** роздоріжжя; **3.** частина традиційного одягу гуцулів: *Через рамена перекладає Гуцул перехрéсниці, порошнúці (кубок і рожок)* (Ш. І, 26)

перéчитиси сперечатися

перíстий рябий, строкатий

пéріш *присл.* **1.** швидше; **2.** спочатку

пéрія, -ї частина села; вулиця, ряд будинків

перконóсний курносий

перч, -у // **перчýк,** -á козел, цап

перчúця, -і *бот.* (Capsicum annuum) червоний стручковий перець

перчýк *див.* **перч**

пéрший перший; **пéрший раз** — спочатку; **пéрші колóпні** — *те саме, що* **бíлі колóпні**; **пéрша кватúрє** — новий місяць; **пéрша пáска** — паска, призначена до свячення в церкві; **пéрша мукá** — *те саме, що* **петльóвана мукá**

песé, -сéти цуценя

петéк (петáк), -á вид короткого одягу з домотканого сукна для чоловіків і жінок: *Петéк буў чóрний, а до с'л'ýбу то ўже вíшитий* (ЗлН)

петéлька, -і шнур, мотузка з петлею

пéтик, -а **1.** сувій сукна: *Пон'íс піхáти двá пéтик'і сукнá* (Гр); **2.** *те саме, що* **петéк**

петльóвана мукá // пéрша мукá борошно вищого ґатунку

петрá // петрíв день *церк.* св. апостолів Петра і Павла (12.07); **по пéтріх** — після 12.07: *По Петріх припадают самі громові свєта* (Гк 37, 67)

петрíвка, -і піст перед святом Петра і Павла: *До Петрá бýла петрíўка, а за петрíўкоў йе богорóдичен пист* (Бб)

пéчíна, -и перегоріла глина з печі

п'єдь, -і // **п'єдá,** -й п'ядь, міра довжини, що дорівнює відстані між кінцями великого і середнього пальців руки; **пúвтори п'єди** — міра, що дорівнює п'яді плюс довжина пальців; **жéнська п'єдь** — п'ядь жіночої руки; **мýжеська п'єдь** — п'ядь чоловічої руки: *Йе жéнс'ка пйед', а йак два пáл'ц'і си докладáло — то мýжес'ка*

пйед' (Кв); **хрóма п'єдь** — п'ядь з додатком двох фаланг вказівного чи середнього пальців

п'є́лити натягати, розтягати

п'є́тка, -і **1.** задня частина коси; частина плуга; **2.** нижня частина дверей або воріт; кінець крокви; **3.** купа з п'яти снопів у полі

п'є́ц, -а піч

пивлóкоть, -ктя міра довжини, що дорівнює 30 см

пи́вни́ці, -і погріб, льох

пидме́т *див.* **підмі́т**

пили́на, -и // **пили́ні,** -і // **трат,** -у // **трачи́на,** -и (**трачи́ні,** -і) тирса (деревна)

пилува́ти (пилова́ти) 1. спішити, робити щось швидко; **2.** квапити, підганяти когось: *Та ни пилу́й йу, най зрóбит ўс'о йак с'і нале́жит* (Врт)

пи́нявий (пи́нівий) *див.* **пе́нявий**

пи́сана трава́ *бот.* (Digraphis arundinacea) шовкова трава

пи́саний 1. різнокольоровий; **2.** оздоблений; **пи́сані рукави́** — вишиті рукави в сорочці

писка́тий пащекуватий, язикатий, гострий на язик

писка́ч *див.* **єзика́ч**

писка́чка *див.* **єзика́чка**

пискі́вка, -і курка, яка несеться вперше

пискува́ти // язикува́ти грубіянити, сперечатися, пащекувати

пи́сок, -ска *зневажл.* **1.** рот; **2.** обличчя

пист *див.* **бóжка**

пистóк, -тка́ малий, короткий піст: *Пистóк ви'д Макові́йа лише́ два ти́жн'і* (Бб)

пи́тати 1. шукати; **2.** обмацувати; **3.** копати: *Йду́ трóх'и пи́тати барабу́л'і* (Крвр)

пи́щик, -а (**пищóк,** -щка́) **1.** ручка, якою пишуть писанки; **2.** частина чубука при трембіті або флоярі, яку беруть до уст

піввісімнайцітрі́чний якому сімнадцять з половиною років

піввісімнайцтаміртукóвий об'ємом 35 кг (про посуд)

пі́вка (пі́лка), -і пілка

пі́вкати пищати, кричати

півкірце́вий об'ємом 50 кг (про посуд)

півлітрі́вка // півокі́вка, -і півлітрова пляшка

півóко (півóка) *невідм.* піўлітра: *Казáли, дай меᶦᶦн'і́ пиў-óко мéду* (Бб)
пі́ворити верещати
пі́вчверта три з половиною
під, пóду // **стрих,** -у горище (над хатою)
пі́дбивка, -і рідка страва з кукурудзяної муки на молоці: *Пі́дбиўка — то йак молокó с'і звáрит і підбивáйеси кукурýз'іноў мукóў* (Крм)
підбитє́к // підбія́к, -á сердак, підшитий кожухом
підби́ти 1. заправити (про страву); **2.** під'юдити
підбичувáти допомогти при важкій роботі, зокрема при роботі кіньми
підбі́й, -бóю підкладка
підбія́к *див.* **підбитє́к**
піддáші, -і **1.** горище (над хлівом); **2.** приміщення для реманенту, зберігання збіжжя
підкасáти *див.* **закасáти**
підклáд, -у // **шерстєни́к,** -á кусок сукна (перев. з козячої вовни), який кладуть під сідло; попона
підкукýндати *заст.* підмовити
підли́зач, -а підлабузник
підли́зачка, -і підлабузниця
підли́зачкі *присл.* підлесливо: *Він так підли́зачкі піді́йдеᶦᶦт до тéбеᶦᶦ, що ни мóжеш йемý віткáзáти* (ВРж)
підмéтец, -тці квітник (коло хати)
підмі́т (пидмéт, підмéт), -а **1.** обгороджені грядки близько хати (перев. під капусту): *В підмéт'і посадúла капýсту, чеᶦᶦснóк, мóркву* (Гр); **2.** *те саме, що* **ві́днищé 1**
підóйма, -и **1.** важіль; **2.** *бот.* (Sanicula) підлісник
підоплі́чє, -і // **підоплéчник (підоплі́чник, підплéчник),** -а підкладка в чоловічій сорочці на плечах; клин
підпéньок (пітпéньок), -нька *перев. мн.* // **овечінкє́** *тільки мн. бот.* (Philiota mutabilis; Armillariella mella) опеньок (*гриб*); **хоть пі́тпенькі суши́** — про поганий настрій
пі́дсмитані, -і *тільки одн.* тонка плівка сметани, яка залишається після основного збирання сметани
пі́зьма, -и // **пі́змо,** -а злість, гнів; *пор. рум.* pízmă
пізьмувáти (пізмувáти) сердитися, гніватися
пі́на *див.* **кужýх**
пірашúна (пірашúні) *див.* **пáюх**

піроску́би, -ів *тільки мн. заст. звич.* сходини жінок в одній хаті для скубання пір'я: *Колúс' даўнó і ў нас у се^и^л'í збиеrрáлис' п'іроску́би* (Пс)

післі́ть 1. *присл.* після, пізніше; **2.** *прийм.* після

пісні́ти 1. бліднути; **2.** ставати неродючою (про землю)

пістрє́к, -á *мед.* рак шкіри

пістувáти виховувати, няньчити дитину

пісту́нка, -і нянька, дівчина з іншої сім'ї

пі́танка *див.* **колúсанка**

пі́тати // хитáти 1. гойдати; **2.** колисати, колихати

пі́тітко *див.* **пóтєтко**

пітсуфі́ток, -тка стеля (в сінях, коморі, ґанку)

піхáти 1. товкти у ступі (про збіжжя); **2.** обробляти саморобне сукно

піхну́ти *док.* вдарити, штовхнути

піху́рка (піхту́рка), -і стежка

пі́шва, -и // **пі́шевка,** -і наволочка

пі́ші фасу́лі *див.* **фасóлі**

плавúні, -і // **плавúна,** -и усе, що несе із собою ріка під час повені

плаїчóк, -чкá *зменш. до* **плай**

плай, -ю (-ю́) гірська стежка; дорога в горах

пласт, -а (-á) **1.** гілля (перев. смереки чи ялиці) з хвоєю; **2.** сіно, яке набирається за одним разом на вили

пластáтий гіллястий

пластє́нка (пласті́нка), -і невеличка купа сіна

пластовéц, -тівця́ лапатий сніг

плат, -у шмат полотна або іншої тканини

плáтва, -и груба балка, до якої прикріплюють крокви

платúна, -и хустина

плáха, -і колена дошка

плекáти 1. годувати груддю; **2.** годувати, доглядати (про теля, ягня)

плéнтати (плу́нтати) 1. плутати; говорити нісенітниці; **2.** пересуватися повільно, через силу; **3.** заважати

плéсканка, -і **1.** глиняна посудина у вигляді плоского круга, оздоблена візерунками, в якій носили воду або горілку; **2.** плоска грудка сиру

плескáч, -á пресований згорток міцного тютюнового листя

плéсо, -а **1.** *те саме, що* **кóвбир; 2.** велика площа будь-чого: *Ві́те^и^р повалúў плéсо л'íса* (ЗлВ)

пли́кі *див.* **пли́ті**
плиндиґа́ти *див.* **линдиґа́ти**
плини́ці, -і *перев. мн.* колода дерева, розрізана повздовж, з якої будували хату
пли́стка, -і *зоол.* (Motacilla) плиска (*птах*)
пли́та, -и **1.** камінь; **2.** скеля; **3.** частина плуга
пли́ті (пли́кі), -і *зб. до* **пли́та 1**
плитки́й мілкий, неглибокий
плі́снівец, -вца *перен.* скупар
плі́снівка, -і пліснява
плі́сніти 1. покриватися пліснявою; **2.** *перен.* сидіти вдома
пліши́ти забивати плішку, кілок
плі́шка, -і дерев'яний кілок
плішка́р, -а́ *зневажл.* поганий столяр
пло́ва, -и злива, раптовий дощ
плу́нтати *див.* **пле́нтати**
пльо́нтро, -а // **пльо́нтир,** -тра поверх; *пор. пол.* piętro
пльонтро́вий поверховий: *Бога́ч покла́ў соб'і́ пл'онтро́ву ха́ту* (Сн)
плю́га, -і *зневажл. рідк.* вередун, капризун
плюга́вий 1. капризний, упертий; **2.** поганий: *Надворі́ плюга́ва пого́да* (Прб)
плю́ский плоский (про дах)
плю́та, -и **1.** *те саме, що* **пло́ва;** **2.** сльота
плю́ца *див.* **бі́лий по́трух**
пля́ґа, -і дощ із снігом
пляц, -у́ **1.** місце: *С'іў на свій пл'ац* (ЗлВ); **2.** обійстя
пля́цок, -цка **1.** виріб із здобного тіста; **2.** оладок
побере́жник, -а **1.** лісник, гайовий; **2.** *рідк.* сторож у церкві: *А дру́гий йіх син — побиериежнико́м у це́ркв'і* (Врт)
побережни́чка, -і жінка лісника
побі́й, -бо́ю дах (перев. покритий ґонтами)
поверни́к, -а́ пасовище, куди виганяють худобу після вечірнього доїння
пове́рхне, -ого вид шиття (хрестиком)
пове́рхниця (пове́рхниці), -і суконна онуча
повістува́ти розповідати
повісту́н, -а́ оповідач
по́вниця, -і **1.** обряд обдаровування молодих на весіллі; **2.** тарілка (разом з чаркою), у яку складають гроші при обдаровуванні молодих
по́волоком // по́волоцкі // чво́вгом *присл.* юзом, повзом
пога́ний недобрий, злий; **пога́ний на о́чі (зір) // по-**

га́ний на в'їд — *евф. те саме, що* **уреклúвий**
погребе́нник // погріба́вник, -а учасник похоронної процесії: *Погребе́н:икі вертáйутси з цвинтарá* (Гр)
погребстú поховати
пода́вник *див.* **легкоду́шник**
поде́лекі (поде́леку) *присл.* здалека
подúбати(си) *див.* **здúбати(си)**
по́дúна, -и // **подúні,** -і **1.** *те саме, що* **ві́днище 1; 2.** рівне місце, сідловина на схилі гори; **3.** низина; **4.** *рідк.* горище над малою прибудовою
подорі́жник, -а **1.** *те саме, що* **ба́бка 3; 2.** робітник, який працює на будівництві чи ремонті дороги
по́дря, -і **1.** горище у стаї; **2.** полиця, на якій сушать і зберігають овечий сир
подуше́ра (подушúра), -і горище (перев. над стодолою, хлівом)
по́душі, -і *тільки мн.* подзвін; **по́душі дзво́нити** — дзвонити за померлим
пожеле́да // пожеле́диці *див.* **ожеле́да**
пожúвок, -вку // **пожúток,** -тку **1.** пожива; **2.** узяток (про бджіл); **на пожúток** — на користь, на благо, на здоров'я
по́за *прийм.* **1.** за; **2.** через
поза́втрю *присл.* післязавтра
поза́вуш (поза́уш) *присл.* по вуху, поза вухо: *Уна́ його запу́сто поза́вуш па́л'нула* (Врт)
поза́к 1. *спол.* так як, оскільки; **2.** *присл.* будь-як
позана́рік *присл.* на третій рік: *Абисмо дочекали й нарік — і від нарік до поза нарік* (Ш. IV, *237*)
позано́шувати 1. занести; **2.** забруднити (про одяг)
поза́так *присл.* настільки
позатогі́д *присл.* позаторік
поза́уш *див.* **поза́вуш**
позаушкува́ти дати ляпаса
поза́ушник // поличма́н // полúчник, -а ляпас
позáк 1. *те саме, що* **поза́к; 2.** *спол.* якщо
позúчкі чирво́ні // євірнúці *тільки мн. бот.* (Ribes rubrum) порічки
позúчкі чо́рні *тільки мн. бот.* (Ribes nigrum) чорна смородина
позіва́ти позіхати
по́зір, -у погляд; **по́зір ма́йте** — вважайте
позлі́тка, -і фольга

пока́й, -ю **1.** чудо, диво: *С'віт ни вúд'їў ще такóго покайý* (Сн); **2.** страхіття; **на пока́й лю́цкий** — на пострах людський

покальбу́чений зігнений, скривлений

по́кладок, -дка **1.** *заст.* яйце; **2.** яйце, покладене в гніздо, щоб курка неслася

поко́втач *див.* **дє́тіль**

покра́йник, -а рубанок, яким обробляють край дошки

покро́ва, -и **1.** *церк.* Покров Пресвятої Богородиці (14.10); **2.** *бот.* (Aster) пізня осіння айстра

покро́вец, -вці покривало на ліжко (перев. фабричне)

поку́са, -и *див.* **ску́са 1**

поле́гкі (поле́хкі) // полего́нькі *присл.* злегка

поле́диця *див.* **ожеле́да**

поле́на, -и **// поле́нка // рі́жа,** -і **// ріжи́на,** -и галявина, пасовище серед лісу

полива́вниця (поливо́вниця), -і золільник, дерев'яна посудина, у якій золили пряжу, полотно

поли́ваний понеді́вноК *див.* **волочі́вний понеді́вноК**

поли́чман *див.* **позау́шник**

поли́чник *див.* **позау́шник**

полі́бічок *див.* **перебо́йок**

поліви́ти 1. попустити; слабшати; **2.** потепліти

полі́г, полóгу **1.** покіс, скошена трава; **2.** *те саме, що* **кішня́:** *Ус'а чéл'ід' на полоз'í* (Гр)

полі́тє (полі́ті), -і **1.** гарна, сприятлива погода; **2.** *те саме, що* **полі́ток**

політи́ка, -і **1.** *те саме, що* **би́нда; 2.** *заст.* стрічка, рулетка для вимірювання

полі́ток, -тка врожай

полови́к, -á *зоол.* (Accipiter) яструб (*птах*)

полови́ці, -і половина

по́ловінь (по́ловень, по́ломінь), -і полум'я

поло́дник *див.* **поло́нник**

положи́тиси отелитися

полока́вний понеді́вноК *див.* **запу́стний понеді́вноК**

по́ломінь *див.* **по́ловінь**

полони́на, -и високогірне пасовище

полони́нский хід *див.* **хід**

поло́нник (поло́дник), -а ополонник, велика (перев. дерев'яна ложка), якою набирають рідку страву або збирають сметану з молока

полоха́тий // поло́хкий полохливий

поло́шіти лякати

полу́біч, -а // **полу́бічок,** -чка саморобна дерев'яна бочка

по́лубка *див.* **обводо́к**

полу́денок, -нка *див.* **обі́д 1**

полу́дне *невідм.* полудень; **с полу́дне** — після полудня; **піт полу́дне** — близько полудня

пома́ганник (помага́льник), -а помічник

пома́ганница, -і помічниця

пома́ли // помале́нькі *присл.* поволі

по́малий замалий

пома́лий повільний

помали́ти зменшити; підкоротити: *Помали́ла йа рукави́* (ВРж)

пома́на, -и те, що дають на помин душі

поме́тені, -і // **поме́ткі,** -ів *тільки мн.* сміття

помі́ст, -мо́сту підлога

помо́стина, -и **1.** нижня дошка у возі; **2.** *те саме, що* **помі́ст**

понебо́щитисі // преста́витисі загинути, померти

понедівко́вий // понеді́вніщний *рідк.* той, хто постить кожного понеділка: *Йа́ се^{и}го́дни ни йім молоко́, бо йа́ поне^{и}д'і́ўко́ва* (ЗлВ)

понеді́внок (понеґі́вок, пониґі́лок, понеді́вник), -а понеділок

понира́ти потопати

пони́ску (по́ниско) *присл.* низом

по́пал, -а // **по́палок,** -лку червоні хмари під час заходу або сходу сонця: *Йак по вс'ім не́б'і йе той по́палок — то на дош'* (ЗлН)

по́пасом *присл.* попаски, пасучись на ходу

попаци́ти потерпіти, потрапити в біду

попі́тплічі *присл.* під плечі

по́пліткі, -ток *зб.* нитки вовняні або гарусні (перев. червоного кольору), якими суцільно обплітають косу

попоя́сник, -а короткий кожух прямоспинного крою

попра́вини, -ів *тільки мн.* частування на другий день після весілля

по́правок, -вку *тільки одн.* **1.** стан, коли хвора або квола людина починає поправлятися; коли людина набирає ваги, товстішає; **2.** вказівка, знак

попру́га, -и **1.** широкий ремінь, частина кінської збруї, попруга; **2.** довга жердина:

Ке^{и}рма́ дара́би примуцо́вана до попру́ги (Гр)

попру́жка (попру́шка), -і **1.** *те саме, що* **кра́йка**; **2.** стрічка для повивання немовляти

порази́ти **1.** вразити (про рану); **2.** вкусити (про гадюку)

пора́їтиси *заст.* поратися, робити порядок

поре́кло, -а прізвище

поре́док (порі́док), -тку **1.** порядок; **2.** *заст.* сповідь: *В часї великого посту ідуть Гуцули до порьидку — сповіди* (Ш. IV, *211*)

поркіни́ці (портіни́ці), -ни́ць // **портки́,** -то́к *тільки мн.* чоловічі полотняні штани (спідні або верхні)

по́ровень (по́ровінь) *присл.* **1.** нарівні, разом; **2.** у такт: *При плясу подзвоняють колядники коротко по́ровень — до такту, а плясанники сьпівають...* (Ш. IV, *35*)

поросє́ *див.* **пацє́**

порошни́ці, -і порохівниця

по́рплиці, -і частина жорен

по́рта, -и **1.** ворота; **2.** *те саме, що* **фі́ртка**

по́рташ, -а велика купа поскладаного дерева, штабель

по́ртки *див.* **поркіни́ці**

порушнини́на, -и // **порушени́ця,** -і *тільки одн. мед.* опущення шлунка, надрив

по́рція, -ї **1.** чарка; **2.** певна кількість чого-небудь, порція

по́світ, -а світло

посві́тини *див.* **кома́шня**

по́сирий трохи вологий

по́сі *присл.* досі, до цього місця

посіжі́ні // **приви́дє (приви́тє)** // **приви́діні** // **приви́лі,** -і сидіння при небіжчикові вночі

послі́док, -тку залишок, остаток: *Ве́рла коро́ві послі́док сі́на* (Хр)

поспо́лу *присл.* спільно, разом

поста́вкувати йти, часто зупиняючись

постальо́ни, -ів *тільки мн. бот.* (Aster) айстри

постара́ти дістати, роздобути, придбати

постилі́ні, -і **1.** підстилка для худоби; **2.** постіль

по́стіль, по́стели ліжко

пота́ти загрузнути; потонути; провалитися

по́темок, -мка **1.** темрява; **2.** *зневажл. перен.* підла людина: *Це́го по́те^{и}мка тре́ба сокоти́тиси* (ВРж)

по́тє, -те́ти пташка

пóтєтко (пíтітко), -а **1.** пташеня; **2.** курча

потóму *присл.* потім, після того, пізніше

потопленéк // потопéльник, -а утопленик

потóчина (потóчіна), -и // **потóчінка,** -і потічок, струмок

пóтрух, -а нутрощі; **пóтрух чóрний** — печінка; **пóтрух бíлий** — легені

потýжити підтягнути, стягнути сильніше

пóхоронок, -нку похорон: *У нас на пóхоронок усім за помéршого дýшу, подáўник'е дайýт* (Брст)

пóчерез *прийм.* через

пошанíвок (пошєнíвок, пошінíвок), -вку **1.** пошана; **2.** добрий догляд за ким-, чим-небудь

пошпáй (прошпáй), -ю свіжий, дрібний, легкий сніг; пороша

пошпóтатиси спіткнутися

прáвий рівний, прямий

прáвити 1. просити, вимагати; **2.** рівняти (про косу)

прáво, -а закон; **робíти прáво** — судити; **програ́ти прáво** — програти процес

прáво *присл.* прямо; **говорíти прáво** — говорити слушно

правцéм *див.* **напопéрек**

правцювáти 1. прямувати, іти навпростець; **2.** ходити (про малу дитину)

прáзник, -а *рідк.* **1.** поминки: *Колиᵉ небóжчика похорониᵉли, вертáйуц'і назáд, тод'í робиᵉли так'éй прáзниᵉк за ним. Казáлиᵉ на то прáзниᵉк за небóшчиком* (Крм); **2.** *те саме, що* **óтпуст**

прáщі, -і // **прáщіта,** -щєт *перев. мн.* праправнуки: *Вит прáўнукі г'íти, то бýдут прáшч'іта* (Мк)

предвíчний (предовíчний) // предвовíцький *рідк.* передвічний

преображéні, -і **(преображéниє,** -я**)** *церк.* Преображення Господнє (19.08)

престáвитиси *див.* **понебóщитиси**

прéці // прéцінь 1. *част.* ну, нуж; **2.** *спол.* адже

преч 1. *виг.* геть; **2.** *присл.* геть: *Унá п'ішлá тóго рóку преч в'ід них* (Врт); **най си преч кáже** — не при хаті згадуючи; *пор. пол.* precz

прєз *див.* **крузь**

прéсло, -а частина огорожі (від стовпа до стовпа)

прéтане молокó *див.* **гýслінка**

пре́тати 1. збирати (про врожай); 2. складати, нагромаджувати (перев. про молочні продукти); заквашувати молоко на гуслінку; 3. хоронити, ховати (покійника)

пре́чка *див.* **при́чка**

приба́га, -и вигадка, затія

при́валок, -лка підвісна невелика шафа чи полиця для зберігання посуду

приви́дє // приви́діні // приви́лі *див.* **посіжі́ні**

пригі́сне, -ного гостинець

придаба́шка (придоба́шка), -і жарт, сміховинка

приді́вний (прі́ді́вний) конопляний; **приді́вне полотно́** — конопляне полотно

при́збірка *див.* **мо́ршінє**

призо́рий // призо́ри́стий *див.* **коротковидий**

призрі́ти вийти з-за хмар (про сонце, місяць)

при́крий стрімкий

прилу́ка, -і галявина у лісі, де можна косити, чи випасати худобу

примі́вка, -і 1. *те саме, що* **бай** 1; 2. ліки знахаря (предмет, над яким замовляли): *Прі́несла д ха́ті примі́ўку і поч'е́ла натира́ти мі́сце^и, де укуси́ла до́ўга коро́ву* (Рч)

примівни́к *див.* **баї́льник**

примівни́ця *див.* **баї́ля**

примов'є́ти *див.* **ба́яти**

при́ніс, -но́су дарунок, який гості дарують на новосілля, весілля тощо: *При́ніс прино́с'і на засно́вини, на ўхо́дини, на ве^и с'іл'е́, шо дару́йут газд'і́, а молоди^е м дайу́т ўже ў по́ўницу* (Бб)

принципа́ритиси *заст.* пишатися, гордовито триматися

приповіда́ти 1. голосити, говорити прощальне слово над небіжчиком; 2. *рідк. те саме, що* **ба́яти**

приповіда́тисі 1. провідувати, приходити в гості; 2. признаватися

при́ріс, -у *бот.* (Allium porrum) цибуля порей

приси́лити 1. прив'язати; 2. примусити: *Н'іхто́ ни^е присилі́ўт'і до то́йі робо́ти* (Врт)

прислі́п, -сло́па 1. поле, поляна між лісом; 2. *рідк.* перевал, сідловина; 3. власна назва гори

прислопи́ти 1. притиснути, привалити; 2. прикріпити

приту́ла, -и прибудова до хати або стайні

причи́на, -и **1.** розчин, закваска для тіста; **2.** причина, обставина

причинє́ти (причини́ти, причиня́ти) робити розчин на хліб, розчиняти

при́чка (прє́чка), -і випадок; причина

прідíвний *див.* **піди́вний**: *У верéт'і однá нíеткa вóўн'іна, дрýга прідúўна* (БстН)

прізвішкувáти (прізвишкувáти) *див.* **обзивáти 1**

прíрва, -и **1.** *те саме, що* **кє́ли**; **2.** прірва; **3.** *рідк. перен.* злива: *Прíрва — то так'éй пролóм хмáри. То так сúпле, йек с конóўкі* (Бб)

прíто // прóто 1. *присл.* тому; **2.** *спол.* тому, що; **3.** *спол.* але, проте, незважаючи на

прíча, -і нари, ліжко з дощок

провéргнутиси // проверéчіси // прокорнє́тиси збудитися

провідни́й *церк.* пов'язаний із першим тижнем після Великодня; **провідна́ недíля (ни́діля)** — перша неділя після Великодня: *Провідна нидíльи, бо она провóдит сьвитá* (Он-к Нк, *41*); **провідни́й понедíвнок** — Світлий понеділок; **провідни́й ти́ждень** — *Тиждень між Великоднем і провідною недíлею називає ся "провідний"* (Он-к Нк, *41*)

прожерáти // пролиґáти ковтати

прозíр, -зóру просвіт

проїсни́й який багато їсть (перев. про тварин)

прокорнє́тиси *див.* **провéргнутиси**

пролиґáти *див.* **прожерáти**

прóлюдний святковий (про одяг); **прóлюдна хáта** — світлиця

прóріз, -у ополонка, отвір, прорубаний у кризі

прорíк, -рóку передбачення, пророцтво: *Він погáний на прорíк, бо шо скáжет, то занедóўго спóўнитси* (ЗлВ)

прорікáти передбачати щось недобре, пророкувати

проси́мец, -мца **(проси́нец,** -нца) *заст.* грудень

прости́би (прости́біг) 1. *виг.* спасибі (ужив. для висловлення вдячності): *Простúби вам, кýме, за обíт* (ЗлВ); **2.** *невідм. у знач. ім.* милостиня; **давáти за прости́біг** — давати за упокій померлого

простогíн, -гóну добре провіюване місце

про́тичка, -і дротик для чищення люльки

проті́с (проте́с), -те́са поздовж розпиляний стовбур дерева, колоди

про́то *див.* **пріто**

прочі́мхувати прорубувати

про́шивка, -і вузький, стоячий комір

прошпа́й *див.* **пошпа́й**

про́щі, -і надгробна промова, прощання з померлим

пруди́ти випарювати: *Пру́дит бе^и^рбе^и^ні́ці від гу́слінк'і* (Хр)

пру́дко *див.* **бо́рзо**

псе́нка // псю́рка, -і *бот.* (Nardus stricta) біловус (*трава*)

пстру́г (пстру́х), -а *зоол.* (Salmo) форель (*риба*)

псю́рка *див.* **псе́нка**

публі́чити знеславлювати, зводити наклеп

пу́га, -и **1.** батіг; **2.** *лайл.* стара некрасива жінка

пу́га́р, -а (-а́) склянка

пуд, -у **// напу́да,** -и страх; **діста́ти пу́ду** — перелякатися; **да́ти пу́ду** — налякати

пуде́лко, -а коробка; *пор. пол.* pudełko

пу́дити 1. гнати (про худобу); **2.** *перен.* бігти

пудни́й страшний

пу́дно *присл.* страшно

пу́жіти(си) (пу́джіти(си)) страхати(ся), лякати(ся)

пу́кати 1. тріскати; **2.** стукати: *У ночи пукают они до вікна* (Он-к Нк, *59*)

пукли́на, -и тріщина

пулька́тий вирячкуватий; витрішкуватий

пулька́ч // пульпа́к // трюха́н, -а́ *зоол.* (Meleagris) індик

пуля́рец // пуля́рчік *див.* **моше́нка**

пусти́й 1. лінивий, ледачий; **2.** поганий, недобрий

пу́сто // пу́сто-ду́рно // пусто́паш *присл.* даремно

пустю́га (пустя́га), -и **// пусте́к,** -а́ ледар

пу́тера, -и дерев'яний посуд (об'ємом 10-15 літрів) для переробки молочних продуктів

путе́ра, -і сила, міць; *пор. рум.* putere

путе́рний сильний

пу́тина, -и дерев'яна діжка (вгорі розширена)

пу́тня, -і **1.** відро (колись дерев'яне, тепер бляшане); **2.** *те саме, що* **пу́тина**

пуцува́ти *див.* **каширува́ти**

пу́шечка, -і щіпка, дрібка: *Ве́рла пу́шечку со́лі у зу́пу* (Прб)

пу́шка, -і **1.** рушниця; **2.** пучка; **3.** *те саме, що* **пу́шечка**

пушка́р, -а́ (**пушка́рь,** -я́) **1.** *заст.* поліцай; **2.** *рідк.* чоловік, який збирав гроші у церкві

пу́шшіні (пу́шіні), -і *тільки одн.* остання неділя перед постом

Р

рабува́ти грабувати, красти

рабу́нок, -нку грабунок, крадіж

ра́бшіц (ра́вшіц, ра́пші́ц), -а *заст.* браконьєр: *Томи́ рапш'і́ци ўже ни ўдно з'ві-р'ѝтко спара́йіли, бог би йім заплати́ў* (Врт); *пор. нім.* Raubschütze

ра́вати *див.* **ґвавтува́ти**

рава́ш (рева́ш, рова́ш), -а́ **1.** зарубка на палиці або кусочку дерева для позначення кількості чого-небудь: *Заві́тци^{е} зарубáў на колóді відроблéні дн'і; кóждий ден' абó кубі́к л'і́су буў позначé-ний равашéм* (ЗлВ); **2.** палиця з зарубками; **3.** шрам, рубець від рани; *пор. рум.* răvăş

ра́вкати *див.* **ре́вкати**

ра́вшіц *див.* **ра́бшіц**

равшіцува́ти *заст.* займатися браконьєрством

раґа́ш (рака́ш), -а́ **1.** скупчення деревини, яку спускають з гори; великі купи деревини; **2.** вузька стежка (перев. витоптана худобою); *пор. уг.* rakás

ра́ди́рка, -і гумка для стирання; *пор. пол.* raderka, *нім.* Radier-gymmi

радирува́ти стирати гумкою

ра́дний радий; **з ра́дної душі́** — охоче, із задоволенням

раз (рас) *невідм.* ужив. для підсилення якості чи ознаки предмета: *Рас ні боли́т голо-ва́* (Врт); **раз ко́ло ра́зу** — раз по раз; **раз на раз** — постійно, завжди

рази́ти вражати, уражати, осліплювати (про світло)

разі́вка, -і **1.** грубо змелена мука; **2.** дошка, товщиною від 1 до 1,5 дюйма

разови́й **1.** грубого помолу (про муку); **2.** спечений з разового борошна (про хліб)

разува́ти їсти один раз у день (під час посту)

райбува́ти затирати (рівняти) поштукатурені стіни; *пор. нім.* reiben

ра́йвах *див.* **ре́йвах**

райвахувáти *див.* **рейвахувáти**

райзувáти подорожувати; *пор. нім.* réisen

райтувáти *заст.* їздити верхи; *пор. нім.* reiten

ракáш *див.* **раґáш**

рáква, -и // **рáківка,** -і **1.** кругла дерев'яна посудина з покришкою для масла або бриндзи; **2.** декоративний дерев'яний інкрустований виріб

рáло, -а **1.** знаряддя для боронування землі й очищення від бур'янів; **2.** *заст.* дерев'яний плуг

рамáт *див.* **ги́ндра**

рамáтє *див.* **катрáнє**

рамати́з, -у *мед.* ревматизм

рамéно (рéмено), -а **1.** плече (людини); **2.** частина водяного колеса у млині

рамíнь *див.* **рéмінь**

рáмці, -ів *тільки мн.* **1.** віконна рама; **2.** оправа для картини, портрета тощо

рамчáк (рамчéк), -á рамковий вулик

рáнді (рéнда, рéнді, ря́нді), -і **1.** старий одяг; **2.** *те саме, що* **ги́ндра**

рáний **1.** ранішній; **2.** ранній

ранни́к, -á *див.* **бáбка 3**

рантáш, -á // **рантáшка,** -і заправка з муки для страви (жир з мукою)

рантýх, -á **1.** біле тонкотканe полотно; **2.** *те саме, що* **перéмітка**

рантухóвий полотняний

рáпавий шорсткий, шерехатий

рáпавка, -і // **ропýха,** -и велика сіра жаба

рáпати кричати, сваритися

рапáтка, -і *див.* **дрáнка 1**

рáпкати крякати (про ворона, крука)

раптéнка (раптíвка), -і раптовий короткочасний дощ, злива

рапухáтий *див.* **калюхáтий**

рáпшіц *див.* **рáбшіц**

раскáль *див.* **горóдник**

рáст, -у *бот.* (Primula veris) первоцвіт

раф, -а // **рáфа,** -и залізний обруч колеса; *пор. пол.* rafa

рахмáни, -ів *тільки мн. міф.* добрі духи, уявні люди (ченці), що живуть дуже далеко

рахмани́н, -á дуже чесна і порядна людина

рахмáнний чесний, добродушний, лагідний

рахмáнский (рахмáнцкий) великдень день, який припадає на четверту середу по Великодні: *Рахмани то такі*

люди, що цілий рік постєт, а на Рахманцкий Великдень їх дванаціть за делекими морями ділитици одним йіцем (Гк 37, *65*)

рахýба, -и *заст.* лічба; облік

рашплювáти затирати рашпілем

рвáти ричати

рвáтиси зсуватися (про землю): *У нас рвéси пóле*[и] *і сýнеси ўниз, і л'іс рвéси* (Бб)

реберчє́стий ребристий

ревáти 1. ревіти; 2. голосно плакати

ревáш *див.* **равáш**

ревéц, ревцá // **рéвчік,** -а рівчак

рéвкати (рáвкати) голосно кричати (про людину чи тварину): *Йак йіс на н'у рéўкнула, шо аж йім с'і к'йнула* (Врт)

ревкли́вий крикливий

рéвний справедливий; справжній

рéвчік *див.* **ревéц**

рéґіль, -ґля засув: *Запéр хорíмн'і двéрі на рéгіл'* (Гр); *пор. пол.* rygiel, *нім.* Riegel

рéйвах (рáйвах), -у галас, крик; метушня

рейвахувáти (райвахувáти) // **рейвáшити** галасувати, метушитися

рéкрýт, -а новобранець

ректи́ *див.* **ирчи́**

рéмено *див.* **рамéно**

рéмінь (рамíнь), -мня́ (-мінé) 1. шкіряний пояс; 2. широкий чоловічий пояс (з пряжками або без них)

репарáция, -ї *заст.* операція

рéпати кумкати (про жабу)

реп'є́к (реп'я́х, ріп'є́к, ріп'є́х), -á *бот.* (Arctium) лопух; (Carduus) бодяк

репіжити 1. бити; 2. кидати

рéпух, -а *див.* **калю́х 1**

репухáтий *див.* **калюхáтий**

ретéнно (ретéно, ретíно) *присл.* дійсно, напевно, точно

реци́ *див.* **ирчи́**

речéнец (речíнец), -нца термін, строк

рєд, -á 1. ряд; 2. порядок; 3. черга; **за рідóм** — по-порядку

рєди́ти (ріди́ти) заправляти страву (салом, сметаною, маслом тощо)

рєдкóм // **рєдóчком** *присл.* уряд, вряд

рє́дний порядний, добрий

рє́нда (рє́нді) *див.* **рáнді**

рє́ска (р'є́ска), -і 1. цвіт кукурудзи: *Пéрший рас курýдзи прідýт, а пóтім покáзуйетси р'éска. То ўсерéдині вихóдит йак цв'іт* (Бб); 2. колосок вівса, проса

рибáрити ловити рибу

рибáрь, -я́(є) // **риболóвец,** -вця рибалка

ригáти блювати

риздвó, -а // **риздвє́ні сьвє́та (сє́тки)** *церк.* Різдво Христове

ри́зи, -ів *тільки мн.* жолоб з колод, по якому спускають згори зрубаний ліс

ризóвка, -і спускання згори зрубаної деревини

ризувáти спускати по ри́зах; *пор. слц.* ryznovat'

ри́йка, -і **1.** рило (у свині); **2.** *перен. лайл.* рот: *Ни пхай свойу́ ри́йку, куда́ неи гі́йа* (Врт)

ри́ндза, -и (**ри́ндзя,** -і) висушений шлунок теляти чи ягняти, з якого виготовляють речовину для підквашування молока — "ґлєк"; *пор. рум.* rîndză

риндзу́х, -á очищений шлунок теляти, в якому зберігається "ґлєк"

ри́нка, -і **1.** невелика чавунна посудина на трьох ніжках: *Ре́инка з лабáми шо кулéшу варе́или на грані́* (Бб); **2.** металева кастрюлька

ри́па, -и **1.** стрімкий схил гори; **2.** зсув; **3.** ущелина, урвище; **4.** стрімка кам'яниста дорога; **5.** кам'янистий ґрунт; *пор. рум.* rîpă

рипі́жити бити, товкти

рискáль *див.* **горóдник**

рихтувáти (ріхтувáти) 1. готувати, приготовляти; **2.** ремонтувати; направляти; *пор. нім.* richten

ріди́ти *див.* **рєди́ти**

ріжа // **ріжи́на** *див.* **полє́на**

ріжки́, -ів *тільки мн.* грибковий паразит у колосках жита

рі́зень, -зня кусень

різови́на, -и // **різови́ні,** -і *зб.* свіже м'ясо: *Зварúла свúнску різовúну* (Гр)

рінь, -і дрібне каміння біля річки; гравій, галька

рі́па *див.* **барабу́лі**

рі́п'є́к *див.* **реп'є́к**

рі́п'єник *див.* **барабу́лінник**

рі́п'єнка (рі́п'їнка, рі́плянка), -і страва з картоплі, заправлена мукою

ріпи́на, -и // **ріпи́ні,** -і відвар з картоплі

ріпи́нец, -нця // **рі́пниця,** -і поле, на якому росла картопля, картоплище

рітьмá *присл.* **1.** завзято; **2.** нахабно

ріхтувáти *див.* **рихтувáти**

рі́щє (рі́щі, рі́шші), -і // **форі́ст (форóст),** -у́ хмиз

роби́ти 1. робити; **2.** працювати; **роби́ти полі́х** — громадити сіно під час косовиці;

роби́ти полотно́ — ткати; **роби́ти в тала́н** — постійно працювати

робі́тний 1. працьовитий (про людину); **2.** робочий (день, тиждень)

робу́чий *див.* **робі́тний 1**

рова́ш *див.* **рава́ш**

ро́вер, -а велосипед; *пор. пол.* rower

ро́вта, -и натовп, гурт людей: *Бага́то л'уде́^и^й, бабе́^и^й, хло́пиў — ціла́ ро́ўта* (Слп-В)

рога́ні // **рогу́ля,** -і рогата вівця

роґа́тка, -і шлагбаум

рода́к, -а́ родич

роди́мий вроджений

роди́ни *тільки мн.* пологи

ро́дичі, -ів *тільки мн.* **1.** батьки; **2.** рідня

ро́дія, -ї *див.* **ро́дичі 2**: *Ро́дійа — се ўс'а роди́^е^на — те^а^ти́, вуйк'и́, брат пе́рвий…* (Бб)

роже́ний 1. *те саме, що* **роди́мий; 2.** народжений

роже́ниця, -і породілля

розбива́тиси побиватися за ким-небудь

розболіка́ти(си) // **розгорта́ти(си)** роздягати(ся)

розболі́чений роздягнений

розвере́чі 1. розкидати; **2.** розпростерти

розве́ршувати знімати верх зі стогу сіна

розвида́ти(си) світати, розвиднятися: *Пе́рший раз зорі́йе^і^, а пото́му розвида́йіси* (Бб)

розві́д, -во́ду **1.** напій — розведене кисле молоко, гуслінка з водою; **2.** основа узору, яка вишивається чорними нитками

розгорта́ти(си) *див.* **розболіка́ти(си)**

розґаздува́тиси розжитися

розде́куватиси розпрощатися: *Погости́ли, розд'е́кувалис'і і пішли́* (ЗлН)

розді́вати // **розпуска́ти** розтрачувати (про гроші)

роззира́тиси розглядатися

ро́зигри (ро́зигрі, ро́зійгри) *тільки мн.* народне свято, яке святкують тиждень по Трійці або в понеділок перед святом Івана Купала: *На ро́зигрі не мо́жна іти́ с сок'и́роў у л'іс, бо маўк'и́ ўбию́т* (ВРж)

ро́зказ, -у наказ; *пор. пол.* rozkaz

ро́зквас, -у закваска для тіста

розконари́тиси розгалузитися

розлу́чіні 1. роздача господарям овець після повернення з полонини; **2.** повернення худоби з полонини

розмі́тувати розкидати
розноо́кій *див.* **кривоо́кій**
розокро́м'ювати(си) роз'єднувати(ся)
розпе́ртий відчинений
розпі́рка, -і *див.* **ро́шпирка 2**
ро́зпліси (розпле́си), -ів закінчення колядування, гостина з цієї нагоди: *Колєдники на закінченє колєди, що називаєтси розплєсами, вибирают собі одну хату* (Гк 39, *61*)
ро́зплуга (розпру́га), -и широка борозна між грядками
розпу́дити *див.* **ви́пужіти 2**
розпу́куватиси розтріскуватися
розпуска́ти *див.* **розді́вати**
ро́зпуст, -у розпуста
розриндзи́тиси // розрусти́си розплакатися
розси́лювати 1. відв'язувати; **2.** align разнизувати (про бісер, намистинки)
розсипа́ти 1. розсипати; **2.** розливати; **россипа́ти здоро́в'є** — тратити здоров'я
розслабува́тиси розхворітися
розсо́ха (россо́ха), -и дерево з двома вершками
ро́зстань, -і віддаль
розстара́ти дістати, здобути (щось)
розтеле́паний 1. розхитаний; **2.** розкуйовджений (про волосся)
розте́рхувати розв'ючувати
розтика́ти розкорковувати: *Розиткáў фл'éшу з горі́ўкоў* (Рч)
розу́мний 1. наділений ясним розумом; **2.** *те саме, що* **непро́стий**
розфле́кнути 1. розтопитися; зм'якнути (від дощу); **2.** *перен.* розлінуватися
розфу́шкувати розпорошувати
розчимири́ти розбити; розчавити
розшпі́нканий розстебнутий
розшпі́нкувати розстібати
рокови́й річний, щорічний; який відбувається раз чи два рази на рік; **рокове́ сьве́то; рокови́й я́рмарок:** *Колé^{и}с на Йýрі і на Покрóву буў роковí^{e}й йáрмарок ў Надві́рні* (ЗлН)
рома́к *див.* **ги́ндра**
ро́нґля *див.* **бритва́нка**
ро́ндель *див.* **бритва́нка**
ропа́, -и́ **1.** нафта; **2.** сукровиця
ропу́ха *див.* **ра́павка**
росі́в, -со́лу **1.** *те саме, що* **росівни́ца 2**; **2.** *рідк. те саме, що* **ро́сул**

росі́вница (роси́ниці), -і 1. *те саме, що* **бе́вка**; 2. квас з огірків чи капусти, розсіл

росо́хи, -ів *тільки мн.* частина колодязного журавля

росто́ка, -і відгалуження від основного русла; місце, де зливаються ріки; розтік: *Росто́ка — то йе то мі́сце, де зво́ри ўпада́йут в основну́ ріку́* (ЗлН)

росто́пасть, -і *бот.* (Chelidonium majus) чистотіл жовтий

ро́сул, -со́лу бульйон: *Звари́лам ні́ні ку́р'ічий ро́сул* (Крм)

ро́шпирка, -і 1. поздовжний розріз у жіночій спідниці; 2. розріз у чоловічих штанах

руб, -а 1. ганчірка; 2. латка

руба́ти 1. різати, обтинати (ножем, ножицями); 2. рубати (сокирою)

руба́ч, -а́ дроворуб

руд, -а дишель

руда́, -и́ 1. захворювання злакових та інших культурних рослин: темно-червоні плями на листі; 2. болото з домішком залізної руди; 3. *заст.* дишель і штильвага у возі; **руда́ б'є** — погода, коли йде дощ і світить сонце; сліпий дощ

руде́к, -а́ рудий чоловік

рудьо́ха, -і руда жінка

ру́жа (ру́жі), -і 1. троянда; 2. *те саме, що* **беши́ґа**; 3. назва узору

ру́жний різний

ружни́тиси відрізнятися

рукав'є́нка // рукаві́вка // рука́вка, -і жіноча сорочка із суцільно вишитими вздовж рукавами: *Рукаўйе́нка — то так'е́ вішік'е́ почире́с ця́лу ру́ку, а ву́стаўка лиш'е́ наўпо́пи^е^ре^и^к ві́ш'ита* (У-Пт)

рукави́ // украї́нські рукави́, -ів вид вишивки на рукавах жіночої сорочки

рука́вник, -а кожух з рукавами

ру́мбарбар, -у *бот.* (Rheum) ревінь

руме́ґані, -і ремигання

румиґа́ти (румеґа́ти) ремигати

румо́нка *див.* **драни́ца**

ру́нтати 1. турбувати, тривожити; 2. *те саме, що* **кива́ти**; 3. зрушувати, перемішувати (про рідину); *пор. рум.* rontăesc

рупця́к, -а́ рюкзак

ру́ра, -и труба

руска́ль *див.* **горо́дник**

ру́скій 1. *заст.* руський; український; 2. російський; 3. радянський

руснáк, -á *заст.* русин, українець: *Самі гуцули називають себе крескени, руснáки, рускі люде* (Ш. I, 26)

руснáчка, -і *заст.* русинка, українка

рустѝ // рýти *див.* **бутíти**

рýчий спритний, вправний; працьовитий

рýчка, -і **1.** держак різних знарядь; **2.** частина предмета, за яку його держать; **3.** смуга покосу, захоплена одним помахом коси: *Рас пройшóў косóў — то це рýч'ка* (Врб); **4.** *заст.* міра сіна: *Ти мен'і́ ш'е продáй на дв'і рýц':і травѝе* (Бб)

рýшта, -ів *тільки мн.* решітка в печі, через яку падає попіл; *пор. пол.* ruszt; *нім.* Rost

ря́нді *див.* **рáнді**

С

сáгá, -и (-ѝ) багато снігу; багато болота: *Сагѝ — то це так'і́ дýжи зѝми попáдали* (Брст)

саженѝця, -і висадок, городина, яку висаджують для одержання насіння

сажéрь // сажомéт *див.* **каглéрь**

саламáха, -і *тільки одн.* приправа з товченого часнику і солі, заправлена олією; **товчѝ на саламáху** — бити до смерті

сáлáш, -а(-є) **1.** тимчасове житло в полі, лісі; **2.** *зневажл.* хата

сáма, -и гадка, думка; **мáти на сáмі** — мати на думці; **упáсти на сáму** — прийти на думку; *рідк.* **без сáми** — без пам'яті; **мáти в сáмі** — шанувати, поважати

самарáти (саманáти) бути схожим; виглядати, видаватися: *Самарáло на к'ішк'і́ плóви, áли ві́погодилос'і* (Врт)

самовѝсхлиця, -і всохла смерека

самодрýга *див.* **грýба**

самóзелень, -і *бот.* (Euphorbia amygdaloides) молочай мигдалевидний

самокѝша (самокéша) *див.* **кєслéк**

саморі́дний (саморі́нний) природній, натуральний; **саморі́нний лі́жник** — ліжник, зроблений із шерсті природних кольорів — чорної, білої, сірої

самострі́л (самострі́в), -у **1.** саморобна рушниця; **2.** *мед.* апоплексія

само́ті́чка (само́тачка, самоте́чька) // самото́ка, -і пристрій для мотання ниток у клубки

самоту́га, -и *перев. мн.* // **самоту́шкі,** -ів *тільки мн.* ручні сани для сіна, дров тощо

самува́ти *рідк.* поважати, вшановувати

сану́тиси кинутися, метнутися

сапі́на *див.* **цапі́на**

сарабу́ха (шарабу́ха), -и *див.* **дзе́ма 1**

сара́ка, -і // **сара́чі,** -чіти бідолаха; сирота: *Оде́н сара́ч'і засла́б з робо́ти — йиму пу́кла ж'и́лка* (Вж); *пор. рум.* sărác

сара́кий бідолашний, нещасливий

сара́чі *див.* **сара́ка**

сарда́к (серда́к), -а́ верхній короткий рукавний чоловічий або жіночий одяг з домотканого сукна, оздоблений вовняними нитками

сарса́ма, -и // **сарса́м,** -а інструмент ремісника: *Сарса́ма — то йек ро́бйе на доро́гах, то чокані́, ло́пати* (Бкв, LAHD *329*)

саса́р (саса́рь), -є́ трясовина

све́кла, -и *бот.* (Beta) буряк

свекли́ні, -і // **свекли́на,** -и *див.* **бураче́нка 2**

све́кліний // свекло́вий буряковий

свербі́гус (свербі́вус) // свербі́гуска (свербі́вуска) *див.* **ге́чіпе́чі**

свершо́к (сверщо́к, свірчо́к), -а́ // **сверщо́к хатни́й** *зоол.* (Gryllus domesticus) цвіркун (*комаха*)

све́тість (сьве́кість, сьви́кість), -тости те, що несуть святити на Великдень

свина́рька, -і загорода для свині

сві́дім (сьві́дом) *невідм. рідк.* той, хто є обізнаний, знає: *Він сві́дім хто ци зробі́ў* (Чрм)

свіжина́, -и́ *тільки одн.* **1.** *те саме, що* **різови́на**; **2.** частування з нагоди забою свині: *А що так'і́ твире́з'і зи с'віжині́ йде́ти*[e]*?* (Врт)

сві́йство, -а свояцтво; побратимство

свірчо́к *див.* **свершо́к**

сві́сть, -і *див.* **жіно́ча сестра́**

сві́тач, -є ліхтар, світильник, свічник (пере́в. церковний)

світи́лка (світі́вка), -і **1.** дружка, яка тримає при шлюбі свічку за плечима молодих;

2. зірниця: *У ночі — літом — пізнают чєс по вечірці, по великім возі и по світивці* (Гк 37, *39*)

світова́н, -á **1.** мандрівник; той, хто побував у світі; **2.** *зневажл.* волоцюга

світце́ (сіцце́), -я невелике церковне свято: *Йу́р'і, Ил'і́ — то мал'і́ с'в'іту'і́* (ЗлН)

свічєрьни́к *див.* **дже́нджура**

свічівни́к *див.* **дже́нджура**

сві́чка *див.* **лиси́ці**

свічки́, -чóк *тільки мн. бот.* (Polygonatum) купина

свічурни́к *див.* **дже́нджу́ра**

сеге́льба, -и згарище; випалене або вигоріле місце у лісі

се́гла *див.* **си́гла**

секма́нич *див.* **сикма́нич**

сема́к, -á // **семачє́,** -єти дитина, яка народилася семимісячною

сембри́ла *див.* **симбри́ла**

се́ндзя, -і **(се́ндзій,** -я) *рідк.* суддя; *пор. пол.* sędzia

се́рбавка, -і рідкий суп (перев. без м'яса)

се́рбанка, -і **1.** *те саме, що* **се́рбавка; 2.** їжа із сироватки й овечого сиру гіршого ґатунку, з "вурди": *Жентúц'і з ву́рдоу́ називáйеси се́рбанка* (Бб)

се́рбати 1. їсти рідку страву; **2.** сьорбати; пити малими ковтками; *пор. пол.* serbać

сербува́ти святкувати: *Хто ни се^и^рбу́йет с'є́то, той мóжет упáсти в кал'і́цтво* (Гл)

серда́к *див.* **сарда́к**

сере́н (сире́н), -у́ *тільки одн.* наст, обледеніла снігова кора

серн, -а // **серню́к,** -á самець сарни

се́рний *заст.* лагідний

се́рпень, -пня **1.** серпень; **2.** *рідк. заст.* вересень

серпівни́к *див.* **батіжни́к**

сєтки́ (сітки́), -тóк *тільки мн.* релігійні свята, які тривають кілька днів: *На Риздв'ін'і́ кáут с'ітк'é, на Великóн':і* (Бб)

си́вий сірий: *Аби си́ву фáрбу робі́^е^ти^і^, трéба роди́мого ч'óрного і бі́лого* (Рч)

сивни́й (сівни́й) рясний; урожайний: *Сиу́ні́й дож' іде́. Сиу́ні́й сад* (Бб)

сиво́ *присл.* сіро: *Дош' : так'є́й, аж сиво́* (Кс)

сиву́ля, -і **1.** худоба сірої масті; **2.** *зневажл. рідк.* немолода дівчина або жінка

си́гла (се́гла), -и **1.** високе рівне дерево (перев. смерекове); **2.** густий, непрохідний ліс

(перев. смерековий); **3.** назва гори; *пор. словац.* sihel', *рум.* sehélb

сиглéнка, -і **1.** *те саме, що* **сúгла 1; 2.** *бот.* (Lactarius deliciosus) рижик їстівний (*гриб*)

сидíти мешкати, жити

сúкавка, -і **1.** *те саме, що* **гук 2; 2.** шприц

сикірáція *див.* **асикурáція**

сикмáн, -ý *рідк.* гурт, артіль лісорубів

сикмáнич (секмáнич), -а *заст.* той, хто керує роботою лісорубів: *Сикмáнич', йак бригадúр, — то ў бýтин'і буў* (Слп-В)

сúлєнка, -і **1.** жіноча прикраса з різнокольорового бісеру у вигляді стрічки, що облягає шию; **2.** тонка мотузка, на яку щось нанизують: *Гéнде вúсит сúл'енка з рúбоў* (Чрм)

силéти 1. прив'язувати; **2.** нанизувати; **3.** засилювати нитку

симбрúла (сембрúла), -и *заст.* **1.** заробіток, плата за найману працю (плата, яку пастухи отримували молочними продуктами); **2.** служба у когось, наймитування: *Пішлá до багачá на сембрúлу* (Сн); *пор. рум.* simbríe

сúнива, -и // **сúнівка,** -і зимовий туман

синю́х, -á *зоол.* (Culex pipiens) комар (*комаха*)

сúпаний вилитий з металу: *Дзвин'к'é сúпані з мóсіжи* (Слп-В)

сúпати(си) 1. сипати(ся); **2.** лити(ся), наповнювати рідиною; **3.** виливати з металу; **4.** падати, іти (про опади)

сирéн *див.* **серéн**

сирівцí, -íв *тільки мн.* постоли зі сиром'ятної шкіри зі шерстю

сúріний сирний, зі сиру: *У кн'ігúен'і на руц'í колáч'іик мáйе бýтие сúеріний, тепéр вже з дéриева* (Брст)

сирничúна, -и **1.** лісові яблука-кислиці; **2.** сирі дрова

сировéц, -вця́ сиром'ятна шкіра для постолів-сирівців

сировúця, -і // **слатúна,** -и насичена солями вода, що витікає з гірських солоних джерел

сівбúнá, -и (-ú) посіяне зерно

сівнúй *див.* **сивнúй**

сíвно *присл.* рясно

сідéц, -дцé (-дця́) стілець

сікавнúця, -і шатківниця

сікірáція *див.* **асикурáція**

сікірóваний *див.* **асикурóваний**

сікірува́ти *див.* **асикурува́ти**

сíно, -а **1.** висушена трава, сіно; **2.** стіг, скирда сіна: *Бу́ло на трóйе сін траві́* (Бб); **3.** одиниця виміру земельної площі, що відповідає кількості зібраного з неї сіна: *На́ше пóле на однó с'íно* (Крвр)

сітки́ *див.* **сєтки́**

сіццé *див.* **світцé**

січни́к, -á *заст. рідк.* лютий (місяць)

сíянка (сíєнка), -і **1.** час і процес висівання зернових; **2.** осінні сходи жита, пшениці; **3.** цибуля-сіянка; **4.** *перев. мн.* садіння лісу

сказ, -у // **ска́за,** -и **1.** *мед.* сказ; **2.** огріх при оранці, косінні; **3.** огріх при тканні полотна; **4.** вада, недолік

сказúти 1. розбити (про посуд): *Ти сказíла біз' íўно гóрш' пʼ и, лиш тайíш* (Рх); **2.** пошкодити; зіпсувати

скіпа́ти (скúпати) сильно боліти: *Ногá ск'іпáла, шо ц'ілý ніч ни спаў* (Блб)

скíпка, -і тріска; лучина

скíсок, -ска ніж з уламка коси

склада́ч, -á широкий обруч, яким скріплюється дерев'яний посуд

склеп, -у крамниця, магазин; *пор. пол.* sklep

склепа́р (склепа́рь), -á *заст.* продавець

склепа́рка (склепа́рька), -і *заст.* продавщиця

склепíкі (склипíті, шклепíтє), -і *зб.* кам'янисте урвище; стрімка гора

склéнка, -і **1.** пляшка; **2.** віконна шиба; **3.** склянка

склима́рь, -і // **склíнна мýха** *зоол.* (Odonata) бабка (*комаха*)

склíвка, -і *рідк.* посуд, з якого п'ють молоко або воду

склíвочка, -і *зменш. до* **склíвка**

склíма́чувати(си) м'яти(ся)

склінна́ мýха *див.* **склима́рь**

склíнно (склúнно) *присл.* мирно, дружно, у злагоді

склóвий скляний

скобúтавий (скобітлúвий) вразливий до лоскоту

скобúтанка, -і найбільш вразливе місце для лоскотання: *У мéне під плечéма йе скобíтанка* (Сн)

скобита́ти(си) (скобета́ти(си), скобота́ти(си)) // **ґéдзати(си)** //**ґадзіґа́ти(си) (ґідзіґа́ти(си))** лоскотати(ся)

скóки, -ів *тільки мн.* пороги у гірській ріці

сколе́нчіти(си) заклякнути, затерпнути (від довгого сидіння, незручного положення тіла)

сколо́тини, -ів *тільки мн.* маслянка

скоми́рда (скоме́рда) *рідк. див.* **ба́нуш**

ско́рух (скрух, шко́рух), -у // **скоруши́на,** -и *бот.* (Sorbus) горобина

скорухо́вий (шкорухо́вий) горобиновий

скоруши́на *див.* **ско́рух**

скоса́к, -á **1.** вид мітки овець: навкіс обтяте вухо; **2.** шевський ніж

скота́рити *див.* **пасту́шити**

скрегі́нцати // скримзи́ти *див.* **крецкоті́ти**

скри́ня, -і **1.** скриня (напр., для одягу, зерна); **2.** частина колиски, воза; **3.** стіна дерев'яного будинку: *Майстри́ ві́клали до полови́ни скри́н'у одно́йі ха́ти* (Скл)

скрипи́чник, -а // **скрипа́к** // **скрипа́р,** -á // **скри́пник** // **скрипні́ст,** -а скрипаль

скри́пій *рідк. див.* **пади́волос**

скріс (скрісь) 1. *прийм.* через; **2.** *присл.* скрізь

скрокле́ний // спацьо́рений скручений (про нитку)

скроклюва́ти // спацьо́рувати зробити петлю

скро́кля, -і // **скро́коль,** -кля петля; скрутень: *Сука́йучі ни́тку, на йе́йі зроби́лиси скро́клі* (Гр)

скрунцо́ваний міцно зв'язаний

скрунцува́ти 1. зав'язати; **2.** скрутити

скрут, -у поворот

скру́тец, -тцє // **скру́ток,** -тка // **скру́цак,** -а **1.** скручений тютюн; **2.** щось заплутане, скручене; згорток

скрух *див.* **ско́рух**

скугні́ти 1. скавуліти; **2.** стогнати, скиглити

ску́лити(си) щулити(ся), мружити(ся): *Ску́лит пра́веи о́ко* (Сн)

скулоо́кій *див.* **кривоо́кій**

скумпі́я // ску́мбріє, -ї різновид барвника

скупі́ндра, -и // **скупцу́н,** -á жадібна людина, скнара

скупува́тиси скупитися, скнарити

ску́са, -и *тільки одн.* **1.** спокуса; **2.** переляк: *То йак с'і напу́дит, то ску́су ма́йе* (Крм); **3.** *евф.* чорт

ску́си, -ів *тільки мн. мед.* кокл юш

скусівни́к, -а́ *бот.* **1.** (Astrantia) астранція; **2.** *те саме, що* **а́рмітка**

сла́бість *див.* **бола́**

слати́на *див.* **сирови́ця**

слемби́на *див.* **банти́на**

сливне́к, -а́ молода сливова парость

слиж, -є́ *зоол.* (Angnilla angnilla) в'юн, вугор (*риба*)

слизівни́к, -а́ *бот.* (Malva rotundifolia) калачики дрібненькі

слимба́к, -а́ слимак, равлик

сли́нити(си) *зневажл. перен.* **1.** плакати; **2.** цілувати(ся)

слих, -у чутка, звістка; **аби слих пропа́в** — пропади ти пропадом: *Іди́ так, аби́ за тобо́ў слих пропа́в* (Гр)

слі́дно *присл.* видно, помітно

сліп, сло́па // **слопе́ц,** -пце́ пастка для звірів: *Слопи і сітки намащують на оленя смолою, а на иншу звір салом-мясом* (З-Зл, Он-к. Остки, 167)

слі́па́вка, -і *див.* **багне́нка**

сліпа́к, -а́ **1.** вуж; **2.** *мед.* чиряк; **3.** *те саме, що* **сліпу́н**

сліпакі́, -і́в *тільки мн.* **1.** *те саме, що* **багне́нка; 2.** *зневажл.* очі

сліпу́ля, -і *зневажл.* сліпачка

сліпу́н, -а́ *зневажл.* сліпець

сло́йок, -йка // **сло́йчик,** -а скляна банка, слоїк

слони́ти присипляти дитину, заколисувати

сло́та, -и дощова погода, сльота

сло́тавий (слоте́ний) дощовий, сльотавий

сло́тити дощити

слуп, -а стовп

слупе́ц, -пце́ *здрібн. до* **слуп**

слути́й каліка: *Він слути́й на пра́ву ру́ку* (МРж)

слу́шний слухняний

слю́бний // слюбо́ваний шлюбний, весільний

смага́, -и́ біда, нещастя; раптова хвороба

сма́глий сухий (про льон)

сма́гнути сушити (про льон)

сма́шка, -і смаженя, яєчня

смета́нник *див.* **зра́дзілє**

смик, -а смичок

сми́кавка, -і *бот.* (Carex) осока

сміі́ни, -і́н **(смі́ни,** смін) *тільки мн.* **1.** *те саме, що* **мі́ни; 2.** частування на другий день після весілля

сміхова́н, -а́ // **сміхова́нец,** -нце́ жартун, дотепник, сміхун

смішкува́тиси насміхатися, збиткуватися

смо́лавий смоляний; **ма́ти смо́лаві ру́кі** — красти

смоле́к, -а́ *зневажл. заст.* пушкар (назва походить від чорного кольору мундирів)

смоле́нка, -і **1.** смоляниста дошка; **2.** *те саме, що* **ма́занка**

смоле́р *див.* **смо́линик**

смоле́рня, -і смолокурня

смо́линик, -а // **смоле́р,** -а́ смоляр; той, хто добуває смолу з деревини хвойних дерев

смотоло́ка *див.* **ґу́шкір**

смотри́ти (смотрі́ти) 1. перевіряти на дотик, мацати; **2.** доглядати, пильнувати

сму́шок, -у каракуль

сни́ці, -ів *тільки мн.* дерев'яна розвилка, на яку насаджують дишель воза

сніжни́ця, -і **1.** снігопад з дощем; **2.** дрібний лід, який пливе річкою; **3.** перший сніг: *Ли́ше ста́ло хо́лодно, тай п'ішо́ў сн'іжо́к тоне́н'кий, то ўже ўпа́ла сн'іжні́ᵉц'і* (Крм)

сні́сінкий *див.* **сні́ский**

сні́сінко *див.* **сні́ско**

сні́ска, -і низка, разок

сні́ский // **сні́сінкий** подібний, схожий; точний

сні́ско // **сні́сінко** *присл.* подібно, точно

сніт (шніт), -а відрізок деревини

сні́тува́ти розпилювати

сні́чний який є з учорашнього вечора: *Сні́чна зима́ не роста́ла* (Гр)

сно́ва́вка (снува́лка), -і *ткац.* пристрій, на якому готують основу для ткання, снівниця

сно́чі (сно́че) *присл.* учора ввечері

снур, -а *див.* **шнур 1**

сну́рок, -рка *зменш. до* **снур**

со́вганка // **чво́вганка,** -і ковзанка

со́вгатиси // **чво́вгатиси** // **чепо́вгатиси (чопо́вгатиси)** ковзатися

со́вма *присл.* **1.** гуртом; **2.** прямо, просто

со́впати іти глибоким снігом, грузнути в снігу

со́впел (со́мпель), -пля *перев. мн.* бурулька

согі́рше *присл.* гірше: *Йкос сог'і́рши*ᵉ *йім виде́с'і сиго́ ро́ку ў господа́рц'і* (Врт)

согі́рший (сугі́рший) поганий: *Була́ сугі́рша пого́да* (ЗлВ)

соко́таник, -а // **соко́тач (соко́тачь),** -є **1.** сторож; **2.** *перен.* мухомор, який росте там, де білі гриби: *Соко́-*

тач' йагби сокотúет б'íл'і грибúе (Бб)

сокотúти *див.* **пáзити**

сóлищє, -я (**сóліще,** -а) місце на полонині, де худобі дають сіль

солодýшка, -і *бот.* (Oxycoccos microcarpa) журавлина дрібноплідна

солом'éнка, -і *бот.* **1.** *те саме, що* **соломнéк; 2.** (Xeranthemum) безсмертки

соломнéк, -á солом'яний капелюх

солонúна, -и сало

солонúнка, -і *здрібн. до* **солонúна**

солóтвина, -и багновище, мочарі

сóмпель *див.* **сóвпель**

сóнцí (сопцí), -ів (-íв) *тільки мн. заст. мед.* біль у шлунку від переїдання

сóпух, -у сморід; задуха

сорокáтий // таркáтий (теркáтий) 1. строкатий; **2.** рябий (про масті тварини); **мáлпа сорокáта** *лайл.* неслухняна, вередлива дитина

сорокíвка, -і **1.** сорок років; **2.** дошка, товщиною 40 мм; **3.** полотно, виткане з ниток №40

сорокóвини, -вин *тільки мн.* поминки на сороковий день після чиєїсь смерті

сóтúна, -и міра площі, що дорівнює одній сотій гектара

софíя, -ї *евф. зоол.* (Pelias chersea) гадюка чорна

сóха, -и палиця, розщеплена на кінці

сохрáнний обережний

сохрáнно *присл.* обережно

сохтáч, -á удача, спритність

сохтíвний спритний, тямущий

спаленéк // спáланищє *див.* **згарь**

спáса (спас), -а *церк.* Преображеніє Господнє (19.08)

спацьóрений *див.* **скроклéний**

спацьóрувати *див.* **скроклювáти**

спервовíку *присл. рідк.* споконвіку

спéред *прийм.* від

спирáти зупиняти, стримувати

спúтаний *рідк.* вихований

спíвний спільний

спíвник, -а спільник

спіж, спíжі чавун

спіжáрня, -і приміщення для зберігання зерна, комора

спіжéвий (спіжóвий) чавунний

спіжéк, -á металевий казан, баняк

спінь *див.* **шпінь**

спір, спóру **1.** *те саме, що* **дúхавиця; 2.** льодохід

спíрний ситний, калорійний: *Багáто бáнуша неи зїіш, бо віин спíрний* (Гр)

спíрно *присл.* ситно

сплав *див.* **бóкор**

сплáвачка, -і *заст.* старий спосіб сплаву розсипної деревини по воді

сплáснути зменшитися, стухнути (про опухлу частину тіла): *Рукá ўже сплáсла* (Бб)

сплиндиґáти *рідк.* робити щось як-небудь

сповивáч, -є́ пелюшка

сподáк, -á **1.** нижня закручена частина люльки; **2.** нижня частина колача: *Пóтим росmáч'уйу дв'і пел'ýсц':і та й кладý на сподáк колач'á* (Бб)

спóдні, -éнь *тільки мн.* штани з фабричної тканини

сподовúні, -я **1.** спеціальна підстилка під снопами; **2.** осад: *Сцідúла молокó, а сподовúні вíсипала у чубéрку* (Гл); **3.** натільний одяг

спóдом *присл.* низом, долиною

спопиндáти *заст.* спіткати: **бідá спопиндáла** — нещастя спіткало

споровáтий астматичний

споровáтіти захворіти астмою

спосíбний 1. здібний; **2.** зручний; **3.** здатний (на що, до чого): *Він спосíбний до збúткіў* (РзтК)

спохóватий // спохóвий похилий, пологий

спошéвніти *рідк.* стати вигідним

справедлúвий справжній; **справедлúвий гриб** — *те саме, що* **бíлик**

спрахтикóваний переконаний

спрахтикувáти переконати, спробувати

спрахтúти *заст.* звести зі світу

спрúходу *присл.* біля входу: *Спрúходу ў хáт'і стойíт cm'íл'чик* (Крм)

спричкувáтиси *заст.* учинити самогубство

спýза, -и **1.** попіл; **2.** порох

спузáрик, -а *зменш. до* **спузáрь**

спузáрь, -á **1.** *те саме, що* **ватрáк; 2.** палиця, якою перегортають жар

спýзіний запорошений

сп'юх, -á сонько

сп'ю́чий сплячий

срібнéнький // срíмний **1.** срібний; **2.** *перен.* дорогий, любий: *Кýмочку срібнéн'кі* (ВРж); *Срíмна л'ýпко мóйа* (Слп-В)

стада́р, -á // **ста́дник,** -а пастух коней

стада́рка (стадна́рка), -і стайня для коней на полонині

ста́їще *див.* **стóїще**

ста́нціє, -ї тимчасове помешкання: *Він у нас ужé дéвіт' рóкіў на ста́нціїі* (Гр)

станч, -ý клопіт; робота

станчува́ти багато, тяжко працювати

стара́ти дбати, роздобувати

стара́тиси турбуватися: *Д'íти стара́йутси про свойý старін'ý* (Ясн)

стари́ня́, -і (-і) **1.** батько з матір'ю; **2.** люди похилого віку

старівни́к *див.* **батіжни́к**

ста́рли́вий дбайливий

старові́цький старосвітський, стародавній

старчу́к, -á **1.** *зневажл.* жебрак, бідняк; **2.** хлопчик, який водить старця

ста́тком *присл.* багато, рясно

статкува́ти жити в достатку

ста́тний заможний, багатий

ста́я, -ї **1.** постійне або тимчасове житло на полонині, де живуть пастухи влітку і переробляють молочні продукти; **2.** *рідк.* стая, зграя

стебі́лє, -і *зб.* стеблиння: *Там погáна травá: самé стеб'íл'і* (Бб)

сте́бни́к, -а (-á) приміщення для зимівлі бджіл

сте́жірь, -и спеціально споруджена повітка, де зберігають сіно, оборіг

стели́на, -и // **суфі́т,** -у стеля

стелю́га, -и козли для розпилювання вручну колод на дошки

степти́(си) здригнути(ся)

сте́кну́ти 1. досягти; **2.** обхопити

сте́митиси (ски́митиси) отямитися

сти́рта, -и скирта

стóїще (ста́їще), -а **1.** місце відпочинку худоби; **2.** місце, де стоять полонинські будівлі: *На стóйіш' :у бýли кош'ірú, стáйі, стойáла худóба, мíш'іні* (Бб)

столе́рка, -і *тільки одн.* **1.** столярні роботи; **2.** столярські вироби

столува́ти годувати; приймати, гостити

стóнчка, -і стрічка; *пор. пол.* wstążka

стóрзом (стóрцом) *присл.* сторч

сторзува́ти (сторцува́ти) ставити сторч; стовбичити

сторо́нка, -і ділянка землі, призначена для вирощування городніх культур

сторо́нцкий нетутешній, чужий

сто́рцом *див.* **сто́рзом**

сторцува́ти *див.* **сторзува́ти**

сто́чник, -а фахівець, майстер своєї справи

стра́титиси 1. загинути; **2.** *те саме, що* **спричкува́тиси**

стра́тча (страччє́), -є́ти немовля, яке померло нехрещеним, потерча

страх *присл.* дуже багато

страхі́вка *див.* **асикіра́ція**

стре́бити(си) бути потрібним

стрий, -я // **стри́йко,** -а брат батька

стри́йна, -и дружина батькового брата

стрих *див.* **під**

стрі́вка, -і вид мітки на вусі вівці

стрі́л, -у постріл

стрі́ла, -и **1.** складова частина кросен; **2.** *мед.* чиряк

стрі́льба, -и рушниця, пищаль

стрім *див.* **стріп**

стрінчі́ти стирчати

стріп, стро́пу **(стрім,** стро́му) // **стропа́ (стро́ма),** -и купа, звалище (перев. про дерево): *Колú пóв'ін', то Чéремош несéт стромú дéрева* (Двгп); **стропа́ гроши́й** — багато грошей

стрі́тити(си) *див.* **зди́бати(си)**

стрі́ченє (стрі́кінє, стрі́тенє, стрі́чіні), -є *церк.* Стрітення Господнє (15.02): *На Стрічєнє зістрічєєтци зима з літом* (Гк 35, 9)

стро́мина, -и // **стро́мінь,** -є урвище, стрімкий берег

стропа́ (стро́ма) *рідк. див.* **стріп**

стропі́ти стовбичити

струг, -а **1.** *те саме, що* **пструг; 2.** ніж для глини

струга́к, -а́ *див.* **струг 2**

струга́ти *див.* **лупи́ти 1**

струга́ч, -а́ різьбярський ніж

струнінке́, -но́к *тільки мн.* овечі кишки: *Струн'інк'é т'íлко з дробйéти, шо з них стрýни рóбйе* (Слп-В)

стру́нка (стру́нґа), -і вузький прохід у кошарі, через який пропускають (по одній) вівці для доїння

струнка́р (струнґа́рь), -а́ пастух, який заганяє овець під час доїння до "струнки"

стру́пихнути // стру́пиші́ти струхлявіти

стру́цень, -ця довгаста плетена булка

сту́ґінь *див.* **сту́дінь**

студене́ц *див.* **гижки́**
студене́к, -а́ людина, якій завжди холодно
студе́но *присл.* зимно
сту́дінь (сту́ґінь), -дени холоднеча, холод
сту́дні, -і глибока криниця
стули́губа, -и *бот.* (Bupleurum aureum Fisch) ласкавець золотистий
ступа́к, -а́ ступня
сту́пи, -ів *тільки мн.* спеціально обладнане місце коло млина, де обробляють водою домоткане полотно
стус, -а стусан
сту́сок *див.* **бана́**
сту́хнути 1. протухнути, зіпсуватися; **2.** *те саме, що* **спла́снути**
суга́к, -а́ шевський ніж, схожий на шило
сугі́рший *див.* **согі́рший**
су́головок, -вка **1.** межа, цілинна смуга між полями; **2.** *рідк.* огріх під час оранки
суда́ *присл.* тут; сюди
суди́на, -и // **судни́к,** -а́ // **судни́чі,** -і *зб.* дерев'яний посуд: *Судник'е́ — то коноўкú, цебрикé, гелеткé* (Ісп, LAHD *321*)
су́канец, -нца // **су́кани́ця,** -і *перев. мн.* **1.** скрутень з тіста; **2.** стерті зі шкіри залишки бруду чи тіста
су́кровище, -а *заст.* місце, де когось убито: *Явиди повстают з дітиі страчених … і з сукровища, місця, де убито чоловіка і заховано без проводів* (Ш. V, *6*)
суло́, -а́ **1.** дерев'яний держак залізних вил; **2.** *рідк.* жердина, якою відштовхують човен від берега
сума́р-суме́нний великий багач; той, хто має багато грошей
су́мішка, -і **1.** суміш зернових різного сорту; **2.** суміш продуктів: *Да́ла су́мішкі до зу́пи* (Бб)
су́ньголов *присл.* стрімголов; шкереберть
су́плітка, -і // **су́пліток,** -а переносна частина дерев'яної загороди
су́равий норовистий (перев. про коня)
сусі́к, -а **1.** засік; **2.** *те саме, що* **скри́ня 1**
су́тич, -и місце, де сходяться плоти, смуги лісу тощо; стик
су́тки, -ток *перев. мн.* вузький прохід між двома будинками, плотами тощо
суту́га, -и пасмо, пасмуга: *Утрú з вікна́ суту́ги* (Прх)

суфі́т *див.* **стели́на;** *пор. пол.* sufit

суха́р, -а́ // **сухари́ця** // **суши́ця (шуши́ця),** -і сухостій; всохле на корені дерево; всохла гілка

сухарни́к, -а́ **1.** сухе гілля; **2.** ліс, у якому багато сухостоїв

сухо́золоть (сухо́злоть), -і // **сухозо́лото,** -а сріблясті чи золотисті нитки, з яких тчуть парчеву тканину; сухозлітка

сухо́ліс, -а *див.* **сухарни́к 2**

сушени́ця (шушени́ці), -і *перев. мн.* сухофрукти

суши́ця *див.* **суха́р**

су́шнє, -і сушарка

суяти́ти(си) метушитися

схі́дний перший день тижня після повного місяця; **схі́дний понеді́вник; схі́дний четве́рь; схі́дна субо́та** тощо

схну́ти сохнути; **схну́ти на пни** — сохнути на очах: *Ви́тко, шо у не́йі рак, бо схнет на пни* (Брв)

ська́ти шукати

Т

табзу́к, -а́ *рідк.* однорічне теля

табі́вка (тобі́вка, тобі́лка) // **та́шка,** -і оздоблена орнаментом невелика шкіряна сумка, яку носять через плече; *пор. рум.* tabilcă

та́бора, -и гурт, група

табо́рик // **таборе́тко,** -а табурет

табурє́, -є́та *здрібн. до* **табо́рик**

та́йма *присл.* потайки

та́йстра (тра́йстра), -и полотняна або вовняна торба, яку носять через плече (перев. для харчів); **пусти́ти з та́йстров** — пустити з торбою, зробити жебраком

тайстри́на, -и **1.** *те саме, що* **та́йстра; 2.** *здрібн. до* **та́йстра**

та́кати кахкати (про качок)

та́ки // **та́кіш** *присл.* також

талага́нити занедбувати, занечищувати помешкання

тала́н, -у́ доля; щастя; **іти в тала́н** — йти шукати щастя; **у оде́н тала́н** — *заст.* постійно, безперестанку

тала́нник, -а працьовита людина

тала́пати 1. йти по болоті; **2.** *перен.* говорити нісенітниці

та́лба (та́льба, та́лпа), -и **1.** окрема частина дараби; **2.** секція огорожі між двома стовпами

талга́р, -а́ *заст.* злодій
талі́р // талі́рчик (тале́рчик), -а // **тарі́ль,** -ре́ля тарілка
талія́н, -а італієць
талія́нка, -і **1.** італійка; **2.** *ліс.* інструмент лісоруба (вид "цапіни")
талія́нцкий італійський
та́льба (та́лпа) *див.* **та́лба**
талюва́ти 1. укладати; утрамбовувати; **2.** розподіляти
тама́цати м'яти, роздрібнювати: *Тама́чит у чубе́рці макого́ном барабу́л'і сви́н'ам* (Гр)
тама́цькати (тама́цкати) напихати
тама́чка // тама́чинка (тома́чєнка) *див.* **коло́чєнка:** *Барабу́л'і ўтома́чити і зарідіи^е ти — то ўже тома́ч'енка* (Бб)
та́меньки (та́минька) // та́мечі // та́мечки // та́мки (та́мка) *присл.* там, ось там
та́мто́й той
та́нджір (та́ньджєрь), -и неглибока тарілка
танизна́, -и́ дешевизна
та́ний дешевий: **за та́ні гро́ші** — забезцінь
тані́ти дешевіти
та́но *присл.* дешево, недорого

тапшу́к, -а́ полотняна або шкіряна торбинка для тютюну, капшук
тарабо́ня // тарібо́нька, -і *заст.* саморобна дерев'яна шкільна сумка
тара́н, -а́ частина олійниці
таргани́ *див.* **баби́**
тарга́нитиси лізти
тари́фа, -и таблиця, попереджувальний знак
тарібо́нька *див.* **тарабо́ня**
тарка́тий (терка́тий) *див.* **сорока́тий**: *Тарка́пий бара́н ма́йі во́ўну б'і́лу і ч'о́рну* (Рч)
тарка́тіти рябіти
та́рло *див.* **те́рло**
та́рниця (та́рніца), -і дерев'яне сідло
таршу́к (таршю́к), -а́ **1.** *анат.* сечовий міхур; **2.** *те саме, що* **тапшу́к**
та́са (та́ца), -і **1.** форма для випікання хліба, печива: *Бліхо́ва та́са, шо пече́си хл'іп, кола́чі́* (Бб); **2.** піднос, таця
тасува́ти сортувати за довжиною деревину
тата́рни́к, -а (-а́) *бот.* (Sanquisorba) родовик лікарський
та́фгибель, -я // **тафлівни́к (кафлівни́к),** -а́ рубанок, яким обробляють двері фільонки: *Та́фги^е б-*

л'ом обробйе́т стол'е́р ка́ф-л'у у две́рі (ВРж)

та́фля (ка́фля), -і фільонка (в дверях)

та́ца *див.* **та́са**

та́чалка *див.* **тачі́вка**

таче́ти 1. розтачувати (про тісто); **2.** *те саме, що* **маґлюва́ти**

таче́тиси качатися

тачі́вка (та́чілка, та́чалка), -і // **тачівни́к,** -а́ **1.** качалка (для білизни); **2.** качалка (для тіста); **3.** *рідк.* макогін

та́шка, -і **1.** *те саме, що* **табі́вка**; **2.** *рідк.* шкіряна торба (перев. для книжок); *пор. нім.* Tasche

твар (тварь), -і *див.* **лице́ 1;** *пор. пол.* twarz

тверди́й 1. міцний, сильний; **2.** справжній: *Там на Верхові́ні тверд'і́ гуцулі́е* (ЗлН)

теку́чка, -і *заст.* нафтова ропа

те́лек (те́леґ), -а **1.** місце для будівництва хати; **2.** садиба: *Те́лек на́ших ро́дич'іў тепе́р стаў ніч'и́й* (Рх)

теле́нка *див.* **тели́нка**

телепа́ти 1. трясти; **2.** хитати

телешува́ти(си) розхитувати(ся), трясти(ся); **телешува́ти собо́в** — метатися

те́лє (те́лі), -ле́та теля від піврічного до річного віку

теле́тни́к, -а (-а́) // **телєче́р,** -а́ пастух телят

тели́нка (теле́нка, тили́нка), -і сопілка (перев. вербова) без бокових отворів, дно якої прикривають пальці під час гри

тели́чка *див.* **телю́к**

телі́га, -и **1.** частина колісниці плуга; **2.** візок для перевезення дров

те́ліш, -а *заст.* пастка на оленів чи косуль: *На олені і серни наставляють теліші подібні як западь* (Ш. II, *236*)

телю́к (телю́х), -а́ // **тели́чка,** -і однорічне теля

теме́нний дуже великий; страшний: *Він теме́нний брехýн* (ЗлВ)

теме́нно *присл.* дуже; страшно

теметі́в *див.* **цви́нтарь;** *пор. уг.* temető

те́мріч *присл.* дуже темно

те́ньґий 1. дебелий, огрядний; сильний; **2.** грубий (про деревину); *пор. пол.* tęgi

тепе́ринька // **тепе́ричькі** // **тепе́ркі** *присл.* тепер

тепли́ця // **тепли́чка,** -і **1.** природне джерело, у якому вода не замерзає; **2.** парник

теплі́ня́ (теплі́нє́), -і́ дуже тепла погода
тепти́си дрижати, трястися
тереби́ти 1. очищати (ліс, поле від чагарників); **2.** лущити (кукурудзу, квасолю, мак); **3.** *перен.* багато їсти
теребі́ш ділянка лісу, очищена від чагарників
теребл́іник, -а робітник, який очищає зруб від чагарників
тереблі́ні // тереблі́нка, -і підготовка ділянки для посадки лісу
терелéйства (тирилéйства), -ств *тільки мн.* різні речі — перев. ті, які мають магічну силу
терефéлити говорити, розмовляти
тéрка // шурі́вка, -і тертка, тертушка
терка́тий *див.* **тарка́тий**
тéрківник *див.* **тéртіник**
теркі́ла (терти́ла, тертí-ла), -и *тільки одн.* **1.** речі, спорядження, приготовлені для лісоруба або пастуха, що їде в полонину; **2.** *рідк.* навантажена торба, бесаги, якими перевозять вантажі на коні в полонину
теркóваний тертий
теркува́ти терти на тертці
тéрлиця (тéрлиці) // шмóргавка, -і знаряддя для тертя льону і конопель
тéрло (ти́рло, та́рло), -а **1.** місце, де нереститься риба; **2.** місце, де паруються олені; **3.** місце, розчищене від снігу, де годують худобу
терметѝстий неочищений від терміття (про пряжу)
тéрмін (ти́рмін), -у **// ферладу́нок (ферляду́нок),** -нка *заст.* судове повідомлення; виклик до суду; *пор. пол.* termin
термі́тє // тéрміть, -і *зб.* відходи з льону і конопель під час тіпання, терміття
тéрник *див.* **тéртіник**
терні́вка, -і **// тернóсливи,** -ів *бот.* (Prunus insititia) тернослив
терпи́гуска (терпи́вуска) *див.* **гéчіпéчі**
терпітни́к, -á терпентин
тéрти 1. терти; **2.** тіпати, очищати волокно конопель і льону від терміття; **3.** теребити
тéртиси 1. тертися; **2.** нереститися (про рибу)
тéрти́ця, -і тонка дошка
тертí́ла *див.* **теркí́ла**
тéртіник (тéртівник, тéрчіник) // тéрник, -а //

тертю́х, -а́ **1.** корж, спечений з тертої картоплі; **2.** *перев. мн.* деруни

теруси́ти(си) 1. розсипати(ся); розтрушувати(ся); **2.** накрапати, падати; трусити, сіяти (про дощ, сніг): *Зра́нку поч'е́ло тиерусі́ти зимо́ў* (БстВ)

терх (терьхь), -а́ **1.** вантаж, який кладуть на коня; **2.** міра ваги (бриндзи, молока), що дорівнює двом бербеницям — по 16 кг кожна, які везуть верхи на коні: *На кон'а́ кладу́т дві бербені́ци, зйе́зуйут курмейе́м — і то си називаў тер'х* (Бб)

терха́р // терха́ч, -а́ помічник ватага, який перевозив вантажі (терхи) на полонину

терха́ти 1. вантажити, в'ючити коня; **2.** *перен. зневажл.* жадібно їсти

терхі́вка, -і *див.* **терх 2**

те́рчіник *див.* **те́ртіник**

те́рьба *див.* **ти́рба**

теса́ти 1. знімати верхній шар деревини; **2.** *те саме, що* **лупи́ти 1**

тесли́ця, -і вид сокири з лезом, розташованим перпендикулярно до топорища, тесло

те́та, -и **1.** тітка (сестра батька або матері); **2.** *те саме, що* **вуйна 2**

те́тин тітчин

тетю́ха (титьо́ха) // три́стя, -і *мед.* пропасниця

теци́ (течи́) текти

тєва́ти *див.* **кива́ти**

тє́гатиси (кє́гатиси) 1. судитися; **2.** тягнутися, волочитися

тєгло́ (кєгло́), -а́ пара запряжених коней чи волів

тє́жа (кє́жа), -і **// тіжі́ль,** -я́ тягар

тє́ма *див.* **кє́ма**

тє́мити // тємува́ти *див.* **кє́мити**

тєс (тєск) *див.* **тяск**

тє́ти (кє́ти) 1. ударяти; **2.** рубати; **3.** *безос.* колоти: *Йего́ так т'е́ло у попе́риц'і, аш ві́йкнуў* (Кс)

тєшка́ *див.* **гру́ба**

ти́бель (ти́біль), -бля дерев'яний кілочок, шип, яким скріплюють дерев'яні бруси: *Проте́си на ти́бл'і прибива́ли* (Бб); *пор. пол.* tybel, *нім.* Dúbel

тибльо́ваний скріплений дерев'яними кілками, "тиблями"

тиблюва́ти скріплювати дерев'яними кілками

ти́лє, -і (**тілє́,** -і́) тупий бік предмета; задня сторона будь-чого
тили́нка *див.* **тели́нка**
тиму́нь (тимо́й, тиму́й) 1. *спол.* тому що; 2. *присл.* тому
ти́рба (те́рьба), -и *заст.* кров; велика кількість крові
тириле́йства *див.* **тереле́йства**
тирла́ш, -а́ крига на ріці: *Як у зимі тирлаші пускают сі, то у літі — бурі* (Он-к. Нк 57)
ти́рло *див.* **те́рло**
ти́рмін *див.* **те́рмін**
титьо́ха *див.* **тетю́ха**
ти́фус, -у *мед.* тиф; *пор. пол.* tyfus
ти́ха ха́та *див.* **ха́та**
ти́чи́ти тичкувати
тични́й (тічни́й) тичковий; **тичні́ фасу́лі** *див.* **фасо́лі**
ті́вна *див.* **кі́вна**
тіжі́ль *див.* **тє́жа**
ті́лє *див.* **ти́лє**
ті́мениця (кі́мениці), -і 1. тім'я; 2. тімениця, кірка, що утворилась на тімені (перев. немовлят); 3. пігментація на обличчі вагітної жінки
ті́пілько *див.* **тіцко**
тіска́ти *див.* **кіска́ти**
тісни́й (кісни́й) 1. тісний; 2. скрутний; **тісни́й (кісни́й) рік**
ті́сно (кі́сно) *присл.* 1. тісно; 2. скрутно
ті́сто (кі́сто), -а 1. тісто; 2. локшина (виріб з тіста і приготована з нього страва); 3. закваска для тіста (залишок тіста від попереднього замісу хліба)
ті́та, -и *див.* **те́та 1**
тіті́н, -у́ *бот.* (Nicotiana) тютюн
тітіне́вий тютюновий
ті́цко (ті́цько) // ті́пілько *присл.* трошки, небагато
ті́чка, -і 1. частина воза; 2. *те саме, що* **телі́га 2**
тічни́й *див.* **тични́й**
тлум, -у // **то́впа,** -и натовп
тлу́мак *див.* **клу́мак**
тобі́вка (тобі́лка) *див.* **табі́вка**
това́р, -у 1. предмет торгівлі, продажу; 2. *те саме, що* **ма́рга́**
товарє́, -є́ти одна штука худоби
товарє́тина, -и // **това́річе мнє́со** волове м'ясо
товка́льник, -а той, хто каструє худобу (перев. волів)
то́вканий 1. кастрований (про худобу); 2. товчений (напр., горіхи, картопля)

тóвканка // тóвчєнка, -і страва з товченої картоплі з квасолею, маком

товкáти // товчú (товцú) **1.** товкти; **2.** каструвати (барана, жеребця) закритим способом

товкáч, -á **1.** дерев'яний стрижень у ступі; **2.** макогін; **3.** *те саме, що* **товкáльник**

товкáчка, -і дерев'яна посудина, у якій товчуть сало для засмачення страви

тóвпа *див.* **тлум**

тóвчєнка *див.* **тóвканка**

товчú (товцú) *див.* **товкáти**

тогдú (тогúт, тогдí) *присл.* тоді

тогíд (тогíдь) *див.* **втогíдь:** *Тог'íт' бýло гóгадзіў, а сигóроку хот' ш'ірóм покотú* (Врх)

тогíдний (тогíнний) минулорічний, торішній

той // тот **1.** цей, той; **2.** *евф.* ужив. замість слова "чорт": *Назву сю (чорт) рідко найдеш у Зеленици. Звуть його Осинавец..., він, цураха му, тот, тот, що у скалі, тот, скаменів би, тот, що у тріскак...* (Он-к. М-ли 4, *64*)

токáн, -ý *рідк.* мамалига

токáнити *зневажл.* готувати їжу

тóкма, -и угода, домовленість про купівлю-продаж; *пор. рум.* tócma, *уг.* tokma

токмá **1.** *част.* тільки, навіть; **2.** *присл.* майже

токмúти узгоджувати; робити угоду; *пор. рум.* tocmeálă

токмúтиси **1.** домовлятися; **2.** мучитися; тіснитися

толíчка, -і мала толока

тóлокá, -і (-í) одноразова гуртова безплатна допомога при виконанні важких робіт

толóка, -і **1.** пасовисько (перев. обгороджене); **2.** земля, ніколи не орана

толочéник (толочéнник), -а учасник толоки: *Мáйу горóда на дéс'ік' толоч'éникіў* (Бб)

толóчити **1.** топтати (болото); **2.** брати участь у толоці: *Він пішóў до д'íда толóчити дровá на зúму* (Гр)

томáчєнка *див.* **колóчєнка**

томáчити м'яти (напр., картоплю)

тонáґ, -á *рідк.* дерев'яна посудина циліндричної форми з рівними стінками, виготовлена з клепок

тóнко *присл.* **1.** тонко; **2.** мало: *У нас густого молока тонко* (М *140*)

топíр, -порá вид сокири для тесання, тесло

топірéць (топорéц), -рцé *див.* **бáртка 1**

топíрчикí, -ів *тільки мн. бот.* (Viola tricolor) фіалка триколірна

торбáрь, -á // **торбéй,** -я́ *зневажл.* жебрак

торг, -у *заст.* **1.** ринок, базар; **2.** торгівля; **3.** *те саме, що* **тóкма**

торгóвиця, -і частина базарної площі, де продають худобу

тóрки *див.* **тóроки**

торкотíти 1. торохкотіти; **2.** безупинно говорити

торкотли́вий балакучий: *Алé у тéбе*[и] *торкотли́ва бáба* (Рч)

тóроки (тóрки), -ів *тільки мн.* торочки, бахрома

тот *див.* **той**

тпр (тпр-а) брíцька // тпра-тпра *виг.* ужив. для підкликання ягнят, овець

тпру *виг.* **1.** ужив. для того, щоб зупинити коня; **2.** *те саме, що* **тпр**

тра *присудк. сл.* треба

трабувáти 1. дбати; **2.** бажати (чогось): *Так трабýїу молокá кваснóго* (Врт)

трав'є́ний 1. трав'яний, трав'янистий; **2.** ясно-зелений (про колір)

трáґáрь *див.* **дрáґарь**

трáґати нести щось важке; *пор. нім.* tragen

траджувáти провадити; вести за руку

трáйстра *див.* **тáйстра**

трапáш (тропáш), -á стежка в горах, витоптана вівцями; утоптана стежка: *Йе отáва, входи́ли та й зроби́ли трапáш* (Слп-В); *пор. рум.* treapad

трапéта *див.* **оси́на**

трапітни́к *див.* **трепітни́к**

трáскати 1. ляскати, сильно вдаряти; **2.** бризкати; ляпати

трат *див.* **пили́на**

трáтити 1. страчувати, позбавляти життя; **2.** сварити

тратувáти (трихтувáти) топтати, витоптувати

траф'є́ти влучати, поціляти, потрапляти: *Трáфила косá на кáм'ін'* (Рч); *пор. нім.* treffen

траф'є́тиси траплятися; ставатися: *Дес си трафі́йейе, шо по дош':éви покáзуйуц:и д'ві весели́ци* (Крвр)

трафýнок, -а випадок; пригода

трáцкій призначений для розпилювання вручну: *То він*

забра́ў то́рбу с тра́цкоў сарса́моў (Гр); **тра̂цка пила́** // **трацко́ва пила́** — пилка, якою розрізують колоду на дошки

трачи́на // **трачи́ні** *див.* **пили́на**

трачува́ти розрізувати колоду на дошки

тра́чька 1. лісопильня, тартак; **2.** пристрій, на якому розпилюють вручну колоди на дошки, козли

тре́ба, -и **1.** потреба; справа; **2.** покупка

тре́бува́ти 1. дбати (про щось): *Я не тре́буйу про горі́ўку, бо ни^е пи́у* (Слп-В); **2.** вимагати; потребувати

требуха́тий *див.* **калюха́тий**

трембі́та (тримбі́та, трумбе́та), -и духовий музичний інструмент — дерев'яна труба (до 3-х м довжини), зроблена зі смерекового дерева, обвита березовою корою: *Голос тримбіт по селах вітає Юрія аж до ходу полонинского. А на полонинах від міри до розлучення* (Гк 35, *66*)

трембі́та́ник, -а // **трембі́та́чь (трумбіта́ч)** // **тримбіта́ш,** -а́ той, хто грає на трембіті, трембітар

трембіта́ти (трумбіта́ти) грати на трембіті: *Трембіта́йут йек хтос помре́* (Рч)

трепе́та *див.* **оси́на**

трепето́вий осиковий

трепітни́к (трапітни́к), -а́ **1.** *тільки одн.* пагони осики; **2.** *бот.* (Boletus versipellis) підосичник (*гриб*)

трети́ни, -ів *тільки мн.* поминальний обід, який влаштовує родина на третій день після похорону

трива́ти (тріва́ти) *рідк.* жити; довго жити: *Давно були такі люде, шо сі набували, по сто років і ше більше на свікі тривали* (Ш. III, *163*)

триву́чий 1. поживний; **2.** міцний; тривкий

тримбіта́ш *див.* **трембі́та́ник**

тримбу́х, -а́ стебло цибулі, на якому зав'язується цвіт

три́на (тре́на), -и **1.** відходи після молотьби зернових; **2.** *те саме, що* **ме́рва**

три́стя *див.* **тетю́ха**

трихтува́ти *див.* **тратува́ти**

трі́йло (трі́ло), -а отрута

трі́йця (тро́йця), -і церковний свічник з трьома свічками, трисвічник: *Колі́ свішче́ник вино́си ча́шу, то кура́тори несу́т тро́йц'у* (Кв)

трі́ло *див.* **трі́йло**

трі́нґіль, -і *заст. див.* **могори́ч 1**
тріска́тий витрішкуватий
тріску́н, -á *зоол.* (Loxia) шишкар (*птах*)
трісови́ні // трісови́ці, -і трясовина
трісу́нка, -і **1.** прикраса на чоловічому капелюсі, зроблена з пір'я, квітів; **2.** прикраса на топірці
трови́ти цькувати
трое́к *див.* **троя́к**
трое́нка *див.* **гадірі́ца**
тройча́та, -ча́т трійнята
тро́ньки *присл.* трошки
тропа́ш *див.* **трапа́ш**
тропоте́нка, -і гуцульський танець
тропоті́ти тупотіти
тросто́вий тростиновий
тро́ща, -і *бот.* (Phragmites) очерет
трою́дити 1. *те саме, що* **ю́дити**; **2.** *те саме, що* **трови́ти**
троя́к (трое́к), -á вулик на три сім'ї
троя́нка, -і **1.** денатурат; **2.** будь-який неїстівний гриб
трудни́й (трунни́й) утомлений; виснажений працею: *Йа ўже така́ трун:á, наробíᵉласи* (Бб)
трумбе́та *див.* **трембі́та**
трумбіта́ч *див.* **трембі́та́ник**
тру́нва *див.* **деревúще**
тру́нок, -у *заст.* шлунок
тру́пати *рідк.* толочити, топтати
тру́пихлий трухлявий
тру́пихліти // тру́пішіти трухлявіти, гнити; *пор. пол.* trupieszeć
трупі́на, -и **1.** пень дерева; стовбур дерева; **2.** *рідк.* дерево: *За хáтоў пúет' трупíн йéблук* (Кс)
тру́пішіти *див.* **тру́пихліти**
труска́вка (хру́ста́вка), -і // **хрусталі́,** -ів *перев. мн. бот.* (Fragaria collina) полуниця; *пор. пол.* truskawka
трусь-трусь *виг.* ужив. для підкликання кролів
трут, -а **1.** трутовик (гриб); **2.** трутень; **3.** *перен.* ледар
тручéти // тру́чкати штовхати, пхати
трюха́н *див.* **пулька́ч**
трю́хля, -і *рідк.* індичка
туги́й 1. скупий; **2.** твердий; **туги́й рік** — неврожайний, голодний рік; **тугá землé** — неврожайна земля
ту́го *присл.* важко; скрутно
туй // ту́йка // ту́тка (ту́ткі) *присл.* тут
туй-туй *присл.* ось-ось
тулíпа́н, -а *бот.* (Tulipa) тюльпан

тулу́к (турлу́к), -á **1.** молоде дике звірятко: *Вовчиха начинить тулукú, медведиха ужеребила тулукú* (Ш. II, *212*); **2.** *перен.* неповоротка, незґрабна людина

тумаро́м *присл.* **1.** раптово; зненацька; **2.** разом

ту́ра́ти *заст.* зважати, звертати увагу (на щось)

турла́ш, -ý льодохід; затор льоду на річці

турлу́к *див.* **тулу́к**

ту́рма, -и **1.** велика отара (перев. овець); **2.** *перен.* юрба

турш, -є́ // **туршу́к (туршє́к),** -á **1.** молоді або низькорослі дерева; **2.** непридатне для рубання дерево; **3.** зламана гілка, палка; **4.** *перен.* дурень; **лежє́ти єк турш** — лежати нерухомо

туршни́к, -á молодий густий ліс; чагарник

туск (ту́сок) *див.* **бана́; завдава́ти ту́ску** — завдавати жалю

тускува́ти *див.* **банува́ти**

ту́тка (ту́ткі) *див.* **туй**

ту́ча (ту́чі), -і **1.** бурхлива злива з вітром і громом; **2.** темна грозова хмара; **3.** град: *Ту́ча ві́била куру́дзи, лиш сам'í лишúлиси штипак'ú* (Кб)

тушєра́ти стригти овець удруге

тушу́р (ту́шір), -а овеча вовна з другої стрижки

тю́шка *див.* **ку́шка**

тяск (тєс, тєск), -у камінь, яким прикладають капусту в бочці, гніт

У

убагну́ти придумати, вигадати

убайко́вувати умовляти

убезпе́чувати запевняти

убе́ра (убе́ря, уби́ра) *див.* **вбра́нє**

убира́ти 1. прибирати; **2.** збирати (про врожай)

убіга́тиси зсістися, збігтися (про тканину)

убі́д *див.* **обі́д**

убі́йник, -а забіяка

уболіка́ти (си) одягати(ся)

ува́люватн 1. швидко увіходити; **2.** вдаряти

увга́й *див.* **вгай**

уверну́ти 1. пригнути; **2.** вирвати з корінням (про дерево)

уве́рх // уви́шкі // уго́рішки *присл.* угору

уверху́ (уверьху́) *присл.* нагорі, угорі

уве́чір (уве́чірь) // увече́ріх *присл.* ввечері

уви́діти(си) (уви́ґіти(си)) побачити(ся)

уви́ткі *присл.* увічі: *Він уви́ткі бре́ше^{и}т* (ЗлВ)

уви́хані // уви́ханка, -і метушня

увиха́тиси метушитися, поратися: *Так с'і л'у́ди увиха́ли ко́ло с'ін'і́у* (Врт)

уви́шкі *див.* **уве́рх**

уводно́ (увонно́) *див.* **одно́ в одно́**

уво́росі *присл.* разом, гуртом: *Жийу́т уво́росі* (ЗлН)

уга́й *див.* **вгай**

угі́дний *див.* **огі́дний**

уго́втувати 1. втихомирювати; **2.** приборкувати

у́головень, -вня // **у́голов** // **у́головно,** -а частина ціпа, капиця

уго́рішки *див.* **уве́рх:** *Від ра́дості аш уго́рішкі до сте^{и}ли́ни штри́каў* (Прб)

уготó́влений зварений

угрунцува́ти міцно зав'язати

угу́зок, -зка мішок, наповнений зерном або будь-чим, який несуть на плечах: *Угу́зок мо́жна і до мли́на, і з магази́ну не́сти* (Бб)

угу́люватиси прилаштовуватися

уґудзо́ваний *див.* **ґудзова́тий 1**

уґудзува́ти зв'язати у вузли

удава́тиси сподобатися: *Ни зна́йу, ци уда́сц:и тоб'і́ моі́а робо́та* (БстВ)

уде́рти здерти; **уде́рти лу́ба** — обдерти кору

уді́яти (уді́єти) зробити; заподіяти

удни́ну *присл.* удень

у́днище *див.* **ві́днище**

удну́ *присл.* всередину (хати)

удово́лю *присл.* вдосталь, досить

у́драний наддертий

уду́белт *див.* **ду́белт**; **уду́белт бі́рше** — удвоє більше

ужва́ *див.* **гу́жва́**

ужé́вка *див.* **гу́жва́**

ужиткува́ти *див.* **харчува́ти**; **ужитку́йте здоро́ві** — їжте на здоров'я

ужо́гнути сильно вдарити

узавлє́ги *див.* **взамлє́ги**

узми́тиси початися: *Тогді́ си узми́ли дош':і́* (Кв)

уйми́ти 1. чіпати, забирати; **бо́же (го) не уйми́** — не забери (його) до себе; **уйми́ти молоко́** — давати менше молока (про корову)

у́йош, -а *рідк.* чоловічий короткий сукняний одяг

ука́зувати 1. показувати; **2.** прозивати (когось)

у́кий *заст.* учений: *Уким коли́с каза́ли — ви[і]н умі́йі[е] чита́ти[і], ви[і]н у́кий* (Слп-В)
укле́патиси збаламутитися
уклєте́, -я́ клятьба, прокляття
уко́ристий вередливий, примхливий; упертий
укоче́ргах *присл.* у тому місці, де стоїть кочерга
українські рукави́ *див.* **рукави́**
у́крий прикрий
у́кро *присл.* прикро, тяжко
укрути́ти **1.** скрутити, зсукати; **2.** викресати (про вогонь); **укрути́ти живу́ ва́тру** — викресати вогонь
уку́татиси **1.** впоратися; **2.** закінчити польові роботи: *Ми ўже уку́тались з ве[и]снóў* (ВРж)
у́лей (у́лій), у́лія вулик
у́ло́га, -и *перев мн.* улоговина, велика западина
ума́х *див.* **вмах**
умія́тний (умі́єтний) розумний, здібний
умія́тність, -ності знання, вміння
умія́тно *присл.* розумно, хитро, спритно
умуцо́вувати укріплювати
уну́чі *див.* **ону́ча**
упа́сти **1.** впасти; **2.** загинути; **3.** вдарити (про грім); **4.** настати; **упа́сти у кут** — народити; **упа́сти у нево́лю** — потрапити в неволю; **упа́сти на но́ги** — не могти ходити
упе́ред *присл.* **1.** насамперед; **2.** колись
упеци́ (упечи́) **1.** упекти; **2.** *перен.* сильно вдарити
упи́рь, -я́ упир
упі́досінь *присл.* перед осінню
упідпо́лудне *присл.* перед полуднем
упі́мнині, -і *заст.* попередження; *пор. пол.* upomnienie
у́плета, -и // **у́плітка**, -і стрічка для кіс, кісник
уположи́тиси отелитися (про корову)
упрєга́тиси впрягатися
упрє́ж (упрі́ш), -и **1.** упряж; **2.** земельна або лінійна міра: *Ві́[і]ораў одú[е]н упр'є́ж — то так до витпочú[е]нку ко́ний. До об'і́ду одú[е]н упр'є́ж мі[и]г ора́ти; у нас горо́да у два упр'є́жи* (Бб)
упрє́жний який ходить в упряжці (про коней, биків)
упрє́міст, -мості впертість
упрі́ш *див.* **упрє́ж**
упу́дитиси перелякатися
у́рва, -и **1.** *те саме, що* **бе́рдо 1**; **2.** стежка, якою виганяють худобу з кошари на пасовище

урва́ниця, -і огріх на тканому полотні, спричинений обірваною ниткою
урва́ти 1. ударити; 2. зламати косу; **урва́ти че́сти** — зганьбити (когось)
у́рда *див.* **ву́рда**
урекли́вий (урікли́вий) той, хто може вректи
урє́дник, -а *заст.* службовець
ури́титиси *див.* **втє́митиси**
ури́тний 1. прикрий, вередливий; **2.** поганий, гидкий, надокучливий (про роботу): *Ури́тна то робо́та, ціли́й ден' ба́братиси у гноı́у́* (Блб)
ури́тно *присл.* **1.** прикро; **2.** погано
уріду́ *присл.* разом, в одному ряді
урі́к *див.* **в'ı̈д**
у́рльоп, -у *тільки одн. заст.* відпустка; *пор. пол.* urlop
уроб'є́тиси натруджуватися
уродли́вий урожайний
уро́жа (уро́жя), -і урожай: *Тогі́т на кукуру́дзи ни бу́ла уро́ж'а* (Рч)
уру́да, -и *заст.* **1.** справа; **2.** покупка
уру́дувати 1. порядкувати; залагоджувати справи; **2.** купувати
усєлє́кий (усіля́кий) усякий
уси́й *займ.* весь
уси́лувати примусити
усіля́кий *див.* **усєлє́кий**
ускікти́си (устікти́си) розлютитися
у́скок, -у *рідк.* схил, що спускається терасами
усма́гнути 1. дозріти (про льон, коноплі); **2.** засмагти, загоріти: *Усма́х, йек ци́ган* (Сн)
усме́рть (усме́ркь) *присл.* насмерть
усмі́вкуватиси насміхатися
успі́д *присл.* **1.** вниз: *Упа́ў з йе́бл'інк'і успі́т голово́ў* (ВРж); **2.** вглиб
усподу́ *присл.* унизу
у́ставка *див.* **ву́ставка**
усте́клий *див.* **встє́клий**
усти́гва *див.* **усту́гва**
усти́дник, -а безсоромник
усти́дница, -і безсоромниця
устрі́т (устрі́ть, устрі́ч) *присл.* **1.** назустріч; **2.** навпроти; **чеса́ти устрі́т** — чесати проти шерсті
усту́гва (усти́гва), -и **1.** *те саме, що* **осту́гва**; **2.** *те саме, що* **у́головень**
усту́да, -и *мед.* вугор (на обличчі)
усу́га, -и *див.* **осу́га 1**
усуди́тиси *див.* **осуди́тиси**: *Ни говорі́ на дру́гого, бо усу́дишси* (Прх)
утало́житиси заспокоїтися

утвори́ти *див.* **отвори́ти**
уте́митиси *див.* **вте́митиси**
уте́ти зрізати, зрубати
уте́тиси врізатися: *Ут'е́ласи, кро́йіч'і хл'іп* (БстВ)
утира́лник (утира́нник), -а рушник
утка́тиси скоротитися при тканні (про полотно)
у́тлий *див.* **ву́тлий**
утоплине́к, -а́ утопленик
уторо́пати переконати (кого): *Годи́ну говори́ў, по́кі уторо́паў го* (Гр)
утруди́тиси втомитися
уфати́ти(си) схопити(ся): *Колú то́пишси, то і за бри́тву уфати́шси* (Гл)
ухо́дини *див.* **вхо́дини**
учéхнути **1.** відламати (перев. гілля); **2.** зламати ріг (про корову)
уче́хнутий зламаний
учини́ти *див.* **вчини́ти**
учічко́вувати заквітчувати
учку́р *див.* **вочку́р**
учу́ти (учю́ти) 1. почути; **2.** відчути
учу́тиси відчути себе; **учу́тиси в путе́рі** — відчути себе в силі
учу́тка, -і *заст.* поголоска
ушіпи́ти ущипнути
ушколо́бити дошкулити (перев. словом)
ушпили́ти **1.** вколоти; **2.** *перен. те саме, що* **ушколо́бити**
ушь *виг.* ужив. для відганяння курей

Ф

фабриґо́вий *рідк.* фабричний
фаєрга́к, -а́ великий металевий гак (для витягання деревини з води або при пожежі)
файба́ *див.* **фальба́**
фа́йка, -і люлька
файкува́ти // фа́йчіти // фарди́джити курити люльку
фа́йний гарний; добрий; *пор. нім.* fein
фа́йно *присл.* гарно; добре
фа́йрант (фа́йронт), -у **1.** кінець робочого дня; **2.** *виг.* ужив. для оповіщення про кінець робочого дня; *пор. нім.* Féierabend
файчі́ти *див.* **файкува́ти**
фа́кля (фа́клі) *див.* **лу́шни́ця:** *Сві́тит соб'і́ на доро́гу фа́кл'оў* (ЯблВ)
фа́кнути війнути, дмухнути
фаланда́ти нищити (про одяг)
фаланда́тиси 1. тягнутися за чимсь (перев. про одяг): *З дира́вих постол'і́ў фала́ндац:и за ногáми уну́ча* (Хр);

2. *перен.* іти слідом за кимось, плентатися

фа́лат, -а *рідк.* кусок, шматок (чогось)

фалдо́ваний фалдистий

фалдува́ти збирати в складки

фали́ти(си) хвалити(ся)

фало́н, -а фелон, риза

фалши́вец, -вца // **фальчу́н,** -а́ лицемір

фальба́ (файба́), -и́ хвастощі

фальцівни́к (филцівни́к), -а́ фальцгибель

фальч (фалч), -у́ лицемірство, фальш

фа́льча (фа́льша), -і *заст.* міра поверхні землі (приблизно 114 сотих): *Ге́ктар ма́йе де́с'іт' со́тих туда́ і суда́, а фа́лч'а — сто штирна́йц'іт'* (Вж)

фальчу́н *див.* **фалши́вец**

фамілійний родовий, родинний

фамі́лія, -ї **1.** родина, рідня; **2.** прізвище; *пор. нім.* Famílie

фамілья́нт, -а родич

фа́на, -и прапор; корогва; *пор. нім.* die Fáhne

фана́р (фана́рь), -а́ ліхтар

фа́нґля, -і тип сковорідки, яку використовують у колибі: *На плик'і́ фа́нгл'а низдáла, у фа́нгл'и жа́рили у коли^е ба́х лі́^е ш* (Вж)

фа́нта, -и // **фа́нтє (фанти́ні),** -і *зб.* одяг

фанти́на, -и одежина, один предмет одягу

фа́нтічко, -а *здріб. до* **фа́нта**

фантува́ти *заст.* описувати і забирати рухоме майно за борг, за несплату податку

фарди́джити *див.* **файкува́ти**

фаріо́н, -а *заст.* інтригант, брехун

фарну́ти 1. поцупити, вкрасти; **2.** кинути, шпурнути

фарту́х, -а́ **1.** фартух; **2.** спідниця з білого домотканого полотна, яку одягали під запаску; **3.** *рідк.* хустка

фартуши́тиси *рідк.* вищерблюватися: *Сок'и́ра м'йека́ тай фартуши́ц:и* (РзтК)

фа́ска, -і дерев'яна діжка з прямими стінками (квасити капусту, буряки); *пор. пол.* faska, *нім.* Fass

фасоле́нка, -і // **фасули́на,** -и // **фасули́ні,** -і *зб.* бадилля квасолі, квасолиння

фасо́лі (фасу́лі), -і *бот.* (Phaseolus) квасоля; **лопатко́ві фасу́лі** — *те саме, що* **лопатки́; пі́ші фасу́лі** — квасоля, яка не в'ється на тичку: *Пі́ш'і фасу́л'і — шо за тичк'е́ не ло́ўйіси* (Бб); **тичні́**

фасу́лі — квасоля, яка в'ється на тичку

фа́сочка, -і *зменш. до* **фа́ска**

фастриґува́ти зметувати

фасува́ти 1. отримувати; 2. виплачувати заробітну плату; *пор. пол.* fasować; *нім.* fassen

фасули́на *див.* **фасоле́нка**

фасуло́вий // фасу́ляний квасолевий

фасу́нок, -нку *заст.* пайка; платня натурою

фата́ти(си) хапати(ся); брати(ся)

фахтува́ти орендувати

фаца́рити 1. красти; **2.** *те саме, що* **капа́рити**

фаца́рний 1. збиточний; **2.** злодійкуватий; **3.** недобрий; **4.** *заст.* дотепний

фаца́рник, -а **1.** злодій; **2.** *те саме, що* **калягу́з**; **3.** неохайна людина; *пор. рум.* fatarnic

фаши́ні, -і *зб.* молоді гілляки (перев. смерекові), які застосовують для укріплення берегів

фа́я, -ї сильний вітер з дощем

фе́доровиця, -і // **фе́дорів ти́ждень** перші дні великого посту: *Федоріў тиждень (федоровицьи) — таку назву має перший тиждень великого посту* (Он-к. Нк *30*)

фе́кати ганьбити

феле́ґа (феле́джі), -і **1.** старий, зношений верхній одяг; **2.** *зневажл.* про одяг взагалі

фелелува́ти *заст.* ручатися (за когось)

фе́лєр, -а вада; хиба; *пор. нім.* Fehler

фель (філь), -ю порода; сорт: *Коро́ва до́брого фе́л'у* (Рч); *пор. рум.* fel

фельцува́ти фальцювати

ферделі́ти *див.* **фіждилі́ти**

фе́рділь (фе́рґіль), -я *заст.* міра сипких речовин, що дорівнює 10 кг: *На кішн'і́ за л'і́то заробі́ў де́с'іт фе́рґ'іл'іў мук'и́* (Гр)

ферладу́нок (ферляду́нок) *див.* **те́рмін**; *пор. нім.* Vorladung

ферло́жити // фітька́рити марнувати, розтрачувати гроші

фертели́ти *рідк. зневажл.* говорити, розмовляти

фе́ртик (фе́ртік), -а кінець; *пор. нім.* fértig

ферфле́шя, -і *заст.* фляга, баклага; *пор. нім.* Féldflasche

фест (фист, хвист) *присл.* дуже; сильно; *пор. нім.* fest

фесту́нок, -нка *заст.* фортеця; *пор. нім.* Féstung

филцівни́к *див.* **фальцівни́к**

фи́ля (хви́ля), -і **1.** хвиля; **2.** змінна погода; **3.** грозова хмара з дощем

финті́ти 1. тремтіти; **2.** скиглити

фи́ркати // фи́цкати // фі́нкати брикати; хвицати

фиса́ *див.* **до́вга**

фисі́ти // фі́шкати 1. шипіти, посвистувати; **2.** *перен.* сварити

фи́цкати *див.* **фи́ркати**

фі́вкавка, -і свисток

фі́вкати свистіти

фіґлє́вий (фіґля́вий) // фрашкува́тий 1. жартівливий; **2.** хитрий

фі́ґлі, -ів **// фра́шки,** -шок *тільки мн.* **1.** жарти; **2.** хитрощі; *пор. пол.* figiel

фіґлюва́ти // фрашкува́ти жартувати, хитрувати

фіґля́во *присл.* жартівливо; хитро

фіґля́р, -а́ жартівник

фіждиґа́рити *див.* **гайцува́ти**

фіждили́ти (фуждили́ти) // ферделити // фі́фолити мести (про хуртовину)

фії́н (філи́н, фін), -а хрещеник; *пор. рум.* fin

фії́на (філи́на, фіна́), -и хрещениця

філь *див.* **фель**

фі́нкати *див.* **фи́ркати**

фі́ра, -и віз, підвода

фі́рас (фі́рес) *див.* **фі́рос**

фірма́к, -а́ форма

фі́рман, -а візник, фурман; *пор. пол.* furman, *нім.* Fuhrmann

фірма́нити правити кіньми; бути візником, фурманити

фіро́вшіна, -и дар, одержаний від хрещеного батька чи матері

фі́рос (фі́рас, фі́рес, фі́ріс), -а тартак, пилорама; *уг.* fűrész

фі́ртка, -і хвіртка

фі́рштак, -а широка дорога на схилі гори

фіст (фист), фоста́ **1.** хвіст; **2.** дівоча коса; **3.** тонкий кінець предмета; **4.** держак знаряддя; **5.** *перен.* одна штука худоби: *Йкос май ве́село жийе́с' і ко́ло ха́ти чолові́кови, йак ма́йи*[е] *йк' ий фі́ст* (Врт)

фітька́рити *див.* **ферло́жити**

фіфа́к, -а (-а́) **1.** самовпевнений, гордий парубок; **2.** *зневажл.* гульвіса

фіфа́чка // фі́фка, -і **1.** гонориста дівчина; **2.** *зневажл.* легковажна дівчина

фі́фола (фу́фела), -и **// фу́фелиця,** -і завірюха, хуртовина: *Січень січет зимов,*

фіфолов та вітрами (Гк 37, *34*)

фі́фолити *див.* **фіждили́ти**

фі́шкати *див.* **фисі́ти**

флейту́х, -а́ **1.** *те саме, що* **глевтя́к; 2.** *перен. зневажл.* неповоротка людина; **3.** *тільки мн.* фляки

флеке́в, -а парубок; *пор. рум.* flecău

флесува́ти сплавляти ліс

фле́нькати *див.* **фли́нькати**

фле́ша // фле́шка, -і пляшка

фле́шочка, -і **// флєщи́на,** -и пляшечка

фли́нькати (фле́нькати) рюмсати, хлипати

флов, -а *заст. див.* **вовк 1**

флое́ра (флюе́ра) // фре́ла, -и довга сопілка без денця, флояра: *Флойе́ра до́ўга і метро́ва йе, на шіск' діро́к, а́ли денц'а́ ни ма́йи* (Пт); *пор. рум.* fluier

флое́рник, -а той, хто грає на флоярі

флуд, -а *див.* **вовк 1**; **флу́дом диви́тисі** — дивитися вовком

флудува́тий відлюдний; понурий

флюе́ра *див.* **флое́ра**

флю́та, -и **// фля́кавка // фля́кавіца (фля́говиця) // ша́рґа,** -і негода; сніг з дощем

фля́цати(си) 1. ударяти(ся), бити(ся); **2.** упасти

фолькоті́ти (форкоті́ти) кипіти, варитися, булькати при кипінні

фо́люш, -а сукновальня: *По тка́ню іде сукно до фолюша* (Ш. II, *259*)

форі́ст (форо́ст) *див.* **ріщє**

форт *див.* **фурт**

форту́на (фурту́на), -и негода; сильна буря, град; заметіль; *пор. рум.* furtúnă

фо́ршус (фо́ршуш), -у *заст.* завдаток

форшусува́ти давати завдаток

фо́са, -и канава, рівчак понад дорогою

фоші́ *тільки мн. див.* **пади́волос**

фо́шкавка, -і *бот.* (Lycoperdon) порхавка (*гриб*)

фошкоті́ти сопіти; пирхати

фо́я, -ї **1.** хвоя; **2.** гілля смерекове

фрай 1. *невідм.* воля; **2.** *присл.* вільно; *пор. нім.* frei

фра́шки *див.* **фі́ґлі**

фрашкува́ти *див.* **фіґлюва́ти**

фрашкува́тий *див.* **фіґле́вий**

фре́ла *див.* **флое́ра**

фрі́лка, -і вид сопілки

фуґ, -а фуга; паз: *Гóнта мáйі фýгі* (Зм)

фуґáр // фуґівнúк, -á фуганок

фудулúтиси сердитися; бундючитися

фудýльний зарозумілий; гордовитий *пор. рум.* fudúl

фуждилúти *див.* **фіждилúти**

фурáж, -ý **1.** плата за випас худоби на полонині; **2.** недобір бриндзи на полонині: *Як є посуха, то депутат має фурáж — набє менче брúндзі, як обіцяв дати, тогди мусить готівкою доплатити* (Ш. II, *209*)

фурдéлиця (фурдúлиця) *див.* **метéлиця**

фурдúґа, -и *заст.* в'язниця

фурéти // фýркати жбурляти; кидати

фýрія, -ї гнів; **мáти фýрію** — розгніватися

фурт (форт) *присл.* постійно; безперервно; *пор. пол.* furt, *нім.* in einem fort

фуртýна *див.* **фортýна**

фус, -у осад у рідині

фустúна, -и невелика хустка: *Фустú*^е^*на малá, а фýстка ве*^и^*лúка* (Крвр)

фýстка, -і хустка

футкúй швидкий

фýтко *див.* **бóрзо**

футрúна, -и накладна планка, що обрамляє вікна або двері

футрúні, -і *зб. до* **футрúна**

фýтро, -а **1.** підкладка; **2.** хутро

футрувáти 1. підшивати підкладку або хутро; **2.** годувати (про коней); *пор. пол.* futrować, *нім.* fütern

фýфела // фýфелиця *див.* **фíфола**

фýшкати 1. обкурювати димом (перев. про бджіл); **2.** *те саме, що* **фурéти**

Х

хабáз, -ý **// хóпта,** -и бур'ян

хаблéний огидний

хáвка, -і *зневажл.* **1.** рот, глотка; **2.** щелепа: *Йе нú*^е^*жна хáўка і вú*^е^*жна хáўка* (Бб)

хáвкати 1. позіхати; **2.** *рідк.* дуже кричати

хавкáтий гострий на язик, пискатий

хавтýр, -á обрядовий виріб з тіста

хаїти // харúти прибирати, наводити порядок

хáйдер, -а гармидер, галас

халандриґáти // хамандрáти невиразно, незрозуміло говорити

хала́ш, -а́ тимчасове приміщення для худоби (перев. на полонині): *Хала́ш з йік'и́х-ниб́ут' до́ш'ок робі́^{е}ли дл'а коро́ви вит дош' :у́* (Крвр)

халу́пишше // ха́тишше // хатни́ско, -а місце, де стояла хата

хама́личити збивати з пантелику

хамандра́ти *див.* **халандриґа́ти**

хамзи́ти *зневажл.* патякати

хамузни́к, -а́ зарості; хащі

хапа́ти 1. ловити; **2.** брати; **3.** збирати, громадити (про сіно): *Йе^{и}к бу́де дош' надноси́тиси, то ме́мо хапа́ти полі^{и}х* (Крвр)

хапа́тиси 1. торкатися чогось; **2.** займатися (про вогонь); **3.** чіплятися

хапатня́, -і́ поспіх, хапанина

ха́пко *присл.* похапцем

характе́рник, -а чарівник, чаклун: *Туй самі чьиріу̂ники та характерники — Боже прости* (Он-к. З нар. ж., VII, *133*)

харама́н, -а́ *зневажл.* ошуканець, обманщик; **гну́ти харамана́** — обманювати

ха́рашєти (ха́рашіти) *див.* **ва́ла́шіти:** *Кон'а́ — то лиш ха́раш'іти, а бика́ — то товка́ти* (Кв)

хараші́лник (хараші́вник) *див.* **ва́лах**

хара́щений (хара́шшіний) *див.* **ва́ла́шіний**

хари́ти *див.* **хаї́ти**

харіо́н, -а *рідк.* хитрун

харкати́нє, -я // **ха́рки,** -ів *тільки мн.* харкотиння

харкоті́ти 1. нерозбірливо говорити; **2.** хрипіти

ха́рний чистий

харч, -у // **харчо́ванє,** -я // **харчу́нок,** -у їжа (перев. та, яку беруть у дорогу)

харчува́ти // ужиткува́ти їсти, споживати: *Бері́т, харчу́йте, шо Бог дау̂* (Бб)

харчу́нок *див.* **харч**

ха́та, -и **1.** сільський житловий будинок; **2.** кімната; **ха́та ми́та** — дерев'яна нештукатурена хата; **ха́та в вуглі́** — рублена хата, стіни якої в'язались у вуглах; **ха́та в слу́пах** — хата, в якій в'язали тільки підвалини, а стіни трималились на стовпах; **ха́та про́людна // вели́ка ха́та // нова́ ха́та // ти́ха ха́та** — вітальня, світлиця

хата́р (хата́рь, хате́рь), -а́ чоловік, який любить ходити по чужих хатах

хата́рька, -і жінка, яка любить ходити по чужих хатах

хати́, -ів *тільки мн.* великий будинок

ха́тишшє *див.* **халу́пишшє**

хатєни́й хатній

хатни́й 1. домашній: *Лишила хатну́ робо́ту і пішла́ до сусі́тк'і* (Врхн); 2. той, хто належить до родини, живе в одному домі: *Хатні́м д'і́тим дай окре́мо ї́сти* (Врт); **хатні́ коси́ці** — кімнатні квіти

хатни́ско *див.* **халу́пишшє**

хатчи́на (хаччи́на), -и 1. невелика хата; убога хата; 2. літня кухня; 3. окрема невелика кімнатка: *Спа́ли ў хач:і́^{е}н'і, а ў ті́^{е}хі ха́т'і хіба́ вис'іл'е́ робі́^{е}ли* (Бб)

хви́ля *див.* **фи́ля**

хвист *див.* **фест**

хвої́на *див.* **фо́я 1**

хєба́чний *рідк.* немічний; хворий

хєбува́ти (хібува́ти) не вистачати; бракувати: *Мін'і́ ни х'ебу́йет н'і́чо́го* (Тд); **хєбну́ти ро́зумом** — збожеволіти; **хєбну́ти з доро́ги** — помилитися; заблудити

хилє́ти 1. нахиляти; 2. колихати

хи́льці *присл.* хильцем

хи́ріні, -і *зневажл.* спання

хита́р *див.* **хіта́р**

хита́ти *див.* **пі́тати**

хи́трий (хі́трий, хє́трий) 1. розумний; 2. кмітливий, здогадливий

хібува́ти *див.* **хєбува́ти**

хід, хо́ду 1. хода; 2. одиниця виміру відстані: *Дві годи́ни хо́ду від нас до Кут* (ВРж); **хід полони́нскій** — вигін худоби на полонину, який супроводжується обрядами

хіснува́ти користати з чогось, використовувати щось

хіснува́тий корисний

хі́танка (хі́тавка), -і 1. *те саме, що* **коли́санка**; 2. *рідк.* висяча колиска

хіта́р (гота́р, хита́р, хіта́рь, хота́р), -а́ 1. границя, межа між двома селами; 2. кінець села; гора на кінці села; 3. перевал

хла́мати *зневажл.* 1. жадібно їсти; 2. хапати (щось)

хли́павка, -і 1. *рідк.* гортань; 2. клапан у музичному інструменті

хлист, -а́ суцільний стовбур дерева

хлистови́й із суцільного стовбура: *Хлистове́ де́ре^{и}во нероскрижо́ване, ціле́, його руба́йут, ризу́йут і ў збо́ри спуска́йут* (Крм)

хліве́ць (хліве́ц), -вця́ прибудова до "стаї" для хворих овець

хло звертання до парубка, чоловіка; хлопче, чоловіче: *Хло! Ході́ с' уді́* (ЗлН)

хлоп, -а **1.** селянин; **2.** чоловік; **3.** одиниця виміру глибини; глибина ями на зріст однієї людини: *Йе́му у хло́па ві́копали* (Бб)

хло́пскій чоловічий

хлопчі́ше // хлопче́ско, -а **// хлопчу́к,** -а́ **1.** хлопець-підліток; **2.** син

хля́па, -и **// хля́павка,** -і **// хляпани́на,** -и сльота, дощова погода

хмаролі́м (хмароло́м), -ло́му сильна злива: *1927 ро́ку в го́рах буў хмароло́м, шо Че́реᶦᶦмош н'іс ц'іл'і́ хати́* (Яв)

хміль, хме́лю **1.** *бот.* (Carum carvi) кмин; **2.** *рідк.* град

хо́бза, -и *бот.* (Sambucus ebulus) бузина трав'яниста

хо́ванец, -нця *міф. те саме, що* **годо́ванец 2**

ховзани́, -ів *тільки мн.* ковзани

хо́взатиси // ю́затиси ковзатися

ховзки́й слизький: *Доро́га хоўска́ йек скло* (БстВ)

хо́взко (хо́всько) слизько

ходя́к, -а́ *перев. мн.* постоли (перев. старі)

ходи́ти 1. їздити; **2.** рухатися; **ходи́ти жебро́м** — жебрати; **ходи́ти у баби́** — бабити (про бабу-повитуху); **ходи́ти ца́рами** — *див.* **ца́ра**

ході́нниці (ході́льниці) *тільки мн.* ходулі

хо́дом *присл.* **1.** пішки; **2.** швидко

холе́рник, -а *лайл.* шибеник (про дитину)

хо́лод, -у затінок; холодок: *Сі́ли у хо́лод' і під бу́ком відпоч' ева́ти* (Рч)

холо́шні *тільки мн.* **1.** чоловічі штани з домотканого сукна різного кольору; **2.** *заст.* вид жіночих штанів з білої шерсті; **3.** *рідк.* довгі жіночі панчохи з домотканого сукна (без ступні)

хо́пта *див.* **хаба́з**

хо́рий хворий

хорі́мний // хоро́мнений сінешній: *Запри́ хорі́мн' і две́рі* (Прх)

хоро́ба, -и хвороба

хоро́ми, хорі́м *тільки мн.* сіни

хоро́мнений *див.* **хорі́мний**

хорува́ти хворіти

хору́гва // хорýго́в корогва (церковна)

хосе́н, хосна́ // **хо́сна,** -и *тільки одн.* користь, вигода
хосе́нний корисний
хоснува́ти користати, використовувати
хось-ту́ // **хоць-на́** *виг.* ужив. для підкликання собаки
хота́р *див.* **хіта́р**
хотічи́ *присл.* навмисне
хоть-де́ *присл.* де-небудь
хо́хлі *див.* **ко́фля**
хо́хнити *див.* **ху́хніти**
хоць-на́ *див.* **хось-ту́**
храбу́ст, -у́(-а́) **1.** залишки листя капусти, рідше будь-яких інших городніх рослин; **2.** *бот.* (Cirsium) осот; **3.** *рідк.* грядка після збору капусти
храбусти́ні, -і *зб. див.* **храбу́ст 1**
храбу́стіти 1. їсти з хрускотом; **2.** хрустіти
храм *див.* **о́тпуст:** *У нас храм на Пе́ршу Богоро́дицу* (Слп-В)
крама́ні // **храму́лі (хрому́лі),** -і *перев. мн.* хворі вівці
храма́рник, -а // **хрима́к,** -а́ // **хрома́рка,** -і приміщення (невелика кошара) для хворих овець
хра́мати // **храмуле́ти** шкутильгати, шкандибати
храмне́н (храмі́нин), -а *перев. мн.* гість, який прийшов на храмове свято: *Бу́ло у́ ме́не так'е́х храмн'е́н'і́у́* (Бб)
храмува́ти святкувати храмове свято: *Уни ко́ждого ро́ку прихо́д'е до не́го храмува́ти на хра́м* (Крм)
храмуле́ти *див.* **хра́мати**
храму́лі *див.* **храма́ні**
храп, -у охота; **ма́ти храп** — мати охоту на щось
хра́па, -и замерзла або засохла грудками земля
хра́павий той, хто хропить
хрест, -а́ **1.** хрест; **2.** *те саме, що* **хре́стик; 3.** деталь у ткацькому верстаті; **4.** складена у вигляді хреста купка снопів (15 штук); **увести́ у хрест** — охрестити; **запліта́ти у хрест** — спосіб заплітання волосся
хре́стик (хре́щик), -а *перев. мн.* рід узору у вишивці, різьбі, на писанках
хрешко́вий хрящовий
хрешо́к, -шка́ хрящ
хре́щик *див.* **хре́стик**
хрима́к *див.* **храма́рник**
христіни́н (хрискіни́н), -а **1.** людина (загальна назва); **2.** християнин
хрі́мка, -і // **хрома́к,** -а́ кульгава вівця: *Хрома́к — то йе́рч'і а́бо ви[і]у́ц'а́ хро́ма* (Кс)

хрімка́р // **хрома́р,** -á пастух, який пасе хворі (кульгаві) вівці

хрінь, хре́ню *бот.* (Armoracia rusticana) хрін

хробусни́ця, -і **1.** дерево з великими річними кільцями; **2.** капуста, у якої неправильно розвивається головка

хро́вскати // **хру́цкати** // **хруцкоті́ти** хрумтіти, хрустіти

хро́ма, -и міра довжини, яка дорівнює довжині пальців: *У него ла́ба мат одну́ пйед' і одну́ хро́му* (ВРж); **хро́ма п'є́да** *див.* **п'є́дь**

хрома́к *див.* **хрі́мка**

хрома́р *див.* **хрімка́р**

хрома́рка *див.* **храма́рник**

хро́мий кульгавий, кривий (про людину чи тварину)

хрому́лі *див.* **храма́ні**

хру́навий *лайл.* нікудишній

хрунь, -я *лайл.* **1.** *перен.* підла людина; **2.** запроданець

хру́ста́вка // **хрусталі́** *див.* **труска́вка**

хру́цкавка, -і *бот.* (Prunus avium) рід великих черешень

хру́цкати // **хруцкоті́ти** *див.* **хро́вскати**

ху́тко *див.* **бо́рзо**

ху́хнаво (хо́хнаво, хухня́во) *присл.* гугняво

ху́хніти (хо́хнити, ху́хнити) гугнявіти

Ц

цабе́р *див.* **це́бе́р**

ца́ґер (ци́ґер, ці́нґер), -а стрілка в годиннику; *пор. нім.* Zeiger

цайк, -у цупка бавовняна тканина

цал (цаль), -я // **цол,** -а *зат.* міра довжини, що дорівнює 2,54 см, дюйм: *Цал — то мі́ра на вели́кій па́лиц; на ца́л'и м'і́рили дошк'і́* (Врбв); *пор. пол.* cal, *нім.* Zoll

ца́лий цілий

цалі́вка, -і дошка товщиною один дюйм (2,54 см)

ца́лком // **ца́лом** *присл.* цілком; зовсім

цало́вий дюймовий: *Ка́жут цало́ва до́ш'ка а́бо цал'і́ўка* (Бб)

цалюва́ти *див.* **цілюва́ти**

цапа́р, -á **(цапа́рь,** -є́) **1.** пристрій для перенесення сіна на плечах; **2.** *рідк.* корж з кукурудзяної муки

цапі́на (сапі́на, цапи́на), -и важіль, держак з загнутим металевим кінцем для

пересування або підтягування колод

ципіна́р, -я́ лісоруб, який працює з цапіною

цапіне́, -не́ти держак цапіни

ца́пнути схопити

ца́ра, -и *заст.* чужий край, країна; **ходи́ти ца́рами** — ходити світами; *пор. рум.* ţáră

царзі́ля, -я // **ца́рзіль,** -я *бот.* (Inula) оман: *Ца́рз'іл' дес' так під л'і́сом росте́ висо́к'ій так'ей, жо́ўто цвите́* (ЗлН)

ца́ри́на, -и **1.** сіножать; пасовище; **2.** город; більший кусок поля

ца́ри́нка (цири́нка), -і **1.** *те саме, що* **ца́ри́на; 2.** обгороджений шматок поля або сіножаті; **3.** невелика галявина в лісі

ца́рок, -рка **1.** відгороджене місце у хліві (рідк. у хаті) для молодих тварин; відгороджена частина кошари; **2.** відгороджене місце в підвалі для картоплі, буряків і т.ін.: *Ца́рок у хаті ў пиўници заложено на барабулі або на йе́гн'ета* (Крн, LAHD *320*); **3.** відгороджене місце на полонині для зберігання молока і молочних продуктів

ца́рчік, -а *зменш. до* **ца́рок**

цва́йгір *виг.* ужив. для повідомлення лісорубів про появу якоїсь перешкоди при спуску деревини

цва́йка (цве́йка), -і скручене галуззя молодої смереки, яким прив'язується дараба до берега

цва́нка, -і *зневажл.* дуже кисле молоко

цве́йка *див.* **цва́йка**

цве́йкати (цве́ркати, цві́кати) дорікати

цве́коль (цви́коль) *див.* **алти́ці;** *пор. нім.* Zwickel

цве́ркати *див.* **цве́йкати**

цве́чок (цвє́чок), -чка цвяшок

цвик (цьвек, цвєк), -а цвях

цви́нтарь, -а // **теметі́в,** -о́ва кладовище, цвинтар

цви́рок, -рка сосок

цви́сти (цві́сти) 1. квітувати (про жито); **2.** пліснявіти

цвита́ти (цвіта́ти) світати

цві́кати *див.* **цве́йкати**

цві́клі (цьві́клі), -ів *тільки мн.* потерті червоні буряки з хроном

цві́рканий свіжоздоєний; **цві́ркане молоко́** — свіже молоко

цвірскоті́ти цвірчати (про цвіркуна)

цві́сти *див.* **цви́сти**

цвіта́ти *див.* **цвита́ти**

цві́тень (цві́тінь), -тня *заст.* квітень
цвітни́к, -а́ квітник
цебе́нькати говорити дурниці
це́бе́р (цабе́р, ци́бе́р), -бра́ // **цебру́ні,** -і // **цибро́,** -а цебер: *З до́гіў робил'и це^и^бе́р, а ў н'ім усе́ шма́к'і пра́лос'і* (Крм)
цегло́вий 1. зроблений з цегли; **2.** який нагадує цеглу (про колір)
цекоті́ти стукати
це́льта, -и **1.** брезент; **2.** плащ-дощовик
цембри́ні, -і // **цимбри́на,** -и *перев. мн.* цямрина
це́ндра, -и вапняк
це́ндравий // цу́ндравий // цу́равий обдертий, обірваний (про людей)
центу́рія *див.* **гризівни́к**
це́рка *див.* **ци́рка**
це́ркати // це́пати 1. текти тонким струменем; **2.** *те саме, що* **гу́рка́ти**
церківни́к, -а́ *рідк.* паламар
церко́ваний *див.* **цирко́ваний**
церкува́ти *див.* **циркува́ти**
церува́ти зашивати, штопати
церу́н, -а́ *див.* **вовк 5**
цес (цесь) // цісе́й цей
це́пати *див.* **це́ркати**

це́тка (ци́тка), -і латунні прикраси (напр., на ремені, постолах)
ци 1. *виг.* ужив. для підганяння коня; **2.** *част.* чи
циба́к, -а́ // **ци́бка,** -і насінний пагін цибулі, часнику
ци́би, -ів *тільки мн.* кінці перемітки
ци́бка *див.* **циба́к**
цибро́ *див.* **це́бе́р**
цибу́х, -а́ **1.** *те саме, що* **циба́к; 2.** частина люльки
цига́нский циганський; **цига́нске ве́ремнє** — *див.* **ве́ремнє**; **цига́нскій міх** — ковальське вмістилище повітря, яке потрібне для роздування горна (у кузні)
ци́ґер *див.* **ца́ґер**
цизо́рик (цізо́рик), -а складний ножик; *пор. пол.* scyzoryk
ций-ций *виг.* ужив. для відганяння кози
цикарува́тиси 1. метушитися; **2.** квапитися
цилі́ндер (цілі́ндер), -дра скло нафтової лампи
цимбалі́ст, -а // **цимбалі́стий,** -ого цимбаліст
цимбри́на *див.* **цембри́ні**
цимбро́ваний викладений цямринами; **цимбро́вана сту́дні** — глибока криниця,

стіни якої викладені цямрами

цині́вка (ціні́вка), -і металева кварта для води: *Цин'і́ўка бу́ла бл'іхо́ва з ру́чкоў, а го́рич'е бу́ло полі́ване* (Кв)

ципу́рити нести, тягнути

ципе́з *заст.* через

ци́рка (це́рка), -і мереживо: *Ус'е́ка бу́ла це́^и^рка — на сороч'ка́х, на о́брусах* (Бб)

цирко́ваний (церко́ваний) мережаний

циркува́ти (церкува́ти) мережити

циру́за, -и *рідк.* олівець; *пор. уг.* ceruza

циру́лик, -а *заст.* перукар

ци́тка *див.* **це́тка**

циткува́ти оздоблювати цвяшками

ци́цка (ци́цька), -і *перев. мн.* груди (перев. жіночі)

ці́ба *виг.* ужив. для відганяння собаки

ці́ви, -ів *тільки мн.* деталь водяного млина

ці́вка, -і **1.** деталь ткацького верстата; **2.** *те саме, що* **лю́фа**; **3.** отвір у стіні хати для виходу диму

ціди́лка, -і // **ціди́лко (ціди́вко)** // **ціди́ло,** -а **1.** шматок полотна або металеве ситко, через яке проціджують молоко; **2.** шматок тканини з рідко переплетених ниток, у який стікає сир

цізо́рик *див.* **цизо́рик**

ціка́вий жвавий; працьовитий

ціли́ця (ціли́ца, ціли́ці), -і кусок кам'яної солі

ціл́індер *див.* **цилі́ндер**

цілу́шка, -і окраєць; скибка, відрізана від непочатої хлібини

цілюва́ти (цалюва́ти, цулува́ти) цілувати

ці́мбор, -а *рідк.* напарник по роботі

ці́нґер *див.* **ца́ґер**

ціні́вка *див.* **цині́вка**

ціпи́вно (ціпи́лно) // **ціпи́ло** // **ціпи́льник,** -а держак ціпа

ціпки́й міцний, цупкий

ці́пко *присл.* міцно

ціпо́к, -пка́ **1.** частина ткацького вертстата; **2.** щабель; **3.** частина воза

ціса́рка, -і // **ці́сарска доро́га** *заст.* гостинець, головний шлях

ціси́й *див.* **цес**

ціфро́ваний *див.* **капсльо́ваний**: *Ц'іфро́вана мо́же бу́ти бунді́^е^на, топіре́ц, дз'обе́нка* (ЗлН)

ці́ха, -и наволочка на подушку; напірник

ці́хкати утихомирювати, заспокоювати

ці́хо 1. *присл.* тихо: *Д'і́ти гово́р'е ці́хо, абй ни скорн'йли ма́му* (Прх); **2.** *виг.* цить; *пор. пол.* cicho

цоб *виг.* ужив. для повертання волів ліворуч

цо́коль, -я обтесаний чотиригранний камінь: *Цо́кол' — то така́ плй^е^та канто́ва, обробле́на* (Бб)

цол *див.* **цал**

цо́мпель, -пля **1.** соплі; **2.** *те саме, що* **со́впел**

цо́нґлі *див.* **обце́нґлі**

цо́ркати // цоркоті́ти стукати; брязкати

цо́ркот, -а брязк

цоркоті́ти *див.* **цо́ркати**

цота́ти дорікати

цо́фати(си) // цуріка́ти(си) відступати(ся), задкувати; *пор. пол.* cofać się

цуґ, -а (-у) **1.** протяг; **2.** візник, що возив дерево при лісорозробці взимку: *В л'і́с'і робй^е^ли бутин'е́ри, а возй^е^ли кі́н'ми — цу́ґ'е* (Крм)

цуґа́р, -а́ *те саме, що* **цуґ 2**

цуґа́рити працювати візником при вивозі лісу взимку

цуґи́рок, -рка цукерок

цуґро́вий цукровий

цуґрува́ти цукрувати

цулува́ти *див.* **цілюва́ти**

цукри́ця (цукри́ці), -і *мед.* цукровий діабет

цу́ндравий // цу́равий *див.* **це́ндра́вий**

цу́ндрі // цу́рі (цу́ря), -і *зб.* лахміття

цупа́ш, -а́ *заст.* доставка під конвоєм

цупаше́м *присл. заст.* під конвоєм: *Йего́ прі́ве^и^лй у се^и^ло́ цупаше́м* (Врхн)

цупашува́ти доставляти під конвоєм, конвоювати

цу́равий *див.* **це́ндравий**

цу́рі (цу́ря) *див.* **цу́ндрі**

цурі́к *виг.* назад (команда, яка подається коням); *пор. нім.* zurück

цуріка́ти(си) *див.* **цо́фати(си)**

цьвек *див.* **цвик**

цьві́клі *див.* **цві́клі**

цько-цько // цьку-цьку *виг.* ужив. для підкликання поросят

цю́па, -и *рідк.* в'язниця

цюцюру́бка, -і **// цюцюро́бок,** -бка *бот.* (Verpa bohemica) рід лисичок (*гриб*)

Ч

ча *виг.* ужив. для повертання волів праворуч

ча́брик *див.* **че́брик**

чаву́н (чагу́н), -а казан: *Чавуни́ ни бу́ли з гли́ни, йік'і́с' спіжо́ві* (Кв)

ча́ка, -і *заст.* каска, шолом

ча́мкати // ча́пкати // чва́кати плямкати

ча́па́ш (чепа́ш, чопа́ш, ча́пеж), -а́ 1. стежка, протоптана людьми або худобою; доріжка, протоптана в снігу; 2. *рідк.* просіка

чапля́, -і́ важіль для натягання обручів: *Чапл'о́ў нат'ега́т бодна́р обручі́ на пол'ібі́чок* (Сн)

чароді́лниця (череді́нниця, чареґі́нниця), -і чарівниця (яка перев. відбирає у корови молоко): *Чаре^и^г'і́н:иц'а мо́же замо́вити так, шо коро́ва ўтра́тит молоко́* (Крвр)

чароді́нник (череді́нник), -а чарівник

час (чєс), -у 1. година; 2. пора; **по ча́сови** — як прийшла пора: *Як зазу́ля кукає по часови на хакі, то хтось у ці хакі умре* (Он-к. М-ли 5, *19*)

часівни́к, -а́ *рідк.* годинник

чати́на (чети́на), -и хвоя

чва́кати *див.* **ча́мкати**

чва́лий // мере́вий меткий, рухливий: *Уна́ ду́же^и^ чва́ла ко́ло робо́ти* (ВРж)

чва́хнути вдарити

чве́ртка, -і 1. четверта частина цілого; 2. *заст.* міра площі, земля, яку можна виорати за півдня: *Чве́ртку гру́нту — то шо к'ін' вид ра́на до полу́н':а мо́же віо́рати* (Врбв); 3. міра сипких речовин (25 кг); 4. пляшка місткістю 0,5 літра: *Вели́кій л'і́те^и^р ма́йе шти́ри чве́ртки, а чве́ртка — то тепе́р' пи^і^у́л'і́тра* (Кс)

чверткó́вий півлітровий: *Чвертко́ве го́рн'е — то на пи^і^у́л'і́тра* (Бб)

чво́вганка *див.* **со́вганка**

чво́вгатиси *див.* **со́вгатиси**

чво́вгом *див.* **по́волоком**

чворски́й (чво́рсклий) черствий (про хліб)

чво́рскнути черствіти

че́брик (ча́брик, чє́брик), -а *бот.* (Thymus) чебрець

че́йко *присл.* напевно: *Че́йко, шо йа туда́ сама ни^е^ п'і́ду* (Врт)

челіди́на (чєліди́на, чиліди́на, чіліди́на), -и

жінка: *Ч'ел'іди́на — то одна́ жі́нка* (Бп, АУМ *87*)

челіди́нец (чєліди́ниц), -нця бабинець (у церкві): *Чел'іде́ини ец — мі́сце ў це́ркв'і, де стоие́ жинк'е́* (Блб)

челіди́нскій (чиліди́нцскій) жіночий

че́лідно (чє́лідно) *див.* **глі́тно**

че́лідь (чє́ліґь, чє́лідь), -и *зб.* **1.** жінки, дівчата; жіноцтво; **2.** члени сім'ї жіночого роду; **3.** *рідк.* молодь

че́люст, -і // **че́люсти (че́лісти),** -ів отвір хлібної печі; склепіння печі

че́мері, -ів *тільки мн.* **1.** кості: *Поби́ло го, шо усі́ че́мері поломило* (Прб); **2.** спина; **че́мері сте́рти** — зробити масаж

чеме́ч, -а́ дерев'яний черпак

че́мний *див.* **огі́дний 2**

чемпа́к, -а́ цурпалок

чепа́ш *див.* **чапа́ш**

чепе́лик, -а // **чепі́ль,** -я́ малий складний ножик; саморобний ніж

чепі́ти сидіти тихо

чепо́вгатиси *див.* **со́вгатиси**

чепра́га, -и **1.** застібка, дівоча оздоба; **2.** гачок: *Запе́рла две́рі на чепра́гу* (Гр); *пор. рум.* ceapraz

че́рва, -и *зб.* личинки бджоли: *Ма́тка несе́, а че́рва ў вошчи́н'і йе, то з не́йі пч'о́ли вихо́д'і* (Кв)

червáк, -а́ **1.** дощовий черв'як; **2.** *рідк.* світлячок; **3.** *евф.* гадюка

червачки́, -ів *тільки мн.* прикраса на крисані

черві́нка, -і *мед.* дизентерія

червоня́вий // черленкова́тий червонуватий

череватa *зневажл.* вагітна: *Відповідно до того, як довго жінка у кєжи́, кажуть на неї: вереміння,... а насьмішливо череватa* (Ш. III, *1*)

черева́тий *див.* **калюха́тий**

чере́ве́ц, -у(а) *бот.* (Stellaria media) зірочник

череви́к, -а частина плуга

че́рево, -а **1.** живіт людини, тварини; **2.** потовщена частина веретена; **3.** найширша частина в будь-якій посудині

череді́нник *див.* **чароді́нник**

череді́нниця *див.* **чароді́лниця**

чередува́ти *рідк.* чарувати, чаклувати (перев. відбирати у корови молоко): *У вечер перед св. Андрієм (13.XII) ходять чарівниці, які чередують маржину, відбираючи єї добре молоко* (Ш. IV, *269*)

че́реп, -а **1.** череп; **2.** черепиця
черепа́нка, -і *рідк.* великий дерев'яний черпак
черепа́ха, -и // **черепу́лька,** -і глиняна люлька
чере́п'є (чере́п'ї), -ї *зб.* **1.** глиняний посуд; **2.** увесь неметалевий посуд
череп'є́ний глиняний
череп'є́нка, -і **1.** глиняна миска для їжі; **2.** *те саме, що* **черепа́ха**
че́реповий покритий черепицею: *А за румýн'іў — то че́репові хатú ста́ли кла́сти* (Вж)
черепу́лька *див.* **черепа́ха**
че́рес, -а широкий шкіряний пояс з кишеньками і пряжками, перев. оздоблений
черешні́вка, -і черешнева горілка
черівни́й (чирі́дний) кутний (про зуб)
чері́нь, -і дно печі
черлене́к, -а́ **1.** червонолиций (про людину); **2.** *те саме, що* **крашене́к**
черле́ний червоний
черлени́ці, -і почервонілі окремі кільця на зрубаному стовбу́рі
черлені́ти червоніти
че́рлінь, -і згущення річних кілець на дереві: *Че́рлін' сти́сла пилу́* (Уст)
черленкова́тий *див.* **червоня́вий**
черле́но *присл.* червоно
черни́ца (черни́ці, чорни́ця) *бот.* (Rubus frukticosus; Rubus caesius) ожина
черса́к (чєрса́к, чірса́к), -а́ *бот.* (Carlina acaulis) одкасник безстеблий
че́рти здирати кору з дерева, яке росте: *Чрет стойе́чу смеире́ку* (Гр)
черті́ж, -а́ **1.** поляна в лісі; галявина на зрубі; **2.** власна назва поля, царинки
че́салка, -і // **че́сало,** -а скребло
чеса́нний (чиса́нний, чіса́льний) тонкотканий (про домоткане полотно): *Полотно грубше називає ся зрібне, а тонше чеса́нне* (ШГ. II, 259)
чети́на *див.* **чати́на**
чє́брик *див.* **че́брик**
чє́гир (чє́гір), чє́гора (-гра) чагарник; густий молодий ліс: *Ч'егри́е — так'і́ гачу́гі непрола́зн'і* (ЗлН)
чєди́ти коптіти
чє́колонок (чи́колонок), -нка суглоб пальця

чєліди́на *див.* **челіди́на**
чєліди́ниц *див.* **челіди́нец**
чє́лідно *див.* **глі́тно**
чє́лідь *див.* **чє́лідь**
чє́мбір, -а *заст.* жіночий пояс з червоної вовни
чємса́ти *див.* **чі́мхати 1**
чє́рчик, -а *заст.* червона фарба
чєс *див.* **час**
чєсівни́ця *див.* **де́ргавка**
чє́сний шанований, поважний
чє́сниця *див.* **чи́сниця**
чєсно́к (чисно́к, чісно́к), -нику́ часник
чєсови́й // чісни́й той, кому прийшла пора умирати: *Би́сти соб'і́ зна́ли, шо умира́йи^е ни^е молоди́й, ни^е стари́й, а ч'існи́й* (Врт)
чєстува́ти (чистува́ти) 1. пригощати; **2.** шанувати: *Честу́йу вас та й ва́шу си́ву го́лову* (Рсш, ЛАЗО III, к.*298*)
чи́бра, -и кухонний посуд
чи́колонок *див.* **чє́колонок**
чиліди́на *див.* **челіди́на**
чиліди́нцскій *див.* **челіди́нскій**
чимба́рня, -і скриня для зерна
чимхну́ти вислизнути, утекти
чи́ни (чі́ни), -ів *тільки мн. ткац.* планки, на яких перехрещуються нитки основи
чини́ти 1. родити; **2.** робити що-небудь
чини́тиси 1. народжуватися; **2.** удавати, робити вигляд: *Він чи́нитси, шо ни ви́дит йего́* (Зм)
чи́новатий груботканий в чотири нитки (про саморобне полотно)
чипі́ль, -я́ тупий ніж
чипі́ти (чіпі́ти) 1. сидіти навпочіпки; **2.** стояти довго і непорушно на одному місці
чир (чір), -у **1.** губка з бука; трут; **2.** рідка страва (перев. з кукурудзяної муки)
чирі́дний *див.* **черівни́й**
чиса́нний *див.* **чеса́нний**
чи́сниця (чє́сниця, чі́сниця), -і ткацька міра: *Пасмо́ має де́сікь чи́сниць. А чи́сниця — то бу́ло три ни́тці* (Бб)
чисно́к *див.* **чєсно́к**
чисо́м *присл.* іноді
чи́сто *присл.* цілком, зовсім
чистува́ти *див.* **чєстува́ти**
чи́тавий здоровий, сильний
читу́шка, -і пляшка об'ємом 0,25л
чіліди́на *див.* **челіди́на**
чілкува́ти вибирати кращі колоски для насіння (при молотьбі)
чільце́, -я́ весільний головний убір молодої

чі́мханий чищений, дертий: *Ч'і́мхан'і гру́н'і; ч'і́мхана смере́ка* (Врт)

чі́мхати **1.** обрубувати гілля від стовбура; **2.** *рідк.* бігти, спішити

чі́ни *див.* **чи́ни**

чі́нки (чі́нкі) *тільки мн. заст.* чари: *Ше й се^и го́дни ві́рйе гуцули́ ў чі́нкі* (Врхн)

чіп, чо́па **1.** *те саме, що* **грізд;** **2.** дерев'яний кілок; **3.** *те саме, що* **ти́бель**

чіпіра́ти ходити шкутильгаючи

чіпіра́тий кривоногий

чіпі́ти *див.* **чипі́ти**

чі́пки, -ів *тільки мн.* мереживо (на рушниках, наволочках)

чіпо́к, -пка́ *здрібн. до* **чіп 2**

чіпу́шка, -і швидкий танець, який танцюють дрібними кроками

чір *див.* **чир**

чі́ріний брудний, каламутний: *Ч'і́ріна вода́ — нечі́ста вода́, дес дош' фест спраў тай ч'і́ріна вода́* (Слп-В)

чіро́ватий гнилий

чірса́к *див.* **черса́к**

чіса́льний *див.* **чеса́нний**

чі́сар, -а *заст. рідк.* цісар

чіса́рский *заст.* цісарський

чісни́й *див.* **чєсови́й**

чі́сниця *див.* **чи́сниця**

чісниче́нка, -і *див.* **ку́пка 2**

чісно́к *див.* **чєсно́к**

чістри́ти *див.* **дерга́ти 1**

чіти́на, -и **1.** *те саме, що* **чати́на;** **2.** свіжозламані гілки хвойного дерева

чіфу́рка *див.* **гару́цка**

чі́хати чхати

чі́ча, -и // **чі́чка,** -і квітка

чо́кан, -а **1.** *те саме, що* **джаґа́н;** **2.** палиця з загнутим металевим наконечником

чо́канка, -і *див.* **чо́кан 2**

чо́ки, -ів *тільки мн.* ковальський пристрій, на якому набивають шини на колесо

чола́н, -а́ дерев'яний обід у колесі воза

чолові́чий чоловіків; **чолові́ча ма́ма** — свекруха; **чолові́ча сестра́** — чоловікова сестра, зовиця

чолові́чок *див.* **зрє́чка**

чопа́ш *див.* **ча́па́ш**

чорни́ця *див.* **черни́ца**

чортополо́х *див.* **девеце́л**

чохну́тиси жахнутися

чубе́рка // **чу́бря,** -і **1.** дерев'яне коритце; **2.** дійниця

чубри́, -ів *тільки мн.* молодий смерековий ліс

чу́га (чю́га), -и знак, який ставлять землеміри

чуга́йстер, -тра // **чуга́йстрин,** -а *міф.* лісовий чоловік

чуда́тий чудернацький
чужи́тиси почуватися чужим
чукуля́да, -и шоколад
чули́ти **1.** затесувати краї зрізаного дерева; **2.** щулити вуха (про коня)
чу́пер, -пра чуб, чуприна
чупри́, -і́в *тільки мн.* пропуск при косінні
чурі́в, -ро́ва // **чу́ркало (чю́ркало),** -а **1.** *те саме, що* **нора́ 2;** **2.** дерев'яний жолоб, по якому стікає джерельна вода
чурі́ти (чюрі́ти) текти
чу́ркало *див.* **чурі́в**
чу́ркати брати воду з джерела
чуфе́рка *див.* **гару́цка**
чу́ханка, -і *мед.* короста
чюкі́тно *присл.* розкішно

Ш

шаба́та, -и *рідк.* невелика чоловіча шкіряна сумка (подібна до тайстри)
шабаші́вка, -і *заст.* ґатунок горілки; *пор. пол.* szabaszówka
шаланта́вий *див.* **дранка́вий**
шала́ш, -а́ **1.** *те саме, що* **хала́ш;** **2.** *заст.* хата і господарство
шалю́нок, -нка тонкі дошки, якими оббивають стіни: *Рвет з ха́ти шал'у́нок, бо хо́чет мастúти сті́ни* (Уст)
ша́ндар, -а **(ша́ндерь,** -я) *заст.* жандарм; **ході́ти єк ша́ндар** — бути набундюченим, сердитим
шанда́рик *див.* **ву́двуд**
шантала́вий непутящий, нікудишній
шарабу́ха *див.* **сарабу́ха**
шара́ґлі, -ів *тільки мн.* **1.** носилки (для піску, гною тощо); **2.** *заст.* вішалка
шара́н, -у́ тонкий шар льоду на поверхні снігу, наст
шарапа́тка (шерепі́тка), -і *заст. зневажл.* приблуда з міста
ша́рґа *див.* **флю́та**
шарну́ти **1.** украсти; **2.** шаснути: *Шарну́ў с ха́ті, шо і н'іхто́ ни ві́д'іў* (Брв)
шарува́ти штукатурити
шашкірня́ (шєшкірня́), -і *заст.* столярний циркуль
шва́ґер (шва́ґір), -ґра // **шваґро́** // **шуре́к,** -а́ // **шурине́ц,** -нця́ **1.** чоловік сестри; **2.** брат чоловіка чи дружини, дівер: *На́ш'і жі́нк'и се́ᵃстри, а ми соб'і́ шваґри́* (Бб); *пор. пол.* szwagier, *нім.* Schwager

шваґро́ва́, -ої (-о́ї) **1.** сестра жінки або чоловіка; **2.** дружина брата; **3.** своячка

шва́ля (шва́лі), -і швачка

швар (шува́р), -у́ *бот.* (Carex) осока

шва́ра, -и **1.** трос; **2.** міцний шнурок

шварц, -у контрабанда; **піти́ у шварц** — нелегально перейти кордон

шварцівни́к, -а́ контрабандист

шварцува́ти займатися контрабандою: *Він шварцува́ў за Пол'ші́ горі́ўкоў з Букови́ни* (Уст); *пор. нім.* Schwarz (fahren)

шви́кнути чвиркнути, бризнути

шви́ля, -і *перев. мн.* шпала

шво́ркнути 1. дорікнути; **2.** *зневажл.* бити, ударити

шевели́ти(си) 1. рухати(ся); **2.** колихати(ся); *пор. рос.* шевелиться

ше́лест, -у прикраса на кінській упряжі у вигляді кульки, яка дзвенить під час їзди

шепеле́ти шепелявити

ше́птінка, -і *рідк.* старе кисле молоко, що підійшло водою

шерепі́тка *див.* **шарапа́тка**

ше́решень, -шня **1.** маленькі крижинки, що пливуть по воді; **2.** *те саме, що* **склима́рь**: *Ади, йк'их ше́решніў штрі́кайе^и над ба́гноў* (Врт)

ше́решером // ше́решом *присл.* безладно, як-небудь

шерсте́ни́к *див.* **підкла́д**

шєва́, -й *див.* **квас 2**

шєнува́ти *див.* **шінува́ти**

ше́пка, -і **1.** шапка; **2.** верхній сніп, яким прикривають полукіпок; **3.** дах оборогу

ше́рварок (ші́рварок), -рку безплатна робота на користь громади

шєшкірня́ *див.* **шашкірня́**

ши́батиси метушитися, кидатися

ши́дравий *заст.* порохнявий

ши́льд, -у *заст.* **1.** вивіска; **2.** податок за утримання магазину; *пор. пол.* szyld, *нім.* Schild

ши́на, -и рейка

ши́нґля *заст. див.* **ґо́нта**

ши́піт, -оту **1.** шипіння; **2.** пороги на річці

ши́поти, -ів *тільки мн.* малі водоспади

ширі́нка, -і передній розріз у штанях

ширпа́ні (ширпе́ні), -і форма для випікання хліба

шите́, -я́ **1.** шитво; **2.** вишивка

ши́ти 1. вишивати; **2.** з'єднувати плоти: *Плоти́ ў нас ши́^{е}ли гуже́ўками* (ЗлН); **ши́ти ві-**

нóк — плести весільний вінок

ши́хта, -и зміна (при роботі)

шихта́р, -á *заст.* робітник, який взимку доглядає за дорогою

шихтува́ти доглядати за дорогою взимку

ши́шка, -і верхня частина люльки; частина ручки келефа

ши́шлити шукати, нишпорити: *Абú ти ми^{е}н'í ни^{е} ши́шлила по к'іши^{е}н'úх* (Врт)

шікóвний спритний

шікóвно *присл.* спритно

ші́лєр *див.* **лупі́ш**

шілінóвий виготовлений з тонкої вовняної тканини

ші́мбола, -и *заст.* загадка

ші́нка (шші́нка, щі́нка), -і зав'язка при горловині вишиваної сорочки: *Кóло прóшиўкі йе ш'е ш'íнка с к'éтичкоў* (Бб)

шінка́ти зав'язувати зав'язкою сорочку

шінува́ти (шєнува́ти) 1. берегти; **2.** шанувати

ші́павка (шші́павка, щи́павка), -і довга жердина для збирання фруктів з дерев

ші́рварок *див.* **шéрварок**

ші́ргак (ші́ргок) *див.* **гачóк**

ші́фа, -и *заст.* корабель: *Голóвач роскáзуваў йек йíхаў до Амéрик'і ш'íфоў* (Кс); *пор. нім.* Schiff

шішна́йцітка, -і **1.** дівчина, яка має 16 років; **2.** дошка товщиною 16 мм

шкабéрка // шка́бря (шка́дрі), -і тріска; скалка

шкам, -у **1.** *заст.* тонка вовна; **2.** відходи з вовни при тканні

шкара́дний (шкарéдний) поганий; гидкий; *пор. пол.* szkaradny

шкара́дно (шкарéдно) *присл.* незграбно, погано; гидко

шкарéдний *див.* **шкара́дний**

шкарéдно *див.* **шкара́дно**

шка́рідуватисі гидуватися

шкарп, -á рів; схил; штучний насип землі, порослий травою

шка́фа, -и кушнірський ніж для вичинки шкір

шкафува́ти вичиняти, білити шкіру

шкви́ря, -і **1.** *евф.* смерть; **2.** *зневажл.* про високу і худу людину

шки (шкє) *виг.* ужив. для відганяння домашніх тварин (овець, кіз, корів)

шкібли́ти // шкіблюва́ти стругати; тесати: *Сидúт на вíсному стíл'ці́, притúс дóгу*

дóґоў і шкіблúт йі вісни́м ножéм (Сн)

шкíбля, -і різець для вирізування дерев'яних предметів

шкíца, -и *заст.* план будинку, ділянки; *пор. пол.* szkic

шклемíті, -я дрібні шматочки, куски чого-небудь

шклепíтє *див.* **склепíкі**

шкобли́ти тесати дерево; здирати кору

шкодáр, -á шкідник

шкодáрити шкодити

шкорóжіні, -і боронування

шкóрух *див.* **скóрух**

шкорухóвий *див.* **скорухóвий**

шкорушни́к, -á зарості горобини

шкрáби, -ів *тільки мн.* зношене взуття, шкарбани

шкребсти́ // шкребтáти **1.** скребти; **2.** чистити молоду картоплю

шкрепíтє (шкрепи́ття), -я **1.** *те саме, що* **склепíкі; 2.** *те саме, що* **шклемíті**

шкрéптанці (шкрíптанці), -ів *тільки мн.* вишкрібки (тіста з діжі): *Йак печýт хл'іп, то лóшкоў вішкрéбуйут корúᵉто — се шкрéптанц'і* (Вжн)

шкрібáвка (шкрібтáвка), -і скребачка

шкрум, -у чад

шкрумíти 1. чадіти; **2.** шкварчати

шкýньгати // шкутулíти шкутильгати

шкурáт (шкурáк), -á // **шкурати́на,** -и **1.** зношений кожух, кептар; **2.** висушена шкіра будь-якої тварини

шкутулíти *див.* **шкýньгати**

шлик, -á *заст.* зимова шапка

шлю́ґати сильно бити

шлюсувáти приєднувати

шля́ґа, -и дерев'яна довбня; кувадло

шляхувáти(си) клясти(ся): *Бабú шл'ахýйутси на чíм свíт стойíт* (РзтК); *пор. нім.* Schlag soll das treffen

шмаркáвка, -і // **шнýфлик,** -а носова хустина

шмáта, -и **1.** ганчірка; **2.** зношений одяг; **3.** *лайл.* негідниця (про жінку поганої поведінки)

шмáтє, -я *зб.* **1.** *те саме, що* **вбрáнє; 2.** білизна

шмáтічко, -а *зменш. до* **шмáтє:** *Ни дирú шмáт'ічко, ш'інýй йегó* (Зм)

шмéрдавка (шми́рдовка) *див.* **ґýшкір**

шми́ґа, -и *буд.* пристрій для вимірювання кутів різної величини

шмиґува́ти *буд.* вимірювати кути за допомогою "шмиґи"

шмір, -у мазут, дьоготь

шміро́ваний змащений дьогтем

шмірува́ти 1. змащувати дьогтем; **2.** *перен.* погано писати; **3.** *перен. знев.* йти

шмо́ргавка *див.* **те́рлиця**

шмо́ргати 1. *те саме, що* **те́рти 2:** *Гушматок... кладуть... на шмо́ргавку — те́рлицю, де його вже шмо́ргають, значить притискають правою рукою мечиком у жоліб, а лівою потягають волокна за собою* (Ш. II, *147*); **2.** обтріпувати

шнайди́ґа (шнайди́за), -и інструмент, яким нарізують різьбу на металі

шни́пати (шне́пати, шня́пати) // шни́рити нишпорити

шніт *див.* **сніт**

шнур, -а́ **(шнурь, -я́) 1.** шнурок; **2.** складова частина ткацького верстата; **3.** *заст.* міра довжини, що дорівнювала 30 м: *Зе́мл'у м'і́ріли на шну́ри, а шнур' маў трий́ц'іт' ме́тріў* (Кв)

шнури́ти позначати на дереві пряму лінію за допомогою шнурка, вимазаного чорною фарбою

шну́флик *див.* **шмарка́вка**

шня́пати *див.* **шни́пати**

шо́вгур, -а *див.* **шва́ґер 1**

шовко́ва коси́ця *див.* **біло́тка**

шоде́нь // шодне́ // шодни́ни *присл.* щодня

шоло́пати порпати: *Йа ўже не шоло́пайу р'і́пу, йа ўже ко́пл'у* (ЗлН)

шомо́чі *присл.* щосили

шонайбі́рше *див.* **майпобі́рше**

шонайбо́рше *див.* **майпофутше**

шонайфайні́ший якнайкращий

шонайфу́тший якнайшвидший

шо́па // шу́ра, -и **1.** приміщення для зберігання сільськогосподарського реманенту, повітка; **2.** приміщення на пасовиську для худоби

шо́ри, -ів *тільки мн.* **1.** ремінна упряж; бокові щитки на вуздечці; **2.** *рідк.* пристрій для сушення сіна

шорі́к *присл.* щороку

шош *займ.* щось

шпане́ґля (шпани́ґля), -і кнопка

шпа́нка, -і шпилька для волосся

шпанува́ти натягувати

шпа́ра, -и щілина
шпарга́т (шпарьга́т) // шпор, -у чавунна кухонна плита: *Шпар'га́т на ку́хни стоі́іт, зве́рха на ним йі́сти вар'а́т* (Вж)
шпа́рґа, -и міцний шнурок
шпарівли́вий // шпарівни́й // шпарови́тий ощадний
шпа́рко *присл. рідк.* скоро
шпарови́тий *див.* **шпарівли́вий**
шпарува́ти 1. рівно обтесувати дошку або колоду; **2.** заощаджувати, економити; *пор. нім.* sparen, *пол.* szparować
шпару́тки *див.* **крампу́лці**
шпацирува́ти прогулюватися; *пор. нім.* spazieren
шпети́ти (шпити́ти) заважати, перешкоджати
шпе́тний // шпитки́й 1. неспокійний; **2.** небезпечний
шпе́тно *присл.* небезпечно
шпиле́ти колоти: *Май давніше то ма́йже уся че́лідь ни пре́ла у п'є́тницу, абы́ їх у ру́ки ни шпиле́ло* (Гк 37, 47)
шпитки́й *див.* **шпе́тний**
шпихлі́р (шпихле́р, шпіхле́р), -а́ приміщення для зерна
шпідзи́ґа (шпіци́ґа), -и ножівка
шпік, -у кістковий мозок
шпінь (спінь), -я́ (-є́) верхній загострений кінець: *Шп'ін' веретéна — то са́мий к'ї́н'чик* (Бб)
шпіхле́р *див.* **шпихлі́р**
шпіц, -а вістря, гострий кінець чого-небудь; *пор. нім.* Spítze
шпіцна́мен (шпіцна́ми, шпіцна́мено), -а прізвисько: *На шпіцна́ме*[и]*н зву йего́ Ку́бас* (Прб); *пор. нім.* Spitzname
шпор *див.* **шпарга́т**
шпо́рна, -и острога
шпо́татиси спотикатися, шпортатися
шпрай, -я **(шпрайц),** -а підпора; **дава́ти шпра́йцу** — дуже лаяти (когось); *пор. нім.* Spréize
шпрайцува́ти // шпраюва́ти підпирати, ставити опори
шпронцува́ти *див.* **жилцува́ти**
шпу́га, -и **1.** поперечна планка, що з'єднує дошки дверей; **2.** плінтус
шпу́лєр, -а *ткац.* вісь ткацького човника, на якій рухається цівка: *На шпу́л'ер заклада́йес'і ц'ї́уку* (Кс)
шпунт, -у *стол.* паз; *пор. пол.* szpunt

шпунтівни́к // шпунта́р, -а́ інструмент для вистругування шпунтів

шпунтува́ти з'єднувати дошки за допомогою пазів; *пор. нім.* spúnden

шпуре́ти кидати; шпурляти

шра́йбати // шрайбува́ти *зневажл.* писати; *пор. нім.* schréiben

шру́ба, -и шуруп

шру́бстак (шру́пштак), -а слюсарний прилад, яким затискують оброблений предмет; *пор. пол.* śrubsztak, *нім.* Sraubstock

шталі́в, -ло́ва *рідк.* приміщення для худоби: *У штало́ви де́ржат ко́ні* (Рх)

шта́нґель, -я // **шта́нґля,** -і лом

шта́нка, -і штанина

ште́ґа, -і **1.** лісова стежка; **2.** просіка

штиль, -я́ *рідк.* топорище; держак у лісорубських знаряддях; *пор. пол.* sztyl, *нім.* Stiel

штим, -у *заст.* відходи при обробці вовни

штимпа́к, -а́ цурпалок; уламок

штимува́ти (штімува́ти) пасувати; личити: *Шош мин'ї ни^е штиму́йе^і ціс'и́^е ку'е́нка* (Врт)

штипа́к, -а́ **1.** зіпсований зуб; **2.** маленькі (недорозвинені) роги

штипува́ти робити шов вручну

шти́ри чотири

штифт, -а великий цвях, яким прибивають крокви

штих, -а́ **1.** шар землі в глибину, який можна захопити лопатою, штих: *Шти́х — то так загли́боко, на цілий горо́нник* (Бб); **2.** ковток: *Ві́пиу̌ одни́м штихо́м бака́л пи́ва* (Гр); **3.** зовнішня балка під дахом хати; **в оди́н штих** — безперервно; *пор. нім.* Stich

штовб, -а́ // **што́вба,** -и **1.** *те саме, що* **суха́р**; **2.** *перен.* дурень

што́вбур, -а незрізане зламане дерево; стовбур

што́ла, -и **1.** вовча нора; **2.** великий камінь; скеля

што́льфа, -и *лайл.* ледача жінка, дівчина

што́ля, -і цвях, шип на підкові: *Шти́ри што́лі на пидко́ву йдут — дві на переді́, дві — на заді́* (Гр); *пор. пол.* sztola, *нім.* Stóllen

штогра́н *див.* **корга́н**

штрайба́н (штрийба́н), -а́ перегородка в хліві

штрама́к, -а́ (**штрама́ка,** -і) охайна, акуратна людина; чепурун; *пор. нім.* stramm

штрама́цкий (штріма́цький) // штрамо́ваний акуратний, чепурний

штрама́цко *присл.* акуратно; бадьоро

штрама́чка, -і акуратна жінка

штрамо́ваний *див.* **штрама́цкий**

штрамува́ти(си) чепурити(ся); гарно одягати(ся)

штрапа́тий шорсткий

штрийба́н *див.* **штрайба́н**

штри́ка (штри́ха), -і залізнична колія; *пор. нім.* Strécke

штри́ка́ти 1. стрибати; бігати; **2.** *перен.* говорити щось дошкульне; *пор. нім.* strécken

штрикли́вий той, який скаче, брикає: *Коро́ва до́бра на молоко́, лиш що штрикли́ва* (Рч)

штри́ха *див.* **штри́ка**

штріма́цький *див.* **штрама́цкий**

штуде́рний хитрий; кмітливий; розумний

штудерува́ти мудрувати; роздумувати

шту́ка, -і **1.** велика колода; **2.** кусок м'яса

шту́ркати(си) штовхати(ся)

штуц, -а рушниця з гвинтовими нарізами в стволі

шу́бер, -бра засувка для перекриття димоходу: *Заткáла шу́беир, абú у хáт'і бу́ло теипло́* (БстВ); *пор. нім.* Schieber

шува́р *див.* **швар**

шуле́ти(си) встрявати, втручатися у якісь справи

шу́лька, -і **1.** стручок квасолі, бобу; **2.** *рідше; те саме, що* **шу́льок**

шу́льок, -лька качан кукурудзи (перев. із зерном)

шум, -у піна на свіжому молоці

шумили́на, -и (**шумели́нє,** -і) кукурудзяне листя і бадилля

шупе́ня (шупе́ні) *див.* **жупе́ня**

шу́ра *див.* **шо́па;** *пор. рум.* şura

шуре́к *рідк. див.* **шва́ґер**

шу́ринец *рідк. див.* **шва́ґер**

шу́ритиси *див.* **щу́ритиси**

шурі́вка *заст. див.* **те́рка**

шу́ркати(си) 1. тикати(ся); **2.** штрикати

шуро́ваник, -а млинець з тертої картоплі: *З бу́ркі сиеро́йі ро́бйе пл'áцк'і такí та й пеичу́т — це шуро́ваник називáуси* (Брст)

шурува́ти 1. терти; **2.** *перен.* іти геть

шу́стати 1. чистити качани кукурудзи; **2.** *те саме, що* **шкре́бсти**

шу́тер, -тру щебінь; *пор. пол.* szuter, *нім.* Schotter

шу́тий 1. безрогий або з малими рогами; **2.** вівця або коза зі зламаним рогом

шу́тка *див.* **бе́чка**

шутко́ва неді́ля *див.* **бечко́ва неді́ля**

шутрува́ти посипати дорогу дрібним камінням

шу́фля (шу́флі), -і лопата

шуфля́да, -и // **шуфля́тка,** -і шухляда у столі

шух, -а **1.** *те саме, що* **ла́тер; 2.** міра довжини (ширина долоні з відставленим великим пальцем)

шу́швалок, -лка **1.** грудка; **2.** жмут

шушени́ці *див.* **сушени́ця**

шу́шеребок, -бка *бот.* (Morchella esculenta) зморшок звичайний (*гриб*)

шуши́ця *див.* **сухА́р**: *Шуши́ᵉц'а — хот' йік'е́ де́реᶤво, шо ўсо́хло* (Бб)

Щ

щеборо́га, -и // **щебурі́шка,** -і вівця або корова зі зламаним рогом

щєва́ (щіва́), -й *див.* **квас 2**

щєза́ти щезати, пропадати

щє́зби *невідм.* // **щє́зник (шє́зник),** -а // **щезу́н,** -а́ *міф. евф.* чорт, нечиста сила: *Шч'е́зник каза́ли на д'і́т':а; він ўс'е́к'е и́мн'а ма́йі* (Слп-В)

щє́злаби *див.* **до́вга**

щє́зник *див.* **щє́зби**

щє́ста́ *присл.* часто

щиба́ти (щіба́ти) 1. ламати роги (про худобу); **2.** збити, ушкодити (про палець)

щи́кати гикати

щико́взнути (щипо́взнути, щихо́взнути) 1. зіскочити; ступити мимо; **2.** вислизнути з рук

щи́павка *див.* **ші́павка:** *Ш':и́паўк'и ш':ипа́йут йе́блука, би́р'ши н'іч'о́, лиш' йе́блука, груш'к'и́* (Вж)

щи́ток, -тка *рідк.* зошит

щіба́ти *див.* **щиба́ти**

щіва́ *див.* **щєва́**

щі́нка *див.* **ші́нка**

щіпа́р, -а́ *заст.* лікар, який робить щеплення від віспи

щубира́ти збирати, шукати: *Му шчубира́ти, мо́жиᵉ шос і на́йду тих ѓо́гадзіў* (Врт)

щу́рити(си) (шу́рити(си)) 1. мружити(ся); **2.** щулити(ся), притискати вуха до голови (перев. про тварину)

Ю

ю́гати(си) хитати(ся), розхитувати(ся)

ю́гнути *тільки док.* рвонути: *Кон'і так йу́гнули, шо урва́ли пошторо́нкі* (Гр)

ю́да, -и **1.** *міф.* чорт, злий дух; **2.** спокуса: *Мене́ йу́да привеᶦлá до тóго* (ВРж)

ю́дити намовляти до злого, під'юджувати

ю́затиси *див.* **хо́взатиси**

юкс, -а *заст. ліс.* документ, посвідчення про виконану роботу

ю́рґати буксувати (про віз, машину)

юр'є́нка (юріє́нка) *див.* **багне́нка**

ю́рики, -ів *тільки мн. бот.* (Lathraea) петрів хрест: *Корінь юриків дають з солею коровам, аби дали ладне масло* (Ш. V, *263*)

юхва́рка, -і *рідк.* рідка страва: *Юхварка: покришену бурешку наставлять на воді, посолять, накришать до неї сира, а як зачне кипіти, докидають пощипаного тіста з білої муки* (Ш. І, *141*)

юхт, -у особливо оброблений сорт шкіри, юхта; *пор. пол.* jucht

юхто́вий зроблений з юхти: *Йухто́ві чо́боти з ро́ку у̂ р'ік с'і но́с'и* (Врт)

ю́шка, -і **1.** *те саме, що* **ро́сул**; **2.** суп на м'ясному бульйоні; **3.** *рідк.* кусок м'яса: *Ве́рла у̂ зу́пу куса́к йу́шкі* (Гр); **да́ти на ю́шку** — дати різникові кусок свіжини як плату за роботу

Я

я́блинька *див.* **є́блинка**

ябличе́нка *див.* **єбличе́нка**

я́блучько *див.* **є́блучько**

яв'є́тиси *див.* **єв'є́тиси**

я́вида, -и *міф.* нечиста сила; чорт: *Явиди (юди, чорти, дітьки, пекуни, невмиті) повстают з дітий страчених, йиких через сім літ ніхто не з'ирстит* (Ш. V, *6*)

я́гні *див.* **є́гні**

ягнятни́к, -á обгороджене місце або примітивна будівля для ягнят

я́года *див.* **є́года**

яду́ха *див.* **ди́хави́ця**

яє́шниці *див.* **єє́шниці**

язє́ (язя́), -і **1.** *міф.* змій; змія; **2.** *перен. лайл.* сварлива лю-

дина: *Ви́ділам йіго́ жі́нку — к'ішка́ йа́зі, али бо й він ни лі́пша йа́зі* (Врт)
язика́ч *див.* **єзика́ч**
язикува́ти *див.* **пискува́ти**
якура́т *див.* **акура́т**
яли́ця *див.* **єли́ця**
яли́чі *див.* **єли́чі**
ялівни́к *див.* **єлівни́к**
ялове́ґа *див.* **єлове́ґа**
яло́вий *див.* **єло́вий**
ялови́на, -и *зб.* ялові вівці
ялови́ці, -і *див.* **єлове́ґа 1**
ялові́ти *див.* **єлові́ти**
ялоче́рь *див.* **єлевника́рь**
я́ма *див.* **є́ма**
яма́рь *див.* **єма́рь**
ямелю́х, -а́ *зоол.* (Bombycilla) омелюх (*птах*)
я́мка *див.* **є́мка**
я́мник, -а мисливський пес; *пор. пол.* jamnik
ямчи́ти *див.* **ємкува́ти**
я́нгіль, -я ангел
янче́р *див.* **єлевника́рь**
янче́рка (янчі́рка, янча́рка), -і загорода (кошара) для ягнят: *Йанч'е́рка — то така́ кош'е́ра дл'а мал'угу́* (ЗлН)
янчі́рь *див.* **єлевника́рь**
яр, -у **1.** глибока вузька западина, яр; **2.** глибока долина: *У йарі́ па́слиси корові́* (Кс); **3.** потік із стрімкими берегами
ярі́ти(си) весніти
я́рка *див.* **є́рка**
я́рмик *див.* **є́рмик**
ярмо́ *див.* **єрмо́**
я́рок, -рку **1.** рівчак; **2.** жолоб для спуску води; **3.** вир
я́рочка *див.* **є́рочка**
ярча́р *див.* **єлевника́рь**
я́рчє *див.* **є́рчє**
я́рчітина, -и **1.** вовна з молодої вівці; **2.** м'ясо молодої вівці
ярь (єрь), -і весна, рання весна
ясине́ц *див.* **ясне́ц**
я́сік, -а // **я́січок (я́сичок),** -чка маленька подушечка під голову; *пор. пол.* jasiek
ясіни́к *див.* **єсіни́к**
я́сінь *див.* **є́сінь**
яски́ні (яскі́ні), -і *заст.* печера: *У ц'і йаск'и́ни сам До́буш маў схо́вок св'ій на гро́ш'і* (Врт)
ясне́ц (ясине́ц), ясенцю дуже прозорий лід
ясни́на, -и ясна погода
я́стріб (є́стріб, я́стряб), -а *зоол.* (Accipiter) яструб (*птах*)
я́ти(си) *див.* **є́ти(си)**
я́фини *див.* **а́фини**
яфині́вка, -і наливка з чорниць: *Ади́, оц'и́ йафині́ўка л'ічни́ча* (Врт)
яфинни́к *див.* **а́финни́к**
яфинни́чі *див.* **а́финни́к:** *Ади, ў т'ім йафин:и́ч'у мо́же*[и]

*бу́ти й га́дина, най с'і не^и^ прика́зуйе^и^* (Врт)

яфино́вий чорничний

я́фири *див.* **а́фини**

яфирни́чі *див.* **а́финни́к**

яфірни́к *див.* **а́финни́к**

ячмі́нка, -і ячмінна солома

я́шниця, -і **1.** рідка страва з кукурудзяної муки на сметані: *Си́пл'ут смета́ну, мук'е́ тро́хи, пидбива́йут и ва́рйе́; йа́шницу йі́ли з бу́ркоў* (Рч); **2.** *рідк. те саме, що* **є́єшниці**

яшни́ще, -і поле, на якому ріс ячмінь

я́щок, -а дерев'яна рахва, в яку брали бриндзу чи масло в дорогу

я́щур *див.* **є́щур**

ДОДАТОК

Пам'ятка для записування діалектної лексики та оформлення записів

1. Діалектні слова (крім односкладових) записуються транскрипцією з обов'язковим позначенням наголосу і супроводжуються граматичною, стилістичною і термінологічною характеристиками.

2. Вихідною формою для іменників, кількісних числівників, неприкметникових займенників є називний відмінок однини, для прикметників — наз. відм. чоловічого роду, для дієслів — інфінітив.

Після вихідної форми подаються такі граматичні дані: а) для іменних частин мови — род. відм. одн. та наз. відм. мн.; б) для дієслова — І і II ос. одн., вказівка на вид (док., недок.), перехідність і неперехідність; в) визначення частини мови; г) відомості про рід, число іменників, ступені порівняння прикметників і прислівників тощо.

3. Додаткові граматичні відомості подаються тоді, якщо слово має обмежені або неповні форми (наприклад, іменники, які вживаються тільки в однині або тільки у множині, дієслова, які вживаються тільки в одному виді і т. п.).

Бажано фіксувати здрібнілі і пестливі форми всіх іменників, ступені порівняння прикметників і прислівників, обов'язково ті, які своїм формотворенням відрізняються від літературних, а також подавати стилістичну характеристику слова (лайливе, зневажливе, переносне...).

4. Діалектне слово тлумачиться літературним відповідником, а за його відсутності — описово, у вигляді короткого викладу значення. Значення етнографізмів, локалізмів, спеціальних термінів розкриваються ширше.

5. Виявлені фонетичні, морфологічні та акцентні варіанти діалектного слова подаються на одній картці.

6. Після граматичної і стилістичної характеристики слова та його тлумачення наводиться ілюстративний матеріал для підтвердження усіх виявлених значень і стилістичних можливостей слова. Слова

і їх значення ілюструютьсяількома прикладами або й невеликим текстом, які містять цікаву інформацію про побут, звичаї, традиції, відносини людей, допомагають розкрити значення слів. Бажано виявити якнайбільше приказок, прислів'їв, загадок, примовлянь, сталих словосполучень, до складу яких входять діалектні слова. Фразеологізми і сталі словосполучення на картці оформляються з позначкою ◇ (ромб), (якщо вони не стосуються жодного значення даного діалектного слова).

7. Слова-омоніми подаються на окремих картках з нумерацією арабськими цифрами їх значень.

8. При тлумаченні семантики тотожних або співвідносних за значенням слів подається відсилання до відповідних синонімів (напр, **хаба́з** *див. ще* **хо́пта**).

9. На кожній картці подається географічна паспортизація слова (назва села)*.

Зразок оформлення картки

Картка 1

ба́ба[1], -и, мн. -би́ (род. баби́й), ж.р.

1. 'Загальна назва жінки':
Баби́ᵉ то ше ходи́ᵉли бо́с'і, а л'у̯́ди ні

2. 'Повитуха':
Допе́рва йек у̯па́деᶦ жі́нка у зло́гиᵉ кли́че чолові́к ба́бу
Див. ще **ба́биця**

(Бабин)

* Відомості про село, його адміністративну приналежність, час запису а також прізвище, вік і освіта інформаторів, дані про записувачів подаються окремо.

Картка 2

ба́ба², -и, мн. -би́ (род. баб), ж.р.
'Два покоси скошеної трави, що лежать поруч': Пе́рший коса́р' колú протина́йес'а та йек обе́рне с'а с пе́ршойі ру́чк'и та водверта́йе ба́бу — ид пе́ршому валко́ви припира́йе дру́гий. Де с'а протина́йе^{и}, там с'а ба́бу чи́нит, а віт^{т}ам лиш валк'и́

(Росішка)

Картка 3

ба́ба³, -и, мн. -би́ (род. баби́й), ж.р.
1. 'Їжа лісорубів — щойно зварена мамалиґа, пересмажена з маслом і з бринзою': Йек варйе́ ба́бу: у кі́тлик з горйе́чоў куле́шоў ме́чут ма́сло і бри́нзу, по́т'ім пе^{и}ре^{и}міш'е́йе усе разо́м і пра́жйе на ва́трі
2. 'Виріб із здобного тіста, який печуть на Великдень'

(Гринява)

Картка 4

ба́ба⁴, -и, мн. -би́ (род. баби́й), ж.р.
'Бабець-головач' іхтіол.:
Хло́пц'і ло́ўйе рука́ми баби́ — ри́^{е}ба така́ йе

(Пробійнівка)

Картка 5

ба́ба⁵, -и, мн. -би́ (род. баби́й), ж.р.
'Пристрій у млині у вигляді куска дерева, з металевою заглибиною':

Ба́ба дереўйе́на, шчо ў не́йі задо́ўбаний ка́ганец.
Пидо́ймоў пидиймáйі си ба́бу

(Бабин)

Картка 6

ба́ба⁶, -и, мн. -би́ (род. баби́й), ж.р.
'Вимощене дерев'яними колодами місце для спуску з гір деревини':
Бук иде́ та бйе́с'а ду́же, та муса́й кла́сти ба́бу.
Одни́ ка́жут — зага́та, а дру́гі — ба́ба

(Росішка)

Картка 7

ба́ба⁷, -и, мн. -би́, перев. мн.
'Куски гончарної глини у вигляді кулі':
Гли́ну збива́йут до́ўбн'ами у баби́ — ку́л'і, а ті наклада́йут на віз

(Криворівня)

баби́, род. мн. -и́й, тільки мн.
'Сорт великої квасолі':
Сиго́дн'і звари́ли ма́ма горш'о́к баби́й

(Великий Рожин)

білоцві́тний, а, е, прикм.
'Який цвіте білим цвітом':
Кали́ночка білоц'ві́тна,
Йагідк'и́ черво́ні.
Йек б'іда́шку ни^{e} л'уби́ти,
Коли́ о́чі чо́рн'і

(Слупійка)

ґа́йда, и, мн. -ди́ (род. -ди́й), ж.р.
1. 'Собака':
Ґа́йда урва́ласи з ланца́ і к'и́шко покуса́ла л'удину́
2. 'Собака-приблуда':
На соба́ку ву́личну ка́жут ґа́йда
3. перен., лайл. 'про злу, жорстоку людину':
Ни чолов'ік, але^{и} ґа́йда
◇ **Стара́ ґа́йда** — 'пройдисвіт':
Цу стару́ ґа́йду н'іхто́ не^{и} обду́рит
Див. ще **же́рва, кутю́га**

(Голови)

денькува́ти (де^{и}н'кува́ти), -у́йу, -у́йе^{и}ш, недок.
'працювати щоденно':
Уна́ де^{и}н'кува́ла у не́го ціли́й ти́жде^{и}н'

(Великий Рожин)

зуве́зди, присл.
'звідусіль':
Хма́ри насу́нули зуве́зди

(Старі Кути)

Автори Словника з вдячністю використають діалектний матеріал у будь-якій формі (розписаний на картки, суцільні тексти і, особливо, магнітофонні записи), який просимо надсилати за такою адресою:

290026, м. Львів, вул. Козельницька, 4
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича.
Відділ української мови

Зміст

Гуцульські говірки

Короткий словник

Відповідальний редактор
Ярослава Закревська

Обкладинка
Василь Сава

Підготовка до видання
Галина Гузар, Наталія Хобзей

Комп'ютерний набір
Ольга Тріль

Художньо-техніче редагування
та комп'ютерна верстка
Зіновій Матчак

Підписано до друку з готових діапозитивів.
Формат 84 × 108/32. Ум. друк. арк. 12,18.
Обл. друк. арк. 9,02.
Зам.

Відгуки та побажання просимо надсилати на адресу:
290026, м. Львів, вул. Козельницька, 4
Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України
Відділ української мови

Віддруковано у Львівській обласній книжковій друкарні
м. Львів, вул. Пекарська, 11

Короткий словник гуцульських говірок є диференційним науково-популярним словником шкільного типу, що охоплює вибрану традиційну діалектну лексику (близько 7 тисяч слів), яка функціонує у гуцульському говорі — одному з найцікавіших і найархаїчніших говорів південно-західного наріччя української мови.

Це перший окремо опублікований словник гуцульських говірок, створений на основі фундаментальної картотеки великого академічного гуцульського діалектного словника, який опрацьовує група мовознавців Інституту українознавства НАН України.

Словник стане у пригоді мовознавцям, етнографам і фольклористам, просвітянам, усім, хто цікавиться діалектним розмаїттям української мови.

A short dictionary of Gutsul sayings is a differential essential dictionary of school type, which comprises the chosen traditional dialect vocabulary (about 7 thousand words), which is used in Gutsul dialects being one of the most interesting and the most archaic dialects of south-west dialect of ukrainian language.

This is the first separately published dictionary of Gutsul sayings, created on the basis of fundamental cards-collection of the Great Academic Gutsul Dialect Dictionary which is being under investigation of the group of linguists of Institute of Ukrainian Studies of Academy of Science of Ukraine.

The dictionary would be useful for linguists, ethnographers and folklore investigators to everybody who is interested in diversity of Ukrainian dialects language.

Львів 1997